

Nr 5.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till rättegångsbalk; given Stockholms slott den 28 november 1941.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till rättegångsbalk.

GUSTAF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g
till
Rättegångsbalk.

Härigenom förordnas, att rättegångsbalken i Sveriges rikets lag skall hava följande lydelse:

FÖRSTA AVDELNINGEN.

Om domstolsväsendet.

1 KAP.

Om allmän underrätt.

1 §.

Allmän underrätt är på landet och i stad, som hör till domsaga, häradsrätt samt i annan stad rådhusrätt.

Domsaga utgör ett tingslag; är domsaga mycket vidsträckt eller äro eljest synnerliga skäl därtill, må i domsaga vara två eller flera tingslag. Tingslag är häradsrättens domkrets.

Om indelning i tingslag förordnar Konungen.

2 §.

Allmän underrätt är första domstol, om ej annat är stadgat.

3 §.

Domsaga förestås av häradshövding.

I domsaga skall, om göromålen kräva det, finnas en eller flera biträdande domare. Häradshövding och biträdande domare skola vara lagfarna.

För domsaga skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

4 §.

I häradsrätt dömer häradshövdingen med nämnd. Häradsrätten vare dock domför utan nämnd vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan

handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn, å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen.

5 §.

I tingslag skola finnas aderton nämndemän. Erfordras flera nämndemän, bestämmer Konungen deras antal.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

Häradshövdingen fördele efter samråd med nämnden tjänstgöringen mellan nämndemännen. Fördelningen bör ske så, att erforderlig ortskännedom är företrädd inom nämnden.

6 §.

För tingslag skall å den eller de orter, som Konungen bestämmer, vara tingsställe.

7 §.

I tingslag skola för huvudförhandling med nämnd å tingsställe årligen å bestämda tider hållas allmänna ting. Allmänt ting skall med undantag för tiden under häradsrättens ferier hållas varje vecka, om ej annat föranledes av arbetet i domsagan, antalet tingslag eller andra omständigheter. Åro i tingslag flera tingsställen, fördelas tingen mellan dem.

För huvudförhandling i mål, vari häradsrätten är domför med tre i nämnden, skola, om det erfordras, ting hållas å bestämda tider och orter. Ting må hållas å annan ort än den, där tingsställe är.

Om tingsordning förordnar Konungen.

8 §.

Då det för arbetets jämna gång eller eljest finnes erforderligt, äge häradshövdingen för förhandling, som sägs i 7 §, utsätta särskilt sammanträde samt bestämma tid och ställe för sammanträdet.

9 §.

För annan handläggning än i 7 § sägs skall häradsrätten hålla sammanträde så ofta det för arbetet kräves. Häradshövdingen bestämme tid och ställe för sammanträde.

10 §.

För rättsskipningen i rådhusrätt skola finnas borgmästare och rådmän samt, om göromålen kräva det, en eller flera assessorer. De skola vara lagfarna.

Rådhusrätt må vara delad i avdelningar.

Vid rådhusrätt skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

11 §.

Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare. Ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. Rådhusrätt vare dock domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen. Rör mål ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall vid huvudförhandling eller syn å stället nämnd hava säte i rätten; finnes, sedan nämnd deltagit, målet ej vara av beskaffenhet, som nu nämnts, vare rätten dock domför med nämnd.

Rådhusrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, vare domför med en lagfaren domare, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.

12 §.

I stad med rådhusrätt skola finnas nämndemän till det antal, som Konungen bestämmer.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio.

Borgmästaren fördele efter samråd med nämnden tjänstgöringen mellan nämndemännen.

13 §.

Rådhusrätt skall för huvudförhandling varje vecka hålla en eller flera allmänna rättegångsdagar samt eljest sammanträda så ofta det för arbetet kräves.

Rådhusrätt skall sammanträda i staden. Sammanträde må ock, om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

14 §.

Om särskild sammansättning av underrätt vid behandling av vissa mål gälle vad därom är stadgat.

15 §.

Till huvudförhandling må ej utan synnerliga skäl å samma dag utsättas flera mål, än att de kunna beräknas bliva slutförda under en tid av sex timmar. Hinna ej alla sålunda utsatta mål behandlas under dagen eller kräver ett måls handläggning mera än en dag, skall sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd.

Om den ordning, i vilken målen skola företagas, och om uppspölistas förordnar Konungen.

16 §.

För förvaring av anhållna eller häktade skall för domsaga å tingsställe eller annan ort, som Konungen bestämmer, så ock i stad med rådhusrätt finnas häkte. Med Konungens tillstånd må häkte vara gemensamt för flera dom-

sagor eller för domsaga och stad. När med hänsyn till häktets belägenhet eller eljest skäl äro därtill, förordnar Konungen särskild häktningsdomare att före åtalet verkställa på rätten ankommande prövning rörande häktning.

17 §.

Närmare bestämmelser om underrätts organisation och verksamhet samt domsagas förvaltning meddelas av Konungen.

2 KAP.

Om hovrätt.

1 §.

Hovrätt är överrätt i mål, som fullföljas från allmän underrätt. Den äger tillsyn över de domstolar, som höra under hovrätten.

2 §.

Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av underrättsdomare eller annan ämbets- eller tjänsteman, mot vilken åtal för sådant brott enligt lag eller författning skall väckas i hovrätt.

Är i lag eller författning eljest stadgat, att mål skall upptagas omedelbart av hovrätt, vare det gällande.

3 §.

I hovrätt skola finnas president samt hovrättsråd och assessorer. De skola vara lagfarna.

Hovrätt skall vara delad i två eller flera avdelningar. Avdelning skall bestå av minst fyra hovrättsråd, av dem en ordförande och en vice ordförande, samt en eller flera assessorer. Presidenten må vara ordförande å avdelning.

Vid hovrätt skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

4 §.

Hovrätt vare domför med fyra ledamöter. Ej må flera än fem sitta i rätten.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast målsberedande, må vidtagas av en ledamot i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

5 §.

Hovrätt skall sammanträda å ort, där den har sitt säte. Sammanträde må ock om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

Sammanträde skall hållas så ofta det för arbetet kräves.

Hovrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, skall

årligen å bestämda tider hålla hovrättsting utom förläggningssorten å viss eller vissa orter inom domkretsen för huvudförhandling i mål från den delen av domkretsen.

6 §.

Om antalet hovrätter och deras domkretsar är särskilt stadgat.

7 §.

Närmare bestämmelser om hovrätts organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

3 KAP.

Om högsta domstolen.

1 §.

Konungens domsrätt utövas, på sätt regeringsformen stadgar, av högsta domstolen.

2 §.

Högsta domstolen är överrätt i mål, som fullföljas från hovrätt.

Att i högsta domstolen talan i visst fall må föras mot beslut av advokatsamfundets styrelse, stadgas i 8 kap. 8 §.

3 §.

Högsta domstolen tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av hovrättsdomare eller annan ämbetsman, mot vilken åtal för sådant brott enligt lag eller författning skall väckas i högsta domstolen.

4 §.

Högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar.

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Hava i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge vad nu är föreskrivet tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet förekommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

5 §.

Då mål avgöres av högsta domstolen i dess helhet, böra, om laga hinder ej möter, alla justitieråden deltaga i avgörandet.

6 §.

I behandling av fråga rörande tillstånd, att talan må komma under högsta domstolens prövning, skola tre ledamöter deltaga.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av nedre justitierevisionen eller tjänsteman vid denna.

7 §.

Förekomma skiljaktiga meningar, huruvida tillstånd, som sägs i 6 §, skall meddelas, vare tillstånd beviljat, om två ledamöter äro ense därom eller i fall, som avses i 54 kap. 10 § 2, någon ledamot finner tillstånd böra meddelas.

8 §.

I nedre justitierevisionen skola för måls beredande till behandling i högsta domstolen finnas revisionssekreterare. Revisionssekreterare skall vara lagfaren. Vid nedre justitierevisionen skall ock för högsta domstolen finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

Närmare bestämmelser om nedre justitierevisionens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

4 KAP.

Om domare.

1 §.

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och hava fyllt tjugufem år samt hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Ej må den utöva domarämbete, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av domarämbete förordnar Konungen.

2 §.

President i hovrätt, hovrättsråd, häradshövding, borgmästare och rådman utnämnas av Konungen. Revisionssekreterare utnämnes eller förordnas av Konungen.

Om val av borgmästare och rådman är särskilt stadgat.

3 §.

Assessor i hovrätt förordnas av Konungen.

Biträdande domare i domsaga förordnas av Konungen för viss tid. Finnes behovet av biträdande domare stadigvarande, må innehavare av befattningen utnämnas av Konungen.

Om tillsättning av assessor i rådhusrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

4 §.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för lagfaren domare i hovrätt eller underrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

5 §.

Nämndeman utses genom val.

Vid val av nämndemän för tingslag utgör varje kommun en valkrets. Understiger antalet nämndemän kommunernas antal, skola angränsande kommuner på lämpligt sätt förenas till valkretsar. Två eller flera kommuner må ock eljest sammanföras till gemensam valkrets, om det finnes erforderligt för att skilda orter eller delar av tingslaget skola bliva behörigen företrädda inom nämnden. Stad må ej med annan kommun förenas till en valkrets. Antalet nämndemän fördelas mellan valkretsarna i förhållande till deras folkmängd; varje valkrets skall dock utse minst en nämndeman. Indelning i valkretsar och antalet nämndemän för varje valkrets bestämmas av rätten.

Vid val av nämndemän för stad med rådhusrätt bildar staden en valkrets.

Val förrättas på landet å kommunalstämma eller, om kommunalfullmäktige finnas och kommunen utgör egen valkrets, av dem. Äro flera kommuner förenade till en valkrets, förrättas valet å gemensam kommunalstämma; rätten bestämme, å vilken kommuns stämma valet skall förrättas. I stad förrättas valet av stadsfullmäktige eller, om sådana ej finnas, å allmän rådstuga.

Då nämndeman skall väljas, ankomme i domsaga på häradshövdingen och i stad med rådhusrätt på rätten att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

6 §.

Valbar till nämndeman är man eller kvinna, som inom valkretsen äger rösträtt å kommunalstämma eller vid val av stadsfullmäktige och där har sitt hemvist samt fyllt tjugufem år. Lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som eljest har till yrke att föra andras talan inför rätta må ej vara nämndeman.

Ej må annan vägra att mottaga uppdrag som nämndeman än den som fyllt sextio år eller eljest uppgiver giltigt hinder. Den som avgått ur nämnden vare ej skyldig att åter inträda förrän efter sex år.

7 §.

Klagan över nämndemansval skall föras hos rätten. Föres klagan, lände valet dock till efterrättelse, om ej rätten förordnar annat. Rätten pröve, ehuru klagan ej föres, den valdes behörighet.

8 §.

Nämndeman väljes för sex år, dock äge han avgå efter två år. Visar nämndeman giltigt hinder, må rätten även tidigare entlediga honom. Nämndeman, som fyllt sextio år, äge ock avgå ur nämnden. Upphör nämndeman att vara valbar, vare uppdraget förfallet.

9 §.

Nämndeman, som entledigats eller eljest avgått, vare, om han alltjämt är valbar, skyldig att fortfarande fullgöra uppdraget, till dess besked inkommit till rätten, att annan blivit vald, samt att även därefter tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål, i vars handläggning han förut deltagit.

10 §.

Är nämndeman av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från rättens sammanträde och kan annan nämndeman ej utan tidsutdräkt infinna sig, äge rättens ordförande till tjänstgöring i nämnden kalla någon, som är valbar till nämndeman för domkretsen.

11 §.

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svågerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Med Konungens tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

Ed eller försäkran skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande.

12 §.

De som med varandra äro eller varit gifta eller äro trolovade eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller äro syskon eller äro i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller som stå i adoptivförhållande till varandra, må ej samtidigt sitta som domare i rätten.

13 §.

Domare vare jävig att handlägga mål:

1. om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;

2. om han med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i den släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de äro syskon-

barn, eller i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon eller syskons avkomling eller med någon, från vilkens syskon den andre härstammar, eller om han står i adoptivförhållande till part;

3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;

4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare eller god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

14 §.

Vet domare omständighet föreligga, som kan antagas utgöra jäv mot honom, vare han skyldig att självant giva det till känna.

Vill part göra jäv mot domare, skall han framställa invändning därom, då han första gången för talan i målet, sedan han erhöi kännedom om att domaren sitter i rätten eller eljest tager befattning med målet eller, om den omständighet, varå jävet grundas, då ej var känd för parten, sedan han erhöi sådan kännedom. Underlåter parten det, vare hans rätt att framställa invändningen förfallen.

Fråga om jäv mot domare i lägre rätt må ej upptagas i högre rätt, med mindre jävet i den högre rätten göres av part, som enligt vad i andra stycket stadgats är berättigad därtill, eller talan föres mot beslut, varigenom jävet ogil-lats. Ej må fråga om jäv mot särskild ledamot av nämnd väckas i högre rätt.

15 §.

Sedan fråga om jäv mot domare uppkommit, må han vidtaga allenast sådan åtgärd i målet, som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och ej innefattar avgörande av målet. Åtgärd, som nu sagts, må av domare vidtagas, ehuru han förklarats jävig.

Har part i rätt tid gjort jäv mot domare, give rätten, så snart ske kan, särskilt beslut däröver.

I prövning av jävsfråga må domaren ej deltaga, med mindre rätten utan honom ej är domför och annan domare ej kan utan tidsutdräkt taga säte i rätten.

5 KAP.

Om offentlighet och ordning vid domstol.

1 §.

Förhandling vid domstol skall vara offentlig.

Kan det antagas, att vid förhandling skall förekomma något, som är stötande för anständigheten och sedligheten, eller att till följd av offentligheten något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, äge rätten förordna, att förhandlingen skall hållas inom stängda dörrar. Förordnande, som nu sagts, må ock meddelas, om anledning förekommer, att till följd av offentligheten yrkeshemlighet skulle röjas.

I mål om ansvar för utpressning må rätten, om målsäganden begär det eller rätten eljest finner det lämpligt, förordna, att förhandling skall hållas inom stängda dörrar. Förhandling, som under förundersökning i brottmål äger rum vid domstol, skall hållas inom stängda dörrar, om den misstänkte begär det eller rätten finner, att offentligheten skulle vara till men för utredningen.

Förhör med den som är under femton år eller lider av sinnessjukdom, sinnelöshet eller annan rubbning av själsverksamheten må hållas inom stängda dörrar.

Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att förhandling må hållas inom stängda dörrar, vare det gällande.

2 §.

Tillträde till offentlig förhandling må, när rättens ordförande finner skäl därtill, vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt aderton år.

3 §.

Vid förhandling inom stängda dörrar må efter rättens medgivande tjänsteman vid domstolen så ock den som för sin utbildning tjänstgör vid denna vara närvarande. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan förhandling.

4 §.

Rätten äge förordna, att vad som förekommit vid förhandling inom stängda dörrar icke får uppenbaras.

5 §.

Överläggning till dom eller beslut skall hållas inom stängda dörrar, om rätten ej finner det kunna ske offentligt. Hålles överläggning inom stängda dörrar,

må, utom rättens ledamöter, närvara endast sådan rättens tjänsteman, som har att taga befattning med målet. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan överläggning.

Avkunnande av dom eller beslut skall ske offentligt. Har förhandling hållits inom stängda dörrar, må ock dom eller beslut avkunnas inom stängda dörrar.

6 §.

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket, må tolk anlitas att biträda rätten. Är den som skall höras döv eller stum och kan ej förhöret lämpligen ske medelst skriftligen avfattade frågor eller svar, må ock tolk anlitas.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk; rätten äge ock hos länsstyrelsen påkalla biträde för tolks erhållande.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Om anställande av allmän tolk förordnar Konungen.

7 §.

Den som anställes som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom.

Angående eds utbytande mot försäkran på heder och samvete gälle vad om vittnesed är stadgat.

8 §.

Till allmän tolk utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen. Ej må fotografi tagas i rättssalen.

Tränger sig någon, som utvisats, in i rättssalen eller åtlyder någon eljest ej tillsägelse, som meddelats till ordningens upprätthållande, äge rätten förordna, att han skall omedelbart tagas i häkte och kvarhållas där, så länge sammanträdet varar, dock ej utöver tre dagar.

6 KAP.

Om domstols protokoll.

1 §.

Protokoll skall föras för varje mål särskilt.

Över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och ej sker vid sammanträde för förhandling eller vid måls avgörande, vare förande av protokoll ej erforderligt. Vid måls avskrivning, som ej sker i samband med förhandling, erfordras ej heller protokoll.

Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och har den tilltalade erkänt gärningen, må i sådant mål i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen.

2 §.

Protokollet skall föras av befattningshavare vid rätten eller lagfaren ledamot av rätten samt undertecknas av honom. Ordföranden äge, då omständigheterna föranleda därtill, själv föra protokollet.

Ej må den anlitas som protokollförare, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad. Protokollförare skall hava avlagt domared.

3 §.

Protokoll skall upptaga:

1. domstolen samt tid och ställe för sammanträdet;
2. rättens ledamöter, tolk, om sådan anlitas, samt protokollföraren;
3. parterna och huruvida de äro tillstädes samt deras ombud eller biträden och i brottmål den tilltalades försvarare;
4. rättegångsfullmakt, som givits muntligen inför rätten;
5. kort beteckning av saken;
6. då förhandling hålles inom stängda dörrar, anledningen därtill;
7. rättens beslut, som ej uppsättes särskilt; samt
8. skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning inom rätten; nämndemans skiljaktiga mening antecknas, allenast om i häradsrätt nämnden ensam bestämt utgången.

4 §.

Protokollet vid muntlig förberedelse skall innehålla:

1. parternas yrkanden och invändningar, ändringar däri samt medgivanden av motpartens yrkanden;
2. kort redogörelse för de omständigheter parterna åberopa jämte motpartens yttrande däröver;
3. uppgift å de bevis parterna vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis så ock å de skriftliga handlingar och föremål, vilka företes som bevis; samt

4. vad i övrigt anses nödigt till ledning vid huvudförhandlingen.

Har vad enligt första stycket skall antecknas i protokollet upptagits i inlaga eller annan handling eller förut upptecknats i protokoll i målet, skall i protokollet allenast hänvisning ske.

Vad i denna paragraf stadgas skall i tillämpliga delar gälla beträffande protokoll vid annan förhandling, dock ej huvudförhandling.

5 §.

Protokollet vid huvudförhandling skall innehålla kort redogörelse för förhandlingens gång samt upptaga:

1. parternas yrkanden och invändningar, ändringar däri samt medgivanden av motpartens yrkanden;

2. yrkanden av andra än parter samt huruvida parterna medgiva eller bestrida dessa yrkanden; samt

3. vilka vittnen eller sakkunniga höras och vilka bevis i övrigt förebringas.

Har vad enligt första stycket 1 eller 2 skall antecknas i protokollet upptagits i inlaga eller annan handling eller förut upptecknats i protokoll i målet, skall i protokollet allenast hänvisning ske.

6 §.

I protokoll skall antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet, samt vad rätten vid syn å stället iakttager.

Vid huvudförhandling i hovrätt vare ej nödigt att i protokollet antecknas utsaga eller iakttagelse, som nu sagts, med mindre anteckning därav kan antagas bliva av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen. Ej heller vare sådan anteckning nödig vid huvudförhandling i högsta domstolen.

7 §.

Vad i övrigt anföres eller eljest förekommer vid förhandling må ej antecknas i protokollet, med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Ej må i protokollet upptagas parts utveckling av talan i rättsligt hänseende.

8 §.

Protokollet över förhandling skall, innan förhandlingen avslutas, erhålla slutlig avfattning. Då protokollet är uppsatt, skall ordföranden å protokollet göra anteckning därom.

Sedan utsaga, som enligt 6 § skall antecknas i protokollet, upptecknats, skall den uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

9 §.

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg.

Stenograf utses av rätten. Ej må den anlitas som stenograf, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad. Vad i 5 kap. 7 och 8 §§ är stadgat om tolk äge motsvarande tillämpning beträffande stenograf, som utsetts av rätten.

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel äge motsvarande tillämpning beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi.

Vad enligt denna paragraf upptagits skall, så snart ske kan, återgivnas i vanlig skrift och uppteckningen biläggas handlingarna.

Närmare föreskrifter om upptagande av utsaga enligt denna paragraf meddelas av Konungen.

10 §.

Parternas inlagor och andra handlingar i målet samt rättens protokoll skola jämte avskrift av domen och sådant beslut, som uppsättes särskilt, sammanföras till en akt. I akten skola ock genom anteckning å inlaga eller på annat sätt upptagas kallelser, förelägganden eller andra beslut, som ej intagits i protokoll.

Om rätt för part eller annan att återfå handling, som hör till akten, förordnar Konungen.

11 §.

Vid rätten skall över alla mål föras dagbok, utvisande tiden, då varje mål inkommit, därmed vidtagna åtgärder och tiden för målets avgörande samt, då talan fullföljts, tiden, då anmälan eller inlaga inkommit, och de åtgärder, som vidtagits.

12 §.

Vad i detta kapitel stadgas om protokoll, akt och dagbok i mål skall i tillämpliga delar gälla även beträffande ärende.

13 §.

Närmare föreskrifter om protokoll och aktbildning samt om dagbok och andra förteckningar meddelas av Konungen.

7 KAP.

Om åklagare och polismyndighet.

1 §.

Allmänna åklagare äro:

1. justitiekanslern;
2. landsfogdar; samt

3. distriktsåklagare.

Hos allmän åklagare må finnas biträdande åklagare.

Instruktioner för åklagarna utfärdas av Konungen.

2 §.

Justitiekanslern är under Konungen högste åklagare och har i denna egen-
skap ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet i riket.

Under justitiekanslern hava landsfogdarna, envar inom sitt verksamhetsom-
råde, ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet.

3 §.

Om utnämning av justitiekansler stadgas i regeringsformen. Landsfogde
utnämnes av Konungen. Om tillsättning av andra åklagare meddelas föreskrif-
ter i de för dem gällande instruktionerna.

4 §.

Allmän åklagare vare

vid underrätt landsfogde eller distriktsåklagare;

vid hovrätt justitiekanslern i mål, som enligt 2 kap. 2 § första stycket
upptages omedelbart av hovrätten, och i annat mål landsfogde eller distrikts-
åklagare; samt

vid högsta domstolen justitiekanslern.

Har talan till högsta domstolen fullföljts allenast av enskild part, må åkla-
gartalan där, efter justitiekanslerns förordnande, föras av lägre åklagare.

Närmare bestämmelser om fördelningen av uppgifterna mellan åklagarna
meddelas i de för dem gällande instruktionerna.

5 §.

Justitiekanslern så ock landsfogde må övertaga uppgift, som tillkommer
lägre åklagare. Justitiekanslern äge även förordna extra åklagare att föra
talan vid underrätt eller hovrätt eller, då talan fullföljts allenast av enskild
part, vid högsta domstolen.

Biträdande åklagare må i den omfattning, som bestämmes i instruktion, ut-
föra uppgift, som tillkommer åklagare, hos vilken han är anställd. Väckande
eller fullföljande av åtal i högsta domstolen må dock ej beslutas av annan än
justitiekanslern.

6 §.

Föreligger för allmän åklagare beträffande visst brott omständighet, som
skulle utgöra jäv mot domare, må han ej taga befattning med förundersökning
eller åtal för brottet. Jäv må ej grundas å åtgärd, som åklagaren vidtagit å
tjänstens vägnar, eller gärning, som förövats mot honom i eller för hans tjänst.

Ehuru åklagare är jävig, äge han vidtaga åtgärd, som ej utan fara kan upp-
skjutas.

Fråga om jäv mot åklagare prövas av hans närmaste förman; jäv mot justitiekanslern prövas av honom.

7 §.

Vad i detta kapitel är stadgat om landsfogde skall i fråga om Stockholm avse förste stadsfiskalen.

8 §.

Om särskilda åklagare gälle vad om dem är stadgat.

Ej må annan särskild åklagare än riksdagens justitieombudsman eller militieombudsman besluta, att åtal skall väckas eller fullföljas i högsta domstolen.

9 §.

Med polismyndighet avses i denna balk, förutom åklagare, som har befattning med polisväsendet, i stad, där polismästare finnes, polismästaren och befattningshavare i befälsställning vid polisväsendet, vilken enligt den för honom gällande instruktionen äger handla i polismästarens ställe, samt i annan stad, där åklagaren icke har befattning med polisväsendet, den som närmast under polischefen har inseende över polisväsendet.

Vad i 6 § är stadgat om allmän åklagare äge motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet.

8 KAP.

Om advokater.

1 §.

För riket skall finnas ett allmänt advokatsamfund. Stadgar för samfundet fastställas av Konungen.

Advokat är den som är ledamot av samfundet.

2 §.

Till ledamot av advokatsamfundet må antagas allenast den som är svensk medborgare, äger hemvist inom riket och fyllt tjugufem år samt avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov och förvärvat sådan praktisk utbildning, som föreskrives i samfundets stadgar. Han skall hava gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt finnas lämplig att utöva advokatverksamhet.

Ej må den antagas till ledamot, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Lagfaren domare i eller befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmätningsman må ej antagas till ledamot; ej heller den som eljest är anställd i statens eller kommuns tjänst eller hos annan enskild än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag.

3 §.

Ansökan om inträde i advokatsamfundet prövas av dess styrelse.

4 §.

Vid utövande av sin verksamhet skall advokat redbart och nitiskt utföra honom anförtrodda uppdrag och i allt iakttaga god advokatsed.

Verksamhet som advokat må icke bedrivas under form av aktiebolag eller i bolag med annan än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag.

Det åligger advokat att hålla penningmedel och andra tillgångar, som tillhöra hans huvudmän, skilda från vad honom tillhör.

5 §.

Advokat vare skyldig att, om offentlig försvarare för misstänkt eller biträde åt part, som åtnjuter fri rättegång, ej kan erhållas efter frivilligt åtagande, vid domstol i det län, inom vilket han har sitt kontor, mottaga förordnande som försvarare eller biträde.

6 §.

Tillsyn över advokatväsendet utövas av advokatsamfundets styrelse; den har att tillse, att advokat såväl vid utförande av talan inför domstol som i sin övriga verksamhet fyller de plikter, som åvila honom. Advokat vare skyldig att lämna styrelsen de uppgifter, som erfordras för denna tillsyn.

Justitiekanslern äge att hos styrelsen påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller ej längre är behörig att vara advokat.

7 §.

Advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som eljest förfar oredligt, skall av advokatsamfundets styrelse uteslutas ur samfundet. Äro omständigheterna mildrande, äge styrelsen i stället tilldela honom varning.

Åsidosätter eljest advokat de plikter, som åvila honom som advokat, äge styrelsen meddela honom varning eller erinran. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må styrelsen utesluta honom ur samfundet.

Upphör advokat att vara svensk medborgare eller flyttar han ur riket eller inträder beträffande advokat sådan omständighet, att han enligt 2 § andra eller tredje stycket icke må antagas till ledamot av samfundet, vare han skyldig att genast utträda; gör han det ej, förordne styrelsen om hans uteslutning.

Styrelsen äge förordna, att beslut, varigenom någon uteslutits ur samfundet, genast skall gå i verkställighet.

8 §.

Har advokatsamfundets styrelse avslagit någons ansökan om inträde i samfundet eller uteslutit någon därur, må han föra talan mot beslutet. Mot styrelsens beslut i fråga, som avses i 7 §, må talan föras av justitiekanslern.

Talan skall föras genom besvär till högsta domstolen.

9 KAP.

Om straff och vite.

1 §.

Part, som mot bättre vetande inleder eller föranleder rättegång i tvistemål, straffes med dagsböter.

2 §.

Föres av part mot bättre vetande talan mot dom eller beslut, dömes han till dagsböter; är det överrätts dom eller beslut, vare straffet lägst tjugufem dagsböter.

3 §.

Söker part i tvistemål eller målsägande i brottmål genom påståenden eller invändningar, som äro uppenbart ogrundade, eller genom innehållande av bevis eller annan otillbörlig åtgärd förhålla rättegången, straffes han med dagsböter. Vad nu sagts om part gälle ock intervenient, även om han ej äger ställning av part.

4 §.

Vad i 1—3 §§ är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande ställföreträdare så ock ombud eller biträde.

5 §.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättsalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eller som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.

6 §.

Röjer någon utan giltigt skäl vad enligt rättens eller undersökningsledarens förordnande icke får uppenbaras, straffes han med dagsböter.

7 §.

Rätten äge, om part eller annan finnes vid förhandling böra komma tillstädes eller infinna sig personligen, förelägga vite; är särskild föreskrift om föreläggande meddelad, vare den gällande.

8 §.

Då enligt denna balk vite förelägges part eller annan, bestämme rätten vitet till belopp, som med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt kan antagas förmå honom att iakttaga föreläggandet. Vite må ej bestämmas under fem kronor eller över femtusen kronor. Har vite utdömts och förelägger rätten nytt vite, må vitet bestämmas till högre belopp, dock

ej över tiotusen kronor. Vitesföreläggande skall delgivas den som föreläggandet avser.

Vite må ej föreläggas, då straff är utsatt. Ej heller må vite föreläggas kronan.

Finnes, då fråga uppkommer om utdömande av vite, ändamålet med vitet hava förfallit, må vitet ej utdömas.

9 §.

Är i denna balk straff utsatt i böter, dock ej dagsböter, vare lägsta bötesstraff fem kronor och högsta trehundra kronor. Böter och viten, som ådömas enligt denna balk, tillfalla kronan.

ANDRA AVDELNINGEN.

Om rättegången i allmänhet.

I. Om rättegången i tvistemål.

10 KAP.

Om laga domstol.

1 §.

Laga domstol i tvistemål i allmänhet är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist.

Är svaranden mantalsskriven å ort inom riket, anses den orten som hans hemvist.

För bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning gälle som hemvist den ort, där styrelsen har sitt säte eller, om säte för styrelsen ej är bestämt eller styrelse ej finnes, där förvaltningen föres. Lag samma vare i fråga om kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet.

Dödsbo sökes vid den rätt, där den döde skolat svara.

Den som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket sökes där han uppehåller sig. Är han svensk medborgare och uppehåller han sig utom riket eller är hans uppehållsort okänd, sökes han där han inom riket senast haft hemvist eller uppehållit sig.

2 §.

Kronan sökes i tvistemål i allmänhet där den myndighet, som har att bevaka talan i målet, har sitt säte.

3 §.

Den som icke äger känt hemvist inom riket må i tvist rörande betalningsskyldighet sökas där honom tillhörig egendom finnes. Rör tvisten lös egendom, må han sökas där egendomen finnes.

Fordran, som grundas å löpande skuldebrev eller annan handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, anses finnas där handlingen är. Annan fordran anses finnas där gäldenären har sitt hemvist. Är pant ställd för fordringen, må denna anses finnas där panten är.

4 §.

Har den som icke äger känt hemvist inom riket här ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld, må han i tvist därom sökas där förbindelsen ingicks eller gälden uppkom.

5 §.

Den som idkar jordbruk, gruv- eller fabriksdrift, hantverk, handel eller annan dylik rörelse med fast driftställe må i tvist, som uppkommit omedelbart på grund av den rörelsen, sökas där driftstället är.

6 §.

Har någon ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld å ort, där han mera varaktigt uppehåller sig, må han, medan han befinner sig å orten, för sådan förbindelse eller gäld sökas där. Lag samma vare i fråga om gäld, som någon vid tillfällig vistelse å annan ort ådragit sig för kost, bostad eller dylikt.

7 §.

Tvist på grund av förmyndares eller god mans förvaltning må väckas vid den rätt, där förmynderskapet eller godmanskapet är eller senast varit inskrivet, eller ock vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

Har någon eljest haft annans egendom till förvaltning, må tvist på grund av förvaltningen väckas vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

8 §.

Talan i anledning av skadegörande handling må väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs eller skadan uppkom. Företogs handlingen eller uppkom skadan å orter under skilda domstolar, må talan väckas vid envar av dem.

9 §.

Tvist om arv eller testamente eller om bodelning mellan arvingar och efterlevande make skall upptagas av den rätt, där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet.

Tvist om bodelning mellan makar i anledning av boskillnad, äktenskaps återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad skall upptagas av den rätt, där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet, eller, om mannen ej är skyldig att i sådant mål svara vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål.

Finnes i mål, som avses i denna paragraf, ej behörig domstol enligt vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådhusrätt.

10 §.

Twist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om besittning av egendomen skall upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om arrende, hyra, hävd, byggnads underhåll, nybyggnad eller annat dylikt.

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, skall tvisten upptagas av den rätt, under vilken huvuddelen ligger.

11 §.

Vid domstol, som sägs i 10 §, må ock väckas:

1. twist om köpeskilling för fast egendom eller annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till egendomen;
2. talan mot ägare av fast egendom om skyldighet att personligen svara för gäld, för vilken egendomen utgör pant, om betalning samtidigt sökes ur egendomen;
3. twist om skada eller annat intrång å fast egendom;
4. talan om ersättning för arbete, som utförts å fast egendom; eller
5. talan om ersättning för det någon brustit åt hemul angående fast egendom.

12 §.

Som fast egendom anses även byggnad å annans grund samt gruva och för gruvsdrift avsedd byggnad eller anläggning.

13 §.

Twist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningsskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt, som först dömt i målet.

14 §.

Käromål mot flera svarande må väckas vid den rätt, där någon av dem enligt vad förut i detta kapitel är stadgat har att svara, om det sker samtidigt och käromålen stödja sig på väsentligen samma grund. Är saken sådan, att endast en dom kan givas mot alla, som hava del i saken, må talan ock väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara.

Genkäromål upptages av den rätt, som upptagit huvudkäromålet.

Talan, som avses i 14 kap. 4 eller 5 §, upptages av den rätt, som upptagit huvudmålet.

15 §.

Har, sedan stämning delgivits svaranden, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, vare den utan verkan.

16 §.

Har skriftligt avtal slutits därom, att uppkommen tvist eller framtida tvist, härflytande ur angivet rättsförhållande, må väckas vid viss domstol eller att för tvisten viss domstol ensam skall vara behörig, lände det till efterrättelse, om ej annat är stadgat.

17 §.

Ej vare på grund av vad i detta kapitel stadgas rätten behörig att upptaga:

1. tvist, som skall upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller enligt lag eller författning skall omedelbart prövas av skiljemän;

2. tvist, som skall väckas vid viss domstol, om denna enligt lag eller författning är ensam behörig att upptaga sådan tvist;

3. tvist, som enligt lag må upptagas allenast av rådhusrätt eller i dess ställe viss häradsrätt, om tvisten väckes vid annan domstol;

4. tvist, som avses i 9 eller 10 § eller eljest enligt lag skall upptagas av domstol, som där sägs, om tvisten väckes vid annan domstol;

5. äktenskapsmål;

6. tvist, som angår utmätt lös egendom eller giltigheten av lösöreköpsavhandling och enligt lag skall upptagas av rätten i den ort, där egendomen finnes; eller

7. tvist, som är av beskaffenhet att kunna utan stämning upptagas av domstol.

Ej heller må på grund av vad i detta kapitel stadgas talan väckas vid domstol av annan ordning än den som för tvistens upptagande är i lag föreskriven; vad nu sagts gälle dock ej tvist, som avses i 13 §.

Yrkande om kvittning för fordran må icke upptagas av domstol, som enligt första stycket ej ägt upptaga tvist angående samma fordran.

18 §.

Är rätten av annan grund än i 17 § sägs obehörig att upptaga tvist, som där väckes, skall tvisten dock anses väckt vid rätt domstol, om ej svaranden i rätt tid gjort invändning om domstolens behörighet eller uteblivit från första inställelsen eller, då förberedelsen är skriftlig, underlåtit att inkomma med svaromål. Har svaranden uteblivit eller underlåtit att inkomma med svaromål, skall kändens uppgift om de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, tagas för god, om svaranden erhållit del därav och anledning ej förekommer, att den är oriktig.

19 §.

Har lägre rätt upptagit tvist, må fråga om rättens behörighet ej upptagas av högre rätt, med mindre frågan dit fullföljes eller där väckes av part, som är berättigad därtill, eller ock tvisten är sådan, att den skall upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller omedelbart av högre rätt eller enligt lag eller författning skall omedelbart prövas av skiljemän.

20 §.

Meddelas i högre rätt beslut, varigenom lägre rätt förklaras icke vara behörig att upptaga mål, som där väckts, äge den högre rätten på yrkande av part hänvisa målet till lägre rätt, som finnes behörig.

Hava skilda domstolar genom beslut, som vunnit laga kraft, funnits obehöriga, äge högsta domstolen, om någon av dem finnes behörig, på ansökan av part hänvisa målet till den domstol, av vilken målet bort upptagas.

21 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om laga domstol, vare de gällande.

11 KAP.

Om part och ställföreträdare.

1 §.

Envar kan vara part i rättegång.

Råder ej parten över det, varom tvistas, eller rör tvisten rättshandling, som han ej själv äger ingå, föres talan av den som är partens ställföreträdare. Om talan på grund av skadegörande handling äge vad i 20 kap. 14 § och 21 kap. 1 § första stycket stadgas motsvarande tillämpning.

2 §.

Bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter, kan vara part i rättegång. Lag samma vare i fråga om kronan samt kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet.

För part, som nu sagts, föres talan av den som är partens ställföreträdare.

3 §.

Utlänning, som enligt lagen i sitt hemland är oförmögen att föra sin talan, äge dock föra talan här i riket, om han enligt svensk lag är behörig därtill.

4 §.

Bevis, att den som i rättegång uppgives vara part eller vill föra talan som part eller ställföreträdare för part är behörig, må ej fordras, med mindre särskild anledning förekommer därtill.

5 §.

Part skall vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i hovrätt eller högsta domstolen vare part skyldig att infinna sig

personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. I underrätt skall part ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främjas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare part skyldig att infinna sig personligen, om det finnes erforderligt.

Vad nu sagts om parts skyldighet att infinna sig personligen gälle ock parts ställföreträdare. Äro flera ställföreträdare, äge rätten bestämma, vilken eller vilka skola infinna sig. Äger part ej själv föra sin talan, vare han dock skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen.

Är part eller ställföreträdare skyldig att infinna sig personligen, meddele rätten förordnande därom.

12 KAP.

Om rättegångsombud.

1 §.

Parts talan må föras genom ombud.

Om skyldighet för part att infinna sig personligen stadgas i 11 kap. 5 §.

2 §.

Såsom ombud må ej brukas annan än advokat eller den som rätten eljest med hänsyn till redbarhet, insikter och erfarenhet finner lämplig.

Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket.

Ej må den vara ombud, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

3 §.

Lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman må ej vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill.

Ej må nämndeman vid den domstol han tillhör föra annans talan.

4 §.

Står någon till domare, som vid målets behandling är ledamot av rätten, i sådant förhållande, som avses i 4 kap. 12 §, må han ej brukas som ombud i målet. Ej heller må någon brukas som ombud, om han tagit befattning med saken som domare eller befattningshavare vid domstol eller som ombud för motparten.

5 §.

Visar ombud oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller finnes han eljest olämplig, skall rätten avvisa honom som ombud i målet. Är ombudet advokat, skall rätten tillika hos advokatsamfundets styrelse göra anmälan angående om-

budets förhållande; rätten må ock förordna, att i avbidan på beslut i anledning av anmälan han icke må brukas som ombud vid den rätten. Är ombudet ej advokat, äge rätten förklara honom obehörig antingen för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid den rätten.

6 §.

Avvisas ombud, skall rätten, om ej parten är tillstädes och själv vill föra sin talan, förelägga parten att för sig ställa ombud, som kan godkännas. Underlåter parten det och infinner han sig ej personligen, skall han anses som utebliven.

7 §.

Gör någon, som ej må vara ombud, i rättegång gällande å honom överlåtet anspråk och finnes sannolikt, att överlåtelser skett, för att han skall kunna föra talan i målet, skall rätten förelägga honom att för sig ställa ombud. Underlåter han det, skall han anses som utebliven.

8 §.

Vill part föra talan genom ombud, skall han giva ombudet fullmakt muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Skriftlig fullmakt skall vara egenhändigt undertecknad av parten.

9 §.

Skriftlig fullmakt skall företes i huvudskrift, när ombudet första gången vid rätten för talan i målet.

Är, då fullmakt skall företes, sådan icke tillgänglig, skall rätten giva ombudet tid att förete den; vad nu sagts gälle ej i fråga om vade- eller missnöjesanmälan. Finnes uppskov olägligt, må rätten fortsätta med handläggningen av målet, dock utan att däri meddela dom eller slutligt beslut. Utfärdas fullmakt, skall behörigheten anses innefatta vad ombudet tidigare åtgjort i rättegången.

Finner rätten ovisst, huruvida parts underskrift å fullmakt är riktig, må rätten medgiva anstånd för ovisshetens undanröjande.

Skriftlig fullmakt skall i huvudskrift eller styrkt avskrift bifogas akten.

10 §.

Har innehållet i skriftlig fullmakt överbringats genom telegraf eller telefon enligt vad därom är föreskrivet, vare uppteckning därav gällande som fullmakt; fullmakten skall dock, om rätten finner det erforderligt, företes i huvudskrift för rätten vid påföljd att uppteckningen eljest anses ogill som fullmakt.

Närmare föreskrifter om överbringande av fullmakt genom telegraf eller telefon givas av Konungen.

11 §.

Såsom fullmakt för kronan eller kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet eller allmän inrättning gälle i behörig ordning utfärdat förordnande

eller utdrag av protokoll över beslut, varigenom ombud förordnats. För bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning må styrkt utdrag av protokoll över sådant beslut gälla som fullmakt.

12 §.

Fullmakt skall innehålla ombudets namn. Ej må fullmakt ställas till innehavaren.

Fullmakt skall avse visst mål eller rättegång i allmänhet. Vill part meddela fullmakt allenast för viss domstol eller särskilt rättegångstillfälle, skall det angivas i fullmakten. Muntlig fullmakt gälle allenast i det mål, vari den givits.

13 §.

Ombud må ej sätta annan i sitt ställe, med mindre parten givit lov därtill.

Äger ombud sätta annan i sitt ställe, må även den, som av ombudet be- myndigats, överlåta åt annan att föra partens talan, om ombudet givit lov därtill.

14 §.

Fullmakt medför behörighet för ombudet att å partens vägnar angående saken

1. väcka talan samt påkalla åtgärd, även om åtgärden ankommer å annan myndighet än rätten;

2. mottaga delgivning av inlagor och andra handlingar, dock ej föreläggande för parten att infinna sig personligen;

3. företaga alla handlingar för utförande av partens talan samt avgiva svaromål å alla mot parten framställda yrkanden;

4. avstå från yrkande, som framställts av parten, och medgiva motpartens yrkande;

5. ingå förlikning;

6. söka verkställighet av rättens dom; samt

7. uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad.

Ej må på grund av fullmakt, som avser rättegång i allmänhet, ombudet väcka talan eller mottaga stämning angående sak, varom förlikning ej är tillåten.

Avser fullmakt allenast viss domstol, äge ombudet vid den domstolen samma behörighet, som sägs i första stycket; ombudet äge ock anmäla missnöje eller vad mot beslut eller dom, som meddelas av domstolen.

Gäller fullmakt allenast särskilt rättegångstillfälle, äge ombudet vid det rättegångstillfället samma behörighet, som sägs i första stycket 2—5; ombudet äge ock anmäla missnöje eller vad mot beslut eller dom, som då meddelas.

15 §.

I ombuds behörighet enligt 14 § må inskränkning ske, allenast såvitt angår ombudets rätt att väcka talan, att mottaga delgivning av stämning, att ingå förlikning, att söka verkställighet av rättens dom eller att uppbära par-

ten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad; har annan inskränkning skett, vare den utan verkan.

Har inskränkning, som är tillåten, icke skett i fullmakten, vare den ej gällande mot rätten och motparten, innan den bragts till deras kännedom muntligen inför rätten eller ock skriftligen.

16 §.

Är rättegångsfullmakt ej så avfattad som sägs i 12 §, skall rätten förelägga parten att avhjälpa felet. Avhjälpes ej felet, må fullmakten icke gälla.

17 §.

Rättegångshandling, som ombud i partens närvaro företagit, vare utan verkan mot parten, om han genast gör gensaga däremot.

18 §.

Fullmakt kan av parten när som helst återkallas.

Vill ombud avsäga sig partens talan, åligge honom att på grund av fullmakten bevaka partens rätt, till dess denne hunnit vidtaga åtgärd för utförande av sin talan.

Mot rätten och motparten vare återkallelse eller avsägelse ej gällande, innan den bragts till deras kännedom muntligen inför rätten eller ock skriftligen.

19 §.

Dör parten eller förlorar han rådighet över det, varom tvistas, upphör icke därmed fullmakten att gälla; rätten skall dock, när anledning förekommer därtill, om rättegången underrätta dödsboet eller partens ställföreträdare.

Har fullmakt givits av parts ställföreträdare och upphör sedan hans behörighet, vare fullmakten dock gällande.

20 §.

Den som uppträder som ombud svarar för att han äger behörighet därtill och vare, om han ej förmår styrka, att han handlat efter fullmakt eller att rättegångshandling, som han företagit, blivit av parten godkänd eller ändock är gällande mot parten, skyldig att ersätta motparten eller annan den kostnad, som i rättegången uppstått genom att vad han företagit ej är bindande för parten. Om skyldighet att ersätta annan skada äge vad om fullmakt i allmänhet är stadgat motsvarande tillämpning.

21 §.

Vad i detta kapitel stadgas om ombud, som äger föra parts talan, gälle i tillämpliga delar beträffande ombud för vidtagande av särskild åtgärd.

22 §.

Part äge vid utförande av sin talan anlita biträde. Om rättegångsbiträde gälle vad i 2—5 §§ stadgats. Rättegångshandling, som biträde i partens när-

varo företagit, skall anses av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot.

23 §.

Har någon allmän fullmakt att förvalta annans egendom eller eljest handhava annans angelägenheter och är han på grund därav tillika behörig att föra huvudmannens talan inför rätta, gälle om sådant ombud vad om ställföreträdare är stadgat.

24 §.

Är i lag eller författning särskild föreskrift meddelad om behörighet att föra annans talan, vare den gällande.

13 KAP.

Om föremål för talan och talans väckande.

1 §.

Talan om åläggande för svaranden att fullgöra något må upptagas till prövning, ehuru tiden för fullgörelsen ej inträtt, då målet avgöres, om

1. fråga är om tid efter annan återkommande fullgörelser, som ej bero av redan lämnat eller framtida vederlag eller vilka på grund av redan lämnat vederlag utgå som pension eller livränta, och någon av dem är förfallen;

2. skyldigheten att fullgöra inträder, först då annan förpliktelse, varom talan väckts i målet, ej fullgöres;

3. fråga är om ränta, till dess betalning sker, å förfallen fordran eller om annan tilläggsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen;

4. för käranden är av vikt, att fullgörelse sker å rätt tid, samt särskild anledning förekommer, att svaranden kommer att undandraga sig sådan fullgörelse: eller

5. sådan talan i annat fall än nu sagts enligt lag må väckas.

2 §.

Talan om fastställelse, huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, må upptagas till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och denna länder käranden till förfång.

Beror sakens prövning av frågan, huruvida visst rättsförhållande, som är stridigt mellan parterna, består eller icke består, må ock talan om fastställelse därav upptagas.

Är i lag eljest stadgat, att fastställsetalan i visst fall må upptagas, vare det gällande.

3 §.

Väckt talan må icke ändras. Käranden äge dock

1. på grund av omständighet, som inträffat under rättegången eller först då blivit för honom känd, kräva annan fullgörelse än den, varom talan väckts;

2. yrka fastställelse enligt 2 § andra stycket; samt

3. kräva ränta eller annan tillägsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen, så ock eljest framställa nytt yrkande, såvitt det stöder sig på väsentligen samma grund.

Väckes yrkande, som avses i 2 eller 3, sedan målet företagits till huvudförhandling, och kan yrkandet ej utan olägenhet prövas i målet, må det avvisas. Ej må sådant yrkande väckas i högre rätt.

Såsom ändring av talan anses icke, att käranden beträffande samma sak inkränker sin talan eller, utan att saken ändras, åberopar ny omständighet till stöd för sin talan.

4 §.

Talan skall väckas genom stämning, om ej annat är stadgat.

Vill käranden enligt 3 § ändra sin talan, må det ske muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Svaranden skall erhålla del därav.

Talan skall anses väckt, då ansökan om stämning inkom till rätten, eller, om stämning ej erfordras, då talan framställdes inför rätten.

5 §.

Återkallar käranden sin talan, sedan svaranden ingått i svaromål, och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, skall, om svaranden yrkar det, målet dock prövas.

Är saken ej sådan, som i första stycket sägs, och återkallar käranden, sedan dom fallit, utan svarandens samtycke sin talan, vare återkallelsen utan verkan.

6 §.

Ej må ny talan angående fråga, varom redan är rättegång mellan samma parter, upptagas till prövning.

7 §.

Överlåter käranden det, varom tvistas, å annan, må denne utan ny stämning övertaga kärandens talan i målet sådan denna vid hans inträde i rättegången är; om överlåtarens skyldighet att svara för rättegångskostnad gälle vad i 18 kap. 10 § stadgas.

Sker överlåtelse å svarandens sida, må den, å vilken överlåtelsen skett, i svarandens ställe inträda i målet, om käranden samtycker därtill.

Har överlåtelse, som nu sagts, å någondera sidan ägt rum, vare den, å vilken överlåtelsen skett, på motpartens yrkande skyldig att efter kallelse inträda som part i rättegången.

14 KAP.

Om förening av mål och tredje mans deltagande i rättegång.

1 §.

Väcker någon samtidigt flera käromål mot samme svarande, skola de handläggas i en rättegång, om de stödja sig på väsentligen samma grund.

2 §.

Har samtidigt én kärke väckt käromål mot flera svarande eller flera kärke mot en eller flera svarande, skola målen handläggas i en rättegång, om de stödja sig på väsentligen samma grund.

3 §.

Vill svaranden till gemensam handläggning väcka talan mot käreanden angående samma sak eller sak, som har gemenskap med denna, eller rörande fordran, som kan gå i avräkning mot käreandens, och sker det före huvudförhandlingen, skola målen handläggas i en rättegång. Käromål, som sålunda förenats med huvudkäreområdet, är genkäreomål.

4 §.

Vill någon, som ej är part i rättegången, till gemensam handläggning väcka talan mot båda parterna eller endera om det, varom tvistas, och sker det före huvudförhandlingen, skola målen handläggas i en rättegång.

5 §.

Vill part, om han tappar saken, mot tredje man framställa återgångskrav eller anspråk på skadestånd eller annat dylikt, äge han, innan målet företages till huvudförhandling, till gemensam handläggning med det målet väcka sin talan mot tredje man. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om tredje man i anledning av den utgång saken kan få mellan parterna vill mot någon av dem eller båda väcka talan angående sådant anspråk.

Om väckande av talan mot tredje man i samband med klander av fång till fast egendom är särskilt stadgat.

6 §.

Mål mellan samma eller olika parter må även i annat fall än nu sagts handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. När skäl äro därtill, må de åter särskiljas.

7 §.

Ej må i fall, som avses i 1—6 §§, mål förenas, med mindre målen väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för målen samma rättegångsform är tillämplig.

8 §.

Äro å någöndera sidan flera parter, vare envar av dem i förhållande till motparten att anse som självständig part.

Är saken sådan, att endast en dom kan givas för alla, som hava del i saken, skall rättegångshandling, som en medpart företager, gälla till förmån för de övriga, även om den strider mot deras handlingar.

9 §.

Påstår någon, som ej är part i rättegången, att saken rör hans rätt, och visar han sannolika skäl för sitt påstående, äge han som intervenient å endera sidan deltaga i rättegången.

10 §.

Vill någon deltaga i rättegång som intervenient, skall han hos rätten göra ansökan därom. Över ansökan skola parterna höras. Om skäl äro därtill, må förhandling äga rum med parterna och sökanden. Rätten meddele, så snart ske kan, beslut över ansökan.

11 §.

Intervenient äge företaga rättegångshandling, som står öppen för parten; han må dock ej ändra partens talan eller eljest företaga handling, som strider mot partens, eller annorledes än jämte parten fullfölja talan mot dom eller beslut.

Är på grund av rättsförhållandets natur eller eljest dom gällande för och mot intervenienten, som om den meddelats i rättegång, däri han varit part, äge han dock ställning av part i rättegången.

12 §.

Menar part, att någon kan som intervenient deltaga i rättegången, äge han kungöra honom rättegången med anmaning att inträda däri.

Den, för vilken rättegång kungjorts, äge i sin ordning kungöra den för annan, som han menar kunna inträda i rättegången.

Om skyldighet för part att i vissa fall kungöra rättegång är särskilt stadgat.

13 §.

Kungörande av rättegång sker genom delgivning av skriftlig inlaga. Inlagan skall även delgivas motparten. I inlagan skola saken och grunden för åtgärden angivas.

15 KAP.

Om kvarstad, skingringsförbud och annan handräckning.

1 §.

Har part, som i rättegång yrkat betalning för fordran, visat sannolika skäl för sin talan och kan skäligen befaras, att motparten genom att avvika eller

genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandrager sig att gälda vad genom domen kan antagas komma att åläggas honom, må kvarstad läggas å så mycket av hans lösa egendom, som svarar mot skulden, eller ock, om det är tillfyllest, egendomen ställas under förbud att säljas eller skingras. Skingringsförbud må ock meddelas å fast egendom, som tillhör motparten.

Kvarstad eller skingringsförbud må även läggas å egendom, till vilken part i rättegång påstått bättre rätt, om han visat sannolika skäl för sin talan och det skäligen kan befaras, att motparten undanskaffar, förstör eller väsentligt försämrar egendomen.

Finnes lös egendom, som ställes under skingringsförbud, hos tredje man, må denne förbjudas att utgiva egendomen.

2 §.

Har part, som i rättegång yrkat betalning för fordran, visat sannolika skäl för sin talan och kan skäligen befaras, att motparten begiver sig från riket utan att efterlämna känd egendom, som svarar mot hans gäld, må förbud meddelas honom att avresa från orten, med mindre han ställer pant eller borgen för skulden. Reseförbud vare ej gällande utöver tre månader efter delgivningen. Har meddelat reseförbud före nämnda tids utgång hävts eller eljest upphört att gälla, må nytt reseförbud avse allenast återstoden av sagda tid.

I beslut om reseförbud skall angivas den ort, där den, mot vilken förbudet gäller, skall uppehålla sig, samt erinras om påföljden för överträdelse av förbudet. Överträdes reseförbud, äge rätten på yrkande av parten förordna, att motparten skall återhämtas och under den tid förbudet gäller hållas i häkte.

3 §.

Har part i rättegång visat sannolika skäl för sin talan och kan skäligen befaras, att motparten genom att utöva viss verksamhet eller företaga eller underlåta viss handling eller genom annat sitt förhållande hindrar eller försvårar domens verkställande eller väsentligt förringar dess värde för parten, må vid vite förbud eller annat föreläggande meddelas motparten eller förordnas om egendoms förvaltning av god man eller om annan åtgärd, som finnes erforderlig för säkerställande av partens rätt. Föreläggande eller förordnande, som nu sagts, må ock meddelas, om det i annat fall är för parten av synnerlig vikt och det ej länder motparten till väsentligt förfång.

4 §.

Finnes i rättegång om bättre rätt till egendom part hava egenmäktigt skilt motparten från egendomen eller eljest själv tagit sig rätt, må förordnas, att besittning eller annat förhållande, som rubbats, genast skall återställas.

5 §.

Beslut om åtgärd, som avses i detta kapitel, meddelas av den rätt, där rättegången är.

Fråga om sådan åtgärd må upptagas allenast på yrkande av part.

Yrkande må ej bifallas, med mindre tillfälle lämnats motparten att yttra sig däröver. Är fara i dröjsmål, må dock rätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas.

Åtgärd, som avses i 1, 2 eller 3 §, må ej beviljas, med mindre part, som begärt åtgärden, hos rätten ställer pant eller borgen för skada, som kan tillskyndas motparten. Finnes parten ur stånd att ställa sådan säkerhet och har han visat synnerliga skäl för sin talan, må rätten befria honom därifrån. Från ställande av säkerhet vare kronan fri. Om pant och borgen gälle vad i utsökningslagen är stadgat.

6 §.

Aterkallas eller förfaller talan, för vars säkerställande åtgärd enligt 1, 2 eller 3 § meddelats, eller har, då talan avser fordran, ställts pant eller borgen eller förekomma eljest ej längre skäl för åtgärden, skall den av rätten omedelbart hävas. Då målet avgöres, pröve rätten, om åtgärden fortfarande skall bestå. Rätten äge ock i samband med domen förordna om åtgärd, som nu sagts.

Rätten äge, när skäl äro därtill, på yrkande av part förordna, att åtgärd enligt 4 § skall gå åter.

7 §.

Finnes kvarstad böra läggas å arrende, hyra eller annat dylikt, som utgår av fast egendom, förordne rätten god man att uppbära medlen; rätten meddele ock den betalningsskyldige förbud att utgiva något till annan än gode mannen.

Meddelas skingringsförbud å fast egendom och är synnerlig fara att egendomen genom vanvård eller annorledes väsentligen försämrans, äge rätten på yrkande av part, som begärt åtgärden, förordna god man att förvalta egendomen; parten åligge att till bestridande av nödig kostnad för egendomens förvaltning erlægga förskott med belopp, som bestämmes av rätten.

I övrigt gälle om verkställande av åtgärd, som avses i detta kapitel, vad i utsökningslagen är stadgat.

16 KAP.

Om omröstning.

1 §.

Yppas vid överläggning till dom eller beslut skiljaktiga meningar, skall omröstning ske.

I häradsrätt säge ordföranden först sin mening och inhämta därefter nämndens.

Vid omröstning i rådhusrätt så ock i överrätt skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Envar angive de skäl, varå han grundar sin mening.

2 §.

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Äro i saken flera käromål, skall beträffande varje käromål särskild omröstning ske. Över fordran, som åberopats till kvittning, skall ock röstas särskilt. Är beträffande samma käromål fråga om flera omständigheter, som var för sig äro av omedelbar betydelse för utgången, skola de, såvitt sakens beskaffenhet påkallar det, uppställas till särskild omröstning. Om rättegångskostnad skall röstas särskilt.

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning.

3 §.

Yppas i häradsrätt annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Vid omröstning i rådhusrätt så ock i överrätt gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av rättens ledamöter; har någon mening erhållit hälften av rösterna och är bland dem ordförandens, gälle den meningen.

Om omröstning beträffande prövningstillstånd stadgas i 3 kap. 7 §.

4 §.

Yppas vid omröstning i rådhusrätt eller överrätt flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, och är fråga om penningar eller annat, som utgör viss myckenhet, skola rösterna för den större myckenheten sammanläggas med rösterna för närmast mindre och, om det erfordras, sammanläggningen fortsätts efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; i annat fall gälle den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträts av den främste bland dem som röstat för någon av dessa meningar.

5 §.

Är det stridigt, huru omröstning skall ske eller vilken mening skall gälla, skall röstas därom.

6 §.

Är i tvistemål fråga även om ansvar, utdömande av vite, reseförbud eller någons hållande i häkte, gälle om omröstning därutinnan vad i 29 kap. är stadgat.

7 §.

Har nämnden enligt 3 § bestämt rättens avgörande, svare för detta envar nämndeman, som med sin röst bidragit därtill.

17 KAP.

Om dom och beslut.

1 §.

Rättens avgörande av saken sker genom dom. Annat rättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom rätten annorledes än genom dom skiljer saken från sig, så ock högre rätts beslut i fråga, som dit fullföljts särskilt, är slutligt beslut.

2 §.

Dom skall, om huvudförhandling vid rätten ägt rum, grundas å vad vid förhandlingen förekommit. I domen må ej deltaga domare, som ej övervarit hela huvudförhandlingen. Har ny huvudförhandling hållits, skall domen grundas å vad därvid förekommit.

Då mål avgöres utan huvudförhandling, skall domen grundas å vad handlingarna innehålla och eljest förekommit i målet.

3 §.

Dom må ej givas över annat eller mera, än vad part i behörig ordning yrkat. Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, må dom ej grundas å omständighet, som icke av part åberopats till grund för hans talan.

4 §.

Äro i en rättegång flera käromål och kunna de särskiljas, må dom givas över något av dem, ehuru handläggningen angående de övriga icke avslutats. Över huvudfordran och fordran, som åberopas till kvittning, må dömas allenast i ett sammanhang. Medgives käromål till någon del, må särskild dom givas över det som medgivits.

5 §.

Handläggas i en rättegång talan om fastställelse, huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, och tillika talan, vars prövning beror därav, må särskild dom givas över fastställsetalan. Beror eljest prövningen av viss talan av annan talan, som handlägges i samma rättegång, må ock särskild dom givas över den talan.

Äro i mål, vari talan föres om fullgörelse, såväl skyldigheten att fullgöra som fullgörrelsens storlek stridiga och finnes med hänsyn till utredningen lämpligt, att dessa frågor avgöras var för sig, må på kärandens begäran särskild dom givas över skyldigheten att fullgöra.

Då särskild dom enligt denna paragraf givits, äge rätten förordna, att målet i övrigt skall vila, till dess domen vunnit laga kraft.

6 §.

Förlikas parterna om det, varom tvistas, och begära de, att rätten stadfäster förlikningen, skall det ske genom dom.

7 §.

Dom skall avfattas skriftligen och i skilda avdelningar angiva:

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande;
2. parterna samt deras ombud eller biträden;
3. parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter, varå de grundats;
4. domskälen med uppgift å vad i målet är bevisat; samt
5. domslutet.

Högre rätts dom skall, i den mån det finnes erforderligt, innehålla redogörelse för lägre rätts dom.

Äger part fullfölja talan mot dom eller söka återvinning, skall i domen givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts dom, stadgas i 54 kap. 14 §.

8 §.

Tredskodom, dom, varigenom kärandens talan bifalles på grund av svarandens medgivande, samt dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, må utfärdas i förenklad form. Närmare bestämmelser därom meddelas av Konungen.

9 §.

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställa ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Vad nu sagts om måls avgörande efter huvudförhandling gälle ock, då mål avgöres vid sammanträde för muntlig förberedelse.

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast dagen förut avsändas till parterna och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i kansliet.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

10 §.

Dom skall uppsättas särskilt och underskrivas av de lagfarna domare, som deltagit i avgörandet.

Rättens domar skola, ordnade i nummerföljd efter tiden för deras meddelande, för varje år sammanföras till en dombok.

11 §.

Dom äge, sedan tid för talan utgått, rättskraft, såvitt därigenom avgjorts den sak, varom talan väckts.

Domen äge ock rättskraft, i vad den innefattar prövning av fordran, som åberopats till kvittning.

Ej må fråga, som sålunda avgjorts, ånyo upptagas till prövning.

Om särskilda rättsmedel gälle vad därom är stadgat.

12 §.

Vad i 2 och 9 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. Å sådant beslut skola ock bestämmelserna i 7 och 10 §§ tillämpas, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Äger part fullfölja talan mot slutligt beslut eller göra ansökan om återupptagande, skall i beslutet givas till kärna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

13 §.

Beslut, som ej är slutligt, skall, i den mån det erfordras, angiva de skäl, varå beslutet grundas.

Har den som vill föra talan mot beslut under rättegången att anmäla missnöje, skall det tillkännagivas. Skall mot sådant beslut talan föras särskilt, give rätten ock det till känna. Den som vill föra talan mot beslutet äge hos rätten erhålla underrättelse om vad han eljest har att iakttaga.

Meddelas beslut, som ej är slutligt, i samband med dom eller slutligt beslut, skall det upptagas däri. Skall mot beslutet föras särskild talan, give rätten till känna, vad den som vill fullfölja talan har att iakttaga.

Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

14 §.

Rätten äge, när skäl äro därtill, i dom förordna, att den må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud eller biträde eller ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott till biträde, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient, eller förordnat om någons hållande i häkte eller om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller om hävande av sådan åtgärd eller bestämt, att förman av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde utsett annan, än part

föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild föreskrift meddelad därom, att dom eller beslut, som icke äger laga kraft, må verkställas, vare den gällande.

15 §.

Finner rätten på grund av anmärkning eller eljest, att dom eller beslut till följd av skrivfel, misräkning eller annat dylikt förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, meddele rätten, sedan parterna erhållit tillfälle att yttra sig, beslut om rättelse.

Rättelse skall antecknas å huvudskriften av domen eller beslutet eller, då beslutet intagits i protokoll, i detta så ock, om det kan ske, å utskrift av domen eller beslutet; därvid skall tillika angivas den dag, då anteckningen göres.

18 KAP.

Om rättegångskostnad.

1 §.

Part, som tappar målet, skall ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej annat är stadgat.

2 §.

Angår målet rättsförhållande, som enligt lag ej må bestämmas annorledes än genom dom, må förordnas, att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

3 §.

Finnes den vinnande parten hava inlett rättegång, utan att motparten givit anledning därtill, eller har den vinnande parten eljest uppsåtligen eller genom försummelse föranlett onödig rättegång, skall han ersätta motparten hans rättegångskostnad eller ock, om omständigheterna föranleda därtill, vardera parten bära sin kostnad.

Var den omständighet, varav utgången berodde, icke före rättegången känd för den tappande parten och hade han ej heller bort äga kännedom därom, må förordnas, att vardera parten skall bära sin kostnad.

4 §.

Äro i samma mål flera yrkanden och vinna parterna ömsom, skall vardera parten bära sin kostnad eller jämkad ersättning tilläggas endera eller ock, såvitt kostnaderna för olika delar av målet kunna särskiljas, ersättningskyldigheten därefter bestämmas. Är vad parten tappat av allenast ringa betydelse, må han dock erhålla full ersättning för sin kostnad.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, om parts yrkande bifalles allenast till en del.

5 §.

Avvisas parts talan, anses parten som tappande.

Avskrivs mål på grund av att part återkallat sin talan eller uteblivit, skall han ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej särskilda omständigheter föranleda, att ersättningsskyldigheten bestämmes annorledes.

Förlikas parterna, skall vardera parten bära sin kostnad, om ej annat avtalats.

6 §.

Har part genom att utebliva från rätten eller ej iakttaga föreläggande, som rätten meddelat, eller genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog, eller annorledes genom vårdslöshet eller försummelse föranlett uppskov i målet eller eljest vållat kostnad för motparten, vare han skyldig att ersätta sådan kostnad, huru rättegångskostnaden i övrigt än skall bäras.

7 §.

Skall part enligt detta kapitel helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och finnes ställföreträdare för parten eller partens ombud eller biträde hava genom åtgärd, som avses i 3 § första stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 6 §, vållat sådan kostnad, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta honom att jämte parten ersätta kostnaden.

8 §.

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången.

9 §.

Skall rättegångskostnad ersättas av flera medparter, svare de en för alla och alla för en. I den mån kostnad hänför sig till del av målet, som angår allenast någon av parterna, eller ock part orsakat kostnad genom vårdslöshet eller försummelse, som avses i 6 §, skall dock denna kostnad gäldas av den parten ensam.

Är någon enligt 7 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svare de en för båda och båda för en.

10 §.

Har någon enligt 13 kap. 7 § övertagit kändens talan, svare han och kändens, en för båda och båda för en, för den rättegångskostnad, som uppkommit före övertagandet; för kostnad, som uppkommit därefter, svare han ensam.

Den som inträtt i svarandens ställe svare ensam för rättegångskostnaden.

11 §.

Skola två eller flera, en för alla och alla för en, svara för rättegångskostnad, äge rätten, på yrkande av någon av dem, med hänsyn till omständigheterna pröva, huru kostnaden mellan dem skall fördelas eller om någon av dem skall vidkännas hela kostnaden.

12 §.

I fråga om skyldighet för intervenient, som icke äger ställning av part i rättegången, att ersätta rättegångskostnad och hans rätt till ersättning för sådan kostnad skall vad i detta kapitel stadgas om part äga motsvarande tillämpning; dock svare intervenienten allenast för den särskilda kostnad, som orsakats av interventionen. Ej må den part, å vilkens sida intervenienten deltagit, förpliktas att ersätta kostnad, som nu nämnts.

13 §.

Skall kostnad för bevisning eller annan åtgärd enligt rättens beslut utgå av allmänna medel eller utgivas av parterna en för båda och båda för en, gälle i fråga om skyldighet att återgälda sådan kostnad vad i detta kapitel stadgas om rättegångskostnad. Skola parterna bära var sin rättegångskostnad, må förordnas, att kostnaden skall fördelas med hälften å vardera. Har av allmänna medel utgått kostnad för parts hämtande till rätten, skall kostnaden återgäldas av parten.

Om återgäldande av kostnad, som utgått av allmänna medel i anledning av att part åtnjutit fri rättegång, är särskilt stadgat.

14 §.

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

15 §.

Fullföljes mål från lägre rätt, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes.

Om kostnad i högre rätt i mål angående fråga, som dit fullföljts särskilt, äge vad i detta kapitel stadgas om mål, som väckts vid lägre rätt, motsvarande tillämpning.

Återförvisas mål, skall frågan om kostnaden i den högre rätten prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

II. Om rättegången i brottmål.

19 KAP.

Om laga domstol.

1 §.

Laga domstol i brottmål är rätten i den ort, där brottet förövades. Brott anses förövat å den ort, där den brottsliga handlingen företogs, och, om brottet fullbordades å annan ort, även å den orten. Förövades brottet å orter under skilda domstolar, äge de lika behörighet. Har det skett å svenskt fartyg under resa inom eller utom riket, vare även rätten i den ort, dit den misstänkte med fartyget först ankommer eller där han gripits eller eljest uppehåller sig, behörig.

Är, då åtal väckes, ovisst, var brottet förövades, må åtal upptagas av rätten i någon av de orter, där det kan antagas hava skett, eller i den ort, där den misstänkte gripits eller eljest uppehåller sig.

2 §.

Åtal för brott, som förövats å ort utom riket eller å utländskt fartyg under resa inom eller utom riket, upptages, om ej Konungen för visst fall förordnar annat, av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, eller av rätten i den ort, där han gripits eller eljest uppehåller sig.

3 §.

Åtal mot flera gärningsmän för samma brott må, om det sker samtidigt, väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara. Väckas åtalen å olika tider, må vid den rätt, som upptagit åtal mot någon av gärningsmännen, åtal väckas även mot den eller de övriga.

Åtal för delaktighet i brott må väckas vid den rätt, som upptagit åtal mot gärningsmannen.

4 §.

Talan om ansvar för falskt åtal eller falsk angivelse, varå åtal följt, må väckas vid den rätt, där brottet åtalats.

5 §.

Över förseelse i rättegången döme den rätt, där rättegången föres.

Förövar någon annat brott inför domstol vid dess sammanträde, äge samma rätt döma däröver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och andra omständigheter finnes lämpligt.

6 §.

Har någon förövat flera brott, må åtal för samtliga brotten upptagas av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för något av dem, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

7 §.

Har allmänt åtal upptagits av viss domstol och är även annan domstol behörig, äge den förra domstolen, om synnerliga skäl äro därtill, på framställning av åklagaren förordna, att målet skall överflyttas till den senare domstolen. Beslut eller annan åtgärd av den förra domstolen vare gällande, till dess den domstol, dit målet överflyttats, förordnar annat.

8 §.

Avvisas mål på den grund, att rätten icke är behörig, äge den dock i avbidan på att åtal väckes vid rätt domstol meddela beslut, som icke utan fara kan uppskjutas.

9 §.

Är i lag eller författning föreskrivet, att åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt eller av annan allmän underrätt än den, där den misstänkte enligt 1 eller 2 § har att svara, må ej på grund av vad i detta kapitel stadgas åtalet upptagas av annan domstol. Skall fråga om ansvar upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol, äge vad i detta kapitel stadgas ej tillämpning.

Avtal, varigenom någon utfäst sig att väcka åtal eller svara vid viss domstol, vare utan verkan.

10 §.

Har lägre rätt upptagit mål, må fråga om rättens behörighet ej upptagas av högre rätt, med mindre frågan dit fullföljes eller där väckes av part, som är berättigad därtill, eller ock målet skall upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller omedelbart av högre rätt eller av annan allmän underrätt än den, där den misstänkte enligt 1 eller 2 § har att svara.

11 §.

Meddelas i högre rätt beslut, varigenom lägre rätt förklaras icke vara behörig att upptaga mål, som där väckts, äge den högre rätten på yrkande av part hänvisa målet till lägre rätt, som finnes behörig.

Hava skilda domstolar genom beslut, som vunnit laga kraft, funnits obehöriga, äge högsta domstolen, om någon av dem finnes behörig, på ansökan av part hänvisa målet till den domstol, av vilken målet bort upptagas.

12 §.

Vad i detta kapitel stadgas äge motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.

20 KAP.

Om rätt till åtal och om målsägande.

1 §.

Fråga om ansvar för brott må ej av rätten upptagas, med mindre åtal för brottet väckts. Rätten äge dock utan åtal upptaga fråga om ansvar för förseelse i rättegången.

2 §.

Allmän åklagare äge tala å brott, som hör under allmänt åtal, om ej annat är stadgat.

Om befogenhet för särskild åklagare att tala å brott, som hör under allmänt åtal, gälle vad särskilt är föreskrivet.

Åklagare må i högre rätt fullfölja talan även till den misstänktes förmån.

3 §.

Under allmänt åtal höra alla brott, som ej uttryckligen äro undantagna därifrån.

Är för allmänt åtal stadgat särskilt villkor, såsom tillstånd av myndighet eller angivelse av målsägande, vare det gällande.

4 §.

Innefattar en handling flera brott och hör något av dem under allmänt åtal, må sådant åtal äga rum även för de övriga.

Har någon angivits för brott, som allenast efter angivelse hör under allmänt åtal, och äro flera misstänkta för att hava tagit del i brottet, må allmänt åtal äga rum mot dem alla.

5 §.

Brott må av målsägande angivas till åtal hos åklagare eller polismyndighet. Har angivelse skett hos myndighet å annan ort än den, där åtal för brottet må väckas, skall angivelsen omedelbart tillställas myndigheten i den orten.

6 §.

Allmänt åtal skall äga rum, då tillräckliga skäl föreligga, att den misstänkte är skyldig till brottet. Kan den misstänkte på grund av otillräcklighet ej fällas till ansvar för gärningen, må åtal dock äga rum.

Att strafföreläggande må i visst fall träda i stället för åtal, stadgas i 48 kap.

7 §.

Allmänt åtal må av åklagaren eftergivnas:

1. om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart, att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt; eller

2. om brottet förövats, innan den misstänkte dömts för annat av honom förövat brott eller till fullo undergått straff eller annan påföljd för sådant brott, och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse.

Finnas tillräckliga skäl för eftergift ej längre föreligga, må den återkallas. Närmare föreskrifter om eftergift av åtal meddelas av Konungen.

Är i lag eller författning särskild föreskrift meddelad om eftergift av åtal, vare den gällande.

8 §.

Målsäganden må ej väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum.

Har åklagare väckt talan, äge målsäganden biträda åtalet; han må ock i högre rätt fullfölja talan.

Utän hinder av vad i första stycket sägs må den som angivits eller åtalats för brott väcka talan om ansvar för falsk angivelse eller falskt åtal.

9 §.

Sedan dom fallit, må ej allmänt åtal nedläggas.

Nedlägges allmänt åtal på den grund, att tillräckliga skäl, att den misstänkte är skyldig till brottet, ej föreligga, må målsäganden övertaga åtalet; han skall dock hos rätten göra anmälan därom inom den tid, högst en månad, som av rätten bestämmes, sedan han erhöill vetskap om nedläggandet. Övertager ej målsäganden åtalet, äge han icke därefter väcka åtal för brottet; om den tilltalade yrkar det, skall frikännande dom meddelas.

10 §.

Vad i 8 och 9 §§ stadgats om rätt för målsäganden att väcka åtal eller övertaga eller i högre rätt fullfölja väckt åtal gälle icke i fråga om ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt.

11 §.

Äro i fråga om samma brott flera målsägande, gälle angivelse eller åtal av en målsägande även för de övriga.

12 §.

Har målsäganden genom förlikning eller eljest utfäst sig att ej angiva brottet eller tala därå eller har han återkallat angivelse eller nedlagt åtal, må han ej därefter angiva brottet eller tala därå. Hör brottet allenast efter angivelse under allmänt åtal och har utfästelsen gjorts eller angivelsen återkallats, innan allmänt åtal väckts, må allmänt åtal för brottet ej därefter äga rum.

13 §.

Har någon genom brott blivit dödad, äge hans efterlevande make, bröst-arvinge, fader, moder eller syskon eller den som stått i adoptivförhållande till honom samma rätt som målsägande att angiva brottet eller tala därå.

Avlider eljest den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit för-närmas eller lidit skada, äge närstående, som nu sagts, samma rätt att angiva brottet eller tala därå, som tillkom den avlidne, om icke av omständigheterna framgår, att denne ej velat angiva eller åtala brottet.

14 §.

Är målsäganden omyndig och rör brottet egendom, varöver han ej råder, eller rättshandling, som han ej själv äger ingå, äge hans ställföreträdare angiva brottet eller tala därå. Rör brottet den omyndiges person, äge den som har vårdnaden om honom angiva brottet eller tala därå; har den omyndige fyllt aderton år, äge han ock själv angiva brottet eller tala därå. Vad i 11 kap. 2—5 §§ är stadgat om part och ställföreträdare i tvistemål äge motsvarande tillämpning beträffande målsägande, även om han ej för talan.

Om rättegångsombud för målsägande gälle vad i 12 kap. är stadgat.

15 §.

Höres målsäganden i anledning av åklagarens talan och har han icke biträtt åtalet eller eljest fört talan jämte åklagaren, äge han rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne är stadgat.

16 §.

Är i lag eller författning stadgat, att åtal för brott må väckas av annan enskild än målsägande, skall han i fråga om rätt att angiva brottet eller tala därå samt åtal, som väckes av honom, anses som målsägande.

21 KAP.

Om den misstänkte och hans försvar.

1 §.

Den misstänkte äge själv föra sin talan. Är han omyndig, skall rätten, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet eller eljest finnes erforderligt, höra den som har vårdnaden om honom; denne äge ock föra talan för den omyndige.

Har den misstänkte avlidit, äge hans efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon eller den som stått i adoptivförhållande till honom föra talan mot dom, såvitt genom denna fastställts, att den misstänkte förövat gärningen.

2 §.

Den misstänkte skall vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen i mål om allmänt åtal för brott, varå straffarbete kan följa, så ock i annat mål, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i hovrätt skall den misstänkte infinna sig personligen, om han av underrätten dömts till straffarbete för brottet eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, så ock eljest, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. Vid huvudförhandling i högsta domstolen vare den misstänkte skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. I underrätt skall den misstänkte ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främjas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare han skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig.

Är den misstänkte skyldig att infinna sig personligen, meddele rätten förordnande därom.

Då den misstänkte ej är skyldig att infinna sig personligen, må hans talan föras genom ombud. Om ombud gälle vad i 12 kap. är stadgat.

3 §.

Vid sin talans förberedande och utförande må den misstänkte biträdas av försvarare.

Försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under aderton år eller sinnessjuk eller sinnesslö, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom. Har den misstänkte för sig ställt rättegångsombud, anses ombudet som försvarare. Om försvarare äge vad i 12 kap. 2—5 §§ är stadgat motsvarande tillämpning.

Har den misstänkte ej utsett försvarare eller avvisas av honom utsedd försvarare och finnes på grund av sakens beskaffenhet eller eljest hans rätt icke kunna utan biträde tillvaratagas, skall offentlig försvarare förordnas för honom. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare förordnas.

4 §.

Offentlig försvarare förordnas av rätten; har rätten skilt saken från sig, äge den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan utgått, förordna försvarare att biträda honom i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare skall upptagas, då framställning därom göres eller rätten eljest finner anledning därtill.

5 §.

Till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. Företrädesvis bör anlitas någon, som vid rätten brukas som rättegångsombud.

Har den misstänkte till offentlig försvarare föreslagit någon, som är behö-

rig därtill, skall han förordnas, om ej hans anlitande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleda annat.

6 §.

Förordnande av offentlig försvarare må av rätten återkallas, om giltigt skäl därtill förekommer. Utser den misstänkte själv annan försvarare, skall förordnandet återkallas, om ej därav skulle uppstå synnerlig olägenhet.

Offentlig försvarare må ej utan rättens medgivande sätta annan i sitt ställe.

7 §.

Försvarare skall med nit och omsorg tillvarataga den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning.

Försvarare bör, så snart ske kan, genom överläggning med den misstänkte förbereda försvaret.

8 §.

Försvarare äge under förundersökningen och målets behandling vid rätten göra framställning och vidtaga åtgärd, som erfordras för tillvaratagande av den misstänktes rätt, så ock, om målet fullföljes, biträda honom i högre rätt.

9 §.

Försvarare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvararen äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade; annan än advokat dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medgiver det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Offentlig försvarare så ock av den misstänkte utsedd försvarare, som uppgivits för rätten, skola kallas till huvudförhandling eller annat rättens sammanträde för förhandling.

10 §.

Offentlig försvarare äge av allmänna medel åtnjuta arvode så ock ersättning för kostnad och tidspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ej må offentlig försvarare av den misstänkte förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

22 KAP.

Om enskilt anspråk i anledning av brott.

1 §.

Talan mot den misstänkte eller annan om enskilt anspråk i anledning av brott må föras i samband med åtal för brottet. Upptages ej anspråket i samband med åtalet, skall talan föras i den för tvistemål stadgade ordningen.

2 §.

Grundas enskilt anspråk å brott, som hör under allmänt åtal, vare åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan olägenhet och hans anspråk ej finnes obefogat. Vill målsäganden, att anspråket upptages i samband med åtalet, åligge honom att till undersökningsledaren eller åklagaren anmäla anspråket med uppgift å de omständigheter, varå det grundas.

Finner undersökningsledaren eller åklagaren vid utredning angående brott, att enskilt anspråk må grundas å brottet, skall han, om det kan ske, i god tid före åtalet underrätta målsäganden därom.

3 §.

Föres i särskilt mål vid rätten talan om enskilt anspråk i anledning av brott, äge rätten, om det finnes lämpligt, förordna, att talan skall upptagas till behandling i samband med åtalet.

4 §.

Om rätt för den tilltalade eller annan, mot vilken målsäganden för talan, eller för tredje man att till gemensam handläggning med åtalet väcka talan, som avses i 14 kap. 5 §, äge vad i nämnda lagrum är stadgat motsvarande tillämpning.

5 §.

Har talan om enskilt anspråk upptagits till behandling i samband med åtalet, äge rätten, när skäl äro därtill, förordna, att talan skall som särskilt mål handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen.

6 §.

Nedlägges eller avvisas åtal eller förklaras målsäganden hava förlorat sin rätt att tala å brottet, förordne rätten, om part yrkar det, att talan om det enskilda anspråket skall som särskilt mål handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen. Framställes ej sådant yrkande, skall talan i målet anses förfallen.

Återkallar part sin talan angående det enskilda anspråket, sedan motparten ingått i svaromål, skall, om denne yrkar det, talan dock prövas. Framställes ej sådant yrkande, skall talan i målet anses förfallen.

7 §.

Föres talan om enskilt anspråk på grund av brott i samband med åtalet och finnes, att den åtalade gärningen icke är straffbar, må talan dock prövas i målet.

8 §.

Talan om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, må ej väckas av målsäganden, med mindre åtal för brottet äger rum eller talan biträdas av åklagaren.

23 KAP.

Om förundersökning.

1 §.

Förundersökning skall inledas, så snart på grund av angivelse eller eljest anledning förekommer, att brott, som hör under allmänt åtal, förövats.

Hör brottet allenast efter angivelse under allmänt åtal, må, ehuru angivelse ej skett, förundersökning inledas, om angivelse icke kan utan fara avvaktas; målsäganden skall dock, så snart ske kan, underrättas. Angiver han ej då brottet till åtal, skall förundersökningen nedläggas.

2 §.

Under förundersökningen skall utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligga för åtal mot honom, samt målet så beredas, att bevisningen kan vid huvudförhandlingen förebringas i ett sammanhang.

3 §.

Förundersökningen inledes av polismyndighet eller åklagaren. Har förundersökningen inletts av polismyndighet, skall åklagaren, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet eller det eljest av särskilda skäl finnes påkallat, övertaga ledningen av undersökningen.

Åklagaren äge, då undersökningen ledes av polismyndighet, meddela anvisningar rörande undersökningens bedrivande.

Då förundersökningen ledes av åklagaren, äge han vid undersökningens verkställande anlita biträde av polismyndighet så ock uppdraga åt polisman att vidtaga särskild till undersökningen hörande åtgärd, om dess beskaffenhet tillåter det.

4 §.

Vid förundersökningen skola ej blott de omständigheter, som tala emot den misstänkte, utan även de som äro gynnsamma för honom beaktas och bevis, som är till hans förmån, tillvaratagas. Undersökningen bör så bedrivas, att ej någon onödigt utsättes för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet.

Förundersökningen skall bedrivas så skyndsamt omständigheterna medgiva. Finnes ej längre anledning till dess fullföljande, skall den nedläggas.

5 §.

Skall enligt 21 kap. 3 § offentlig försvarare utses för den misstänkte, åligge undersökningsledaren att göra anmälan därom hos rätten.

6 §.

Under förundersökningen må förhör hållas med envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen.

7 §.

Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att hörsamma kallelsen och överstiger ej väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, femton kilometer, må han hämtas till förhöret.

Utan föregående kallelse må den som uppehåller sig inom en väglängd av femton kilometer från den plats, där förhör skall hållas, hämtas till förhöret, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

Är den som skall höras anhållen eller häktad, skall han inställas å plats, som bestämts för förhöret.

8 §.

På tillsägelse av polisman vare den som är tillstädes å plats, där brott förövas, skyldig att medfölja till förhör, som hålles omedelbart därefter. Vägrar han utan giltig orsak, må han av polismannen medtagas till förhöret.

9 §.

Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, vare han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

10 §.

Vid förhör skall såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.

Undersökningsledaren har att bestämma, huruvida annan än vittne må övervara förhör. Vid förhör, som enligt 18 § andra stycket hålles på den misstänktes begäran, äge han och hans försvarare att närvara. Även vid annat förhör må, om det kan ske utan men för utredningen, försvarare vara tillstädes.

Är den som höres under femton år, bör, om det kan ske utan men för utredningen, den som har vårdnaden om honom vara närvarande vid förhöret.

Undersökningsledaren äge förordna, att vad som förekommit vid förhör icke får uppenbaras.

11 §.

Är den misstänkte eller hans försvarare närvarande vid förhör, må han i den ordning undersökningsledaren bestämmer framställa frågor till den som höres. Utan undersökningsledarens tillstånd må ej annan, som är närvarande vid förhör, därunder meddela sig med den hörde.

12 §.

Under förhör må ej i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttrötning eller andra otillbörliga åtgärder. Den som höres må icke förmenas att intaga sedvanliga måltider eller åtnjuta nödig vila.

13 §.

Vägrar någon vid förhör att yttra sig angående omständighet, som är av vikt för utredningen, och är han, om åtal väckes, skyldig att i målet vittna därom, eller finnes eljest för utredningen erforderligt, att någon, som är skyldig att vittna i målet, redan under förundersökningen höres som vittne, må på undersökningsledarens begäran vittnesförhör med honom äga rum inför rätten.

Om förhöret gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat.

14 §.

Undersökningsledaren äge inhämta yttrande av sakkunnig. Finnes redan under förundersökningen sakkunnig böra utses av rätten, äge undersökningsledaren framställa begäran därom. Han äge ock hos rätten begära föreläggande, att skriftligt bevis skall företes eller föremål tillhandahållas för besiktning.

15 §.

Är fara, att bevis, som skall åberopas vid huvudförhandlingen, därförinnan går förlorat eller då endast med svårighet kan föras, må på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte rätten genast upptaga beviset. Om beviset gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandling, är stadgat.

16 §.

Om användande av tvångsmedel under förundersökningen gälle vad i 24—28 kap. stadgas.

17 §.

Erfordras under förundersökningen förhör eller annan åtgärd å ort utom undersökningsledarens tjänstgöringsområde, äge han anlita biträde av polismyndighet å den ort, där åtgärden skall vidtagas.

18 §.

Då förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen misstänkes för brottet, skall han, då han höres, underrättas om misstanken. Så snart det kan ske utan men för utredningen, skall tillfälle lämnas honom och hans försvarare att taga kännedom om vad vid undersökningen förekommit samt att angiva den utredning de anse önskvärd och att eljest anföra vad de akta nödigt. Ej må åtal beslutas, innan tillfälle därtill beretts dem.

Begär den misstänkte, att förhör skall hållas med någon eller att annan utredning skall förebibras, skall begäran efterkommas, om det kan antagas, att åtgärden skulle äga betydelse för undersökningen. Avslås framställningen, skola skälen därför angivas.

19 §.

Har undersökningsledaren, ehuru han slutfört den utredning han anser erforderlig, ej bifallit begäran, som avses i 18 § andra stycket, eller förmenar den misstänkte, att annan brist i utredningen föreligger, må han göra anmälan därom hos rätten.

Då anmälan inkommit till rätten, skall den, så snart ske kan, upptaga anmälan till prövning. När skäl äro därtill, må rätten hålla förhör med den misstänkte eller annan eller vidtaga den åtgärd i övrigt, som finnes påkallad.

20 §.

Då förundersökningen avslutas, skall undersökningsledaren meddela beslut, huruvida åtal skall väckas.

21 §.

Vid förundersökningen skall protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen.

Sedan utsaga av misstänkt eller annan upptecknats, skall, innan förhöret avslutas, utsagan uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

I mindre mål må i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga, som förekommit vid förundersökningen.

Så snart åtal beslutats, äge den misstänkte eller hans försvarare på begäran erhålla avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen.

22 §.

Förundersökning enligt detta kapitel vare, om tillräckliga skäl för åtal ändock föreligga, ej erforderlig beträffande brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, eller beträffande brott, som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket. Ej heller vare förundersökning erforderlig i mål, som skall upptagas omedelbart av högre rätt, med mindre anledning förekommer till ådömande av frihetsstraff eller avsättning.

Vill åklagaren utvidga väckt åtal, må det ske, utan att förundersökning enligt detta kapitel ägt rum.

23 §.

Finnes, sedan åtal väckts, ytterligare utredning erforderlig, gälle därom i tillämpliga delar vad i detta kapitel stadgas.

24 §.

Närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet samt om protokoll och anteckningar vid förundersökning meddelas av Konungen.

24 KAP.

Om häktning och anhållande.

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå frihetsstraff kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket och kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må fara, att han avviker, ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Finnes uppenbart, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

2 §.

Den som på sannolika skäl misstänkes för brott må, oberoende av brottets beskaffenhet, häktas, om han är okänd och undandrager sig att uppgiva namn och hemvist eller anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann, så ock om han saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff.

3 §.

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas. Kvinna, som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, må ej häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

4 §.

Beslut om häktning meddelas av rätten.

5 §.

Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättens beslut därom anhållas.

Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.

Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

6 §.

Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstädes, då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställt, anmälan därom göras hos anhållningsmyndigheten.

Avviker den som misstänkes för brott och förekomma skäl till hans anhållande, må han av anhållningsmyndigheten efterlysas.

7 §.

Förekomma mot någon skäl till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må polisman även utan sådant beslut gripa honom.

Träffas den som begått brott, vara frihetsstraff kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos anhållningsmyndigheten; den har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller frigivas.

8 §.

Den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart ske kan, för förhör inställas för anhållningsmyndigheten eller för polisman, åt vilken uppdragits att hålla förhöret.

9 §.

Då någon anhålles, skall han erhålla besked om det brott misstanken avser. Den anhålles husfolk eller närmaste anhöriga skola ock, så snart det kan ske utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse må dock ej utan synnerliga skäl lämnas mot den anhålles önskan.

10 §.

Förekomma ej längre skäl för anhållande, skall den misstänkte omedelbart frigivas.

11 §.

Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållan-

det, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet.

12 §.

Anhållningsmyndigheten skall, om ej den anhållne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, till rätten avlåta framställning om hans häktande. Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå, dock skall den avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.

I samband med framställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen; med rättens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

13 §.

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

14 §.

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstädes.

Den som yrkat häktning skall angiva de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra må utredning ej förebringas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

15 §.

Förhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott, till dess frågan kan avgöras. Uppskov må ej äga rum, med mindre synnerliga skäl äro därtill, och utan den misstänktes begäran ej längre än fyra dagar.

Uppskjutes förhandlingen, skall, om ej rätten bestämmer annat, anhållandet fortfara.

16 §.

Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. Beslut om häktning skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen.

Beslutas ej häktning, förordne rätten, att den anhållne omedelbart skall frigivas.

17 §.

Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

Då fråga om häktning väckts, skall, så snart ske kan, förhandling äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 14—16 §§ är stadgat. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller förekommer anledning, att han avvikit eller eljest håller sig undan, utgöre dock hans utelägenhet ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, ehuru han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som ej är vid rätten tillstädes, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos rätten.

18 §.

Då rätten beslutar häktning enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbesluts verkställande inkommer, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling, som sägs i 14—16 §§, och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

19 §.

Har ej inom tid, som avses i 18 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för häktning, förordne rätten omedelbart, att den häktade skall frigivas.

20 §.

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen, skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14—17 §§ är stadgat.

21 §.

Dömes den häktade för brottet, pröve rätten enligt de i detta kapitel angivna grunderna, huruvida han skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft. Är den misstänkte å fri fot, må rätten förordna, att han skall häktas.

Avsäg åtalet brott, varå frihetsstraff kan följa, må rätten, ehuru den misstänkte ej dömes för brottet, förordna, att den som är häktad skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft, om med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga, att han förblir häktad, till dess frågan därom prövats av högre rätt.

22 §.

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, förvaras å annan plats, må dock på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren rätten förordna, att med överförandet skall tills vidare anstå. Rätten, undersökningsledaren eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförts till allmänt häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet.

23 §.

Ej må annorledes än i detta kapitel eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott hållas i förvar, även om han samtycker därtill.

Om skyldighet för den som misstänkes för brott att kvarstanna för förhör stadgas i 23 kap.

24 §.

Om förvaring av anhållen eller häktad så ock om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad är särskilt stadgat.

25 KAP.

Om reseförbud.

1 §.

Är någon skäligen misstänkt för brott, varå frihetsstraff kan följa, och kan med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men förekommer eljest ej anledning att anhålla eller häkta honom, må, om det finnes tillfyllest, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Oberoende av brottets beskaffenhet må ock förbud, som nu sagts, meddelas, om skäligen kan befaras, att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff eller gäldande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom.

2 §.

Med reseförbud må förenas skyldighet för den misstänkte att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller å sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polis-

myndighet i orten så ock annat villkor, som finnes erforderligt för hans övervakande.

3 §.

Reseförbud meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

Fråga om reseförbud må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning må undersökningsledaren eller åklagaren ej meddela reseförbud eller hos rätten yrka sådant förbud, med mindre anspråket anmälts hos honom; rätten äge allenast på yrkande upptaga fråga om sådant förbud.

Väckes vid rätten fråga om reseförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart meddela reseförbud att gälla, till dess annorlunda förordnas.

4 §.

Beslut om reseförbud skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt angiva den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig, och vad han i övrigt har att iakttaga. I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat villkor.

Beslutet skall delgivas den misstänkte.

5 §.

Har reseförbud meddelats av annan än rätten, äge den misstänkte begära rättens prövning av förbudet. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 3 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

6 §.

Då rätten meddelar reseförbud eller fastställer sådant förbud, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan reseförbudet meddelades.

Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

7 §.

Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för reseförbud, skall det omedelbart hävas.

Om hävande av reseförbud förordnar rätten eller, om förbudet ej meddelats eller fastställts av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren.

Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande reseförbud.

8 §.

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om reseförbud, äge denna utan förhandling besluta däröver. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat.

9 §.

Överträdes reseförbud eller fullgöres ej därmed förenat villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill ej förekomma.

26 KAP.

Om kvarstad och skingringsförbud.

1 §.

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandrager sig att gälda böter, värdet av förverkad egendom eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom, må kvarstad läggas å så mycket av hans lösa egendom, som svarar mot skulden, eller ock, om det är tillfyllest, egendomen ställas under förbud att säljas eller skingras. Skingringsförbud må ock meddelas å fast egendom, som tillhör den misstänkte.

Finnes lös egendom, som ställes under skingringsförbud, hos tredje man, må denne förbjudas att utgiva egendomen.

2 §.

Beslut om kvarstad eller skingringsförbud meddelas av rätten.

Fråga om kvarstad eller skingringsförbud må upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning må undersökningsledaren eller åklagaren ej yrka kvarstad eller skingringsförbud, med mindre anspråket anmälts hos honom; rätten äge allenast på yrkande förordna därom.

Väckes fråga om kvarstad eller skingringsförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i till-

lämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas.

3 §.

I avbidan på rättens beslut om kvarstad eller skingringsförbud må undersökningsledaren eller åklagaren taga lös egendom i förvar.

Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, vidtagas även av polisman; anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos undersökningsledaren eller åklagaren, som har att omedelbart pröva, om egendomen skall kvarbliva i förvar.

4 §.

Har undersökningsledaren eller åklagaren tagit lös egendom i förvar eller beslutat, att sådan egendom skall kvarbliva i förvar, skall han, så snart ske kan, och sist å femte dagen därefter till rätten avlåta framställning om kvarstad eller skingringsförbud. Göres ej framställning, som nu sagts, skall egendomen omedelbart återställas.

Då framställning inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 2 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Beslutas kvarstad eller skingringsförbud, skall, om ej rätten bestämmer annat, egendomen kvarbliva i myndighetens vård, till dess beslutet verkställts.

5 §.

Då rätten förordnar om kvarstad eller skingringsförbud, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

6 §.

Har ej inom tid, som avses i 5 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller har för skulden ställts pant eller borgen eller förekomma eljest ej längre skäl för kvarstad eller skingringsförbud, skall åtgärden av rätten omedelbart hävas.

Då målet avgöres, pröve rätten, om åtgärden fortfarande skall bestå. Rätten äge ock i samband med domen förordna om åtgärd, som nu sagts.

7 §.

Vad i 25 kap. 8 § är stadgat om reseförbud äge motsvarande tillämpning beträffande kvarstad och skingringsförbud.

8 §.

Finnes kvarstad böra läggas å arrende, hyra eller annat dylikt, som utgår av fast egendom, förordne rätten god man att uppbära medlen; rätten meddele ock den betalningsskyldige förbud att utgiva något till annan än gode mannen.

Meddelas skingringsförbud å fast egendom och är synnerlig fara att egendomen genom vanvård eller annorledes väsentligen försämräs, äge rätten förordna god man att förvalta egendomen. Avser åtgärden målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning, åligge målsäganden att till bestridande av nödig kostnad för egendomens förvaltning erlægga förskott med belopp, som bestämmes av rätten; i annat fall skall sådan kostnad utgå av allmänna medel.

I övrigt gälle om verkställande av kvarstad och skingringsförbud vad i utsokningslagen är stadgat; vad där är föreskrivet om pant eller borgen skall dock ej äga tillämpning.

27 KAP.

Om beslag.

1 §.

Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.

Vad i detta kapitel stadgas om föremål gälle ock, i den mån ej annat är föreskrivet, om skriftlig handling.

2 §.

Beslag må ej läggas å skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap. 5 §, ej må höras som vittne därom, och handlingen innehaves av honom eller av den, till förmån för vilken tystnadsplikten gäller. Ej heller må, med mindre fråga är om brott, vara ej kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, hos den misstänkte eller honom närstående, som avses i 36 kap. 3 §, beslag läggas å skriftligt meddelande mellan den misstänkte och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes.

3 §.

Brev, telegram eller annan försändelse, som finnes i post- eller telegrafverkets vård, må tagas i beslag, allenast om å brottet kan följa straffarbete samt försändelsen hos mottagaren skulle vara underkastad beslag.

4 §.

Den som med laga rätt griper eller anhåller misstänkt eller verkställer häkting, husrannsakan eller kroppsvisitation må lägga beslag å föremål, som därvid påträffas.

Föremål, som eljest påträffas, må efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärden vidtagas av polisman, dock ej i fråga om försändelse i post- eller telegrafverkets vård.

Verkställes beslag av annan än undersökningsledaren eller åklagaren och har denne ej beslutat beslaget, skall anmälan skyndsamt göras hos honom, som har att omedelbart pröva, om beslaget skall bestå.

5 §.

Rätten må förordna om beslag å föremål, som företes vid rätten eller eljest är tillgängligt för beslag.

Fråga om beslag må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

Väckes vid rätten fråga om beslag, skall, så snart ske kan, förhandling där- om äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart förordna om beslag att gälla, till dess annorlunda förordnas.

6 §.

Har beslag verkställts utan rättens förordnande, äge den som drabbats av beslaget begära rättens prövning därav. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen där- efter hålla förhandling, som avses i 5 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner sär- skild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhand- lingen.

7 §.

Då rätten förordnar om beslag eller fastställer verkställt beslag, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan beslaget verkställdes.

Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, må rätten, om framställ- ning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

8 §.

Har ej inom tid, som avses i 7 §, åtal väckts eller till rätten inkommit fram- ställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för beslag, skall det omedelbart hävas.

Om hävande av beslag förordnar rätten eller, om beslaget ej meddelats eller faststälts av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren.

Då målet avgöres, pröve rätten, om beslag fortfarande skall bestå. Rätten äge ock i samband med domen förordna om beslag.

9 §.

Är anledning, att försändelse, som må tagas i beslag, skall inkomma till post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befordringsanstalt, äge rätten förordna, att försändelsen, när den inkommer, skall kvarhållas, till dess frågan om beslag blivit avgjord. Fråga därom må upptagas allenast på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren.

Förordnande skall meddelas att gälla viss tid, högst en månad, från den dag, då förordnandet delgavs anstaltens föreståndare. I förordnandet skall intagas underrättelse, att meddelande om åtgärden icke må utan tillstånd av undersökningsledaren eller åklagaren lämnas avsändaren, mottagaren eller annan.

När försändelse på grund av förordnande kvarhållits, skall föreståndaren utan dröjsmål göra anmälan hos den som begärt förordnandet; denne har att omedelbart pröva, om beslag skall äga rum.

10 §.

Beslagtaget föremål skall omhändertagas av den som verkställt beslaget eller sättas i förvar under försegling; om det kan ske utan fara och eljest finnes lämpligt, må dock föremålet kvarlämnas i innehavarens besittning.

Kvarlämnas föremål i innehavarens besittning, skall förbud meddelas honom att sälja eller skingra föremålet och, om det finnes erforderligt, detta genom anslag eller på annat sätt så utmärkas, att det är uppenbart, att det tagits i beslag. Föremålet må av innehavaren nyttjas, om ej förbud däremot finnes böra meddelas.

Föremål, som tagits i beslag, skall väl vårdas, och noggrann tillsyn skall hållas däröver, att det icke förbytes eller förändras eller annat missbruk sker därmed.

11 §.

Är den, från vilken beslag sker, ej närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas därom och huru förfarits med det beslagtagna. Har försändelse hos post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befordringsanstalt tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

12 §.

Post- eller telegrafförsändelse, handelsbok eller annan enskild handling, som tages i beslag, må icke närmare undersökas, ej heller brev eller annan slutna handling öppnas av annan än rätten, undersökningsledaren eller åklagaren, dock må sakkunnig eller annan, som anlitas för utredningen angående brottet eller eljest därvid höres, efter anvisning av myndighet, som nu sagts, granska handlingen. Äger den som verkställer beslaget ej närmare undersöka handlingen, skall den av honom förseglas.

Handling, varom här är fråga, skall snarast möjligt undersökas. Kan innehållet i post- eller telegraффörsändelse i sin helhet eller till någon del utan men för utredningen meddelas mottagaren, skall avskrift eller utdrag av handlingen ofördröjligen tillställas honom.

13 §.

Över beslag skall föras protokoll, vari ändamålet med beslaget och vad därvid förekommit angives samt beslagtaget föremål noga beskrives.

Den som drabbats av beslag äge på begäran erhålla bevis om beslaget, innehållande även uppgift å det brott misstanken avser.

14 §.

Vad i 25 kap. 8 § är stadgat om reseförbud äge motsvarande tillämpning beträffande beslag.

15 §.

För säkerställande av utredning om brott må byggnad eller rum tillstängas, tillträde till visst område förbjudas, förbud meddelas mot flyttande av visst föremål eller annan dylik åtgärd vidtagas.

Om åtgärd, som nu nämnts, gälle i tillämpliga delar vad i detta kapitel är stadgat om beslag.

16 §.

Kan någon skäligen misstänkas för brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, och finnes det vara av synnerlig vikt för utredningen, att undersökningsledaren eller åklagaren erhåller del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom, äge rätten meddela tillstånd till deras avhörande. Fråga därom må upptagas allenast på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren.

Tillstånd skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Om granskning av uppteckning, som ägt rum vid samtals avhörande, äge vad i 12 § första stycket stadgats om undersökning och granskning av enskild handling motsvarande tillämpning. I den mån uppteckningen innehåller något, som ej är av betydelse för utredningen, skall den efter granskningen omedelbart förstöras.

17 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om beslag, vare de gällande.

28 KAP.

Om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

1 §.

Förekommer anledning, att brott föröfvats, varå frihetsstraff kan följa, må i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må husrannsakan dock företagas, allenast om brottet föröfvats hos honom eller den misstänkte gripits där eller eljest synnerlig anledning förekommer, att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.

Ej må för husrannsakan hos den misstänkte i något fall åberopas hans samtycke, med mindre han själv begärt åtgärden.

2 §.

För eftersökande av den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten må husrannsakan företagas hos honom, så ock hos annan, om synnerlig anledning förekommer, att den sökte uppehåller sig där.

3 §.

I lägenhet, som är tillgänglig för allmänheten eller plägar utgöra tillhåll för lösdrivare eller förbrytare eller där sådant gods, som eftersökes, plägar uppköpas eller mottagas som pant, må för ändamål, som sägs i 1 eller 2 §, husrannsakan ske jämväl i annat fall än där avses.

4 §.

Förordnande om husrannsakan meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Kan husrannsakan antagas bliva av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet för den, hos vilken åtgärden företages, bör, om ej fara är i dröjsmål, åtgärden icke vidtagas utan rättens förordnande.

Fråga om husrannsakan må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

5 §.

Utan förordnande, som sägs i 4 §, må polisman företaga husrannsakan, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag å föremål, som å färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål.

6 §.

Vid husrannsakan må olägenhet eller skada ej förorsakas utöver vad som är oundgängligen nödvändigt.

Rum eller förvaringsställe må, om det erfordras, öppnas med våld. Har så skett, skall det efter förrättningen på lämpligt sätt åter tillslutas.

Husrannsakan må ej utan särskilt skäl verkställas mellan klockan nio eftermiddagen och klockan sex förmiddagen.

7 §.

Vid husrannsakan skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Förrättningsmannen äge anlita erforderligt biträde av sakkunnig eller annan.

Den, hos vilken husrannsakan företages, eller, om han ej är tillstädes, hans hemmavarande husfolk skall erhålla tillfälle att övervara förrättningen så ock att tillkalla vittne, dock utan att undersökningen därigenom uppehålls. Har varken han eller någon av hans husfolk eller av dem tillkallat vittne närvarit, skall han, så snart det kan ske utan men för utredningen, underättas om den vidtagna åtgärden.

Vid förrättningen må målsägande eller hans ombud tillåtas att närvara för att tillhandagå med nödiga upplysningar; dock skall tillses, att målsäganden eller ombudet icke i vidare mån än för ändamålet erfordras vinner kännedom om förhållande, som därvid yppas.

8 §.

Post- eller telegraффörsändelse, handelsbok eller annan enskild handling, som anträffas vid husrannsakan, må icke närmare undersökas, ej heller brev eller annan slutna handling öppnas i annan ordning än i 27 kap. 12 § första stycket sägs.

9 §.

Över husrannsakan skall föras protokoll, vari angives ändamålet med förrättningen och vad därvid förekommit.

Den, hos vilken husrannsakan företagits, äge på begäran erhålla bevis där- om, innehållande även uppgift å det brott misstanken avser.

10 §.

För ändamål, som sägs i 1 eller 2 §, äge undersökningsledaren eller åklagaren så ock polisman företaga undersökning å annat ställe än i 1 § avses, även om det icke är tillgängligt för allmänheten.

11 §.

Förekommer anledning, att brott föröfvats, varå frihetsstraff kan följa, må kroppsvisitation företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Än annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må kroppsvisitation dock företagas, allenast om synnerlig anledning förekommer, att därigenom föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.

12 §.

Än den som skäligen kan misstänkas för brott, varå frihetsstraff kan följa, må för ändamål, som sägs i 11 §, kroppsbesiktning företagas.

Vid kroppsbesiktning må, om det erfordras, blodprov tagas så ock annan undersökning, som kan ske utan nämnvärt men, utföras.

13 §.

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning gälle i tillämpliga delar vad i 4, 8 och 9 §§ är stadgat om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inom hus och i avskilt rum. Verkställes den av annan än läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov må ej tagas eller annan mera ingående undersökning utföras av annan än läkare.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning å kvinna må ej verkställas eller bevitnas av annan än kvinna eller läkare.

14 §.

Av den som är anhållen eller häktad må fotografi och fingeravtryck tagas; han vare ock underkastad annan dylik åtgärd. Vad nu sagts gälle ock annan, om det erfordras för vinnande av utredning om brott, varå frihetsstraff kan följa.

Närmare bestämmelser om åtgärd, som här avses, meddelas av Konungen.

15 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, vare de gällande.

29 KAP.

Om omröstning.

1 §.

Yppas vid överläggning till dom eller beslut skiljaktiga meningar, skall omröstning ske.

I häradsrätt säge ordföranden först sin mening och inhämta därefter nämndens. I rådhusrätt skola i mål, vari nämnd deltager, först de lagfarna ledamöterna säga sin mening och därefter nämndens mening inhämtas.

Vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Envar angive de skäl, varå han grundar sin mening.

2 §.

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Är fråga om ansvar för flera brott, skall, om det erfordras, först i fråga om varje brott omröstning ske, huruvida den tilltalade är skyldig till brottet, och därefter straff eller annan påföljd bestämmas. Uppkommer fråga, huruvida ett eller flera brott föreligga, skall ock därom röstas särskilt.

Förekomma vid omröstning angående påföljden skiljaktiga meningar om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, skall, om det erfordras, särskild omröstning ske om varje påföljd, för vilken någon sålunda röstat. Ådömes därvid ej sådan påföljd, skall särskild omröstning ske om straffet. Vad nu sagts om skyddsåtgärd gälle ock fråga, huruvida den tilltalade på grund av otillräknelighet är fri från straff.

Uppkommer fråga om villkorligt anstånd med straffs verkställande, skall, sedan straffet bestämts, särskild omröstning därom företagas.

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning; vid omröstning angående ådömande av annat straff än ungdomsfängelse skall dock den som tidigare röstat för den tilltalades frikännande på annan grund än att den tilltalade varit otillräknelig anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen.

3 §.

Yppas i häradsrätt annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Vid omröstning i rådhusrätt i mål, vari nämnd deltager, gälle nämndens mening, om alla i nämnden äro ense om skälen och slutet; i annat fall gälle de lagfarna ledamöternas mening.

Vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälle den meningen; vid särskild omröstning, huruvida den misstänkte på grund av otillräknelighet är fri från straff eller om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälle dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Om omröstning beträffande prövningstillstånd stadgas i 3 kap. 7 §.

4 §.

Yppas vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter eller i överrätt flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, skola de röster, som äro ogynnsammast för den tilltalade, sammanläggas med de för honom däreft minst förmånliga och, om det erfordras, sammanläggningen fortsättas efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; kan ej någon mening anses som ogynnsammare för den tilltalade, gälle den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar.

5 §.

Är det stridigt, huru omröstning skall ske eller vilken mening skall gälla, skall röstas därom.

6 §.

Beträffande omröstning i fråga, som hör till rättegången och ej avser ansvar eller som rör enskilt anspråk, så ock i fråga enligt 5 § eller om rättegångskostnad gälle vad i 16 kap. är stadgat; angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., äge dock vad i detta kapitel föreskrives om omröstning i fråga om ansvar motsvarande tillämpning. Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket. Då i rådhusrätt nämnd har säte i rätten, gälle även vid tillämpning av reglerna i 16 kap. vad i 3 § andra stycket i detta kapitel är stadgat.

7 §.

Har nämnden enligt 3 § bestämt rättens avgörande, svare för detta envar nämndeman, som med sin röst bidragit därtill.

30 KAP.

Om dom och beslut.

1 §.

Rättens avgörande av saken sker genom dom. Annat rättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom rätten annorledes än genom dom skiljer saken från sig, så ock högre rätts beslut i fråga, som dit fullföljts särskilt, är slutligt beslut.

2 §.

Dom skall, om huvudförhandling vid rätten ägt rum, grundas å vad vid förhandlingen förekommit. I domen må ej deltaga domare, som ej övervarit hela huvudförhandlingen. Har ny huvudförhandling hållits, skall domen grundas å vad därvid förekommit.

Då mål avgöres utan huvudförhandling, skall domen grundas å vad handlingarna innehålla och eljest förekommit i målet.

3 §.

Dom må ej avse annan gärning än den, för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts eller fråga om ansvar eljest enligt lag må av rätten upptagas. Ej vare rätten bunden av yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum.

4 §.

Handläggas i en rättegång åtal mot flera tilltalade, må dom givas beträffande någon av dem, ehuru handläggningen angående de övriga icke avslutats.

5 §.

Dom skall avfattas skriftligen och i skilda avdelningar angiva:

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande;
2. parterna samt deras ombud eller biträden och den tilltalades försvarare;
3. parternas yrkanden och de omständigheter, varå de grundats;
4. domskälen med uppgift å vad i målet är bevisat; samt
5. domslutet.

Högre rätts dom skall, i den mån det finnes erforderligt, innehålla redogörelse för lägre rätts dom.

Äger part fullfölja talan mot dom, skall i domen givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts dom, stadgas i 54 kap. 14 §.

6 §.

Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och har den tilltalade erkänt gärningen, må domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, må ock utfärdas i förenklad form. Närmare bestämmelser därom meddelas av Konungen.

7 §.

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställe ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Finnes rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas, då den tilltalade är häktad, inom en vecka och i annat fall inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Är den tilltalade häktad, skall domen meddelas senast inom två veckor. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rät-

tens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sätet för domens meddelande.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast dagen förut avsändas till parterna och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i kansliet.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

8 §.

Dom skall uppsättas särskilt och underskrivas av de lagfarna domare, som deltagit i avgörandet.

Rättens domar skola, ordnade i nummerföljd efter tiden för deras meddelande, för varje år sammanföras till en dombok.

9 §.

Sedan tid för talan mot dom utgått, må ej fråga om ansvar å den tilltalade för gärning, som genom domen prövats, ånyo upptagas.

Om förändring och förening av straff så ock om särskilda rättsmedel gälle vad därom är stadgat.

10 §.

Vad i 2 och 7 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. Å sådant beslut skola ock bestämmelserna i 5 och 8 §§ tillämpas, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Äger part fullfölja talan mot slutligt beslut eller göra ansökan om återupptagande, skall i beslutet givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

11 §.

Beslut, som ej är slutligt, skall, i den mån det erfordras, angiva de skäl, varå beslutet grundas.

Har den som vill föra talan mot beslut under rättegången att anmäla missnöje, skall det tillkännagivas. Skall mot sådant beslut talan föras särskilt, give rätten ock det till känna. Den som vill föra talan mot beslutet äge hos rätten erhålla underrättelse om vad han eljest har att iakttaga.

Meddelas beslut, som ej är slutligt, i samband med dom eller slutligt beslut, skall det upptagas däri. Skall mot beslutet föras särskild talan, give rätten till känna, vad den som vill fullfölja talan har att iakttaga.

Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

12 §.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud, biträde eller försvarare eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part, eller angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller bestämt, att förmån av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde eller försvarare utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild föreskrift meddelad därom, att dom eller beslut, som icke äger laga kraft, må verkställas, vare den gällande.

13 §.

Finner rätten på grund av anmärkning eller eljest, att dom eller beslut till följd av skrivfel, missräkning eller annat dylikt förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, meddele rätten, sedan parterna erhållit tillfälle att yttra sig, beslut om rättelse.

Rättelse skall antecknas å huvudskriften av domen eller beslutet eller, då beslutet intagits i protokoll, i detta så ock, om det kan ske, å utskrift av domen eller beslutet; därvid skall tillika angivas den dag, då anteckningen göres.

31 KAP.

Om rättegångskostnad.

1 §.

Dömes i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade för brottet, skall han till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i arvode och ersättning till försvarare så ock statsverkets kostnad för hans hämtande till rätten. Den tilltalade vare dock ej ersättningskyldig för kostnad, som icke skäligen varit påkallad för utredningen, eller för kostnad, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av annan än den tilltalade, hans ombud eller av honom utsedd försvarare. Står kostnadens belopp icke i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet och villkor, må ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt.

Förklaras den tilltalade på grund av otillräknelighet fri från straff, vare han skyldig att ersätta kostnad, som nu sagts, om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt.

2 §.

Har åklagare väckt åtal utan sannolika skäl eller förekommer eljest, då den tilltalade frikännes, på grund av omständigheterna i målet synnerlig an-

ledning därtill, äge rätten av allmänna medel tillerkänna honom ersättning för hans kostnad för försvarare, för vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt för delgivning och för utskrift av protokoll, dom eller annat dylikt, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av hans rätt, så ock för hans inställelse vid rätten. Avvisas eller avskrivs åtal, äge den tilltalade, om skäl äro därtill, erhålla ersättning för kostnad, som nu sagts.

3 §.

Finnes åklagare hava väckt åtal utan skäl, må han förpliktas att ersätta statsverket kostnad, som avses i 1 §, så ock till statsverket återgälda vad enligt 2 § tillerkänts den tilltalade.

Har målsäganden utan skäl gjort angivelse eller eljest föranlett åtalet, må i den omfattning, som finnes skäligen, ersättningsskyldighet ock åläggas honom.

4 §.

Har i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade genom att utebliva från rätten eller ej iakttaga föreläggande, som rätten meddelat, eller genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog, eller annorledes genom vårdslöshet eller försummelse föranlett uppskov i målet eller eljest vållat kostnad för statsverket, vare han skyldig att ersätta sådan kostnad, huru rättegångskostnaden i övrigt än skall bäras.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om åklagaren, målsäganden eller offentlig försvarare genom vårdslöshet eller försummelse vållat kostnad för statsverket eller den tilltalade.

5 §.

Skall enskild part enligt detta kapitel helt eller delvis ersätta rättegångskostnad och finnes ställföreträdare för parten eller partens ombud eller biträde eller av honom utsedd försvarare hava genom åtgärd, som avses i 3 § andra stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 4 §, vållat sådan kostnad, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta honom att jämte parten ersätta kostnaden.

6 §.

Dömas för samma brott flera såsom gärningsmän eller delaktiga eller skola flera målsägande eller åklagaren och målsäganden ersätta rättegångskostnad, svare de för kostnaden en för alla och alla för en. I den mån kostnad hänför sig till del av målet, som angår allenast någon av dem, eller ock någon orsakat kostnad genom vårdslöshet eller försummelse, som avses i 4 §, skall dock denna kostnad gäldas av honom ensam.

Är någon enligt 5 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svare de en för båda och båda för en.

7 §.

Skola två eller flera, en för alla och alla för en, svara för rättegångskostnad, äge rätten på yrkande av någon av dem med hänsyn till omständigheterna pröva, huru kostnaden mellan dem skall fördelas eller om någon av dem skall vidkännas hela kostnaden.

8 §.

Vad i 2—7 §§ är stadgat skall, då förundersökning nedlagts eller åtal eljest ej följt å förundersökningen, äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnad under förundersökningen; skyldighet att ersätta sådan kostnad må ej åläggas statsverket, med mindre förundersökningen inletts utan skäl eller eljest synnerlig anledning förekommer därtill.

Har målsäganden enligt 20 kap. 9 § övertagit av åklagaren nedlagt åtal, gälle beträffande kostnad före övertagandet vad i 1—7 §§ är stadgat.

9 §.

Vill åklagaren, att den tilltalade skall förpliktas att ersätta rättegångskostnad, eller vill den tilltalade erhålla ersättning för sådan kostnad, skall han, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må den tilltalade, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut. Rätten pröve självmant, huruvida kostnad, som enligt rättens beslut skall utgå av allmänna medel, skall återgäldas av den tilltalade eller annan eller den skall stanna å statsverket. Fråga, som avses i 3 §, pröve rätten ock självmant.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden.

Har förundersökning inletts men åtal ej följt och vill den misstänkte kräva ersättning för kostnad under förundersökningen eller väckes å det allmännas vägnar fråga om återgäldande av sådan kostnad, skall ansökan därom göras hos rätten.

Om återgäldande av kostnad, som utgått av allmänna medel i anledning av att den tilltalade åtnjutit fri rättegång, är särskilt stadgat.

10 §.

Fullföljes mål från lägre rätt, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes. Högre rätts dom skall anses som fällande, allenast om lägre rätts dom ändras till men för den tilltalade eller av honom fullföljd talan ej föranleder ändring i lägre rätts dom. Stadgandet i 3 § skall avse det fall, att i högre rätt talan utan skäl fullföljts av åklagaren.

Om kostnad i högre rätt i mål angående fråga, som dit fullföljts särskilt, äge vad i detta kapitel stadgas om mål, som väckts vid lägre rätt, motsvarande tillämpning.

Återförvisas mål, skall frågan om kostnaden i den högre rätten prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

11 §.

Om rättegångskostnad i mål, vari allenast målsägande för talan, gälle i tillämpliga delar vad i 18 kap. är stadgat.

I fråga om skyldighet för målsägande att i mål, vari han biträtt allmänt åtal eller eljest fört talan jämte åklagaren eller denne fört talan för målsäganden, ersätta rättegångskostnad och om hans rätt till ersättning för sådan kostnad gälle, utöver bestämmelserna i 3 och 4 §§, vad i 18 kap. 12 § är stadgat.

12 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om kostnad i rättegång, vare de gällande.

III. Gemensamma bestämmelser.

32 KAP.

Om frister och laga förfall.

1 §.

Skall part eller annan enligt rättens beslut infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången, skall han erhålla skäligen rådruum därtill.

2 §.

Då kallelse till förhandling eller annat rättens beslut skall delgivas genom parts. försorg, förelägge rätten parten viss tid, inom vilken delgivning sist skall hava skett och bevis därom skall hava inkommit till rätten.

Avser delgivningen stämning eller vade-, besvär- eller revisionsinlaga och har ej, då rätten företager målet, till denna inkommit bevis, att delgivning skett inom föreskriven tid och på sätt i 33 kap. stadgas, samt ej heller motparten inställt sig eller avgivit svaromål, genmäle eller förklaring, vare partens talan förfallen; underrättelse härom skall intagas i rättens föreläggande. Inkommer i annat fall än nu sagts ej inom föreskriven tid bevis om delgivning, äge rätten förordna om ny delgivning.

3 §.

Finnes part eller annan, som enligt rättens beslut skall infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången, ej hava erhållit skäligen rådruum därtill eller förekomma eljest skäl till förlängning av tid, som rätten föreskrivit, utsätte rätten ny tid.

4 §.

Finner rätten, sedan förhandling utsatts, före sammanträdet omständighet föreligga, som kan antagas utgöra hinder för förhandlingens hållande eller för dess genomförande i erforderlig omfattning, äge rätten bestämma ny tid för förhandlingen.

Har part erhållit kännedom om omständighet, som nu sagts, eller finner någon, som kallats att infinna sig vid sammanträde för förhandling, att han är hindrad att hörsamma kallelsen, skall han omedelbart göra anmälan därom hos rätten.

5 §.

Är för prövning av mål av synnerlig vikt, att fråga, som är föremål för annan rättegång eller behandling i annan ordning, först avgöres, eller möter mot handläggningen annat hinder av längre varaktighet, äge rätten förordna, att målet skall vila i avbidan på hindrets undanröjande.

6 §.

Underlåter den som enligt rättens beslut skall infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången att ställa sig det till efterrättelse och förekommer anledning, att han har laga förfall, skall underlåtenheten icke leda till påföljd eller eljest läggas honom till last i rättegången.

7 §.

Är i denna balk föreskrivet, att den som vill fullfölja talan skall inom viss tid anmäla missnöje eller vad eller inkomma med vade-, besvärs- eller revisionsinlaga eller vidtaga annan åtgärd för talans fullföljande, och visas före utgången av den tiden laga förfall, utsatte den rätt, där åtgärden skall vidtagas, ny tid.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om ansökan om återvinning eller återupptagande.

8 §.

Laga förfall är, då någon genom avbrott i allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som han ej bort förutse eller rätten eljest finner utgöra giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad honom ålegat.

Såsom laga förfall för part skall ock anses, då för ombud, som av parten vidtalats, förelegat hinder, som nu sagts, och annat ombud ej kunnat i tid ställas.

33 KAP.

Om inlaga i rättegång och om delgivning.

1 §.

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn, yrke och hemvist.

I stämmingsansökan skall käranden tillika uppgiva sin egen och, om den är honom bekant, även svarandens postadress samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med parterna; har käranden vidtalat ombud att företräda honom, skola ombudets namn och postadress uppgivas. I skriftligt svaromål skall svaranden även uppgiva sin postadress och de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom, samt, om han vidtalat ombud att företräda honom, ombudets namn och postadress.

Sker ändring i förhållande, som part sålunda uppgivit, skall parten utan dröjsmål anmäla det till rätten.

2 §.

Då från part inkommen inlaga eller annan handling skall delgivas, åligge parten att vid handlingen foga styrkt avskrift därav. Skall delgivning ske genom rättens försorg och erfordras för delgivningen flera avskrifter, vare parten skyldig att tillhandahålla dem. Tillhandahåller ej part avskrift, som nu sagts, ombesörje rätten på partens bekostnad handlingens avskrivande.

3 §.

Inlaga eller annan handling må till rätten inlämnas genom bud eller insändas med posten i betalt brev. Handling, som sålunda inkommer, skall anses ingiven av den som undertecknat handlingen. Handlingen skall anses inkommen, då den avlämnats till rätten eller dess kansli.

4 §.

Delgivning i rättegång skall ske genom rättens försorg. Begär part att få ombesörja delgivning, må det anförtros honom, om rätten finner det kunna ske utan olägenhet. Delgivning av tredskodom skall ske genom rättens försorg, allenast om parten begär det.

Har åklagare själv utfärdat stämning, skall delgivning därav ske genom hans försorg. Åklagare äge ock ombesörja delgivning av kallelse eller föreläggande, som utfärdats av honom.

Under förundersökning i brottmål ombesörjes delgivning av kallelse eller beslut av den som utfärdat kallelsen eller meddelat beslutet.

5 §.

Delgivning genom rättens försorg skall inom riket ske genom posten, om ej rätten finner den böra verkställas på annat sätt.

Närmare bestämmelser om delgivning genom posten meddelas av Konungen.

6 §.

Delgivning skall, om ej annat stadgas, verkställas genom att handlingen i huvudskrift eller styrkt avskrift överlämnas till den som sökes för delgivning. Vägrar han att mottaga handlingen, anses delgivning dock hava verkställts.

Om överbringande av meddelande, som skall delgivas, genom telegraf eller telefon givas föreskrifter av Konungen.

Är vid handling, som skall delgivas, fogad karta, ritning eller annan bilaga av vidlyftig beskaffenhet, äge rätten föreskriva, att bilagan i stället för att överlämnas skall hållas tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse därom skall fogas vid handlingen.

7 §.

Ej må delgivning ske där gudstjänst pågår eller sammankomst för gemensam andaktsövning eljest äger rum.

8 §.

Har den som sökes för delgivning känt hemvist inom riket och träffas han ej där, må handlingen överlämnas till vuxen medlem av det hushåll han tillhör eller, om sådan ej träffas, till hans hyresvärd, om denne bor i samma hus, eller till portvakt eller annan, som i hyresvärdens ställe har tillsyn över huset och där har sin bostad. Driver den sökte rörelse med fast kontor och träffas han ej där under vanlig arbetstid, må ock handlingen å kontoret överlämnas till där anställt biträde.

Meddelande om att handlingen sålunda överlämnats skall därjämte med posten sändas till den sökte under hans vanliga adress.

9 §.

Finnes för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, med vilken delgivning skall ske, kontor, där förvaltningen föres och någon, som för samfundet eller inrättningen äger mottaga delgivning, vanligen har sitt arbete, och träffas ej sådan person under vanlig arbetstid å kontoret, må handlingen å kontoret överlämnas till där anställt biträde. Meddelande om att handlingen sålunda överlämnats skall därjämte med posten sändas till samfundet eller inrättningen under dess vanliga adress.

Lag samma vare, då kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet, med vilken delgivning skall ske, har kontor, där förvaltningen föres, och någon, som för menigheten äger mottaga delgivning, ej under vanlig arbetstid träffas å kontoret.

Har samfund, inrättning eller menighet kontor, som nu sagts, må med den som sökes delgivning ej ske enligt 8 §.

10 §.

Delgivning enligt 8 eller 9 § skall anses hava skett, då vad i nämnda paragrafer föreskrivits blivit fullgjort.

Den, till vilken handling enligt sagda paragrafer överlämnats, svare för att den, så snart ske kan, kommer den sökte till handa; vid handlingens överlämnande skall han erinras därom.

Ej må handlingen överlämnas till någon, som i målet är motpart till den, med vilken delgivning skall ske.

11 §.

Har den, med vilken delgivning skall ske, känt hemvist utom riket eller vistas han å ort utom riket, må delgivningen verkställas enligt lagen å den orten.

Skall part själv ombesörja delgivning å utrikes ort, äge han i utrikesdepartementet påkalla biträde därmed.

12 §.

Har den som sökes för delgivning varken inom eller utom riket känt hemvist och kan ej heller upplysning vinnas, var han uppehåller sig, förordne rätten, att handlingen skall anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i dess kansli samt meddelande därom införas i allmänna tidningarna och, om det kan antagas därigenom komma till den söktes kännedom, även i annan tidning. Har delgivning med part i nu föreskriven ordning ägt rum, erfordras ej i samma mål vid ny delgivning enligt denna paragraf med den parten, att meddelande införas i tidning.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om den sökte har känt hemvist inom riket och han eller någon, till vilken handlingen enligt 8 § må överlämnas, ej träffas, samt upplysning ej heller kan vinnas, var den sökte uppehåller sig. Delgivning skall anses hava skett, då vad ovan föreskrivits blivit fullgjort.

13 §.

Vad i 8 §, 11 § första stycket eller 12 § är stadgat gälle ej delgivning av stämning i brottmål. Ej heller må i tvistemål delgivning av stämning äga rum enligt 8 § eller 12 § andra stycket, med mindre anledning förekommer, att den sökte avvikit eller eljest håller sig undan.

14 §.

Har handling, som skolat delgivas någon, kommit denne till handa, anses delgivning hava skett, ehuru han erhållit handlingen på annat sätt än ovan stadgats.

15 §.

Meddelas föreläggande eller göres annat tillkännagivande vid rättens förhandling, anses delgivning därav hava skett med dem som närvarit vid förhandlingen; dock åligge rätten att på begäran genast tillhandahålla utskrift av tillkännagivandet.

16 §.

Äro delägarna i byalag flera än tio, må delgivning med byalaget ske genom att styrkt avskrift av handlingen överlämnas till en av delägarna att vara tillgänglig för dem alla samt handlingen därefter, med underrättelse vilken av delägarna bekommit avskriften, uppläses i församlingens kyrka och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i rättens kansli.

Tillhör gruva flera gemensamt, må delgivning med delägarna i mål angående gruvan ske genom att handlingen överlämnas till gruvföreståndaren; han svare för att handlingen utan dröjsmål föredrages å stämma eller i styrkt avskrift överlämnas till varje delägare.

I mål angående gemensamhetsfiske, för vilket syssloman är utsedd, må delgivning med delägarna ske genom att handlingen överlämnas till sysslomannen; han svare för att handlingen utan dröjsmål föredrages å sammanträde med delägarna eller i styrkt avskrift överlämnas till envar av dem.

17 §.

Delgivning med dödsbo eller konkursbo eller med bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning skall ske med någon, som äger företräda boet, samfundet eller inrättningen. Äro flera gemensamt behöriga därtill, må delgivning ske med någon av dem, med delägare i dödsbo dock endast om han sitter i boet. Har delgivning skett med delägare i dödsbo, åligge honom att utan dröjsmål underrätta övriga delägare om delgivningen.

Delägare i dödsbo, som sitter i boet, äge mottaga delgivning, ehuru boet ej står under delägarnas förvaltning; han svare för att handlingen utan dröjsmål överlämnas till någon, som äger företräda boet.

Är ej någon behörig att företräda samfund, med vilket delgivning skall ske, men finnes någon, som äger sammankalla dem, vilka hava att besluta i samfundets angelägenheter, skall delgivning ske med honom.

18 §.

Delgivning med kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet skall ske med den, på vilken det ankommer att sammankalla dem som hava att för menigheten besluta rörande talans utförande; med landsting må delgivning ock ske genom att handlingen överlämnas till länsstyrelsen.

19 §.

Delgivning med kronan skall ske genom att handlingen överlämnas till länsstyrelsen i det län, där domstolen är, eller ock, om kronans talan i målet skall bevakas av annan myndighet, till denna.

Med härad eller tingslag skall delgivning ske genom att handlingen uppläses i kyrkorna i de församlingar, som höra till häradet eller tingslaget, samt anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i rättens kansli.

20 §.

Har någon hos nedre justitierevisionen skriftligen anmält ombud, som äger för honom mottaga stämning eller annan handling, må i den omfattning anmälan avser delgivning ske med ombudet.

Anmälan må göras endast av den som, då anmälan sker, äger hemvist inom riket och skall avse viss tid ej överstigande tre år. Såsom ombud må endast

den anmälas, som äger hemvist inom riket. Vid anmälan skall ombudets postadress uppgivas. Sker ändring däri, skall anmälan därom göras.

Är någon enligt denna paragraf behörig att mottaga delgivning för annan, äge vad i 11 och 12 §§ är stadgat icke tillämpning å delgivning med denne, med mindre delgivning med ombudet enligt 6 eller 8 § ej kan ske.

21 §.

Har part hos rätten uppgivit ombud i målet, bör delgivning, som ombudet äger behörighet att mottaga, ske med ombudet.

22 §.

Har part, som saknar hemvist inom riket, ej hos rätten uppgivit ombud, som äger att för parten mottaga delgivning i målet, förelägge rätten honom, då han första gången för talan, att för sig ställa sådant ombud och göra anmälan därom hos rätten. Underlåter han det, må delgivning med honom ske genom att handlingen med posten sändes till honom under hans senaste kända adress.

23 §.

Har delgivning ej skett på sätt i detta kapitel sägs, äge rätten förordna om ny delgivning. Vill part göra erinran därom, att delgivning med honom ej skett på behörigt sätt, skall han framställa erinran därom, så snart ske kan.

Att, då delgivning skall ske genom parts försorg, partens talan i visst fall är förfallen, stadgas i 32 kap. 2 §.

24 §.

Underrätt förordne erforderligt antal stämmingsmän att, då de därför anlitas, verkställa delgivning. Förordnande meddelas för visst kalenderår eller del därav och må, om skäl äro därtill, av rätten återkallas. Stämmingsman skall, då han första gången förordnas, inför rätten avlägga ed, att han redligt och utan försumlighet skall uträtta de delgivningsärenden, som anförtros honom. Fjärdingsman vare utan särskilt förordnande stämmingsman.

Förteckning å dem som äro förordnade till stämmingsmän skall finnas anslagen å rättens dörr och vara för allmänheten tillgänglig å rättens kansli.

25 §.

Intyg av stämmingsman gälle som fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd, som intyget innehåller. Samma vitsord tillkomme intyg, som meddelats av nämndeman eller av landsfogde, stadsfogde, landsfiskal, stadsfiskal eller notarius publicus eller av svensk konsul eller vid svenskt konsulat anställd tjänsteman eller av polisman i stad, då han verkställt delgivningen efter förmans uppdrag, så ock intyg, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser utfärdats av tjänsteman vid postverket. Advokats skriftliga erkännande av delgivning med honom gälle ock som fullt bevis om delgivningen.

Intyg, att delgivning skett å utrikes ort, skall, om intygsgivarens behörighet styrkes av svensk eller här i riket anställd diplomatisk eller konsulär tjänsteman, gälla som fullt bevis, att delgivning verkstälts så, som intyget innehåller.

26 §.

Kostnad för delgivning genom rättens försorg skall i underrätt utgivas av den part, som väckt talan; är det åklagaren, skall kostnaden gäldas av statsverket. Avser delgivningen särskild åtgärd, som påkallats av motparten, skall dock kostnaden utgivas av honom. Föres i brottmål talan av målsäganden jämte åklagaren, vare målsäganden skyldig att utgiva sådan kostnad, om delgivningen föranledes av särskild åtgärd, som påkallats av honom. Skall kostnad för bevisning, varom rätten självant föranstaltat, utgå av allmänna medel, skall kostnad för delgivning, som föranledes därav, gäldas av statsverket. Kostnad för delgivning av rättens beslut om måls återupptagande efter återförvisning eller av annan sådan anledning skall utgå av allmänna medel; i brottmål, vari åklagare för talan, skall kostnaden gäldas av statsverket.

Part, som har att utgiva kostnad för delgivning, vare skyldig att erlægga förskott med belopp, som bestämmes av rätten. Underlåter den part, som väckt talan, att erlægga förskott och betalas det ej av motparten, vare partens talan förfallen. Är det motparten, som underlåter att erlægga förskott, vare frågan om delgivning förfallen.

Bestämmelserna i första och andra styckena äge motsvarande tillämpning i fråga om kostnad för delgivning i högre rätt; vad där föreskrivits om part, som väckt talan, skall avse den som i högre rätt fullföljt talan. Har talan fullföljts av den tilltalade och är han häktad, skall dock kostnad, som eljest skulle åligga honom, gäldas av statsverket.

Part, som i utrikesdepartementet påkallar biträde med delgivning utom riket, vare skyldig att förskjuta för ändamålet erforderlig kostnad.

Närmare bestämmelser om delgivningskostnad och förskott meddelas av Konungen.

27 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om delgivning, vare de gällande.

34 KAP.

Om rättegångshinder.

1 §.

Fråga om hinder för målets upptagande skall av rätten företagas, så snart anledning förekommer därtill.

Rättegångshinder skall av rätten självant beaktas, om ej annat är stadgat.

2 §.

Vill part göra invändning därom, att rätten icke är behörig att upptaga målet, skall han framställa invändningen, då han första gången skall vid rätten föra talan i målet. Var han av laga förfall hindrad att då göra invändningen, skall han framställa den, så snart ske kan, sedan förfallet upphörde. Underlåter part att inom tid, som nu sagts, framställa invändningen, vare hans rätt därtill förfallen.

3 §.

Har part i rätt tid gjort invändning, som avses i 2 §, give rätten, så snart ske kan, särskilt beslut däröver. Göres invändning om annat rättegångshinder, give rätten särskilt beslut däröver, om dess beskaffenhet fordrar det.

TREDJE AVDELNINGEN.

Om bevisning.

35 KAP.

Om bevisning i allmänhet.

1 §.

Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.

Vad om verkan av visst slag av bevis är stadgat vare gällande.

2 §.

För omständighet, som är allmänt veterlig, kräves icke bevis.

Ej heller erfordras bevis om vad lag stadgar. Skall främmande lag lända till efterrättelse och är ej dess innehåll för rätten känt, äge dock rätten anmana part att förebringa bevisning därom.

3 §.

Erkänner part i rättegången viss omständighet och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, skall vad parten erkänt gälla mot honom. Återkallar parten sitt erkännande, pröve rätten med hänsyn till de skäl, som anföras för återkallelsen, och övriga omständigheter, vilken verkan som bevis må tillkomma erkännandet.

Är saken ej sådan som i första stycket sägs, pröve rätten med hänsyn till omständigheterna, vilken verkan parts erkännande må äga som bevis.

4 §.

Underlåter part att enligt rättens beslut infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången eller att besvara för utredningen framställd fråga, prøve rätten med hänsyn till allt, som förekommit, vilken verkan som bevis må tillkomma partens förhållande.

5 §.

Är fråga om uppskattning av inträffad skada och kan full bevisning därom icke alls eller allenast med svårighet föras, äge rätten uppskatta skadan till skäligt belopp.

6 §.

Det ankommer på parterna att sörja för bevisningen. Rätten äge ock, om det finnes erforderligt, självant föranstalta om bevisning. Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, eller är fråga om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, må dock rätten ej utan framställning av part höra vittne, som ej förut hörts på parts begäran, eller meddela föreläggande om företeende av skriftligt bevis.

7 §.

Finner rätten, att omständighet, som part vill bevisa, är utan betydelse i målet eller att erbjudet bevis ej erfordras eller uppenbart skulle bliva utan verkan, må bevisningen ej tillåtas. Rätten äge ock avvisa erbjudet bevis, om bevisningen finnes med avsevärt ringare besvär eller kostnad kunna föras på annat sätt.

8 §.

Bevis skall, då huvudförhandling hålles, upptagas vid denna, om ej, enligt vad därom är stadgat, bevis må upptagas utom huvudförhandlingen. Hålles ej huvudförhandling eller skall bevis eljest upptagas utom huvudförhandling, må beviset upptagas vid samma rätt eller vid annan domstol.

9 §.

Då bevis skall upptagas utom huvudförhandling, skola parterna kallas. Är i brottmål den tilltalade anhållen eller häktad och finnes hans närvaro erforderlig, förordne rätten om hans inställande. Uteblir part, må beviset dock upptagas.

10 §.

Beslutar rätten, att bevis skall upptagas av annan inländsk domstol, skall rätten hos denna domstol göra framställning därom och därvid kort redogöra för saken samt uppgiva beviset och den omständighet, som skall styrkas därmed. Vid framställningen skall rätten, om det finnes lämpligt och hinder ej möter, foga akten i målet.

11 §.

Domstol, som anmodats att upptaga bevis, har att utsätta tid och ställe för bevisupptagningen. Vid denna äge domstolen samma befogethet, som om rättegången fördes där.

Protokollet över bevisupptagningen skall tillika med alla till domstolen översända eller eljest till ärendet hörande handlingar tillställas den rätt, där rättegången föres.

12 §.

Om upptagande av bevis i utlandet är särskilt stadgat.

13 §.

Bevis, som upptagits utom huvudförhandlingen, skall upptagas även vid denna, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej längre föreligger.

Har i mål, som fullföljts till högre rätt, vid lägre rätt vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts eller syn å stället hållits, erfordras ej, att beviset upptages ånyo, med mindre högre rätt finner det vara av betydelse för utredningen eller ock part yrkar det och upptagandet ej finnes sakna betydelse. I högsta domstolen må dock sådant bevis upptagas ånyo, allenast om synnerliga skäl äro därtill.

Då bevis ej ånyo upptages, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

14 §.

Ej må berättelse, som någon skriftligen avgivit i anledning av redan inledd eller förestående rättegång, eller uppteckning av utsaga, som i anledning av sådan rättegång avgivits inför åklagare eller polismyndighet eller eljest utom rätta, åberopas som bevis, med mindre det är särskilt medgivet eller rätten på grund av särskilda omständigheter finner, att det må tillåtas.

36 KAP.

Om vittne.

1 §.

Envar, som icke är part i målet, må höras som vittne; i brottmål må dock målsäganden icke vittna, även om han ej för talan.

2 §.

Åberopas till vittne ledamot av rätten, pröve han på sin domared, om han vet något, som kan tjäna till upplysning i målet. Finner han det, må han höras som vittne.

3 §.

Den som med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller som står i adoptivförhållande till part vare ej skyldig att avlägga vittnesmål.

Står någon till parts ställföreträdare i sådant förhållande, som nu sagts, äge han ej på grund därav undandraga sig att vittna.

4 §.

Är den som åberopas till vittne under femton år eller lider han av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, pröve rätten med hänsyn till omständigheterna, om han må höras som vittne.

5 §.

Ämbets- eller tjänsteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöva annan allmän befattning må ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttaga tystnad.

Ej heller må advokat, läkare, barnmorska eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde eller försvarare må ej höras som vittne om vad för uppdragets fullgörande förtrotts honom, med mindre parten medgiver, att det må yppas.

Utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs vare annan än försvarare skyldig att avgiva utsaga i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

Om tystnadsplikt för präst är särskilt stadgat.

6 §.

Vittne må vägra att yttra sig angående omständighet, vars yppande skulle röja, att vittnet eller någon honom närstående, som avses i 3 §, förövat brottslig eller vanärande handling. Vittne må även vägra att avgiva utsaga, varigenom yrkeshemlighet skulle uppenbaras, om ej synnerlig anledning förekommer, att vittnet höres därom.

7 §.

Är den som skall höras som vittne tillstådes vid rätten, vare han skyldig att genast avlägga vittnesmål. I annat fall skall vittne skriftligen kallas.

I vittneskallelse skall intagas uppgift om parterna och målet samt tid och ställe för inställelsen ävensom i korthet angivas, vad vittnesförhöret gäller. Tillika skall erinras om innehållet i 20, 23 och 25 §§.

8 §.

Rätten må förelägga den som skall höras som vittne att, innan han infinner sig för avgivande av vittnesmål, uppliva sin kunskap om vad vittnesförhöret gäller genom att granska för vittnet tillgängliga räkenskapsböcker, anteckningar eller andra handlingar eller besiktiga plats eller föremål, om sådant kan ske utan avsevärd olägenhet för vittnet.

9 §.

Vittne må ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, övervara förhandlingen i målet, innan förhöret med vittnet äger rum.

Äro i målet flera vittnen, skola de höras var för sig. Finnas vittnenas ut-sagor otydliga eller stridiga eller äro eljest särskilda skäl, att vittnena höras mot varandra, må det ske.

10 §.

Innan vittnesmål avlägges, skall rätten höra vittnet om hans fullständiga namn, ålder, yrke och hemvist så ock söka utröna, om vittnet till part eller till saken står i något förhållande, som kan vara av vikt för bedömandet av tilltron till vittnets berättelse, eller om eljest omständighet av betydelse i detta hänseende förekommer.

Står vittne till part i sådant förhållande, som avses i 3 §, skall vittnet erinras om att han icke är skyldig att avlägga vittnesmål.

11 §.

Innan vittne avgiver sin berättelse, skall vittnet med handen på den heliga skrift avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Säger sig vittne på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed, må rätten, om betänkligheten kan antagas vara allvarligt grundad, medgiva vittnet att i stället avgiva denna försäkran:

»Jag N. N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Tillhör ej vittne kristen eller mosaisk troslära, skall vittnet i stället för ed avlägga försäkran.

12 §.

Eftergiva båda parterna ed eller försäkran och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, må vittne höras utan ed eller försäkran.

13 §.

Ed eller försäkran må ej avläggas av

1. den som är under femton år;
2. den som på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning

av själsverksamheten finnes sakna erforderlig insikt om betydelsen av ed eller försäkran; eller

3. den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott.

Ej heller må i brottmål ed eller försäkran avläggas av någon den tilltalade närstående, som avses i 3 §.

14 §.

Innan vittne höres, erinre rätten vittnet om hans sanningsplikt så ock, då ed eller försäkran avlagts, om vikten därav. När skäl äro därtill, skall vittnet tillika erinras om innehållet i 5 och 6 §§.

15 §.

Ed eller försäkran skall avläggas av varje vittne för sig.

Vittne, som ånyo höres i målet, må vittna å förut avlagd ed eller försäkran; vittnet skall av rätten erinras om att denna ed eller försäkran alltjämt är bindande för honom.

16 §.

Vittne skall avgiva sin utsaga muntligen. Skriftlig vittnesberättelse må ej åberopas; dock må det tillåtas vittnet att anlita skriftlig anteckning till stöd för minnet.

Vid vittnesförhör må skriftlig uppteckning av vad vittnet tidigare anfört inför rätta eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då vittnets utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller då vittnet vid förhöret förklarar sig icke kunna eller vilja yttra sig.

17 §.

Vittne höres av rätten. Med rättens tillstånd må dock vittne höras av parterna; härvid höres vittnet först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten.

Vittnet bör uppmanas att i ett sammanhang avgiva sin berättelse. Sedan denna avgivits, må rätten och parterna ställa frågor till vittnet. Vittnet bör, om det ej framgår av vittnets berättelse, tillfrågas, huru vittnet erhållit kännedom om det, varom vittnet yttrat sig.

Frågor, vilka genom sitt innehåll, sin form eller sättet för deras framställande inbjuda till visst svar, må ej ställas, med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Rätten skall avvisa frågor, som uppenbart ej höra till saken eller som äro förvirrande eller eljest otillbörliga.

18 §.

Förekommer anledning, att vittne i parts närvaro av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i hans berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes, äge rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes under förhöret.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsas; parten äge därefter ställa frågor till vittnet.

19 §.

Är vittne av sjukdom, vistelse å avlägsen ort eller annan orsak ur stånd att infinna sig vid huvudförhandlingen eller finnes vittnes inställelse medföra oskäl- lig kostnad eller synnerlig olägenhet, må förhör med vittnet enligt rättens be- slut äga rum utom huvudförhandlingen. Kan vittne på grund av sjukdom ej infinna sig, skall vittnet höras där vittnet vistas.

20 §.

Uteblir vittne, som kallats, dömes vittnet till böter. Uppskjutes målet till annan dag, må vittnet vid vite föreläggas att den dagen komma tillstädes. Uteblir vittnet ånyo, dömes vittnet till utgivande av vite eller, om vite ej före- lagts, till böter.

Vittne, som ej är tillstädes, då målet företages till handläggning, må efter rättens beslut hämtas till det rättegångstillfället. Hämtas ej vittnet då och meddelas ej vitesföreläggande, äge rätten förordna, att vittnet skall hämtas till senare rättegångstillfälle. Då vittnet hämtats till rätten, skola böter eller vite för hans underlåtenhet att infinna sig vid det rättegångstillfället ej ådö- mas.

21 §.

Vägrar vittne utan giltigt skäl att avlägga ed eller försäkran eller att av- giva vittnesmål eller besvara fråga eller att iakttaga föreläggande enligt 8 §, förelägge rätten vittnet vid vite och, om vittnet ej låter sig rätta därav, vid äventyr av häkte att fullgöra sin skyldighet. Ej må av anledning, som nu sagts, någon hållas i häkte under längre tid än tre månader och i intet fall längre, än till dess rätten skilt målet från sig. Vittne, som insatts i häkte, skall senast var fjortonde dag inställas för rätten.

22 §.

I fråga om vittne, som avses i 13 § första stycket 1 eller 2, skola reglerna i 20 och 21 §§ ej tillämpas; sådant vittne må dock hämtas till rätten.

Avstår den som åberopat vittne från vittnets hörande eller kommer eljest frågan därom att förfalla, må ej därefter enligt 20 eller 21 § straff ådömas vittnet eller tvångsmedel användas mot honom.

23 §.

Gör vittne sig skyldigt till försummelse eller tredska, som avses i 20 eller 21 §, och vållas därav rättegångskostnad för part, äge rätten, även om yrkan- de därom ej framställts, förplikta vittnet att i den omfattning, som finnes skäl- lig, ersätta kostnaden. Har även part av rätten förpliktats att ersätta mot- parten sådan kostnad och har parten utgivit ersättningen, äge han av vittnet utbetkomma vad vittnet förpliktats utgiva.

Vad nu sagts om vittnes skyldighet att ersätta parts kostnad äge motsvarande tillämpning beträffande kostnad, som orsakats för statsverket.

24 §.

Vittne äge rätt till ersättning för nödiga kostnader till resa och uppehälle samt för tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ersättning till vittne, som åberopats av enskild part, skall utgivas av parten. Har rätten självmant inkallat vittne och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, eller är fråga om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, skall ersättningen utgivas av parterna en för båda och båda för en. I annat fall skall ersättningen utgå av allmänna medel.

Om bestämmande av ersättning, som skall utgå av allmänna medel, gälle vad därom är stadgat.

25 §.

Den som kallats till vittne äge att i förskott erhålla ersättning för kostnader till resa och uppehälle. Förskott skall erläggas av den som enligt 24 § har att utgiva ersättning till vittnet. Förskottets storlek bestämmes av rätten.

Underlåter part, som är skyldig att utgiva förskott till vittne, att på begäran erlægga sådant förskott, må parten ej sedermera påkalla vittnets hörande, om uppskov med målet därigenom skulle vållas.

Närmare bestämmelser om förskott meddelas av Konungen.

37 KAP.

Om förhör med part under sanningsförsäkran.

1 §.

I tvistemål må för vinnande av bevis förhör under sanningsförsäkran äga rum med ena parten eller med båda.

Part må påkalla förhör under sanningsförsäkran såväl med sig själv som med motparten.

2 §.

Den som enligt 36 kap. 13 § första stycket icke må avlägga vittnesed må ej höras under sanningsförsäkran.

3 §.

Innan part avger sin berättelse, skall han avlägga denna försäkran:

»Jag N. N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Sedan part avlagt försäkran, erinre rätten honom om vikten därav.

4 §.

Möter synnerligt hinder mot parts inställelse vid huvudförhandlingen, må förhör med honom enligt rättens beslut äga rum utom huvudförhandlingen. Kan part på grund av sjukdom ej infinna sig, må han höras där han vistas.

5 §.

Beträffande förhör med part under sanningsförsäkran skall i övrigt vad i 36 kap. 5 och 6 §§, 7 § första stycket samt 15—18 §§ är stadgat om vittnesförhör äga motsvarande tillämpning.

38 KAP.

Om skriftligt bevis.

1 §.

Skriftlig handling, som åberopas till bevis, bör företes i huvudskrift. Sådan handling må företes i styrkt avskrift, om det finnes tillfyllest eller huvudskriften ej är att tillgå.

Innehåller handling även sådant, som innehavaren enligt 2 § ej äger eller är skyldig att yppa eller som eljest ej bör uppenbaras, må han i stället för handlingen förete styrkt utdrag därav.

2 §.

Innehar någon skriftlig handling, som kan antagas äga betydelse som bevis, vare han skyldig att förete den; sådan skyldighet åligge dock ej i brottmål den misstänkte eller den som till honom står i sådant förhållande, som avses i 36 kap. 3 §.

Ej vare part eller honom närstående, som nu sagts, skyldig att förete skriftligt meddelande mellan parten och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes. Befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap. 5 §, må ej förete skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att han ej må höras som vittne därom; innehaves handlingen av part, till förmån för vilken tystnadsplikten gäller, vare han ej skyldig att förete handlingen. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om innehavare av skriftlig handling, om dess innehåll är sådant, som avses i nämnda lagrum.

Skyldighet att förete skriftlig handling gälle ej minnesanteckning eller annan sådan uppteckning, som är avsedd uteslutande för personligt bruk, med mindre synnerlig anledning förekommer, att den företes.

3 §.

Är innehavare av skriftlig handling på grund av rättsförhållande mellan honom och part eller eljest enligt lag skyldig att utgiva handlingen eller låta

annan taga del därav, vare det gällande även i fråga om handlingens företeende i rättegång.

4 §.

Är någon skyldig att förete skriftlig handling som bevis, äge rätten förelägga honom att förete handlingen. Tillfälle att yttra sig skall lämnas den som föreläggandet skulle avse. För prövning av frågan må förhör hållas med honom enligt vad i 36 eller 37 kap. är stadgat så ock annan bevisning föreläggas.

5 §.

Föreläggande att förete skriftlig handling skall innehålla uppgift om var och huru handlingen skall tillhandahållas. Den som skall förete handlingen må genom vite tillhållas att fullgöra sin skyldighet. Rätten äge ock, om det finnes lämpligare, förordna, att handlingen skall tillhandahållas genom utmätningssmannens försorg.

6 §.

Möter synnerligt hinder mot upptagande av bevis genom skriftlig handling vid huvudförhandlingen, må enligt rättens beslut beviset upptagas utom huvudförhandlingen.

7 §.

Har någon, som ej är part, efter anmodan av part eller rätten tillhandahållit skriftlig handling, äge han rätt till ersättning för kostnad och besvär efter vad rätten prövar skäligheten.

Ersättning skall, om handlingens företeende påkallats av enskild part, utgivas av parten. I annat fall skall ersättningen utgå av allmänna medel.

8 §.

Om tillhandahållande av allmän handling, som förvaras hos stats- eller kommunalmyndighet, gälle vad därom är stadgat. Hava eljest avvikande bestämmelser meddelats om skyldighet att förete skriftlig handling, vare de gällande.

39 KAP.

Om syn.

1 §.

För skärskådan av fastighet eller av föremål, som ej lämpligen kan flyttas till rätten, eller av plats, där viss händelse timat, må rätten hålla syn å stället.

Vid syn må yrkeshemligheten ej röjas, med mindre synnerlig anledning förekommer därtill.

2 §.

Är med hänsyn till föremålets beskaffenhet eller av annan anledning av synnerlig vikt, att syn hålles före huvudförhandlingen, eller kan syn eljest ej lämpligen hållas vid huvudförhandlingen, må den enligt rättens beslut äga rum utom huvudförhandlingen.

3 §.

Vid syn må, ehuru den äger rum utom huvudförhandlingen, även annat bevis upptagas, om det finnes erforderligt, för att syftet med synen skall vinnas.

4 §.

Kostnaden för syn skall, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, eller fråga är om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, utgivas av parterna en för båda och båda för en eller, om synens hållande påkallats blott av ena parten, av den parten ensam. I annat fall skall kostnaden utgå av allmänna medel.

Part, som enligt vad nu nämnts har att utgiva kostnaden för syn, vare skyldig att erlægga förskott å ersättningen med belopp, som bestämmes av rätten.

5 §.

Innehar någon föremål, som lämpligen kan flyttas till rätten och som kan antagas äga betydelse som bevis, vare han skyldig att tillhandahålla det för syn; sådan skyldighet åligge dock ej i brottmål den misstänkte eller den som till honom står i sådant förhållande, som avses i 36 kap. 3 §. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om rätt för part eller annan att vägra att tillhandahålla föremål för syn. Om skyldighet att förete skriftlig handling för syn gälle vad i 38 kap. 2 § är stadgat.

Vad i 38 kap. 3—8 §§ är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande föremål eller skriftlig handling, som skall tillhandahållas för syn.

40 KAP.

Om sakkunnig.

1 §.

Finnes för prövning av fråga, vars bedömande kräver särskild fackkunskap, nödigt att anlita sakkunnig, äge rätten över frågan inhämta yttrande av myndighet eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i ämnet, eller ock uppdraga åt en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att avgiva yttrande.

2 §.

Ej må den vara sakkunnig, som till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

3 §.

Innan sakkunnig utses, bör tillfälle lämnas parterna att yttra sig i frågan. Ena sig parterna om sakkunnig, skall denne anlitas, om han finnes lämplig och hinder ej möter därför; rätten äge dock jämte honom utse annan.

4 §.

Den som icke å tjänstens vägnar är skyldig att biträda som sakkunnig eller är satt att tillhandagå med yttrande vare ej utan eget åtagande pliktig att utföra sakkunniguppdrag. Har någon åtagit sig sådant uppdrag, må han ej utan giltig ursäkt undandraga sig dess fullgörande. Sakkunnig vare dock ej skyldig att yppa yrkeshemlighet, med mindre synnerlig anledning förekommer, att han yttrar sig därom.

5 §.

Finnes för vinnande av upplysning rörande omständighet, som är av betydelse för den sakkunniges uppgift, före huvudförhandlingen part eller annan böra höras eller annan utredning böra förebringas inför rätten, må rätten förordna därom. Om upptagande av bevis gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat.

Erfordras besiktning av fastighet eller av föremål, som ej lämpligen kan flyttas, eller av plats, där viss händelse timat, må rätten förordna, att den sakkunnige skall företaga besiktning å stället. Vid besiktning må yrkeshemlighet ej röjas, med mindre rätten finner synnerlig anledning förekomma därtill.

Rätten äge förordna, att föremål, som innehavaren enligt 39 kap. 5 § är skyldig att förete vid rätten, skall för granskning tillhandahållas den sakkunnige.

6 §.

Finnes lämpligt, att parterna äro närvarande vid besiktning, som verkställes av sakkunnig, må rätten föreskriva, att de skola genom den sakkunniges försorg kallas till förrättningen. Har part kallats, må hans utevaro ej utgöra hinder för förrättningens företagande.

Över förrättningen skall föras protokoll, vari antecknas, vilka vid förrättningen närvarit och vad därvid förekommit.

7 §.

Om utlåtande av myndighet, tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande, gälle vad därom är stadgat eller eljest är vedertaget.

Annan sakkunnig skall, om ej rätten förordnar annat, avgiva skriftligt utlåtande. Rätten skall förelägga honom viss tid, inom vilken utlåtandet skall avgivas.

Utlåtande skall angiva de skäl och omständigheter, på vilka det däri givna omdömet är grundat.

Sedan utlåtande inkommit till rätten, skall det hållas tillgängligt för parterna.

8 §.

Sakkunnig, som utlåtut sig skriftligen, skall ock höras muntligen, om part yrkar det och hans hörande ej uppenbart saknar betydelse eller om rätten eljest finner det erforderligt. Har utlåtande avgivits av ämbetsverk, akademi eller annat offentligt samfund, må den eller de som deltagit i utlåtandets avgivande, ej höras muntligen, med mindre det prövas oundgängligen nödvändigt; om flera deltagit i utlåtandets avgivande, må endast en företrädare för varje mening inkallas.

9 §.

Sakkunnig, som höres muntligen, skall, innan han avgiver sin utsaga, med handen på den heliga skrift avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag efter bästa förstånd skall fullgöra det sakkunniguppdrag, som lämnats mig.»

Har den sakkunnige, då han höres, redan avgivit utlåtande, skall eden där-efter jämkas.

Sedan den sakkunnige avlagt ed, erinre rätten honom om edens vikt.

Angående eds utbytande mot försäkran på heder och samvete gälle vad om vittnesed är stadgat.

10 §.

Då sakkunnig höres muntligen, företages förhöret av rätten. Med rättens tillstånd må dock sakkunnig höras av parterna. Rätten och parterna äge ställa frågor till den sakkunnige.

Rätten skall avvisa frågor, som uppenbart ej höra till saken eller som äro förvirrande eller eljest otillbörliga.

Har den sakkunnige avgivit skriftligt utlåtande, må, om rätten finner det lämpligt, utlåtandet helt eller delvis uppläsas.

11 §.

Vad i 36 kap. 7 § första stycket, 9 § andra stycket samt 15, 18 och 19 §§ är stadgat om vittne skall äga motsvarande tillämpning beträffande sakkunnig.

12 §.

Underlåter den som åtagit sig att vara sakkunnig utan giltig ursäkt att inom förelagd tid inkomma med skriftligt utlåtande, må rätten förelägga honom vid vite att avgiva utlåtande.

13 §.

Uteblir sakkunnig, som kallats till förhör, dömes han till böter. Uppskjutes målet till annan dag, må den sakkunnige vid vite föreläggas att den dagen komma tillstädes.

14 §.

Vägrar sakkunnig utan giltigt skäl att avlägga ed eller försäkran eller att avgiva utsaga eller besvara fråga, förelägge rätten honom vid vite att fullgöra sin skyldighet.

15 §.

Aterkallas sakkunnigs uppdrag eller förfaller eljest frågan om hans anlitande, må ej därefter enligt 12, 13 eller 14 § straff ådömas den sakkunnige eller tvångsmedel användas mot honom.

16 §.

Gör sakkunnig sig skyldig till försummelse eller tredska, som avses i 12, 13 eller 14 §, och vållas därav rättegångskostnad för part, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta den sakkunnige att i den omfattning, som finnes skälig, ersätta kostnaden. Har även part av rätten förpliktats att ersätta motparten sådan kostnad och har parten utgivit ersättningen, äge han av den sakkunnige utbekomma vad denne förpliktats utgiva.

Vad nu stadgats om sakkunnigs skyldighet att ersätta parts kostnad äge motsvarande tillämpning beträffande kostnad, som orsakats för statsverket.

17 §.

Har utlåtande avgivits av myndighet, tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande, skall ersättning utgå allenast i den mån särskild föreskrift därom är meddelad. Annan sakkunnig äge rätt till ersättning för kostnad, som han haft för uppdragets fullgörande, samt för arbete och tidspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ersättningen skall, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, eller fråga är om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, utgivas av parterna en för båda och båda för en eller, om sakkunnigs anlitande påkallats blott av ena parten, av den parten ensam. I annat fall skall ersättningen utgå av allmänna medel.

18 §.

Sakkunnig vare berättigad till förskott å sin ersättning efter vad rätten prövar skäligt. Förskott skall erläggas av den som enligt 17 § har att utgiva ersättning till den sakkunnige.

Närmare bestämmelser om förskott meddelas av Konungen.

19 §.

Vill part som sakkunnig åberopa någon, som icke nämnts av rätten, gälle om sådan sakkunnig i tillämpliga delar vad i 7 och 8 §§ är stadgat.

Höres den sakkunnige muntligen, skall i övrigt tillämpas vad om vittne är föreskrivet; dock må, om rätten finner det lämpligt, skriftligt utlåtande helt eller delvis uppläsas.

20 §.

Är i lag eller författning föreskrift meddelad om sakkunnigs hörande i visst fall, vare den gällande.

41 KAP.

Om bevisning till framtida säkerhet.

1 §.

Är fara, att bevis rörande omständighet, som är av betydelse för någons rätt, framdeles skall gå förlorat eller endast med svårighet skall kunna föras, och är ej rättegång därom, må till framtida säkerhet bevis genom vittne, sakkunnig eller syn eller skriftligt bevis upptagas vid underrätt. Ej må dock enligt detta kapitel bevis upptagas i syfte att vinna utredning om brott.

2 §.

Vill någon, att bevis upptages till framtida säkerhet, skall han göra ansökan därom hos rätten.

I ansökan skall uppgivas den omständighet, som sökanden vill styrka med beviset, bevisets beskaffenhet och de skäl, som sökanden åberopar till stöd för dess upptagande, samt, om det kan ske, den, vilkens rätt eljest kan bero därav.

3 §.

Om bevisning till framtida säkerhet äge vad om bevisupptagning i rättegång utom huvudförhandling är stadgat motsvarande tillämpning; kan, utom sökandens, annans rätt bero av bevisets upptagande, erfordras dock ej kallelse å honom, med mindre särskilda skäl äro därtill. Ej vare någon skyldig att inställa sig som vittne eller sakkunnig vid annan underrätt än den, under vilken han har sitt hemvist.

4 §.

Kostnaden för upptagande av bevis till framtida säkerhet skall gäldas av sökanden.

Har den, vilkens rätt eljest kan bero av bevisupptagningen, efter kallelse närvarit vid denna, äge han av sökanden erhålla ersättning för nödiga kostnader till resa och uppehälle samt för tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

FJÄRDE AVDELNINGEN.

Om rättegången i underrätt.

I. Om rättegången i tvistemål.

42 KAP.

Om stämning och förberedelse.

1 §.

Vill någon erhålla stämning å annan, skall han hos rätten göra skriftlig ansökan därom.

2 §.

I stämningsansökan skall käranden uppgiva:

1. de omständigheter, varå han grundar sin talan, uppställda efter sitt sammanhang och, när så lämpligen kan ske, i särskilda, med nummer försedda punkter;

2. det yrkande käranden framställer;

3. de skriftliga bevis käranden åberopar; samt

4. de omständigheter, som betinga rättens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.

Ansökan skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

Vid ansökan bör käranden i huvudskrift eller styrkt avskrift foga de skriftliga bevis, som innehavas av honom.

3 §.

Uppfyller stämningsansökan ej föreskrifterna i 2 § eller är den eljest ofullständig, skall rätten förelägga käranden att avhjälpa bristen.

4 §.

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att ansökan ej innehåller bestämt yrkande eller att de omständigheter, varå käranden grundar sin talan, ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall ansökan avvisas.

Lag samma vare, om rätten finner uppenbart, att målet på grund av rättegångshinder icke kan upptagas till prövning.

5 §.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å svaranden att svara å käromålet.

Stämningen skall jämte stämmingsansökan och därvid fogade handlingar delgivas svaranden.

6 §.

Utfärdas stämning, skall förberedelse i målet äga rum.

Under förberedelsen skall målet så beredas, att det vid huvudförhandlingen kan slutföras i ett sammanhang.

7 §.

Vid förberedelsen skall svaranden genast avgiva svaromål, innehållande:

1. de invändningar om rättegångshinder, som svaranden vill göra;
2. bestämt medgivande eller bestridande av kändens yrkande;
3. om kändens yrkande bestrides, grunden härför med yttrande rörande de omständigheter, varå kändens grundat sin talan, och angivande av de omständigheter svaranden vill anföra; samt
4. uppgift å de skriftliga bevis svaranden åberopar.

Svaranden bör genast i huvudskrift eller styrkt avskrift ingiva de skriftliga bevis, som innehavas av honom.

8 §.

Under förberedelsen skola parterna var för sig angiva de ytterligare omständigheter de vilja anföra samt yttra sig över vad motparten anfört. De skola ock, i den mån det icke tidigare skett, uppgiva de bevis de vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej redan företetts, skall genast framläggas. Part vare skyldig att på framställning av motparten uppgiva, vilka andra skriftliga bevis han innehar.

Rätten äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola vid förberedelsen behandlas var för sig.

9 §.

Förberedelsen skall vara muntlig. Rätten må dock förordna om skriftlig förberedelse, om parts inställelse skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet eller skriftlig förberedelse med hänsyn till målets beskaffenhet eljest finnes lämpligare.

10 §.

Vid muntlig förberedelse skall första inställelse utsättas att äga rum, så snart ske kan. Till denna skola parterna kallas, kändens genom särskild kallelse och svaranden i stämningen.

Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, skall part föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att treskodom eljest må meddelas mot honom. Skall part infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite.

Är saken ej sådan, som sägs i andra stycket, skall kändens föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att hans talan i målet eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite. Svaranden skall föreläggas vite.

11 §.

Part äge ej vid muntlig förberedelse åberopa eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande. Stämningsansökan eller annan framställning, som enligt denna balk må ske skriftligen, må dock uppläsas; vid första inställelsen äge svaranden som svaromål åberopa av honom ingiven skrift. Finnes vad i skriften anföres icke utgöra fullständigt svaromål, skall rätten genom frågor till svaranden söka avhjälpa bristen.

12 §.

Vid första inställelsen skall förberedelsen om möjligt avslutas. Kan det ej ske, skall målet utsättas till fortsatt förhandling å tid, som bestämmes av rätten. Ej må målet uppskjutas längre, än som oundgängligen påkallas.

Till fortsatt förhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande för part gälle vad i 10 § andra och tredje styckena sägs; finnes ena partens närvaro ej erforderlig, må dock kallelse å honom ske utan sådant föreläggande.

Rätten äge förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom skriftväxling.

13 §.

För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, äge rätten utsätta särskilt sammanträde. Om sådant sammanträde äge vad i 10 och 12 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; avser sammanträdet behandling av rättegångsfråga, skall dock i stället för föreläggande, som där sägs, part föreläggas vite.

14 §.

Vid skriftlig förberedelse skall svaranden i stämningen föreläggas att till rätten inkomma med skriftligt svaromål. Har svaromål inkommit, skall det med därvid fogade handlingar delgivas käranden. Finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge rätten förordna därom.

Underlåter svaranden att inkomma med svaromål, skall rätten genast kalla parterna till första inställelse. Även eljest må rätten förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom muntlig förhandling.

15 §.

Rätten äge meddela närmare bestämmelser om skriftväxling mellan parterna och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

16 §.

Under förberedelsen må beslut meddelas i fråga om måls avvisande.

17 §.

Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, bör rätten, om det finnes lämpligt, under förberedelsen söka förlika parterna. Finnes särskild medling

böra ske, må parterna föreläggas att inställa sig till förlikningssammanträde inför medlare, som förordnas av rätten.

18 §.

Under förberedelsen må meddelas tredskodom så ock, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, dom i anledning av talan om anspråk, som medgivits eller eftergivits. Förlikning må ock stadfästas av rätten.

19 §.

Erfordras, för att bevisningen skall vara på en gång tillgänglig vid huvudförhandlingen, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom meddelas under förberedelsen.

Skall bevis upptagas utom huvudförhandlingen, bör ock förordnande därom meddelas under förberedelsen.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos rätten.

20 §.

Så snart förberedelsen avslutats, bestämme rätten, sedan tillfälle om möjligt givits parterna att uttala sig, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru förberedelsen av målet i övrigt ej avslutats.

Huvudförhandlingen må, om hinder däremot icke möter enligt 43 kap. 2 § och tillika parterna samtycka därtill eller saken finnes uppenbar, hållas i omedelbart samband med förberedelsen.

21 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande för part gälle vad i 10 § andra och tredje styckena samt 13 § sägs.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

22 §.

Vill part vid huvudförhandlingen åberopa bevis, som han icke uppgivit under förberedelsen, skall han omedelbart giva rätten och motparten underrättelse om beviset och vad han vill styrka därmed.

43 KAP.

Om huvudförhandling.

1 §.

Då målet uppropas, skall rätten inhämta upplysning, huruvida hinder möter för målets företagande till slutlig handläggning.

2 §.

Huvudförhandlingen skall inställas och utsättas till annan dag:

1. om part, som finnes böra närvara personligen, inställt sig allenast genom ombud;
 2. om vittne eller sakkunnig, som finnes böra höras, icke är tillstädes;
 3. om part vill anföra nytt viktigt skäl eller åberopa nytt bevis och motparten finnes vara i behov av anstånd för att bemöta vad parten vill andraga; eller
 4. om hinder eljest möter för målets företagande till slutlig handläggning.
- Kan det antagas, att hindret kommer att undanröjas före handläggningens slut, må huvudförhandling hållas.

3 §.

Möter mot huvudförhandling hinder, som avses i 2 §, må likväl förhandlingen påbörjas, om det kan antagas, att denna enligt 11 § andra stycket kan vid senare rättegångstillfälle fortsättas utan ny huvudförhandling, och tillika uppdelning av förhandlingen finnes kunna ske utan olägenhet för utredningen.

Inställes huvudförhandlingen, må rätten dock höra part, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstädes, om det kan antagas, att han icke utan oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet kan infinna sig vid senare rättegångstillfälle. Är för utredningen av synnerlig vikt, att samtidigt även annat bevis upptages eller annan handläggning äger rum, må det ske. Om bevis, som sålunda upptages, gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandlingen, är stadgat.

4 §.

Rätten skall vaka över att vid handläggningen ordning och reda iakttagas, samt äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola behandlas var för sig. Rätten har ock att tillse såväl att målet blir uttömmande behandlat som att däri ej indrages något, som ej är av betydelse. Genom frågor och erinringar skall rätten söka avhjälpa otydlighet eller ofullständighet i gjorda uttalanden.

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Part äge ej åberopa eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande; yrkande må dock uppläsas ur skrift.

6 §.

Part skall sanningsenligt redogöra för de omständigheter han åberopar i målet och uttala sig om de av motparten anförda omständigheterna samt besvara framställda frågor.

Lämnar part uppgift, som strider mot vad han tidigare anført, eller förekommer eljest motsägelse i parts uppgifter, skall han uppmanas att förklara sig däröver.

7 §.

Vid förhandlingen skall käranden framställa sitt yrkande och svaranden angiva, huruvida han medgiver eller bestrider det. Parterna skola vidare var i sin ordning utveckla sin talan och yttra sig över vad motparten anfört.

Då omständigheterna föranleda därtill, må vid förhandlingens början rätten kort redogöra för tvisteläget.

Vad part anfört under förberedelsen må icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhandlingen avviker från den tidigare utsagan eller han underlåter att yttra sig eller eljest särskilda skäl äro därtill.

Äger förhandling rum, ehuru ena parten icke är tillstädes, skall genom rättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

8 §.

Sedan parterna utvecklat sin talan, skall bevisningen förebringas.

Skall part höras under sanningsförsäkran, bör förhöret, om ej särskilda skäl föranleda annat, äga rum, innan vittnesbevis upptages rörande den omständighet, varom parten skall höras.

9 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

10 §.

Ändrar part uppgift, som han lämnat tidigare under rättegången, eller gör han tillägg därtill eller åberopar han omständighet eller bevis, som ej uppgivits före huvudförhandlingens början, må vad parten sålunda andrager av rätten lämnas utan avseende, om det kan antagas, att partens förfarande skett för att förhala rättegången eller att överrumpla motparten eller eljest i otillbörligt syfte.

11 §.

Huvudförhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott, till dess målet är färdigt till avgörande. Påbörjad huvudförhandling må ej uppskjutas, med mindre förhandlingen ägt rum enligt 3 § första stycket eller efter handläggningens början nytt viktigt skäl anförts eller kännedom vunnits om nytt viktigt bevis eller rätten eljest finner det oundgängligen erforderligt för utredningen. Uppskjutes huvudförhandlingen, skall den återupptagas, så snart lämpligen kan ske.

Återupptages målet till slutlig handläggning inom två veckor från dagen för första förhandlingens avslutande och hava de domare, som då sitta i rätten, övervarit den tidigare handläggningen, må huvudförhandlingen fortsättas. I annat fall skall ny huvudförhandling hållas.

Till uppskjuten huvudförhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande för part gälle vad i 42 kap. 10 §

andra och tredje styckena samt 13 § sägs; utsättes mål till fortsatt huvudförhandling, må i stället för föreläggande enligt 10 § andra stycket part föreläggas att komma tillstådes vid påföljd att eljest treskodom må meddelas mot honom eller målet må avgöras utan hinder av hans utevaro.

12 §.

Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten, för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall ånyo äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom.

13 §.

Vid fortsatt huvudförhandling skall målet företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut.

Vid ny huvudförhandling skall målet företagas till fullständig handläggning. Har bevis upptagits vid tidigare handläggning, skall beviset upptagas ånyo, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej föreligger. Då bevis ej upptages ånyo, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

44 KAP.

Om parts utevaro.

1 §.

Utebliva båda parterna från sammanträde för muntlig förberedelse, skall målet avskrivas.

2 §.

Uteblir, då saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, ena parten från sammanträde för muntlig förberedelse och har föreläggande meddelats honom att komma tillstådes vid påföljd att treskodom eljest må meddelas mot honom, skall, om den tillstådeskomne parten yrkar det, sådan dom meddelas. Yrkas ej treskodom, skall målet avskrivas.

Är det svaranden, som uteblir, må dock på yrkande av käranden målet utsättas till fortsatt muntlig förberedelse. Kommer svaranden ej heller då tillstådes, gälle vad i första stycket stadgas.

3 §.

Uteblir, då saken är sådan, att förlikning därom ej är tillåten, käranden från sammanträde för muntlig förberedelse och har föreläggande meddelats honom att komma tillstådes vid påföljd att hans talan i målet eljest förfaller, skall målet avskrivas.

Uteblir svaranden och har vite förelagts honom, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

4 §.

Om parts utevaro från rättegångstillfälle för huvudförhandling gälle vad i 1 §, 2 § första stycket och 3 § sägs.

Har föreläggande meddelats part att komma tillstädes vid påföljd att eljest tredskodom må meddelas mot honom eller målet må avgöras utan hinder av hans utevaro, och meddelas ej tredskodom, äge rätten på yrkande av den tillstädeskomne parten företaga målet till förhandling. Framställes ej sådant yrkande, skall målet avskrivas.

5 §.

Kommer part tillstädes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, och är saken sådan, att förlikning därom ej är tillåten, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

6 §.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock förberedelsen avslutas eller målet avgöras utan hinder av att parten kommit tillstädes allenast genom ombud eller uteblivit.

7 §.

Utebliva båda parterna eller endera från särskilt sammanträde för behandling av rättegångsfråga, må frågan avgöras utan hinder därav.

8 §.

Då tredskodom meddelas mot kändanden, skall käromålet ogillas, såvitt detta ej medgivits av svaranden eller det eljest uppenbart framgår, att käromålet är grundat.

Tredskodom mot svaranden skall grundas på kändandens framställning av omständigheterna i målet, såvitt svaranden erhållit del av framställningen och den ej strider mot förhållande, som är allmänt veterligt. I den mån framställningen ej innefattar laga skäl för käromålet eller det eljest uppenbart framgår, att käromålet är ogrundat, skall det ogillas.

Domen skall betecknas som tredskodom.

9 §.

Part, mot vilken tredskodom givits, äge hos den rätt, där talan väckts, söka återvinning inom en månad från den dag, då domen delgavs honom. Sökes ej återvinning, skall domen stå fast i vad den gått honom emot.

Ansökan om återvinning skall göras skriftligen. Har tredskodom givits un-

der förberedelsen, bör skriften innehålla allt vad från sökandens sida erfordras för förberedelsens fullföljande.

10 §.

Upptages ansökan om återvinning, skall målet, i den mån återvinning sökts, ånyo företagas i det skick, vari det förelåg före det sammanträde, då parten uteblev.

Uteblir parten ånyo och meddelas tredsdom mot honom, vare hans rätt till återvinning förfallen.

II. Om rättegången i brottmål.

45 KAP.

Om väckande av allmänt åtal.

1 §.

Vill åklagare väcka åtal, skall han hos rätten göra skriftlig ansökan om stämning å den som skall tilltalas; rätten äge dock i den omfattning, som finnes lämplig, uppdraga åt åklagare att själv utfärda stämning.

Åtal skall anses väckt, då stämningsansökan inkom till rätten eller, om åklagaren utfärdat stämning, då denna delgavs den tilltalade.

Ej må mot den tilltalade nytt åtal väckas för gärning, för vilken han redan står under åtal.

2 §.

Åtal för förseelse i rättegången må väckas utan stämning.

Förövar någon annat brott inför rätten vid dess sammanträde, må åtal för brottet väckas utan stämning, om rätten med hänsyn till brottets beskaffenhet och andra omständigheter finner det lämpligt.

Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att åtal må väckas utan stämning, vare det gällande.

3 §.

Väckas samtidigt åtal mot någon för flera brott eller åtal mot flera för att hava tagit del i samma brott, skola åtalen handläggas i en rättegång.

Även i annat fall än nu sagts må flera åtal handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. När skäl äro därtill, må de åter särskiljas.

Ej må åtal förenas, med mindre åtalen väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för åtalen samma rättegångsform är tillämplig.

4 §.

I stämningsansökan skall åklagaren uppgiva:

1. den tilltalade;
2. målsäganden, om sådan finnes;

3. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga;

4. de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis; samt

5. de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.

Vill åklagaren i samband med åtalets väckande enligt 22 kap. väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet, skall han i ansökan uppgiva anspråket och de omständigheter, varå det grundas, samt de bevis, som åberopas, och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Ansökan skall vara undertecknad av åklagaren.

5 §.

Väckt åtal må icke ändras. Åklagaren äge dock mot samme tilltalade utvidga åtalet att avse annan gärning, om rätten med hänsyn till utredningen och andra omständigheter finner det lämpligt.

Åklagaren eller målsäganden må ock, sedan åtal väckts, utan stämning mot den tilltalade väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet, om rätten med hänsyn till utredningen och andra omständigheter finner det lämpligt.

Såsom ändring av åtal anses icke, att åklagaren beträffande samma gärning inskränker sin talan eller åberopar annat lagrum än i stämningen uppgivits eller ny omständighet till stöd för åtalet.

6 §.

Vill åklagaren enligt 2 § första eller andra stycket väcka åtal för brott eller enligt 5 § utvidga åtalet eller vill han eller målsäganden enligt sistnämnda paragraf väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet, må det ske muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Den tilltalade skall erhålla del därav. Talan, som nu sagts, skall anses väckt, då den framställdes inför rätten.

7 §.

Har förundersökning i målet ägt rum, skall åklagaren, då åtalet väckes eller så snart ske kan därefter, tillställa rätten utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen så ock skriftliga handlingar och föremål, som åklagaren ämnar åberopa som bevis.

8 §.

Stämmningsansökan skall avvisas, om rätten finner uppenbart, att den som väcker åtalet icke äger tala å brottet eller att målet på grund av annat rättegångshinder icke kan upptagas till prövning.

9 §.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å den tilltalade att svara å åtalet.

Stämningen skall jämte stämmingsansökan och därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade.

10 §.

I stämningen skall rätten tillika förelägga den tilltalade att muntligen eller skriftligen hos rätten uppgiva de bevis han vill åberopa vid huvudförhandlingen och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Om inkommen uppgift skall åklagaren genom rättens försorg erhålla kännedom.

Kan på grund av den tilltalades erkännande eller annan omständighet antagas, att uppgift om bevis ej erfordras, må dock rätten omedelbart i stämningen kalla den tilltalade till huvudförhandling.

11 §.

Finnes, för att målet skall kunna vid huvudförhandlingen slutföras i ett sammanhang, förundersökningen böra fullständigas eller, om förundersökning ej ägt rum, sådan böra företagas, äge rätten meddela åklagaren föreläggande därom.

12 §.

Erfordras, för att bevisningen skall vara på en gång tillgänglig vid huvudförhandlingen, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom utan dröjsmål meddelas.

Skall bevis upptagas utom huvudförhandlingen, bör ock förordnande därom utan dröjsmål meddelas.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos rätten.

13 §.

Finnes för prövning av fråga, som avses i 11 eller 12 §, part eller annan böra höras, förordne rätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne rätten.

14 §.

Rätten bestämme, så snart ske kan, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt.

Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

15 §.

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han eljest talan jämte åklagaren eller skall han höras i anledning av åklagarens talan, skall ock målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, förelägge rätten honom vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. Föreläggande skall meddelas honom vid vite. Förekommer anledning, att den tilltalade ej skulle iakttaga sådant föreläggande, må förordnas, att han skall hämtas till rätten. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne rätten.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

16 §.

Stämning, som utfärdas av åklagare, skall innehålla vad i 4 § stadgas om stämmningsansökan och vara undertecknad av åklagaren.

I stämningen skall åklagaren tillika förelägga den tilltalade att inom viss, av åklagaren bestämd tid muntligen eller skriftligen hos rätten uppgiva de bevis han vill åberopa vid huvudförhandlingen och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Finner åklagaren på grund av den tilltalades erkännande eller annan omständighet uppenbart, att bevis ej kommer att av den tilltalade uppgivas och att ej heller annan förberedande åtgärd erfordras, må dock åklagaren omedelbart i stämningen kalla den tilltalade till huvudförhandling.

Då mål av åklagare utsättes till huvudförhandling, åligge honom att iakttaga de föreskrifter om tiden för huvudförhandling, som meddelats av rätten; åklagaren äge ombesörja kallelser och förelägganden, som avses i 15 §.

Stämningen skall med därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade. Sedan stämningen delgivits, skall den med bevis därom omedelbart tillställas rätten.

17 §.

Vill part vid huvudförhandlingen åberopa bevis, som han icke förut uppgivit, skall han omedelbart giva rätten och motparten underrättelse om beviset och vad han vill styrka därmed.

46 KAP.

Om huvudförhandling i mål, vari allmänt åtal föres.

1 §.

Då målet uppropas, skall rätten inhämta upplysning, huruvida hinder möter för målets företagande till slutlig handläggning.

2 §.

Huvudförhandlingen skall inställas och utsättas till annan dag:

1. om åklagaren icke är tillstädes;
 2. om den tilltalade uteblivit eller, då föreläggande meddelats honom att infinna sig personligen, kommit tillstädes allenast genom ombud och sådant fall ej är för handen, att målet må avgöras utan hinder därav;
 3. om, då den tilltalade enligt lag skall hava försvarare, sådan icke är närvarande och försvarare icke omedelbart utses;
 4. om målsägande, vittne eller sakkunnig, som finnes böra höras, icke är tillstädes;
 5. om part vill anföra nytt viktigt skäl eller åberopa nytt bevis och motparten finnes vara i behov av anstånd för att bemöta vad parten vill andraga; eller
 6. om hinder eljest möter för målets företagande till slutlig handläggning.
- Kan det antagas, att hindret kommer att undanröjas före handläggningens slut, må huvudförhandling hållas.

3 §.

Möter mot huvudförhandling hinder, som avses i 2 § första stycket 4—6, må likväl förhandlingen påbörjas, om det kan antagas, att denna enligt 11 § andra stycket kan vid senare rättegångstillfälle fortsättas utan ny huvudförhandling, och tillika uppdelning av förhandlingen finnes kunna ske utan olägenhet för utredningen.

Inställes huvudförhandlingen, må rätten dock höra målsägande, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstädes, om det kan antagas, att han icke utan oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet kan infinna sig vid senare rättegångstillfälle. Är för utredningen av synnerlig vikt, att samtidigt även annat bevis upptages eller annan handläggning äger rum, må det ske. Om bevis, som sålunda upptages, gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandlingen, är stadgat.

4 §.

Rätten skall vaka över att vid handläggningen ordning och reda iakttagas, samt äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola behandlas var för sig. Rätten har ock att tillse såväl att målet blir uttömmande behandlat som att däri ej indrages något, som ej är av betydelse. Genom frågor och erinringar skall rätten söka avhjälpa otydlighet eller ofullständighet i gjorda uttalanden.

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Part äge ej åberopa eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande; yrkande må dock uppläsas ur skrift.

6 §.

Vid förhandlingen skall åklagaren framställa sitt yrkande och den tilltalade uppmanas att angiva, huruvida han erkänner eller förnekar gärningen.

Åklagaren skall därefter utveckla åtalet och redogöra för de omständigheter, varå det grundas. Sedan höres målsäganden.

Den tilltalade skall uppmanas att i ett sammanhang redogöra för saken och därvid yttra sig över vad åklagaren och målsäganden anfört. Med rättens tillstånd må åklagaren och målsäganden ställa frågor till honom. Därefter må frågor ställas av försvararen.

Vid förhör med målsäganden eller den tilltalade må skriftlig uppteckning av vad han tidigare anfört inför rätten eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller han vid förhöret underlåter att yttra sig.

Äger huvudförhandling rum, ehuru målsäganden eller den tilltalade icke är tillstädes, skall genom rättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

7 §.

Förekommer anledning, att i parts närvaro annan part av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part annan part i hans berättelse genom att falla parten i talet eller annorledes, äge rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes under förhöret; vad nu sagts om part gälle ock målsägande, även om han ej för talan.

Sedan den som ej varit tillstädes under förhöret åter förekallats, skall han erhålla kännedom om vad i hans frånvaro förekommit.

8 §.

Sedan målsäganden och den tilltalade hörts, skall bevisningen förebringas.

9 §.

Är brottet sådant, att annan påföljd än böter synes kunna ifrågakomma, eller förekommer eljest särskild anledning därtill, skall utredning förebringas rörande straff, som tidigare ådömts den tilltalade, samt angående hans levnadsomständigheter och de personliga förhållanden, som kunna antagas vara av betydelse.

10 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

11 §.

Huvudförhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott, till dess målet är färdigt till avgörande. Påbörjad huvudförhandling må ej uppskjutas, med mindre förhandlingen ägt rum enligt 3 § första stycket eller efter handlägg-

ningens början nytt viktigt skäl anförts eller kännedom vunnits om nytt viktigt bevis eller rätten eljest finner det oundgängligen erforderligt för utredningen. Uppskjutes huvudförhandlingen, skall den återupptagas, så snart lämpligen kan ske. Är den tilltalade häktad, skall förhandlingen återupptagas inom en vecka från dagen för föregående förhandlings avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande, om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt.

Återupptages målet till slutlig handläggning inom två veckor från dagen för första förhandlingens avslutande och hava de domare, som då sitta i rätten, övervarit den tidigare handläggningen, må huvudförhandlingen fortsättas. I annat fall skall ny huvudförhandling hållas.

Till uppskjuten huvudförhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande gälle vad i 45 kap. 15 § sägs.

12 §.

Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten förordna om de åtgärder, som finnas lämpliga, för att målet vid den förhandlingen skall kunna slutföras. Om sådan åtgärd gälle vad i 45 kap. 11—13 §§ är stadgat.

13 §.

Vid fortsatt huvudförhandling skall målet företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut.

Vid ny huvudförhandling skall målet företagas till fullständig handläggning. Har bevis upptagits vid tidigare handläggning, skall beviset upptagas ånyo, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej föreligger. Då bevis ej upptages ånyo, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

14 §.

Underlåter målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen vid rättegångstillfälle för huvudförhandling, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

15 §.

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller kommer han tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom att infinna sig personligen, skall rätten förelägga nytt vite eller förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må, om saken finnes kunna nöjaktigt utredas, målet avgöras utan hinder av att den tilltalade kommit tillstådes allenast genom ombud eller uteblivit.

Har den tilltalade avvikit, sedan stämning delgivits honom, och finnes sa-

ken kunna nöjaktigt utredas, må ock målet avgöras utan hinder av att den tilltalade uteblivit, även om kallelse ej delgivits honom.

Rättegångsfråga må avgöras utan hinder av den tilltalades utevaro.

16 §.

Är, då den tilltalade enligt lag skall hava försvarare, sådan icke tillstades, förordne rätten, om det kan ske, någon, som är vid rätten närvarande och är behörig att mottaga sådant uppdrag, att försvara den tilltalade.

47 KAP.

Om väckande av enskilt åtal och huvudförhandling i mål, vari sådant åtal föres.

1 §.

Vill målsägande väcka åtal, skall han hos rätten göra skriftlig ansökan om stämning å den som skall tilltalas. Åtal skall anses väckt, då stämningsansökan inkom till rätten.

Vill den tilltalade i samma mål mot målsäganden eller åklagaren väcka talan om ansvar för falsk angivelse eller falskt åtal, må det ske utan stämning muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Den, mot vilken talan väckes, skall erhålla del därav.

2 §.

I stämningsansökan skall målsäganden uppgiva:

1. den tilltalade;
2. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga;
3. det enskilda anspråk, som målsäganden vill framställa, samt de omständigheter, varå anspråket grundas;
4. de skriftliga bevis målsäganden åberopar; samt
5. de omständigheter, som betinga rättens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.

Ansökan skall vara egenhändigt undertecknad av målsäganden eller hans ombud.

Är brottet sådant, att målsäganden ej äger väcka åtal, med mindre åklagaren beslutat att ej åtala, skall vid ansökan fogas intyg, att sådant beslut meddelats. Vid ansökan bör målsäganden ock i huvudskrift eller styrkt avskrift foga de skriftliga bevis, som innehavas av honom.

3 §.

Uppfyller stämningsansökan ej föreskrifterna i 2 § eller är den eljest ofullständig eller har sådant intyg, som avses i 2 § tredje stycket, ej företetts, skall rätten förelägga målsäganden att avhjälpa bristen.

4 §.

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämmningsansökan och består bristen däri, att den brottsliga gärningen ej är tydligt angiven, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång i ansvarsfrågan, eller har sådant intyg, som avses i 2 § tredje stycket, ej företetts, skall ansökan avvisas.

5 §.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å den tilltalade att svara å åtalet.

Stämningen skall jämte stämmningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade.

6 §.

Utfärdas stämning, skall förberedelse i målet äga rum.

Under förberedelsen skall målet så beredas, att det vid huvudförhandlingen kan slutföras i ett sammanhang.

7 §.

Vid förberedelsen bör den tilltalade angiva, huruvida han erkänner eller förnekar gärningen, samt yttra sig över de omständigheter, varå åtalet grundats, och angiva de omständigheter han vill anföra. Parterna böra därefter var för sig angiva de ytterligare omständigheter de vilja anföra samt yttra sig över vad motparten anfört. De böra ock, i den mån det icke tidigare skett, uppgiva de bevis de vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskild bevis. Skriftligt bevis, som ej redan företetts, skall genast framläggas.

Rätten äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola vid förberedelsen behandlas var för sig.

8 §.

Förberedelsen skall vara muntlig. Rätten må dock förordna om skriftlig förberedelse, om parts inställelse skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet eller skriftlig förberedelse med hänsyn till målets beskaffenhet eljest finnes lämpligare.

9 §.

Vid muntlig förberedelse skall första inställelse utsättas att äga rum, så snart ske kan. Är den tilltalade häktad, skall första inställelse äga rum inom en vecka från dagen för hans häktande, om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt. Till första inställelsen skola parterna kallas, målsäganden genom särskild kallelse och den tilltalade i stämningen.

Målsäganden skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att han eljest förlorar sin rätt att tala å brottet. Skall målsäganden infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite.

Den tilltalade skall föreläggas vite. Om inställande av tilltalad, som är häktad, förordne rätten.

10 §.

Part äge ej vid muntlig förberedelse åberopa eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande. Stämningsansökan eller annan framställning, som enligt denna balk må ske skriftligen, må dock uppläsa; vid första inställelsen äge den tilltalade som svaromål åberopa av honom ingiven skrift. Finnes vad i skriften anföres icke utgöra fullständigt svaromål, skall rätten genom frågor till den tilltalade söka avhjälpa bristen.

11 §.

Vid första inställelsen skall förberedelsen om möjligt avslutas. Kan det ej ske, skall målet utsättas till fortsatt förhandling å tid, som bestämmes av rätten. Ej må målet uppskjutas längre, än som oundgängligen påkallas. Är den tilltalade häktad, skall fortsatt förhandling äga rum inom en vecka från dagen för föregående sammanträdes avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande, om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt. Till fortsatt förhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse.

Om föreläggande för part gälle vad i 9 § andra och tredje styckena sägs; finnes ena partens närvaro ej erforderlig, må dock kallelse å honom ske utan sådant föreläggande.

Rätten äge förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom skriftväxling.

12 §.

För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, äge rätten utsätta särskilt sammanträde. Om sådant sammanträde äge vad i 9 och 11 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; avser sammanträdet behandling av rättegångsfråga, skall dock i stället för föreläggande, som där sägs, målsäganden föreläggas vite.

13 §.

Utebliva båda parterna från sammanträde för muntlig förberedelse, skall målet avskrivas.

14 §.

Uteblir målsäganden från sammanträde för muntlig förberedelse och har föreläggande meddelats honom att komma tillstädes vid påföljd att han eljest förlorar sin rätt att tala å brottet, skall, om den tilltalade yrkar det, förklaring härom givas; göres ej sådant yrkande, skall målet avskrivas.

Uteblir den tilltalade och har vite förelagts honom, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

15 §.

Kommer målsäganden eller den tilltalade tillstädes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, äge rätten i

stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

16 §.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock förberedelsen avslutas utan hinder av att parten kommit tillstädes allenast genom ombud eller uteblivit.

17 §.

Utebliva under förberedelsen båda parterna eller endera från särskilt sammanträde för behandling av rättegångsfråga, må frågan avgöras utan hinder därav.

18 §.

Då rätten enligt 14 § förklarat målsäganden hava förlorat sin rätt att tala å brottet, äge han hos rätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom en månad från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir målsäganden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

19 §.

Vid skriftlig förberedelse skall den tilltalade i stämningen föreläggas att till rätten inkomma med skriftligt svaromål. Har svaromål inkommit, skall det med därvid fogade handlingar delgivas målsäganden. Finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge rätten förordna därom.

Underlåter den tilltalade att inkomma med svaromål, skall rätten genast kalla parterna till första inställelse. Även eljest må rätten förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom muntlig förhandling.

20 §.

Rätten äge meddela närmare bestämmelser om skriftväxling mellan parterna och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

21 §.

Under förberedelsen må beslut meddelas i fråga om måls avvisande.

22 §.

Så snart förberedelsen avslutats, bestämme rätten, sedan tillfälle om möjligt givits parterna att uttala sig, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru förberedelsen av målet i övrigt ej avslutats.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandlingen hållas inom en vecka från dagen för förberedelsens avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande.

23 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse.

Om föreläggande för part gälle vad i 9 § andra och tredje styckena samt 12 § sägs. Förekommer anledning, att den tilltalade ej skulle iakttaga sådant föreläggande, må förordnas, att han skall hämtas till rätten. Om inställande av tilltalad, som är häktad, förordne rätten.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

24 §.

Om enskilt åtal skall i övrigt vad i 45 kap. 1 § tredje stycket samt 2, 3, 5, 6, 8, 12 och 17 §§ är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Beträffande huvudförhandling i mål, vari enskilt åtal föres, äge bestämmelserna i 46 kap. motsvarande tillämpning; i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Om kallelse till uppskjuten huvudförhandling och föreläggande för part gälle vad i 23 § i detta kapitel är stadgat.

2. Utebliva båda parterna från rättegångstillfälle för huvudförhandling, skall målet avskrivas. Om påföljd för målsägande, som uteblir eller underlåter att infinna sig personligen, så ock om måls återupptagande skola bestämmelserna i 14—16 och 18 §§ i detta kapitel äga motsvarande tillämpning. Utebliva båda parterna eller endera från särskilt sammanträde för behandling av rättegångsfråga, må frågan avgöras utan hinder därav.

3. Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten i stället för åtgärd, som avses i 46 kap. 12 §, förordna, att förberedelse skall ånyo äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom.

48 KAP.

Om strafföreläggande.

1 §.

Skall allmänt åtal äga rum för brott, varå allenast böter kunna följa, dock ej dagsböter eller normerade böter, äge åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan påföljd, skall ock den påföljden föreläggas den misstänkte till godkännande. Är fråga om flera brott, må föreläggande ej givas, med mindre det sker gemensamt för alla brotten.

Strafföreläggande må ej användas, om den misstänkte är under aderton år eller om andel i böterna skall tillfalla åklagaren och ej heller om anledning förekommer, att målsägande finnes.

2 §.

Strafföreläggande skall avfattas skriftligen. I föreläggandet skall åklagaren uppgiva:

1. den misstänkte;
 2. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga; samt
 3. det straff och den påföljd, som föreläggas den misstänkte.
- Föreläggandet skall vara undertecknat av åklagaren.

3 §.

Godkännande av strafföreläggande skall göras skriftligen å föreläggandet och skall innehålla, att den misstänkte erkänner gärningen och att han underkastar sig det straff och den påföljd, som förelagts honom.

Godkännes ej föreläggandet omedelbart, skall det delgivas den misstänkte på sätt om stämning i brottmål är stadgat med tillkännagivande, att han har att inom viss av åklagaren utsatt tid, högst två veckor, från dagen för delgivningen till åklagaren återställa föreläggandet försett med godkännande vid påföljd att åtal eljest må äga rum.

4 §.

Godkänner den misstänkte strafföreläggande, som avser böter till högre belopp än etthundra kronor, skall föreläggandet underställas prövning av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för brottet. Åklagaren har att ofördröjligen till rätten överlämna föreläggandet jämte utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen, om sådan ägt rum, samt övriga handlingar i ärendet.

Finnes för prövning av föreläggandet den misstänkte eller annan böra höras, äge rätten förordna därom på sätt den finner lämpligt.

Överensstämmer föreläggandet med lag och är det förelagda straffet ej uppenbart för högt eller för lågt, skall rätten fastställa föreläggandet; är straffet uppenbart för högt, må det nedsättas. I annat fall skall föreläggandet undanröjas. Mot rättens beslut må talan ej föras.

5 §.

Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, gälle som dom, vilken vunnit laga kraft.

FEMTE AVDELNINGEN.

Om rättegången i hovrätt.

49 KAP.

Om fullföljd av talan mot underrätts dom och beslut.

1 §.

Talan mot underrätts dom skall föras genom vad.

Den, mot vilken treskodom givits, äge ej fullfölja talan mot domen; om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom är stadgat i 44 kap. 9 §.

Har part, sedan tvist uppkommit angående sak, varom förlikning är tillåten, utfäst sig att ej fullfölja talan mot domen, lände det till efterrättelse; utfästelse, som gjorts före domen, vare dock ej gällande, med mindre motsvarande utfästelse gjorts av motparten.

2 §.

Talan mot underrätts slutliga beslut skall föras genom besvär. Meddelas i samband med dom beslut, varigenom saken till viss del ej upptages till prövning, skall dock talan mot beslutet föras genom vad.

Äger part göra ansökan om återupptagande av mål, som avgjorts genom slutligt beslut, må han ej fullfölja talan mot beslutet.

3 §.

Har underrätt i beslut under rättegången ogillat jäv mot domare eller invändning om rättegångshinder och skall ej enligt 7 § därvid förbliva, åligge part, som vill föra talan mot beslutet, att, om det meddelats vid sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöll del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge parten ej vidare rätt till talan. Anmäles missnöje, bestämme rätten med hänsyn till omständigheterna, om talan skall föras särskilt eller allenast i samband med talan mot dom eller slutligt beslut. Särskild talan skall föras genom besvär.

4 §.

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;
2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;
3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning;

4. utlåtit sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för forseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;

5. utlåtit sig angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;

6. utlåtit sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap.; eller

7. avslagit begäran om fri rättegång eller förordnat, att sådan förmån skall upphöra, eller avslagit begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Särskild talan skall föras genom besvär. Är fråga om beslut, som avses i 1, 2, 3 eller 7, åligge den som vill föra talan att, om beslutet meddelats vid sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöll del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge han ej vidare rätt till talan. Rätten pröve genast, om anmälan rätteligen gjorts.

5 §.

Har underrätt i samband med dom eller slutligt beslut meddelat beslut i fråga, som avses i 4 §, och rör frågan ombud, biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient, skall mot beslutet föras särskild talan genom besvär. Vad nu sagts gälle ock, om underrätt i samband med dom eller slutligt beslut meddelat beslut om skyldighet för åklagare att ersätta rättegångskostnad.

Då eljest i samband med dom eller slutligt beslut meddelats beslut i fråga, som avses i 4 §, eller beslut om skyldighet för part eller intervenient eller statsverket att ersätta rättegångskostnad, skall talan mot beslutet föras i samma ordning som talan mot domen eller det slutliga beslutet.

6 §.

Menar part, att genom underrätts beslut målet onödigt uppehålles, äge han mot beslutet föra särskild talan genom besvär.

7 §.

Har underrätt förklarat domare jävig eller ogillat jäv mot särskild ledamot av nämnd eller bifallit begäran om fri rättegång, skall vid underrättens beslut förbliva.

8 §.

Är i detta kapitel eller eljest i lag ej annat stadgat, må mot underrätts beslut talan föras allenast i samband med talan mot dom eller slutligt beslut.

Till bemötande av motpartens ändringsyrkande må part, ehuru han ej fullföljt talan mot dom eller slutligt beslut, påkalla prövning av beslut, mot vilket särskild talan ej må föras.

Skall ej särskild talan föras mot beslut, varigenom rätten förelagt vite eller annan påföljd, äge den, som är missnöjd med beslutet, i samband med särskild talan mot beslut, varigenom föreläggandet tillämpats, påkalla prövning av dess giltighet.

9 §.

Över underrätts beslut, varigenom vade- eller missnöjesanmälan eller vade- eller besvärstalan avvisats, må klagan föras genom besvär. Ej må i annat fall fråga, huruvida sådan anmälan gjorts eller talan eljest fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, komma under hovrättens bedömande.

10 §.

Vad underrätt föreskrivit om sättet för fullföljd av talan skall lända till efterrättelse.

11 §.

Har part, som enligt 3 § anmält missnöje med underrätts beslut under rättegången, hänvisats att föra särskild talan mot beslutet, skall målet vila i avbidan på utgången av partens klagan. Finner rätten förberedelsen i målet böra fortsättas, må dock rätten förordna därom.

Anmäles missnöje enligt 4 §, äge rätten, om särskilda skäl föranleda därtill, förordna, att målet skall vila i avbidan på utgången av den missnöjdes klagan.

Ej må i annat fall än nu sagts klagan över underrätts beslut under rättegången föranleda uppehåll med målets behandling.

50 KAP.

Om vad i tvistemål.

1 §.

Vill part vädja mot underrätts dom i tvistemål, skall han inom en vecka från den dag, då domen gavs, hos underrätten anmäla vad. Rätten pröve genast, om anmälan rätteligen gjorts.

Part, som anmält vad, skall inom tre veckor från den dag, då domen gavs, fullfölja vadet genom att till underrätten inkomma med vadeinlaga.

2 §.

Har ena parten enligt 1 § vädjat mot underrätts dom, äge även motparten, ehuru han ej iakttagit vad i nämnda paragraf sägs, föra talan mot domen; dock åligge honom att inom en vecka från den dag, då tiden för fullföljd av vadet utgick, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

Aterkallas eller förfaller eljest den första vadetalan, är ock den senare vade-talan förfallen.

3 §.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

4 §.

I vadeinlagan skall vadekäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för vadetalan med angivande, i vilket avseende underrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt
3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som käranden yrkar.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden eljest, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han ange det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock ange, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Vadeinlagan skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej vadetalan, skall underrätten efter utgången av den i 2 § angivna tiden utan dröjsmål till hovrätten insända vadeinlagan med därvid fogade handlingar samt akten.

Framställes i vadeinlagan yrkande, som påkallar omedelbar prövning, såsom begäran om kvarstad eller skingringsförbud eller om hävande av sådan åtgärd eller av förordnande, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, skall insändandet ske genast; till dess den i 2 § angivna tiden utgått, skall dock avskrift av vadeinlagan vara att tillgå vid underrätten.

6 §.

Föreligger mot vadetalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av hovrätten omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller vadeinlagan ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagan ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

8 §.

För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har underrätten avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, äge ock hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum.

9 §.

Genmålet skall, om ej vadekärandens yrkande medgives, innehålla yttrande rörande de av honom anförda grunderna för vadetalan och angivande av de omständigheter vadesvaranden vill anföra.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmålet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmålet. Vill svaranden eljest, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmålet jämte skälen därtill. I genmålet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Genmålet skall vara egenhändigt undertecknat av svaranden eller hans ombud.

10 §.

Genmålet skall med därvid fogade handlingar delgivas vadekäranden.

Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Hovrätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Finner hovrätten erforderligt, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning, bevis upptages utom huvudförhandlingen eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom utan dröjsmål meddelas.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos hovrätten.

12 §.

Finnes för målets beredande part eller annan böra höras, förordne hovrätten därom på sätt den finner lämpligt.

13 §.

Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

14 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas.

Vadekäranden skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att hans vadetalan eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägge hovrätten tillika vite. Vadesvaranden skall, om han är skyldig att infinna sig personligen eller hans närvaro eljest finnes vara av betydelse för målets handläggning eller utredning, föreläggas vite; förelägges ej vite, skall svaranden erinras om att målet må avgöras utan hinder av hans utevaro.

Hovrätten bestämme tillika, om vittne eller sakkunnig skall kallas till huvudförhandlingen. Parterna skola underrättas om beslutet. Om kallande av vittne eller sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

15 §.

Om huvudförhandling äge i övrigt vad i 43 kap. 1—6 samt 10—13 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; om kallelse till uppskjuten huvudförhandling och föreläggande för part gälle dock 14 § i detta kapitel.

16 §.

Vid huvudförhandlingen skall underrättens dom, i den mån det erfordras, uppläsas samt vadekäranden uppgiva, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer. Vadesvaranden skall angiva, huruvida han medgiver eller bestrider yrkandet.

Därefter skola, om ej hovrätten finner annan ordning lämpligare, först vadekäranden och sedan vadesvaranden utveckla sin talan. Part skall yttra sig över vad motparten anfört. Äger förhandling rum, ehuru svaranden icke är tillstädes, skall genom hovrättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

Vad tillstädeskommen part anfört under skriftväxlingen eller eljest vid målets beredande må ej uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhandlingen avviker från den tidigare utsagan eller han underlåter att yttra sig eller eljest särskilda skäl äro därtill.

17 §.

Sedan parterna utvecklat sin talan, skall bevisningen förebringas. Äger huvudförhandling rum, ehuru vadesvaranden icke är tillstädes, skall den av honom vid underrätten förebragta bevisningen, i den mån det erfordras, framläggas genom hovrättens försorg.

Om ej särskilda skäl föranleda annat, bör bevis, som skall förebringas genom protokoll och andra handlingar från underrätten, framläggas, innan bevis rörande samma omständighet omedelbart upptages av hovrätten. Äro rörande samma omständighet flera bevis, böra de förebringas i ett sammanhang.

18 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

19 §.

Uteblir vadekäranden från rättegångstillfälle för huvudförhandling, vare hans vadetalan förfallen.

Uteblir vadesvaranden och har vite förelagts honom, äge hovrätten, då saken är sådan, att förlikning därom ej är tillåten, i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kommer part tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, och är saken sådan, att förlikning därom ej är tillåten, äge hovrätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock målet avgöras utan hinder av att parten inställt sig allenast genom ombud eller uteblivit.

20 §.

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

21 §.

Hovrätten äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om vade-talan medgivits eller hovrätten finner uppenbart, att vadetalan är ogrundad.

Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till femhundra kronor, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vid beräkning av värdet må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Mål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, må på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart, att sådan ej erfordras.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

22 §.

Då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skola, om det erfordras, parterna erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

Utan hinder av tidigare beslut äge hovrätten förordna, att huvudförhandling skall äga rum.

23 §.

Har vid huvudförhandlingen i underrätten rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts inför rätten eller

syn å stället hållits och beror avgörandet även i hovrätten av tilltron till den bevisningen, må ändring i underrättens dom i denna del ej ske, med mindre beviset upptagits ånyo vid huvudförhandlingen i hovrätten eller ock synnerliga skäl föreligga, att dess värde är annat, än underrätten antagit.

24 §.

Har, då tredskodom givits, den som yrkat sådan dom vädjat mot domen och upptages av motparten gjord ansökan om återvinning, skall målet av hovrätten visas åter till underrätten att handläggas i samband med återvinningsmålet.

25 §.

Innan hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats, må vadetalan återkallas.

Vadekäranden äge ej ändra sin talan att avse annan del av underrättens dom än den som uppgivits i vadeinlagen.

Part må ej i hovrätten till stöd för sin talan åberopa omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, om han kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid underrätten och det kan antagas, att han underlåtit det i otillbörligt syfte eller av grov vårdslöshet. Framställes först i hovrätten yrkande om kvitning, må det avvisas, om det ej utan olägenhet kan prövas i målet.

26 §.

Även utan yrkande skall hovrätten undanröja underrättens dom, om domvilla, som sägs i 59 kap. 1 § 1—4, förekommit vid underrätten.

Har vid underrätten förekommit annat grovt rättegångsfel, äge hovrätten, om skäl äro därtill, även utan yrkande undanröja domen.

Undanröjandet må avse domen i dess helhet eller allenast viss del. Berör rättegångsfelet även del av domen, som ej överklagats, pröve hovrätten med hänsyn till omständigheterna, om denna del skall undanröjas.

27 §.

Föres talan om jäv mot domare i underrätten och finnes jävet grundat, skall hovrätten undanröja underrättens dom i vad den överklagats.

28 §.

Åberopas annat fel i rättegången, än som avses i 26 eller 27 §, må hovrätten undanröja underrättens dom, allenast om felet kan antagas hava inverket på målets utgång och ej kan utan väsentlig olägenhet avhjälpas i hovrätten.

29 §.

Undanröjer hovrätten underrättens dom och grundas beslutet ej därå, att underrätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, skall hovrätten tillika visa målet åter till underrätten för erforderlig behandling.

Om befogenhet för hovrätten att, då underrätten varit obehörig, hänvisa målet till annan underrätt stadgas i 10 kap. 20 §.

30 §.

Sedan hovrättens dom eller slutliga beslut vunnit laga kraft, skall den från underrätten mottagna akten jämte avskrift av domen eller beslutet översändas till underrätten.

51 KAP.

Om vad i brottmål.

1 §.

Vill part vädja mot underrätts dom i brottmål, skall han inom tre veckor från den dag, då domen gavs, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

2 §.

Har ena parten enligt 1 § vädjat mot underrätts dom, äge även motparten, ehuru han ej iakttagit vad i nämnda paragraf sägs, föra talan mot domen; dock åligge honom att inom en vecka från den dag, då vadetiden utgick, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

Återkallas eller förfaller eljest den första vadetalan, är ock den senare vadetalan förfallen.

3 §.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

4 §.

I vadeinlagan skall vadekäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för vadetalan med angivande, i vilket avseende underrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt
3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som käranden yrkar.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden eljest, att vittne eller sakkunnig skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Vadeinlagan skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej vadetalan, skall underrätten efter utgången av den i 2 § angivna tiden utan dröjsmål till hovrätten insända vadeinlagan med därvid fogade handlingar samt akten.

Är den tilltalade häktad eller har han genom dom, som omedelbart går i verkställighet, dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller framställles i vadeinlagan yrkande, som påkallar omedelbar prövning, såsom begäran om den tilltalades häktande eller om åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller om hävande av sådan åtgärd, skall insändandet ske genast; till dess den i 2 § angivna tiden utgått, skall dock avskrift av vadeinlagan vara att tillgå vid underrätten.

6 §.

Föreligger mot vadetalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av hovrätten omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller vadeinlagan ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagan ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

8 §.

För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26—28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

9 §.

Genmålet skall innehålla yttrande rörande de av vadekäranden anförda grunderna för vadetalan och angivande av de omständigheter vadesvaranden vill anföras.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmålet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmålet. Vill svaranden eljest,

att vittne eller sakkunnig skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmälet jämte skälen därtill. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Genmälet skall vara egenhändigt undertecknat av svaranden eller hans ombud eller, då den tilltalade är svarande, hans försvarare.

10 §.

Genmälet skall med därvid fogade handlingar delgivas vadekäranden.

Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Hovrätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Finner hovrätten erforderligt, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning, bevis upptages utom huvudförhandlingen eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom utan dröjsmål meddelas.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos hovrätten.

Finnes i mål om allmänt åtal förundersökningen böra fullständigas eller, om förundersökning ej ägt rum, sådan böra företagas, äge hovrätten meddela åklagaren föreläggande därom.

12 §.

Finnes för målets beredande part eller annan böra höras, förordne hovrätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne hovrätten.

13 §.

Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom fyra veckor efter utgången av den i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § angivna tiden, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

14 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas.

Enskild vadekärande skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att hans vadetalan eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägge

hovrätten tillika vite. Enskild vadesvarande skall, om han är skyldig att infinna sig personligen eller hans närvaro eljest finnes vara av betydelse för målets handläggning eller utredning, föreläggas vite; är det den tilltalade och förekommer anledning, att han ej skulle iakttaga sådant föreläggande, äge hovrätten förordna, att han skall hämtas till rätten. Meddelas ej föreläggande eller förordnande, som nu sagts, skall svaranden erinras om att målet må avgöras utan hinder av hans utevaro. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne hovrätten.

Skall i mål om allmänt åtal målsägande höras i anledning av åklagarens talan, skall han vid vite kallas att vid huvudförhandlingen infinna sig personligen.

Hovrätten bestämme tillika, om vittne eller sakkunnig skall kallas till huvudförhandlingen. Parterna skola underrättas om beslutet. Om kallande av vittne eller sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

15 §.

Om huvudförhandling äge i övrigt vad i 46 kap. 1—5, 7, 9, 11, 13 och 16 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; om kallelse till uppskjuten huvudförhandling och föreläggande för part gälle dock 14 § i detta kapitel.

Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge hovrätten förordna om de åtgärder, som finnas lämpliga, för att målet vid den förhandlingen skall kunna slutföras. Om sådan åtgärd gälle vad i 10—12 §§ i detta kapitel stadgas.

16 §.

Vid huvudförhandlingen skall underrättens dom, i den mån det erfordras, uppläsas samt vadekäranden uppgiva, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer. Tillfälle skall lämnas vadesvaranden att yttra sig över yrkandet.

Åklagaren eller målsäganden, då talan föres allenast av denne, skall därefter utveckla åtalet, i den mån det erfordras för prövning av vadetalan. Har talan fullföljts av den tilltalade, må dock, om hovrätten finner det lämpligare, först den tilltalade och därefter åklagaren eller målsäganden utveckla sin talan. Part skall erhålla tillfälle att bemöta vad motparten anfört. Äger huvudförhandling rum, ehuru vadesvaranden icke är tillstädes, skall genom hovrättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

Vid förhör med målsäganden eller den tilltalade må skriftlig uppteckning av vad han anfört inför underrätten eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller han vid förhöret underlåter att yttra sig.

17 §.

Sedan parternas talan framlagts, skall bevisningen förebringas. Den vid underrätten förebragta bevisningen skall genom hovrättens försorg, i den mån det är av betydelse för målet i hovrätten, framläggas sådan den föreligger i

protokoll och andra handlingar; finner hovrätten det lämpligare och samtycka parterna därtill, må dock bevisningen förebringas av parterna.

Om ej särskilda skäl föranleda annat, bör bevis, som skall förebringas genom protokoll och andra handlingar från underrätten, framläggas, innan bevis rörande samma omständighet omedelbart upptages av hovrätten. Äro rörande samma omständighet flera bevis, böra de förebringas i ett sammanhang.

18 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

19 §.

Uteblir enskild vadekärande från rättegångstillfälle för huvudförhandling, vare hans vadetalan förfallen.

Uteblir enskild vadesvarande och har vite förelagts honom, äge hovrätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kommer enskild part tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, äge hovrätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Underlåter i mål om allmänt åtal målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen, gälle därom vad i tredje stycket är stadgat.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock målet avgöras utan hinder av att parten inställt sig allenast genom ombud eller uteblivit.

20 §.

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

21 §.

Hovrätten äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten.

Har den tilltalade av underrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller fällts till vite och förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts, må målet avgöras utan huvudförhandling; föres tillika talan om annat än ansvar, må det dock ej ske, med mindre talan därutinnan enligt 50 kap. 21 § må prövas utan huvudförhandling.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

22 §.

Då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skola, om det erfordras, parterna erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

Utan hinder av tidigare beslut äge hovrätten förordna, att huvudförhandling skall äga rum.

23 §.

Har vid huvudförhandlingen i underrätten rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig hörts inför rätten eller syn å stället hållits och beror avgörandet även i hovrätten av tilltron till den bevisningen, må ändring i underrättens dom i denna del ej ske annat än till den tilltalades förmån, med mindre beviset upptagits ånyo vid huvudförhandlingen i hovrätten eller ock synnerliga skäl föreligga, att dess värde är annat, än underrätten antagit.

24 §.

Innan hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats, må vadetalan återkallas. Åklagare, som i hovrätten fört talan mot den tilltalade, äge till hans förmån ändra sin talan.

Vadekäranden äge ej ändra sin vadetalan att gälla annan gärning än den som avses i vadeinlagan.

25 §.

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, ändra underrättens dom till men för den tilltalade. Har den tilltalade av underrätten dömts för brottet, äge hovrätten dock döma till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande eller, då underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu sagts, döma till annan påföljd. Är hovrätten beträffande den tilltalades tillräknelighet av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.

26 §.

Även utan yrkande skall hovrätten undanröja underrättens dom, om domvilla, som sägs i 59 kap. 1 § 1—4, förekommit vid underrätten.

Har vid underrätten förekommit annat grovt rättegångsfel, äge hovrätten, om skäl äro därtill, även utan yrkande undanröja domen.

Undanröjandet må avse domen i dess helhet eller allenast viss del. Berör rättegångsfelet även del av domen, som ej överklagats, pröve hovrätten med hänsyn till omständigheterna, om denna del skall undanröjas.

27 §.

Föres talan om jäv mot domare i underrätten och finnes jävet grundat, skall hovrätten undanröja underrättens dom i vad den överklagats.

28 §.

Finner hovrätten annat fel i rättegången hava förekommit, än som avses i 26 eller 27 §, må hovrätten undanröja underrättens dom, allenast om felet kan antagas hava inverkat på målets utgång och ej kan utan väsentlig olägenhet afhjälpas i hovrätten.

29 §.

Undanröjer hovrätten underrättens dom och grundas beslutet ej därå, att underrätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, skall hovrätten tillika visa målet åter till underrätten för erforderlig behandling.

Om befogenhet för hovrätten att, då underrätten varit obehörig, hänvisa målet till annan underrätt stadgas i 19 kap. 11 §.

30 §.

Sedan hovrättens dom eller slutliga beslut vunnit laga kraft, skall den från underrätten mottagna akten jämte avskrift av domen eller beslutet översändas till underrätten.

31 §.

Har talan mot underrätts dom fullföljts allenast såvitt angår annat än ansvar, skall målet i hovrätten behandlas som tvistemål.

52 KAP.

Om besvär.

1 §.

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3 eller 7, stadgas i nämnda kapitel.

2 §.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

3 §.

I besvärslagan skall klaganden uppgiva:

1. det beslut, mot vilket talan föres;
2. grunderna för besvärstalan; samt

3. den ändring i beslutet, som klaganden yrkar.

Vill klaganden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i besvärslagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärslagan.

Besvärslagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

4 §.

Avvisas ej besvärstalan, skall underrätten utan dröjsmål till hovrätten insända besvärslagan med därvid fogade handlingar samt huvudskrift eller styrkt avskrift av akten, såvitt angår den fullföljda frågan.

5 §.

Föreligger mot besvärstalans upptagande annat hinder än i 2 § sägs, må talan av hovrätten omedelbart avvisas.

6 §.

Uppfyller besvärslagan ej föreskrifterna i 3 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall besvärstalan avvisas.

7 §.

Finnes motparten böra höras över besvären, skall besvärslagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring.

Ej må, med mindre tillfälle lämnats motparten att förklara sig, ändring göras i underrättens beslut, såvitt angår hans rätt.

Har underrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26—28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

8 §.

Förklaringen skall innehålla yttrande rörande de av klaganden anförda grunderna för besvärstalan och angivande av de omständigheter förklaranden vill anföra.

Vill förklaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i förklaringen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.

Förklaringen skall vara egenhändigt undertecknad av förklaranden eller hans ombud eller, då i brottmål den tilltalade är förklarande, hans försvarare.

9 §.

Har förklaring inkommit och finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Hovrätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

10 §.

Finnes för utredningen erforderligt, att part eller annan höres muntligen i hovrätten, förordne hovrätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne hovrätten.

11 §.

Sedan erforderliga åtgärder vidtagits, skall målet så snart ske kan av hovrätten företagas till avgörande.

12 §.

Innan hovrättens slutliga beslut meddelats, må besvärstalan återkallas.

13 §.

Sedan hovrättens slutliga beslut vunnit laga kraft, skall den från underrätten mottagna akten jämte avskrift av beslutet översändas till underrätten.

53 KAP.

Om mål, som upptages omedelbart av hovrätt.

1 §.

I tvistemål, som skall upptagas omedelbart av hovrätt, äge vad om rättegången vid underrätt är i 42—44 kap. stadgat motsvarande tillämpning.

2 §.

I brottmål, som skall upptagas omedelbart av hovrätt, äge vad om rättegången vid underrätt är i 45—47 kap. stadgat motsvarande tillämpning; i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Hovrätten äge ej uppdraga åt åklagaren att utfärda stämning.

2. Hovrätten äge för målets beredande i stämningen förelägga den tilltalade att till hovrätten inkomma med skriftligt genmåle. Genmålet skall med därvid fogade handlingar delgivas åklagaren. Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Rätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

3. I stället för den tid av en vecka, som i 45 kap. 14 §, 46 kap. 11 § och 47 kap. 22 § är föreskriven för hållande av huvudförhandling i mål, vari den tilltalade är anhållen eller häktad, skall gälla en tid av två veckor.

4. Förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff än böter, äge hovrätten företaga målet till avgörande utan huvudförhandling; därom gälle vad i 51 kap. 22 § stadgats.

SJÄTTE AVDELNINGEN.

Om rättegången i högsta domstolen.

54 KAP.

Om fullföljd av talan mot hovrätts dom och beslut.

1 §.

Talan mot hovrätts dom skall föras genom ansökan om revision.

Den, mot vilken tredsdom givits, äge ej fullfölja talan mot domen; om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom är stadgat i 44 kap. 9 § och 53 kap. 1 §.

Har part, sedan tvist uppkommit angående sak, varom förlikning är tillåten, utfäst sig att ej fullfölja talan mot domen, lände det till efterrättelse; utfästelse, som gjorts före domen, vare dock ej gällande, med mindre motsvarande utfästelse gjorts av motparten.

2 §.

Talan mot hovrätts slutliga beslut skall föras genom besvär. Meddelas i samband med dom beslut, varigenom saken till viss del ej upptages till prövning, skall dock talan mot beslutet föras genom ansökan om revision.

Äger part göra ansökan om återupptagande av mål, som avgjorts genom slutligt beslut, må han ej fullfölja talan mot beslutet.

3 §.

Vad i 49 kap. 3—5, 7 och 11 §§ är stadgat i fråga om talan mot underrätts beslut äge motsvarande tillämpning beträffande talan mot hovrätts beslut,

som ej är slutligt, i där uppkommen eller dit fullföljd fråga, som avses i nämnda lagrum.

4 §.

Beträffande hovrätts beslut i annat fall än nu sagts gälle vad i 49 kap. 8 § är stadgat.

5 §.

Då hovrätt ogillat yrkande om häktning eller reseförbud eller frigivit häktad eller hävt reseförbud, må talan mot beslutet ej föras annorledes än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

6 §.

Över beslut, varigenom hovrätt visat mål åter till underrätt, må ej klagas; innefattar hovrättens prövning avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång, äge dock part utan hinder av vad nu sagts fullfölja talan däremot.

7 §.

Har hovrätt funnit underrätten behörig att upptaga mål, må talan däremot ej föras, med mindre invändningen mot underrättens behörighet grundas å omständighet, som vid fullföljd högre rätt haft att självant beakta.

8 §.

Ej må talan föras mot hovrätts beslut angående jäv mot domare i underrätt eller i dit fullföljd fråga, som avses i 49 kap. 4 § första stycket 7 eller 6 §.

9 §.

Talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, må ej komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill.

Vad nu sagts gälle ej talan, som i mål om allmänt åtal föres av justitiekanslern eller riksdagens justitieombudsman eller militieombudsman.

10 §.

Prövningstillstånd må meddelas allenast

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det mål, varom är fråga; eller

2. om med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till sådan prövning.

11 §.

Vid avgörande, huruvida prövningstillstånd skall meddelas i anledning av talan mot dom, skall hänsyn tagas även till beslut, varigenom saken till viss del ej upptagits till prövning och mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot domen.

Meddelas prövningstillstånd, gälle det domen eller det slutliga beslutet i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot domen eller det slutliga beslutet.

12 §.

Ej må i anledning av talan rörande penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, prövningstillstånd enligt 10 § 2 meddelas part, om värdet av vad han tappat i hovrätten uppenbart icke uppgår till ettusenfemhundra kronor. Vid beräkning av värdet av vad part tappat må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Ej heller må i anledning av talan rörande ansvar prövningstillstånd enligt 10 § 2 meddelas målsägande, med mindre hans talan avser brott, varå straffarbete eller avsättning kan följa, eller tilltalad eller honom närstående, som sägs i 21 kap. 1 §, med mindre talan avser sådant brott eller ock annat brott och den tilltalade förklarats straffri på grund av otillräknelighet eller erhållit anstånd med straffs ådömande eller för brottet dömts till förvaring i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller till ungdomsfängelse, fängelse, mistning av befattning på viss tid, dagsböter ej under sextio eller böter omedelbart i penningar ej under ettusenfemhundra kronor eller ock blivit fälld till vite omedelbart i penningar ej under nämnda belopp eller för honom bestämts ny minsta tid för förvaring eller internering.

13 §.

Föres i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, talan mot hovrätts beslut, som ej är slutligt, och har ej i anledning av talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut meddelats prövningstillstånd, som enligt 11 § andra stycket gäller även beslutet, äge vad i 9—12 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; i anledning av talan mot beslut om rättegångskostnad må dock prövningstillstånd enligt 10 § 2 ej meddelas.

14 §.

Då hovrätt meddelar beslut, varemot talan enligt 5, 6, 7 eller 8 § ej må föras, skall hovrätten i beslutet giva det till känna.

Kan talan mot hovrätts dom eller beslut ej komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill, give hovrätten i samband med underrättelse om talans fullföljande det till känna. Hovrätten angeve ock, på vilka grunder sådant tillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas. Gälla för olika delar av domen eller beslutet skilda grunder, skall hovrätten underrätta parten om innehållet i 11 § andra stycket.

15 §.

Anser part, att underrättelse, som hovrätten enligt 14 § meddelat, är oriktig, äge han i samband med fullföljande av talan mot domen eller beslutet påkalla

prövning av frågan. Avser sådan fråga, huruvida på grund av bestämmelserna i 12 § hinder möter för prövningstillstånd enligt 10 § 2, skall den avgöras i samband med frågan, om prövningstillstånd skall meddelas. Till styrkande av värdet av vad part tappat i hovrätten må ej i högsta domstolen föreläggas ny bevisning.

Ej må i annat fall än i första stycket sägs fråga, som där avses, komma under högsta domstolens prövning. Vad hovrätt i övrigt föreskrivit om sättet för fullföljd av talan skall lända till efterrättelse.

16 §.

Över hovrätts beslut, varigenom missnöjesanmälan eller revisions- eller besvärstalan mot hovrätts dom eller beslut avisats, må klagan föras genom besvär. Ej må i annat fall fråga, huruvida sådan anmälan gjorts eller talan eljest fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, komma under högsta domstolens bedömande.

17 §.

Den som vill fullfölja talan mot hovrätts dom eller beslut skall i hovrätten nedsätta fullföljdsavgift, etthundrafemtio kronor, samt lika stort belopp till säkerhet för den kostnadsersättning, som högsta domstolen kan komma att tillerkänna motparten. Har i mål, däri flera äga gemensam talan, en av dem nedsatt belopp, som nu sagts, gälle det ock för de övriga. Äro i målet flera motparter till den som fullföljer talan, vare han dock ej skyldig att nedsätta mera än nu sagts.

Från nedsättningsskyldighet vare kronan fri så ock i brottmål åklagare samt tilltalad, som i målet hålles häktad eller enligt beslut i målet är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i anstalt för undergående av ungdomsfängelse eller i avbidan å sådant intagande hålles i förvar. Annan tilltalad, som för talan i fråga om honom ådömt ansvar, vare fri från nedsättande av fullföljdsavgift. Nedsättning till säkerhet för kostnadsersättning erfordras icke, då enskild motpart ej finnes.

18 §.

Nedsätter den som vill fullfölja talan föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning men förmår han på grund av fattigdom ej tillika nedsätta fullföljdsavgift, äge han utan hinder därav fullfölja talan, om han med intyg av behörig myndighet styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av ytterligare etthundrafemtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Kan han icke gälda ens det belopp, som skall nedsättas till säkerhet för kostnadsersättning, äge han ock utan hinder därav fullfölja talan, om han med intyg, som nu sagts, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av etthundrafemtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle.

Närmare föreskrifter om vilken myndighet äger utfärda sådant intyg och om intygs innehåll meddelas av Konungen.

19 §.

Bifalles parts ändringsyrkande helt eller i huvudsakliga delar, förordne högsta domstolen tillika, att parten äger återbekomma nedsatt fullföljdsavgift. Gives ej sådant förordnande, tillfaller avgiften statsverket.

Menar part, som nedsatt fullföljdsavgift, att sådan rätteligen ej skolat gäldas av honom, äge han, till dess målet avgjorts, hos högsta domstolen yrka att återfå avgiften.

I dom eller slutligt beslut förordne högsta domstolen, om och i vad mån belopp, som part nedsatt till säkerhet för kostnadsersättning, må lyftas av honom eller motparten.

55 KAP.

Om revision.

1 §.

Vill part söka revision av hovrätts dom, skall han inom fyra veckor från den dag, då domen gavs, till hovrätten inkomma med revisionsinlaga.

2 §.

Revisionskäranden skall inom den i 1 § angivna tiden i hovrätten nedsätta stadgad fullföljdsavgift och föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning; nedsättes ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som avses i 54 kap. 18 §.

Har käranden i rätt tid ingivit behörig myndighets intyg om fattigdom men är det ej av det innehåll, som stadgas i nämnda lagrum, förelägge hovrätten honom att inkomma med föreskrivet intyg vid påföljd att, om sådant icke är för hovrätten tillgängligt, då frågan, huruvida talan rätteligen fullföljts, ånyo företages, revisionstalan är förfallen. Nedsättes beloppet, vare det ock gillt.

3 §.

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

4 §.

I revisionsinlagan skall revisionskäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för revisionstalan med angivande, i vilket avseende hovrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt
3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som käranden yrkar.

Anser käranden, att prövningstillstånd skall meddelas enligt 54 kap. 10 § 1, bör han i revisionsinlagan närmare angiva de omständigheter han åberopar till stöd därför.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i revisionsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall käranden uppgiva anledningen till att beviset ej tidigare förebragts. Åberopar käranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. I revisionsinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Är i brottmål den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Revisionsinlagan skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej revisionstalan, skall hovrätten efter revisionstidens utgång utan dröjsmål till högsta domstolen insända revisionsinlagan med därvid fogade handlingar samt underrättens och hovrättens akter i målet.

Är i brottmål den tilltalade häktad eller har han genom dom, som omedelbart går i verkställighet, dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller framställles i revisionsinlagan yrkande, som påkallar omedelbar prövning, såsom i tvistemål begäran om kvarstad eller skingringsförbud eller om hävande av sådan åtgärd eller av förordnande, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, eller i brottmål begäran om den tilltalades häktande eller om åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller om hävande av sådan åtgärd, skall insändandet ske genast.

6 §.

Föreligger mot revisionstalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av högsta domstolen omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller revisionsinlagan ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga revisionskäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagan ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för revisionstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall revisionstalan avvisas.

8 §.

För målets beredande skall revisionsinlagan med därvid fogade handlingar delgivas revisionssvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har hovrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26—28 kap., eller förordnat om hävande av åtgärd, som där sägs, äge högsta domstolen omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har hovrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, eller fastställt underrätts beslut därom, äge högsta domstolen ock omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må högsta domstolen utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens beslut.

9 §.

Gemålet skall, om ej i tvistemål revisionskärandens yrkande medgives, innehålla yttrande rörande de av honom anförda grunderna för revisionstalan och angivande av de omständigheter revisionsvaranden vill anföra.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i gemålet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall svaranden uppgiva anledningen till att beviset ej tidigare förebragts. Åberopar svaranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid gemålet. I gemålet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Gemålet skall vara egenhändigt undertecknat av svaranden eller hans ombud eller, då i brottmål den tilltalade är svarande, hans försvarare.

10 §.

Gemålet skall med därvid fogade handlingar delgivas revisionskäranden.

Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge högsta domstolen förordna därom. Högsta domstolen äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Erfordras prövningstillstånd, bestämme högsta domstolen, sedan skriftväxlingen avslutats, om sådant tillstånd skall meddelas. När skäl äro därtill, må frågan upptagas, ehuru skriftväxling ej ägt rum. Innan prövningstillstånd meddelats, må fråga, som avses i 8 § andra stycket, ej upptagas.

12 §.

Högsta domstolen äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om målet upptagits omedelbart av hovrätten eller om i tvistemål revisionstalan medgivits eller i brottmål talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

Skall mål eller viss däri uppkommen fråga avgöras av högsta domstolen i dess helhet, må det ske utan huvudförhandling.

13 §.

Part må ej i tvistemål i högsta domstolen till stöd för sin talan åberopa omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, med mindre han gör sannolikt, att han icke kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid lägre rätt eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det. Framställes först i högsta domstolen yrkande om kvittning, må det avvisas, om det ej utan olägenhet kan prövas i målet.

14 §.

Har vid huvudförhandling i lägre rätt rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts inför rätten eller syn å stället hållits och beror avgörandet även i högsta domstolen av tilltron till den bevisningen, må i denna del ändring i hovrättens dom i tvistemål eller i brottmål annat än till den tilltalades förmån ej ske, med mindre hovrätten, ehuru beviset ej upptagits vid huvudförhandling i hovrätten, därutinnan gjort ändring i underrättens dom eller ock synnerliga skäl föreligga, att bevisets värde är annat, än hovrätten antagit.

15 §.

Beträffande rättegången i högsta domstolen skola i övrigt i tvistemål 50 kap. 11—20 §§, 22 §, 24 § och 25 § första och andra styckena samt i brottmål 51 kap. 11—20, 22, 24, 25 och 31 §§ äga motsvarande tillämpning.

Vad i 50 kap. 26—29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26—29 §§ rörande brottmål är för hovrätt stadgat om undanröjande av underrätts dom och om återförvisning skall beträffande högsta domstolen äga motsvarande tillämpning i fråga om lägre rätts dom.

16 §.

Sedan högsta domstolens dom eller slutliga beslut givits, skola de från hovrätten mottagna akterna jämte avskrifter av domen eller beslutet översändas, hovrättsakten till hovrätten och underrättsakten till underrätten.

56 KAP.

Om besvär.

1 §.

Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärslaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde

för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje mot hovrätts beslut i fråga, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3 eller 7, stadgas i 54 kap. 3 §.

2 §.

Klaganden skall inom den i 1 § angivna tiden i hovrätten nedsätta stadgad fullföljdsavgift och föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning; nedsättes ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som avses i 54 kap. 18 §.

Har klaganden i rätt tid ingivit behörig myndighets intyg om fattigdom men är det ej av det innehåll, som stadgas i nämnda lagrum, förelägge hovrätten honom att inkomma med föreskrivet intyg vid påföljd att, om sådant icke är för hovrätten tillgängligt, då frågan, huruvida talan rätteligen fullföljts, ånyo företages, besvärstalan är förfallen. Nedsättes beloppet, vare det ock giltt.

3 §.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

4 §.

I besvärslagan skall klaganden uppgiva:

1. det beslut, mot vilket talan föres;
2. grunderna för besvärstalan; samt
3. den ändring i beslutet, som klaganden yrkar.

Anser klaganden, att prövningstillstånd skall meddelas enligt 54 kap. 10 § 1, bör han i besvärslagan närmare ange de omständigheter han åberopar till stöd därför.

Vill klaganden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i besvärslagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärslagan.

Besvärslagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej besvärstalan, skall hovrätten utan dröjsmål till högsta domstolen insända besvärslagan med därvid fogade handlingar samt huvudskrift eller styrkt avskrift av underrättens och hovrättens akter i målet, såvitt angår den fullföljda frågan.

6 §.

Föreligger mot besvärstalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av högsta domstolen omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller besvärslagan ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagan ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall besvärstalan avvisas.

8 §.

Finnes motparten böra höras över besvären, skall besvärslagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring.

9 §.

Förklaringen skall innehålla yttrande rörande de av klaganden anförda grunderna för besvärstalan och angivande av de omständigheter förklaranden vill anföras.

Vill förklaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i förklaringen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.

Förklaringen skall vara egenhändigt undertecknad av förklaranden eller hans ombud eller, då i brottmål den tilltalade är förklarande, hans försvarare.

10 §.

Har förklaring inkommit och finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge högsta domstolen förordna därom. Högsta domstolen äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Erfordras prövningstillstånd och har motparten hörts över besvären, bestämme högsta domstolen, sedan skriftväxlingen avslutats, om sådant tillstånd skall meddelas. När skäl äro därtill, må frågan upptagas, ehuru skriftväxling ej ägt rum.

12 §.

Beträffande rättegången i högsta domstolen skall i övrigt vad i 52 kap. 10—12 §§ är stadgat äga motsvarande tillämpning.

13 §.

Sedan högsta domstolens slutliga beslut meddelats, skola de från hovrätten mottagna akterna jämte avskrifter av beslutet översändas, hovrättsakten till hovrätten och underrättsakten till underrätten.

14 §.

Vad i detta kapitel är stadgat äge motsvarande tillämpning i fråga om besvär mot beslut av advokatsamfundets styrelse; i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Den som vill anföra besvär skall inom fyra veckor från den dag, då han erhöll del av beslutet, till högsta domstolen inkomma med besvärslaga. Bestämmelserna i 2 § äge ej tillämpning.

2. Om ej särskilda skäl föranleda annat, skola klaganden och, då talan föres av justitiekanslern, även motparten höras muntligen i högsta domstolen.

3. Tillfälle skall lämnas styrelsen att inkomma med skriftlig förklaring och att, då part höres muntligen, därvid yttra sig.

57 KAP.

Om mål, som upptages omedelbart av högsta domstolen.

1 §.

I mål, som skall upptagas omedelbart av högsta domstolen, äge vad i 53 kap. är stadgat motsvarande tillämpning.

SJUNDE AVDELNINGEN.

Om särskilda rättsmedel.

58 KAP.

Om resning och återställande av försutten tid.

1 §.

Sedan dom i tvistemål vunnit laga kraft, må till förmån för någon av parterna resning beviljas:

1. om ledamot av rätten eller där anställd tjänsteman eller ombud eller ställföreträdare med avseende å målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antagas hava inverkat på målets utgång;

2. om skriftlig handling, som åberopats till bevis, varit falsk eller om part, som hörts under sanningsförsäkran, eller vittne, sakkunnig eller tolk avgivit falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antagas hava inverkat på utgången;

3. om omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopats och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till annan utgång; eller

4. om rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.

Ej må på grund av förhållande, som avses i 3, resning beviljas, med mindre parten gör sannolikt, att han icke vid den rätt, som meddelat domen, eller genom fullföljd från denna kunnat åberopa omständigheten eller beviset eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det.

2 §.

Sedan dom i brottmål vunnit laga kraft, må till förmån för den tilltalade resning beviljas:

1. om ledamot av rätten eller där anställd tjänsteman, åklagaren eller ombud, ställföreträdare eller försvarare med avseende å målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antagas hava inverkat på målets utgång;

2. om skriftlig handling, som åberopats till bevis, varit falsk eller om vittne, sakkunnig eller tolk avgivit falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antagas hava inverkat på utgången;

3. om omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till att den tilltalade frikänts eller brottet hänförts under mildare straffbestämmelse än den som tillämpats eller ock med hänsyn till vad sålunda åberopas och i övrigt förekommer synnerliga skäl äro, att frågan, huruvida den tilltalade förövat det brott, för vilket han dömts, prövas ånyo; eller

4. om rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.

3 §.

Sedan dom i brottmål vunnit laga kraft, må till men för den tilltalade resning beviljas:

1. om sådant förhållande, som avses i 2 § 1 eller 2, förelegat och detta kan antagas hava medverkat till att den tilltalade frikänts eller brottet hänförts under väsentligt mildare straffbestämmelse än den som bort tillämpas; eller

2. om å brottet kan följa straffarbete samt omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till att den tilltalade dömts för brottet eller detta hänförts under väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats.

Ej må på grund av förhållande, som avses i 2, resning beviljas, med mindre parten gör sannolikt, att han icke vid den rätt, som meddelat domen, eller genom fullföljd från denna kunnat åberopa omständigheten eller beviset eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det.

4 §.

Vill någon söka resning, skall han hos högsta domstolen göra skriftlig ansökan därom.

Ansökan om resning i tvistemål på grund av förhållande, som avses i 1 § första stycket 1, 2 eller 3, så ock i brottmål till men för den tilltalade skall

göras inom ett år, sedan sökanden erhöll kännedom om det förhållande, varå ansökan grundas; åberopas annans brottsliga gärning som grund för ansökan, må tiden räknas från det dom däröver vann laga kraft. Resning i tvistemål på grund av förhållande, som avses i 1 § första stycket 4, skall sökas inom sex månader, sedan domen vann laga kraft.

5 §.

I resningsansökan skall sökanden uppgiva:

1. den dom ansökan avser;
2. det förhållande, varå ansökan grundas, och skälen för ansökan; samt
3. de bevis sökanden vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Grundas ansökan å förhållande, som avses i 1 § första stycket 3 eller 3 § första stycket 2, skall sökanden uppgiva anledningen till att omständigheten eller beviset ej åberopats i rättegången.

Ansökan skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller hans ombud.

Vid ansökan skola i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas de skriftliga bevis sökanden åberopar.

6 §.

Avvisas ej resningsansökan, skall ansökan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring. Finnes ansökan ogrundad, må den dock omedelbart avslås.

Vad i 56 kap. 9, 10 och 12 §§ är stadgat om besvär i högsta domstolen äge motsvarande tillämpning beträffande resningsansökan.

Högsta domstolen äge, när skäl äro därtill, förordna, att, till dess annorlunda föreskrives, vidare åtgärd för verkställighet av domen ej må äga rum.

7 §.

Beviljas resning, förordne högsta domstolen, att målet skall ånyo upptagas av den rätt, som sist dömt i målet; dock äge högsta domstolen, då resning beviljas i tvistemål eller i brottmål till den tilltalades förmån och saken finnes uppenbar, omedelbart ändra domen.

Uteblir sökanden, då målet ånyo företages till förhandling, vare resningen förfallen; uteblir motparten, må målet avgöras utan hinder därav. I kallelse skall intagas erinran därom. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om åklagare.

8 §.

Avvisas eller avslås resningsansökan, äge högsta domstolen ålägga sökanden att ersätta motparten eller, om åklagaren är motpart, statsverket kostnaden å resningsärendet; har resning sökts av åklagaren, må kostnaden utgå av allmänna medel. Bifalles ansökan, skall frågan om kostnaden prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

9 §.

Avser dom i brottmål även annat än ansvar, gälle beträffande resning i denna del av målet vad om resning i tvistemål är stadgat; beviljas resning i ansvarsfrågan, må dock utan hinder av vad sålunda är föreskrivet resning samtidigt beviljas även i målet i övrigt.

10 §.

Vad i 1—9 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning beträffande rättens beslut.

11 §.

Har någon försuttit laga tid för fullföljande av talan mot dom eller beslut eller för ansökan om återvinning eller återupptagande och förelåg för hans underlåtenhet laga förfall, som han icke kunde i rätt tid anmäla, må på ansökan av honom den försuttna tiden återställas.

12 §.

Vill någon söka återställande av försuttna tid, skall han inom tre veckor, sedan förfallet upphörde, och sist inom ett år, sedan tiden utgick, hos högsta domstolen göra skriftlig ansökan därom.

Beträffande ansökan, som nu sagts, äge vad i 5, 6 och 8 §§ är stadgat motsvarande tillämpning.

59 KAP.

Om besvär över domvilla.

1 §.

Dom, som vunnit laga kraft, skall på besvär av den, vilkens rätt domen rör, på grund av domvilla undanröjas:

1. om målet upptagits, ehuru däremot förelegat rättegångshinder, som vid fullföljd högre rätt haft att självmant beakta;
2. om rätten ej varit domför;
3. om domen givits mot någon, som ej varit rätteligen stämd och ej heller fört talan i målet, eller genom domen någon, som ej varit part i målet, lider förfång;
4. om domen är så mörk eller ofullständig, att därav ej framgår, huru i saken dömts; eller
5. om i rättegången förekommit annat grovt rättegångsfel, som kan antagas hava inverkat på målets utgång.

2 §.

Vill någon besvara sig över domvilla, skall han till den rätt, där talan mot domen skolat fullföljas, eller, om fullföljd ej kunnat äga rum, till högsta domstolen inkomma med besvärslaga.

Besvär skola föras, om de grundas å omständighet, som avses i 1 § 1, 2 eller 5, inom sex månader, sedan domen vann laga kraft, och, om besvären grundas å omständighet, som avses i 1 § 3, inom sex månader, sedan klaganden erhöll kännedom om domen. Erhöll han kännedom om domen, innan den vann laga kraft, skall tiden räknas från den dag, då domen vann laga kraft.

3 §.

Om besvär över domvilla och fullföljd av talan mot hovrätts beslut i sådant ärende äge i övrigt vad i 52, 54 och 56 kap. är stadgat motsvarande tillämpning; beträffande besvär, som skola upptagas omedelbart av högsta domstolen, gälle dock ej bestämmelserna om nedsättning av fullföljdsavgift och belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning eller angående prövningstillstånd.

Rätten äge, när skäl äro därtill, förordna, att, till dess annorlunda föreskrives, vidare åtgärd för verkställighet av domen ej må äga rum.

Undanröjes domen och grundas beslutet ej därå, att rätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, skall tillika förordnas, att ny handläggning skall äga rum vid den rätt, som meddelat domen.

Om ersättning för kostnad gälle vad om rättegångskostnad är stadgat.

4 §.

Vad i 1—3 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning beträffande rättens beslut.

5 §.

Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, skall på besvär av den som föreläggandet avser undanröjas:

1. om godkännandet icke kan anses som en giltig viljeförklaring;
2. om vid ärendets behandling förekommit sådant fel, att föreläggandet bör anses ogiltigt; eller
3. om föreläggandet eljest ej överensstämmer med lag.

6 §.

Den som vill besvara sig över strafföreläggande skall till den hovrätt, där, om åtal väckts, talan mot underrättens dom skolat fullföljas, inkomma med besvärslaga.

Besvär skola föras inom en månad, sedan åtgärd för verkställighet av föreläggandet företogs hos den misstänkte. Hovrätten äge, när skäl äro därtill,

förordna, att, till dess annorlunda föreskrives, vidare åtgärd för verkställighet av föreläggandet ej må äga rum. Om besvär, som nu sagts, äge i övrigt vad i 52 kap. är stadgat motsvarande tillämpning. Över hovrättens beslut må talan ej föras.

Om denna balks ikraftträdande förordnar Konungen med riksdagen.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 juni 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler processlagberedningens betänkande den 29 november 1938 med *förslag till rättegångsbalk* samt anför:

»Frågan om en reform av vårt rättegångsväsende har varit föremål för ett ingående och omfattande utredningsarbete. Sedan processkommissionen år 1926 framlagt sitt betänkande rörande rättegångsväsendets ombildning och, förutom andra, lagrådet avgivit utlåtande över betänkandet, såvitt anginge dess huvudgrunder, har i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 6 februari 1931, nr 80, riksdagen avgivit yttrande rörande huvudgrunderna för en rättegångsreform. I överensstämmelse med de direktiv, som meddelats, har beredningen utarbetat sitt förslag i nära anslutning till de av riksdagen godkända riktlinjerna för reformen. Förslaget åsyftar i enlighet härmed främst att ernå ett bättre förfarande, karakteriserat av ökad muntlighet, koncentration och omedelbarhet samt fri bevisprövning. Ändringar i organisatoriskt hänseende ha däremot föreslagits endast i den mån sådana ansetts betingade av det nya förfarandet.

Förslaget har nyligen varit föremål för överläggning vid ett av Sveriges domareförbund anordnat möte. Huvudpunkterna i förslaget ha därefter ingående diskuterats vid av mig under innevarande vecka anordnade sammanträden, till vilka inbjudits, förutom processlagberedningens och lagrådets ledamöter, ett flertal företrädare för skilda delar av rättegångsväsendet samt ett antal ledamöter av riksdagen. Av de sålunda hållna överläggningarna har framgått, att förslagets huvudgrunder vunnit gillande. I fråga om vissa delar ha emellertid olika meningar gjort sig gällande. I sådant hänseende må särskilt följande omnämnas.

I anledning av bestämmelserna i förslaget, att nämnd skall ha säte i rådhusrätt vid avgörande av grövre brottmål, har från några håll ifrågasatts, huruvida den av beredningen föreslagna sammansättningen av rådhusrätten med tre lagfarna ledamöter och nämnd vore lämplig. För den händelse

nämnd ansåges böra ha säte i rådhusrätt, har framförts till övervägande, huruvida förutsättningarna för nämndens deltagande borde angivas på det sätt som skett i förslaget.

Meningsskiljaktighet har vidare yppats huruvida, såsom processlagberedningen föreslagit, möjlighet borde beredas att under vissa förutsättningar få tvistemål avgjorda av hovrätt såsom första och enda instans. Från vissa håll har man förordat förslagets bestämmelser i denna del under instämmande i dess syfte att skapa möjlighet till anlitande av domstolsförfarande även i sådana fall, där framför allt ett skyndsamt avgörande är av nöden och fördenskull parterna hittills plägat föredraga att låta tvisten slitas av skiljemän. Farhågor ha emellertid uttalats, särskilt från underrätternas sida, att ett dylikt eninstansförfarande skulle komma att anlitas i så stor omfattning, att underrätternas ställning därigenom skulle försvagas. Det har även framhållits, att på denna väg vissa slag av mål kunde komma att helt undandragas högsta domstolens prövning.

I fråga om förhållandet mellan förberedelse, respektive förundersökning, och huvudförhandling stadgar förslaget, att dom skall grundas å vad som förekommit vid huvudförhandlingen. Under det att man från vissa håll starkt understrukit den principiella betydelsen av vad sålunda föreslagits har från andra håll invänts, att under vissa omständigheter material, som framkommit vid måls beredande, borde, även om det ej uttryckligen framförts vid huvudförhandlingen, kunna läggas till grund för domen. Den tanken har också framkastats, att därest vid huvudförhandlingen skulle ha förbigåtts någon omständighet av betydelse för målets utgång, en komplettering av processmaterialet borde på möjligast enkla sätt kunna ske utan att ny huvudförhandling hölles. Även i övrigt ha i fråga om förslagets regler rörande muntligheten och koncentrationen i rättegången framställts önskemål om jämkningar. Förslagets bestämmelser om protokollföringen ha från vissa håll förordats medan man från andra håll i dem önskat vissa jämkningar ur praktisk synpunkt.

Vad angår förfarandet i brottmål ha, närmast från åklagarhåll, uttalats farhågor för att förslaget icke medgäve tillräckliga möjligheter för en effektiv utredning. Den meningen har också under överläggningarna kommit till uttryck, att häktningsrätt alltjämt borde tillkomma även åklagare och ej, såsom enligt förslaget, enbart rätten.

Till det föreliggande förslaget, som är av stor omfattning och utgör resultatet av ett mångårigt utredningsarbete, torde lagrådet nu böra taga ståndpunkt. Lagrådet kommer tydligen vid sin granskning att, under beaktande av bestämmelsernas inbördes sammanhang, taga ställning till de erinringar, som framförts mot vissa delar av förslaget.

I anledning av förslaget ha till justitiedepartementet inkommit vissa framställningar; ytterligare en del framställningar väntas inkomma under den närmaste tiden. Förutom processlagberedningens förslag torde jämväl dessa framställningar böra överlämnas till lagrådet för att tagas under övervägande vid förslagets granskning.»

Härefter hemställer föredraganden att lagrådets utlåtande över ifrågavarande av processlagberedningen utarbetade förslag till rättegångsbalk måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 november 1940.

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet den 1 september 1939 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 9 juni 1939, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *rättegångsbalk*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av ledamoten i processlagberedningen revisionssekreteraren Tore Strandberg.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Förslaget i allmänhet.

Lagrådet:

Arbetet på en allmän reform av vårt rättegångsväsen har med längre och kortare avbrott pågått i etthundratrettio år. Under sitt nuvarande skede, som daterar sig från processkommissionens tillsättande år 1911, har arbetet bedrivits efter ett av statsmakterna fastställt program, vilket väsentligen avviker från den hos oss eljest brukliga ordningen. Sålunda upprättades till en början endast förslag till principer för rättegångsreformen. Detta förslag gjordes till föremål för ett omfattande remissförfarande, varvid även lagrådets yttrande inhämtades. Kungl. Maj:t förelade därefter riksdagen genom proposition år 1931 de grunder, på vilka Kungl. Maj:t ansåg lagstiftningen böra byggas, och riksdagen uttalade sig om dessa. Riksdagen godkände i allt väsentligt de framlagda principerna. Först därefter vidtog arbetet med lagtextens författande. Processlagberedningen, som fått sig detta arbete anförtrott, har följt de antagna grundlinjerna.

Processlagberedningens förslag har i oförändrat skick remitterats till lagrådet. Såsom i remissprotokollet framhålles, hade förslaget dessförinnan varit föremål för överläggning vid ett av Sveriges domareförbund anordnat möte, varjämte huvudpunkterna i förslaget ingående diskuterats vid sam-

manträden, som anordnats av chefen för justitiedepartementet. Fullständiga diskussionsprotokoll från mötet och sammanträdena hava tillhandahållits lagrådet. Lagrådet har jämväl tagit del av yttranden över förslaget, vilka inkommit från Föreningen Sveriges häradshövdingar och styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare. Därutöver hava från myndigheter, samman slutningar och enskilda inkommit en del framställningar, som gjorts tillgängliga för lagrådet.

Vid sin granskning av lagförslaget har lagrådet uppenbarligen haft att taga hänsyn till den säregna ordning, i vilken förslaget tillkommit. I 1931 års proposition och i riksdagens med anledning därav avlätna skrivelse uttalades väl, att i riksdagens yttrande icke finge inläggas den innebörden, att riksdagen tagit slutlig ståndpunkt till de olika spörsmål, som vore förknippade med denna lagstiftningsfråga, och det framhölls, att vid det ytterligare inträngande i ämnet, som lagstiftningsarbetet gjorde nödvändigt, kunde framkomma nya synpunkter, som påkallade beaktande. Det är emellertid naturligt att den grundval för reformen, som tillkommit efter så ingående överväganden och vunnit statsmakternas gillande, ej bör rubbas utan synnerligen starka skäl. De antagna grunderna överensstämma också i det väsentliga med vad lagrådet förordade i sitt år 1928 avgivna yttrande. Även vid den nu verkställda granskningen och i sin nuvarande sammansättning kan lagrådet obetingat ansluta sig såväl till uppfattningen att en allmän rättegångsreform är av behovet påkallad och bör utan dröjsmål komma till stånd som till de principer, vilka uppbära det föreliggande förslaget. Det sätt, varpå processlagberedningen i lagtext utformat de uppdragna grundlinjerna och löst de mångfaldiga och ofta invecklade problem, som under det föregående arbetet lämnats åsido, förtjänar det högsta erkännande. De erinringar lagrådet framställer röra endast frågor av jämförelsevis underordnad betydelse.

I motsats till vad som eljest är brukligt åtföljes förslaget icke av något förslag till promulgationslag, och förslag till de ändringar i olika författningar, som föranledas av den nya rättegångsbalken, föreligger ej heller. Denna uppdelning av materialet, som med hänsyn till reformarbetets omfattning varit nödvändig, har såtillvida inverkat på lagrådets granskning att det för lagrådet ej alltid varit möjligt att bedöma, huruvida de bestämmelser, som vid det fortsatta arbetet visa sig erforderliga, böra få sin plats i rättegångsbalken eller i andra lagar. Ett hithörande fall kommer att beröras vid behandlingen av 3 kap. Ett annat fall utgör spörsmålet om verkan av parts konkurs å rättegång som, då beslutet om egendomsavträde meddelas, pågår angående egendom som hör till konkursboet. Vid den nu gällande konkurslagens tillkomst torde hava förutsatts, att detta spörsmål skulle upptagas i samband med arbetet på rättegångsreformen. Förslaget innehåller inga bestämmelser i ämnet, men det lärer vara avsett att frågan skall behandlas vid det fortsatta arbetet. Därvid kan det emellertid, liksom i ytterligare andra fall, visa sig nödvändigt att göra ändringar i rättegångsbalken.

Beträffande den fortsatta behandlingen av lagstiftningsärendet förordar

beredningen, att statsmakterna, innan förslag till övergångsbestämmelser föreligger, taga ståndpunkt till frågan om rättegångsväsendets gestaltning. Lagrådet kan för sin del till fullo instämma häri och vill starkt framhålla angelägenheten av att den nya rättegångsbalken utan uppskov kommer till stånd. Detta är önskvärt såväl för att arbetet på övergångsbestämmelser och följdändringar skall kunna bedrivas planmässigt som för att domare, åklagare och advokater ävensom de studerande vid universiteten må få tid att före ikraftträdandet tillägna sig de nya rättsreglerna.

Innan lagrådet uttalar sig om de särskilda paragraferna i det föreliggande förslaget, vill lagrådet upptaga några spörsmål av mera allmän innebörd.

Med införande av en ny rättegångsordning äro uppenbarligen förknippade åtskilliga frågor av organisatorisk och administrativ natur. I processlagberedningens motiv framhålles, att det ur flera synpunkter skulle vara olämpligt, att frågor av detta slag upptoges till fullständig behandling i rättegångsbalken. Beredningen har utgått från att allenast de grundläggande bestämmelserna på detta område böra hava sin plats i rättegångsbalken, medan till särskild reglering hänvisats det närmare ordnandet av domstolarnas och åklagarväsendets inre organisation och verksamhet. Beredningen har sålunda icke behandlat frågorna om avlöningsförhållandena för domare och annan domstolspersonal, sportelväsendets avskaffande, skyldighet för part att erlägga särskild rättegångsavgift o. s. v. Mot denna beredningens allmänna ståndpunkt kan någon erinran icke göras. Med hänsyn till att det utgör en nödvändig förutsättning för ett lyckosamt resultat av processreformen, att domstols- och åklagarväsendet är organiserat på ett sådant sätt, att domare och åklagare kunna fylla de nya uppgifter, som läggas på dem, anser sig lagrådet emellertid icke kunna underlåta att giva uttryck åt den uppfattningen att denna förutsättning lätt kan komma att brista, såvida icke vissa organisationsändringar vidtagas i fråga om domsagoarbetet och åklagarverksamheten.

I förut omförmälda år 1928 avgivna yttrande av lagrådet erinrades om att betydande anspråk måste ställas på de personliga kvalifikationerna hos den som efter genomförande av rättegångsreformen blir satt att i mera invecklade mål leda förhandlingarna och överläggningen till dom. Lagrådet framhöll bland annat, att den som skulle kunna på ett tillfredsställande sätt motsvara dessa fordringar borde besitta icke blott lyckliga naturgåvor och goda kunskaper, utan även en genom riklig övning och omfattande erfarenhet utbildad färdighet och slutligen hava tillfälle att med odelad kraft ägna sig åt uppgiften. Vad lagrådet i detta sammanhang uttalade får icke lämnas ur sikte under det förestående arbetet med domstolsorganisationens anpassning efter det nya systemet. För att göra det möjligt att till domare förvärva jurister, som äga den bästa utbildningen för facket och vilkas personliga kvalifikationer väl fylla måttet, måste tillses, icke blott att arbetsförhållandena bliva ordnade på ett tillfredsställande sätt utan även att löneförmånerna så utmätas att de fördelar i ekonomiskt avseende, som advokatbanan

eller annan enskild verksamhet kan erbjuda en dugande jurist, icke göra sig gällande med samma styrka som för närvarande är fallet. I detta sammanhang må framhållas vikten av att åtgärder så långt sig göra låter vidtagas för att underlätta ett yrkesutbyte mellan advokatkåren och domarkåren. Under nu rådande ordning hava de svårigheter, som möta härutinnan, framträtt som en kännbar brist i vårt rättsväsen, bland annat då det gällt att söka förverkliga önskemålet att såsom ledamöter i högsta domstolen upptaga framstående advokater.

Vad särskilt beträffar arbetsförhållandena vid underrätterna på landet har processlagberedningen givit uttryck åt den uppfattningen att processreformen icke kommer att medföra någon mera väsentlig förändring. En motsatt uppfattning har emellertid hävdats i uttalanden från häradshövdingarnas sida. Därvid har särskilt gjorts gällande, att arbetsbördan i domsagorna kommer att väsentligt ökas och att därför en förstärkning av arbetskrafterna är oundgängligen nödvändig. Till en del kan antagligen denna meningsskiljaktighet förklaras därav att redan för närvarande arbetet i många domsagor är så ordnat att häradshövdingens arbetskraft utnyttjas till bristningsgränsen. Härför måste rådast. Det bör åtminstone såsom regel ankomma på annan, av staten avlönad, befattningshavare än häradshövdingen att på eget ansvar sköta expeditionsgöromålen och vidtaga andra åtgärder som icke höra till de egentliga domaruppgifterna. Införes i enlighet med vad processlagberedningen förordat en sådan ordning, torde åtskilliga av de anmärkningar som riktats mot förslaget mista sin udd. Såsom exempel kan nämnas kritiken mot bestämmelsen i 33 kap. 4 § att delgivning i rättegång skall ske genom rättens försorg samt påpekandena att den arbetstid, som kommer att åtgå för häradshövdingens deltagande i rättsförhandlingar, i framtiden måste betydligt överstiga den tid, som för närvarande användes för sådant ändamål. Då lagrådet vid sin granskning av förslaget ansett sig kunna i här avsedda delar lämna det utan erinran, har lagrådet inskränkt sig till att pröva lämpligheten av den föreslagna anordningen i och för sig samt utgått från, såsom en självklar sak, att statsmakterna måste tillse, att de organ, som skola handhåva de nya uppgifterna, inrättas på sådant sätt, att de bliva väl skickade härför.

Såsom processlagberedningen framhållit ställa de uppgifter, som vid ett muntligt koncentrerat rättegångsförfarande av åkylagarna, stora anspråk på deras insikter, omdöme och skicklighet. Deras uppgifter bliva ock av större omfattning. Av utomordentlig vikt är att det vid reformens genomförande tillses, att åkylagarna kunna fylla de ökade krav som sålunda måste uppställas för att en tillfredsställande tillämpning av de nya huvudprinciperna skall kunna nås.

Att den nuvarande distriktsåklagarorganisationen på landet är otillfredsställande lærer icke behöva närmare utvecklas. Frågan har vid skilda tillfällen varit föremål för utredning men ännu ej vunnit sin slutliga lösning. Vid utarbetandet av det senaste förslaget i ämnet, till vars grunder statsmak-

terna i år tagit ställning, har valts den vägen att inom ramen för landsfiskalsorganisationen tillgodose olika intressen. Med denna utgångspunkt har utredningen lett fram till en organisation av väsentligen samma grundtyp som den vi nu äga, med befattningshavare vilka inom förhållandevis små distrikt skola handhava flera olikartade uppgifter. Det kan näppeligen undvikas att en dylik sammankoppling av skiftande göromål medför, att den ena eller andra verksamhetsgrenen eftersättes. Sålunda får icke påräknas att befattningshavarna i allmänhet skola äga fallenhet för samtliga dem åliggande uppgifter, då dessa kräva olika kvalifikationer. Vid en dylik splittning av befattningshavarens tid och intresse må det vara förklarligt, om just åklagarverksamheten får till viss grad träda tillbaka till förmån för mera tidsbundna och på grund av sin natur noga övervakade uppgifter. Och i små distrikt är målfrekvensen — bortsett från vissa stående typer av företrädesvis bagatellmål — ej tillräcklig för att giva åklagarna den rutin som det nya rättegångsförfarandet i vida högre grad än det nuvarande kommer att kräva av dem. Organisationen lider av svagheter av samma art som den nuvarande, låt vara i mindre grad. Ehuru nyordningen innebär, att distriktsåklagarna i gemen skola få en bättre utbildning, och jämväl har andra obestridliga förtjänster ur åklagarsynpunkt, måste det befaras, att den nya landsfiskalsorganisationen, under förutsättning att distriktsåklagarna skola utöva åklagarfunktionen i ungefärligen samma omfattning som nu, icke kan fylla måttet i ett modernt rättegångsväsen. Om emellertid, av hänsyn till annat än själva åklagaruppgiften, distriktsåklagarnas verksamhet kommer att ordnas efter de riktlinjer som nu antagits, bör man taga i beräkning att det kan visa sig nödvändigt att till landsfogdarna överföra en icke oväsentlig del av de åklagaruppgifter som nu normalt ankomma på distriktsåklagarna.

Efter omändringen av landsfogdetjänsterna måste landsfogdeorganisationen anses väl ägnad för de uppgifter som den föreslagna nya rättegångsordningen lägger på dessa åklagare. En ökning av arbetskrafterna torde emellertid visa sig påkallad. Alldeles ofrånkomlig blir en sådan, om landsfogdarna, såsom nyss berörts, skulle komma att få övertaga en del av distriktsåklagarnas uppgifter.

Icke minst för justitiekanslersämbetet kommer den nya rättegångsordningen att medföra en ökad arbetsbelastning. Processlagberedningen förutsätter också att de arbetskrafter, som stå till justitiekanslerns förfogande, måste förstärkas. Vad angår justitiekanslern personligen må uppmärksammas, att hos ämbetet sammanförts ett flertal uppgifter av skilda slag och att justitiekanslern ensam har att besluta i alla ärenden. Särskilt för verksamheten som chef för åklagarna i riket och som övervakande myndighet är det olägligt att justitiekanslerns tid splittras på många uppgifter och att han tynges av ett omfattande detaljarbete. Justitiekanslern måste beredas tillfälle att personligen på ett effektivt sätt utöva ledningen av åklagarverksamheten. Han måste för ändamålet äga översikt över det hela samt kunna anslå erforderlig tid för undersökningar på eget initiativ och följa lagstiftning, doktrin och praxis. Osäkert är om det, sedan nyorganisationen av åklagarväsen-

det slutligt genomförts och en ny rättegångsordning trätt i tillämpning, är möjligt att tillgodose dessa synpunkter enbart genom att biträdande personal ställes till kanslerns förfogande. Även andra vägar synas böra undersökas. En lösning är att från ämbetets verksamhetsområde utmönstras vissa göromål, därvid i första hand, såsom den praktiskt betydelsefullaste, bör komma i åtanke ämbetets funktion som remissinstans åt Kungl. Maj:t i ärenden, vilka ej röra åklagarväsendet, jämte vad i övrigt hänför sig till kanslerns ställning som kronjurist. En annan linje är att justitiekanslerns beslutanderätt i viss utsträckning delegeras till honom underlydande ämbetsman.

I anslutning till vad nu uttalats vill lagrådet rörande åklagarna till sist understryka angelägenheten av att behövliga åtgärder i tid förberedas, så att icke till de svårigheter, som åklagarna under övergångstiden få att bekämpa innan de hunnit göra sig förtrogna med det i grunden omlagda rättegångsförfarandet, också sällar sig den att åklagarmyndigheterna stå organisatoriskt mindre väl rustade för de nya uppgifterna.

I närmaste samband med frågan om åklagarorganisationen står spørsmålet i vilken utsträckning åklagare må kunna eftergiva åtal eller genom straffföreläggande bestämma straff. Åklagarna få här helt nya uppgifter. Dessa komma att huvudsakligen åvila distriktsåklagarna. Rätt att eftergiva åtal eller meddela strafföreläggande har i förslaget tilldelats åklagarna i mycket begränsad omfattning. Beträffande strafföreläggande torde detta i viss mån bero därpå att många av de myndigheter och sammanslutningar, som hördes över processkommissionens betänkande, ställde sig avvisande till institutet. Ehuru de farhågor, som framfördes i yttrandena, torde vara överdrivna, förefaller det — trots de beaktansvärda fördelar varmed institutet, på sätt i processlagberedningens motiv framhålles, är förenat — välmotiverat att, såsom i förslaget skett, gå fram med försiktighet vid institutets införande i svensk rätt. Sedan erfarenhet om dess verkningar vunnits även i vårt land, torde böra övervägas, huruvida man ej skall gå vidare på den beträdda vägen. Det är ej heller uteslutet, att det i framtiden skall visa sig görligt att något öka åklagares rätt att eftergiva åtal, särskilt beträffande unga lagöverträdare.

Förslaget berör polisens verksamhet allenast såvitt den avser efterforskning rörande begångna brott. Emellertid har polisen och i synnerhet kriminalpolisen i fråga om brott även en annan viktig uppgift, nämligen att vara verksam till förekommande av brott. Denna uppgift, som i Danmark (Lov om Rettens Pleje § 112) uttryckligen omnämns i processlagen, har i svensk lagstiftning — frånsett den tidsbegränsade lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. — icke kommit till uttryck i vidare mån än att den i 2 § lagen om polisväsendet i riket upptagna definitionen på polisverksamhet avfattats så, att den inbegriper även verksamhet till förekommande av brott. Den av chefen för socialdepartementet den 12 december 1925 fastställda normalinstruktionen för polispersonal anger i en-

lighet härmed i 3 §, att polisman är pliktig att söka förekomma sådan överträdelse av lag eller allmänna stadganden, vilkas åtalande ankommer på åklagarmyndighet, samt att även i vissa andra fall ingripa till avvärjande av angrepp å person eller egendom. Det får icke förbises, att även för sådan förebyggande verksamhet polisen kan hava behov av tvångsmedel, som icke kunna tillgripas utan uttryckligt stöd i lag. Detta behov, som endast tillfälligtvis och i begränsad omfattning fyller genom 1940 års lag, synes i längden ej kunna lämnas obeaktat av lagstiftningen. Övervägande skäl kunna väl tala för att icke låta reglerna i ämnet inflyta i själva rättegångsbalken, men då den lagstiftning, som erfordras, innefattar ett viktigt komplement till processlagstiftningen och bör utarbetas i överensstämmelse med de principer, som kommit till uttryck i förevarande förslag, synes det önskligt att frågan om en sådan lagstiftning upptages till behandling i samband med det fortsatta arbetet på processreformen.

Justitieråden Lawski och von Steyern:

I fråga om underrätternas organisation har förslaget i stort sett bibehållit gällande regler. Den viktigaste avvikelserna däriifrån avser rådhusrätternas sammansättning vid behandling av brottmål. Härutinnan innehåller förslaget, att vid huvudförhandling eller syn å stället i mål rörande ansvar för brott, vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver, nämnd skall hava säte i rätten. I dylika grövre brottmål skall alltså rådhusrätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare och sju till nio nämndemän. Rör mål allenast ansvar för brott, vara icke kan följa svårare straff än böter, och är brottet sådant, att målsägande ej finnes, kan efter förordnande av Kungl. Maj:t rådhusrätt vara domför med allenast en lagfaren domare. I övriga brottmål består rådhusrätten av tre eller fyra lagfarna domare. Till jämförelse erinras om att häradsrätt vid behandling av brottmål skall bestå av lagfaren ordförande jämte sju till nio nämndemän; i nyssberörda enklare mål behöva dock endast tre nämndemän tjänstgöra.

Spörsmålet om lekmän överhuvud taget böra hava säte i rådhusrätt har under lagstiftningsarbetets gång varit föremål för delade meningar. Vi äro ense med beredningen om att nämnds medverkan är önskvärd. Däremot äro enligt vår mening reglerna om nämnd vid rådhusrätt i vissa viktiga detaljer icke tillfredsställande. En sådan detalj är frågan huruvida, då nämnd skall tjänstgöra, rådhusrätten i övrigt skall bestå av samtliga de lagfarna ledamöterna eller endast en av dem. Även i denna fråga hava meningarna gått isär under lagstiftningsarbetets senare skede. Processkommissionen, som i tvistemål förordade, att underdomstol (lagmansrätt) i tingslag, som omfattade allenast stad, skulle bestå av endast en domare, föreslog för brottmålens del, att lagmansrätten i dylikt tingslag skulle på alldeles samma sätt som lagmansrätt på landet bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. I sitt år 1928 avgivna utlåtande över kommissionens betänkande uttalade lagrådet, som beträffande stadsdomstolarna i tvistemål rekommenderade ett juristkollegium

av tre domare, att i grövre brottmål stadsdomstolarna borde bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. I 1931 års proposition förordades enahanda regler som i förevarande förslag, medan kamrarna stannade i olika beslut. Första kammaren avstyrkte nämnd i stad, andra kammaren förordade nämnd men lämnade öppet huruvida, då nämnd tjänstgjorde, rådhusrätten skulle hava en eller flera lagfarna ledamöter.

Vid bedömandet av ifrågavarande spörsmål synes det — med hänsyn till att en viss enhetlighet i fråga om domstolstyperna i och för sig måste anses önskvärd — ligga närmast till hands att, då rådhusrätterna i vissa brottmål förses med nämnd efter mönster av häradsrätterna, även i övrigt låta rådhusrätt med nämnd bliva organiserad på samma sätt som häradsrätt. Av häradsrätternas organisation har man i vårt land de bästa erfarenheter, medan en brottmålsdomstol, bestående av ett juristkollegium jämte nämnd, är en hos oss oprövad organisation. Såsom skäl för den föreslagna olikheten mellan härads- och rådhusrätt har åberopats att, om man låte rådhusrätten bestå av nämnd jämte ordföranden som den enda lagfarna ledamoten, detta skulle innebära ett av omständigheterna ej påkallat försvagande av det lagfarna elementet i domstolen. Häremot kan emellertid anföras, att brottmålen såsom regel äro betydligt enklare än tvistemålen och att i dem de juridiska spörsmålen sällan äro av mera komplicerad art. Vidare bör beaktas, att en avlastning av rådhusrättsledamöternas arbetsbörda genom att två, eventuellt tre av dem befrias från skyldigheten att sitta med vid handläggningen av grövre brottmål mångenstädes kan bliva behöflig, om en ökning av rådmännens antal skall kunna undvikas. Endast om man vore nödsakad att antaga, att stadsdomarna under den nya organisationen i allmänhet skulle komma att bliva mindre kvalificerade än de jurister som skola tjänstgöra såsom ordförande i häradsrätterna, har man anledning att kräva ett flertal lagfarna domare i rådhusrätt med nämnd. En sådan farhåga lärer emellertid till stor del vara utesluten därigenom att enligt förslaget Kungl. Maj:t tillerkänts inflytande även på tillsättandet av rådmansbefattningarna. Erfarenheten har för övrigt visat, att de större städerna äro intresserade av att försäkra sig om högt kvalificerade jurister för sina domstolar, särskilt för borgmästarbefattningarna. Med hänsyn härtill och då det synes lämpligt, att borgmästarna, respektive avdelningsordförandena i de största städerna såsom regel utöva ordförandeskapet vid handläggningen av de grövre brottmålen, torde en ordning med endast en fackdomare i dessa mål icke innebära någon försämring av rådhusrätterna. Till sist må understrykas, att den av processlagberedningen föreslagna organisationen i viss mån är ägnad att försvaga lekmännens ställning. Redan därigenom att lekmännen ställas infört i allmänhet enhälligt domarkollegium torde deras möjligheter att göra sig gällande bliva mindre än i häradsrätterna. Och då de lagfarna ledamöterna icke äro ense, är det risk för att lekmännen skola inrikta sig endast på de spörsmål, beträffande vilka juristerna råkat i delo, och icke tillräckligt uppmärksamma andra, kanske viktigare frågor.

På nu angivna skäl förordas, att rådhusrätterna vid huvudförhandling och

syn å stället i grövre brottmål skola bestå av en lagfaren ordförande med nämnd.

Göres en dylik ändring i rådhusrätts sammansättning, torde därav bli en konsekvens, att ej heller mindre grova brottmål — här fränses mål vari på grund av Kungl. Maj:ts förordnande rådhusrätt skall vara domför med en lagfaren domare — böra handläggas av ett juristkollegium. För dessa mål synes lämpligt, att rådhusrätt blir domför med en lagfaren ledamot och tre nämndemän. Härigenom skulle en ytterligare lindring av stadsdomarnas arbetsbördä vinnas. Viktigare är, att med en sådan ordning nämndemännen skulle kunna mera regelbundet deltaga i rådhusrätternas arbete utan att däri-genom någon särskilt stor ökning av deras antal blir nödvändig. Enligt vår mening har nämligen med rätta anmärkts att, med den föreslagna organisationen, nämndemännen — möjligen med undantag för storstäderna — komma att tjänstgöra så sällan, att de icke tillnärmelsevis på samma sätt som häradsrätternas nämndemän bliva förtrogna med domstolsarbetet. En på lagrådets begäran upprättad, vid dess utlåtande såsom bilaga fogad statistik rörande brottmålen i 30 städer, varest rådhusrätt förutsättes skola bibehållas, bestyrker riktigheten av nämnda anmärkning. Enligt denna statistik utgjorde i 18 städer under vartdera av åren 1937 och 1938 antalet mål angående brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, lägst 4 och högst 31, medan övriga mål om ansvar för brott, varå urbota bestraffning kan följa, växlade mellan 13 och 77. Antalet mål, vari endast böter kunnat ådömas, är givetvis betydande, men därutinnan är statistiken icke vägledande, emedan dels ett stort antal av dessa mål komma att bortfalla genom de nya reglerna om strafföreläggande, dels vissa av dem kunna förväntas bliva avgjorda av rådhusrätt såsom enmansdomstol. Mot vad nu föreslagits kan erinras, att rådhusrätt med tre nämndemän skulle få större kompetens än ting med tremansnämnd. Vid en sådan invändning bör ej fästas större avseende, då förslaget över huvud ej eftersträvar fullständig likformighet mellan domstolsorganisationen på landet och i städerna.

Vid en ändring av rådhusrätternas sammansättning i enlighet med vad här föreslagits bör givetvis omröstning till dom i rådhusrätt med nämnd regleras på samma sätt som i häradsrätt.

En ingalunda betydelselös detalj i fråga om nämnd vid rådhusrätt är spörsmålet, vilka mål som böra handläggas med den i förslaget förutsatta nämnden. Från vissa håll har påyrkats, att nämndens kompetens skall begränsas mera än som skett i förslaget. Mot en sådan ändring kan, därest förslaget i övrigt bibehålles oförändrat, med allt skäl göras gällande, att nämnden i åtskilliga städer då skulle bli så litet anlitad att nämndemännen bleve så gott som främmande för domstolsarbetet. Större anledning finnes att under nyssnämnda förutsättning göra en ändring i motsatt riktning. Här om hänvisas till de förut refererade statistiska uppgifterna angående antalet grövre brottmål i vissa städer. Av nämnda statistik synes också framgå, att den i förslaget förutsatta nämndens kompetens utan olägenhet kan ökas till

att omfatta alla brott, varå straffarbete kan följa. Härigenom skulle antalet nämndmål åren 1937 och 1938 hava ökats i Stockholm och Göteborg med mindre än 10 %, medan i övriga städer ökningen väl procentuellt blivit större, men om man ser till de absoluta talen ändock blivit ganska obetydlig; i de först berörda 18 städerna skulle ökningen — med två undantag vilka båda avse blott ett av de år statistiken omfattar — ej ens hava uppgått till 10 mål om året.

Regleras frågan om nämnd i rådhusrätt i enlighet med vad av oss förordats, har uppenbarligen den nu behandlade gränsdragningen mindre betydelse. Övervägande skäl tala dock för att även vid en sådan reglering kräves stor nämnd, då domen kan gå ut på straffarbete.

Det bör påpekas, att om lagstiftningen rörande förmögenhetsbrotten reformeras i enlighet med det av straffrättskommittén nyligen framlagda förslaget i ämnet, någon ökning av de brott, som kunna förskylla straffarbete i två år eller därutöver, torde komma att inträda.

1 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Såsom i processlagberedningens motiv framhålles, är det för rättsskipningens av stor vikt, att domsagoarbetet ordnas på sådant sätt, att häradshövdingens arbetskraft i första hand kommer till användning för de egentliga domaruppgifterna. Han bör därför befrias från expeditionsgöromål och andra bestyr, som äro av mera underordnad betydelse. Huru detta arbete skall fördelas mellan olika befattningshavare och vilka benämningar dessa skola bära synes icke lämpligen böra bli föremål för reglering i lag, åtminstone icke på nuvarande stadium, då frågan om domstolsorganisationen på landet är upptagen till förnyad utredning. Därtill kommer, att förhållandena i de olika domsagorna äro så skiftande, att en jämförelsevis stor rörelsefrihet torde böra tillkomma Kungl. Maj:t vid behandlingen av hithörande administrativa frågor. Lagrådet hemställer därför, att i andra stycket av förevarande paragraf endast uttalas, att i domsaga skall, om göromålen kräva det, finnas en eller flera biträdande domare. Vinner denna hemställan beaktande, bör 4 kap. 3 § andra stycket innehålla, att biträdande domare i domsaga förordnas av Konungen för viss tid samt att, där behovet av biträdande domare finnes stadigvarande, sådan domare utnämnes av Konungen.

5 §.

Lagrådet:

Enligt lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden kunna häradsrätterna å sammanträden med tremansnämnd upptaga, bland annat, mål angående ansvar för förseelse,

som i lag eller författning ej är belagd med svårare straff än böter, högst femhundra kronor, såvida målet ej är av beskaffenhet att talan däri kan föras av målsägande.

Innebörden av sistnämnda undantag är ej alldeles otvetydig. Å ena sidan kan göras gällande, att alla mål rörande sådana brottskategorier, vid vilka målsägande är tänkbar, äro uteslutna från behandling med tremansnämnd, även om det är uppenbart att i det förevarande fallet målsägande ej finnes. Å andra sidan kan hävdas, att undantaget gäller allenast sådana mål, i vilka det av utredningen framgår att målsägande finnes. Sannolikt är den senare tolkningen den i praxis vanliga.

Det remitterade förslaget har i förevarande hänseende erhållit en från 1918 års lag något avvikande lydelse, som emellertid även den lämnar rum för olika tolkningar. Såsom förutsättning för att häradsrätt skall vara domför med tre i nämnden angives, att brottet är sådant, att målsägande ej finnes. Såvitt av motiven framgår har någon ändring i sak av vad nu gäller icke avsetts. Den ändrade lydelsen torde hava ansetts påkallad av att målsägandens åtalsrätt enligt förslaget skall vara subsidiär i förhållande till åklagarens.

Den otydlighet, som vidlåder det föreslagna stadgandet, bör undanröjas. Därvid torde företräde böra tillerkännas den ståndpunkt, som låter omständigheterna i det särskilda fallet vara avgörande. Det väsentliga syftet med undantaget, nämligen att från handläggning med tremansnämnd utesluta mål däri målsägande kan antagas komma att framställa ersättningsanspråk, blir därigenom tillgodosett, utan att tremansnämndens kompetens kan anses bliva alltför omfattande. Mot den nu förordade gränsdragningen skulle kunna invändas, att om — sedan ett mål utsatts till handläggning med tre i nämnden — en målsägande ger sig tillkänna, det blir nödvändigt att avbryta handläggningen och utsätta den till annat sammanträde. Sådana fall torde emellertid komma att bliva så sällsynta, att de kunna lämnas ur räkningen. Där est efter brottmålets avgörande en målsägande framträder och vill i särskild rättegång väcka ersättningstalan, står möjlighet därtill honom öppen. I denna rättegång är den med tremansnämnd i brottmålet meddelade domen enligt förslaget icke bindande. Men den omständigheten att målsägande ger sig tillkänna medför med den nu förordade lösningen ej att brottmålsdomen kan angripas genom domvillobesvär på grund av bristande domförhet hos rätten.

Lagrådet hemställer, att åt ifrågavarande stadgande, såvitt nu är i fråga, gives det innehållet, att häradsrätt skall vara domför med tre i nämnden, då mål rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och anledning saknas till antagande att målsägande finnes. Att tillägga tremansnämnden kompetens i de fall, då målsägande finnes men förklarat sig ej ämna föra ersättningstalan eller träffat förlikning om sitt ersättningsanspråk, synes knappast lämpligt.

Iakttages denna hemställan, böra liknande ändringar göras i 1 kap. 11 § andra stycket och 48 kap. 1 § andra stycket.

15 §.

Lagrådet:

Det i första stycket upptagna förbudet mot att till samma rättegångsdag utsätta flera mål än att de kunna beräknas bliva slutförda under en tid av sex timmar är otvivelaktigt välgrundat. Emellertid kan det sättas i fråga om förbudet bör vara alldeles oeftergivligt. Undantagsvis, såsom då målen äro av mycket enkel beskaffenhet eller för nämndens ledamöter eller ett flertal av dem föreligger betydande svårighet att tjänstgöra ännu en dag, synes det böra vara tillåtet att till behandling på samma dag utsätta flera mål än som följer av den angivna regeln, särskilt om det icke är fråga om annat än ett mindre väsentligt överskridande av den bestämda tiden.

Lagrådet hemställer därför om sådan ändring i första punkten, att vad där stadgas blir gällande, därest ej synnerliga skäl föranleda annat.

2 KAP.

2 §.

Justitieråden Eklund och Lawski:

Vid instansordningens utformning har processlagberedningen ansett sig böra föreslå, att ett nytt förfarande med allenast en instans anordnas för att tillgodose särskilt affärslivets behov av skyndsamma avgöranden. Någon närmare utredning huruvida eller i vad mån behov av en sådan anordning är för handen förebringas icke. Beredningen nöjer sig med att konstatera, att enligt beredningens åsikt starka skäl tala för att åt parterna lämnas tillfälle att anlita ett eninstansförfarande vid sidan av skiljemannaförfarandet. Att det nya förfarandet bör förläggas till hovrätt motiveras allenast med hänsyn till domstolens sammansättning.

Den föreslagna anordningen synes icke vara ägnad att i någon större utsträckning tillgodose de önskemål som man inom affärslivet söker förverkliga genom att hänskjuta tvister till avgörande av skiljemän. Härutinnan må till en början erinras om att de i kontraktsformulär för vissa branscher ofta förekommande klausuler, enligt vilka ett fast skiljedomsinstitut skall utse skiljemännen, ej sällan tillkommit huvudsakligen av det skälet att det ansetts önskvärt att tvister rörande kontraktens tolkning och tillämpning avgöras av en domstol, inom vilken såväl juridisk som teknisk sakkunskap är representerad utan att parterna kunna inverka på domstolens sammansättning. En sådan domstol kan icke ersättas av en hovrättsdivision. För att fylla dess plats kräves en specialdomstol så inrättad som t. ex. Sø- og Handelsretten i Köpenhamn. Lika litet kan ett förfarande med hovrätt såsom enda instans träda i stället för den utväg som under den av världskriget framkallade kristiden i vissa fall anlidades för att snabbt erhålla ett auktoritativt avgörande av en då uppkommen ny rättsfråga, där utgången var av prejudice-rande betydelse för ett flertal liknande fall, nämligen att utse ledamöter av högsta domstolen till skiljemän. En hovrättsdom i en sådan fråga får icke

något egentligt värde såsom prejudikat, så länge det i ett annat likartat fall står part öppet att draga samma fråga under högsta domstolens prövning. Ytterligare en anledning för kontrahenter i ett avtal, vilka önska säkerställa ett snabbt slut på uppkommande tvister, att, även efter genomförandet av en sådan anordning som här föreslås, använda skiljedomsklausul är att söka däri att en överenskommelse om hovrätt såsom enda instans enligt förslaget kan träffas först sedan tvist redan uppkommit.

För att vinna syftet att, utan att skäliga krav på säkerheten eftersättas, tillgodose särskilt affärslivets behov av skyndsamma avgöranden synes den närmast till hans liggande utvägen vara att reglera skiljemannaförfarandet på sådant sätt att största möjliga garantier för avgörandets tillförlitlighet skapas och att med hänsyn härtill icke upprätthålla förbud för domare i någon instans att åtaga sig skiljemannauppdrag under förutsättning att han icke utses av den ena parten. Den närmare kontakt, som domare vid fullgörandet av skiljemannauppdrag kan erhålla med det praktiska rättslivet, måste vara till gagn för såväl domstolarna som rättsutvecklingen på handelsrättens område. Härvid förutsättes, att anledning saknas att söka avskaffa skiljedomsförfarandet; ligger en sådan tanke bakom förslaget hade den bort klart uttalas och motiveras.

Mot nämnda förfarande kan väl anmärkas att det måste bli dyrare än en rättegång i en enda instans, framför allt om någon särskild rättegångsavgift icke skall utgå. Det kan emellertid å andra sidan ifrågasättas, om det är försvarligt att för sådana stora invecklade mål, för vilka eninstansförfarandet närmast är avsett, skapa en ordning, som möjliggör en billigare rättegång än den som står andra rättssökande till buds. För att undgå en påtaglig orättvisa synes det i varje fall vara nödvändigt att såsom villkor för rätten att anlita eninstansförfarandet uppställa att en viss icke alltför obetydlig rättegångsavgift erlägges. Sker det, skulle emellertid det föreslagna förfarandet näppeligen komma att anlitas i stället för skiljemannaförfarandet.

Även om för närvarande ett visst behov av en sådan anordning som den föreslagna kan antagas vara för handen, måste likväl detta behov åtminstone i någon mån minskas i och med att den nya rättegångsbalken träder i kraft. Det synes vittna om väl stor pessimism att redan på förhand utgå från att även efter genomförandet av de moderna grundsatser, på vilka förslaget är byggt, den normala rättegångsordningen icke kommer att fungera på ett tillfredsställande sätt. Rent psykologiskt sett måste redan förefintligheten av den såsom ett privilegium för vissa grupper av rättssökande upptagna bestämmelsen verka i viss mån försvagande på underrätternas ställning. Detta kommer åter i strid med en av grundtankarna för reformen, nämligen att genom muntlighet, koncentration och omedelbarhet skapa större garantier för att redan i första instans träffas ett riktigt avgörande, så att fullföljd av talan — som i framtiden kommer att vara förenad med betydligt högre kostnader än för närvarande — blir onödig. Anordningen kan också, i direkt strid mot syftet med reformen, komma att verka i den riktningen, att underrätterna betraktas såsom ett slags bagatelldomstolar. För att möjliggöra

ett särskilt snabbt avgörande i sådana fall där detta är av synnerlig vikt erbjuder sig den utvägen att tillerkänna rättsverkan åt en utfästelse att ej fullfölja talan i tvistemål vari förlikning är tillåten. Skulle det sedermera, efter det att viss erfarenhet vunnits om verkningarna av rättegångsreformen, visa sig att det finnes en mera allmän önskan om införande av ett förfarande med hovrätt såsom första och enda instans, kan frågan upptagas till förnyat övervägande.

Om vad nu anförts är riktigt, skulle fog kunna finnas för antagande att den föreslagna anordningen icke kommer att tagas i bruk i någon större utsträckning och att alltså uttalade farhågor för mindre önskvärda verkningar av densamma borde vara överdrivna. Någon säker slutsats i den riktningen kan emellertid icke dragas. Intet hindrar att av en eller annan anledning vissa grupper eller typer av mål — däribland sådana för vilka anordningen ej är avsedd t. ex. mål av enkel beskaffenhet, i vilka parterna eljest skulle nöjt sig med underrättens dom — komma att hänskjutas till hovrätt såsom enda instans. En sådan utveckling skulle emellertid icke vara lycklig. Enhetligheten i rättsskipningen, som det ankommer på högsta domstolen att genom sin verksamhet upprätthålla, skulle kunna på ett visst rättsområde sättas i fara. Det är icke något tillfredsställande resultat att, om en och samma rättsfråga förelegat till bedömande inom två hovrätter eller på skilda avdelningar inom en hovrätt och målen fått olika utgång, någon möjlighet icke förefinnes att fastställa vilken mening skall vara gällande, förrän möjligen ett liknande fall kommer under högsta domstolens prövning. Icke heller skulle det vara till gagn för rättsskipningen, om, såsom det kan befaras, flertalet av de stora handelsmålen koncentrerades till några av hovrätterna — sannolikt Svea hovrätt, hovrätten för västra Sverige och hovrätten över Skåne och Blekinge — så att domstolarna i övrigt, däribland alltså även högsta instansen, skulle i endast ringa utsträckning få taga befattning med dylika mål.

Slutligen må framhållas, att i fråga om vissa bestämmelser i förslaget gäller, att de vid tillämpning å det föreslagna förfarandet leda till resultat, som icke kunna anses vara helt tillfredsställande. Det kan sålunda ifrågasättas, om det är riktigt att meddela förbud för tredje man att fullfölja talan mot hovrättens beslut i fråga, som angår t. ex. skyldighet för honom att förete skriftlig handling eller ersättning till vittne eller sakkunnig. Tredje mannen har, såsom processlagberedningen själv framhåller, icke förbundit sig att låta vid hovrättens prövning bero, och hans ställning är densamma, då han indrages i rättegången i hovrätten, vare sig målet väckts i hovrätten eller fullföljts dit. Att bereda tredje man möjlighet att i dylika fall överklaga hovrättens beslut skulle å andra sidan otvivelaktigt medföra vissa olägenheter. Vad angår fullföljd av talan från parts sida lider regeln i 54 kap. 9 § dessutom av en viss oklarhet. Enligt ordalagen är fullföljdsrätt utesluten endast i sådana mål som på grund av parternas överenskommelse upptagits omedelbart av hovrätten. Det lär emellertid vara avsett, att detsamma skall gälla i mål som avvisas av hovrätten t. ex. på den grund att det icke

styrkes, att en giltig överenskommelse föreligger, eller därför att hovrätten vid en prövning ex officio finner att tvisteföremålets värde icke överstiger 3,000 kronor eller att tvisten är sådan som avses i 10 kap. 17 § första stycket. Om denna lösning är riktig kan emellertid vara föremål för tvekan. I varje fall torde det, såsom ett flertal rättsfall i fråga om skiljedomstols behörighet utvisa, icke kunna undgås att i tvivelaktiga gränsfall frågan om hovrättens avvsningsbeslut äger bindande kraft eller icke drages under annan domstols prövning. Anmärkningsvärt är vidare att, ehuru hovrätten har att upptaga mål som här avses såsom första instans, part icke har skyldighet att i samma utsträckning som vid underrätten iakttaga personlig inställelse. Såsom en brist måste också betraktas, att bestämmelserna i 14 kap. 1—6 §§ om förening av mål i allmänhet icke kunna komma till användning i fall som här avses.

Under åberopande av vad här blivit anfört hemställes, att bestämmelsen i 2 kap. 2 § första stycket 2 måtte utgå.

4 §.

Justitierådet von Steyern och regeringsrådet Hjärne:

Såsom av 1 kap. 11 § framgår, skall rådhusrätt vara domför med en ledamot vid förberedelsen i tvistemål och brottmål. Bestämmelsen innebär att det överlämnas åt varje rådhusrätt att avgöra, huruvida en eller flera domare skola delta på detta skede av rättegången. Enligt 3 kap. 6 § skall beträffande rättegången i högsta domstolen Kungl. Maj:t bestämma, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av nedre justitierevisionen eller tjänsteman vid denna. Det skall alltså stå Kungl. Maj:t fritt att förordna att förberedande åtgärder anförtros åt den revisionssekreterare, som skall föredraga målet inför fullföljdsavdelningen. I anmärkningsvärd motsats till dessa bestämmelser står regeln i förevarande paragraf, enligt vilken förberedelsen i hovrätt skall handläggas av fullsutten rätt d. v. s. fyra eller fem ledamöter; endast i fråga om ett fåtal, övervägande expeditionella åtgärder är en ledamot behörig. Dessa åtgärder äro av sådan art, att de förutsättas kunna efter Kungl. Maj:ts bestämmande överlämnas åt en tjänsteman vid hovrätten.

Ett visst fog för att uppställa strängare krav på domförhet i hovrätt än i underrätt kan hämtas därav att möjligheten att genom fullföljd av talan vinna rättelse i begångna misstag är mera begränsad. Av egentlig betydelse är detta motiv endast beträffande ringare mål och mål, som jämlikt 2 kap. 2 § första stycket 2 prorogeras till hovrätt. Mot detta skäl böra emellertid vägas de betydande praktiska olägenheter, som måste bliva en följd av en tvingande föreskrift om att samtliga dömande ledamöter skola delta i förberedelsen. Främst kommer därvid i betraktande att vissa av de frågor, som möta under förberedelsen i hovrätt, kräva ett grundligt inträngande i målet, däri inbegripet det i underrättsprotokollen återgivna bevismaterialet. Detta är nödvändigt bland annat då det skall avgöras, om underrättsbevisningen skall förebringas på nytt i hovrätten (35 kap. 13 §). Liknande fall kunna

uppkomma, då det gäller att avgöra om yttrande från sakkunnig skall inhämtas (50 kap. 11 § och 51 kap. 11 §) eller om målet kan företagas utan huvudförhandling (50 kap. 21 § och 51 kap. 21 §). Men om vid huvudförhandlingen samtliga domare på förhand äga en ingående kännedom om processmaterialet, är det fara värt, att domarnas ävensom parternas och ombudens intresse för förhandlingen slappas och att förfarandets tyngdpunkt kommer att glida över till det skriftliga materialet. Åtskilliga av de åtgärder, som komma i fråga vid förberedelsen, utöver de i förevarande paragraf angivna, äro vidare av den art, att de liksom i rådhusrätt utan betänklighet kunna anförtros åt en ledamot ensam. Såsom exempel må anföras föreläggande för part att inbetala förskott å delgivningskostnad (33 kap. 26 §), beslut om företeende av skriftligt bevis eller föremål eller om bevisupptagning utom huvudförhandlingen (50 kap. 11 § och 51 kap. 11 §), föreläggande för vittne att granska räkenskaper etc. (36 kap. 8 §), beslut om förskott till vittne eller sakkunnig (36 kap. 25 § och 40 kap. 18 §) samt, i samråd med ordföranden, beslut om utsättande av tid för huvudförhandling (50 kap. 13 § och 51 kap. 13 §) och — därest lagrådets hemställan på denna punkt beaktas — om den ordning i vilken parterna skola vid huvudförhandlingen utveckla sin talan (50 kap. 16 § och 51 kap. 16 §). Att i dessa och andra liknande fall, som hava sin motsvarighet i underrätts- och högsta domstolsprocessen, obetingat fordra att minst fyra hovrättsledamöter skola deltaga, måste leda till ett tidskrävande arbete och en onödigt dyrbar organisation. Lämpligast synes vara att hovrätterna — såväl i fullföljda som i omedelbart upptagna mål — i likhet med rådhusrätterna få frihet att utbilda den praxis, som kan finnas mest ändamålsenlig.

På grund av vad nu anförts förordas, att i förevarande paragrafs första stycke stadgas, att hovrätt skall vid måls förberedande vara domför med en ledamot. En sådan regel innebär tydligen icke behörighet för en ensam ledamot att meddela slutligt beslut, vare sig beslutet gäller avvisande av en i själva saken fullföljd talan eller avgörande av en särskilt fullföljd rättegångsfråga. Undantag från regeln bör emellertid uppställas så till vida, att endast fullsutten rätt må meddela beslut i fråga om häktning och reseförbud. Då någon utvidgning av den i andra stycket avsedda kompetensen för hovrätts tjänsteman ej bör komma i fråga, erfordras vid bifall till denna hemställan en redaktionell jämkning av detta stycke.

Justitieråden Eklund och Lawski:

I likhet med justitierådet von Steyern och regeringsrådet Hjärke finna vi, att bestämmelserna om hovrätts domförhet vid måls förberedande kunna — även om det bör vara möjligt att genomföra en faktisk arbetsfördelning — leda till en onödig arbetsbelastning för hovrättsledamöterna, med påföljd att organisationen blir dyrbarare än som är av nöden. Enligt vår mening kan man emellertid icke uppdraga beslutanderätt åt enskild ledamot i så stor utsträckning som nämnda lagrådsledamöter förordad. En exakt gränsdragning är svår att göra innan erfarenhet vunnits, vartill kommer att sär-

skilda förhållanden kunna betinga, att en generellt fastslagen reglering icke är önskvärd. Den lämpligaste utvägen synes därför vara att tillerkänna Kungl. Maj:t rätt att i hovrätternas arbetsordningar bestämma, ej blott i vilken utsträckning — bortsett från beslut i fråga om häktning och reseförbud — hovrätt skall vid måls förberedande vara domför med en ledamot utan även i vilken omfattning åtgärd, som avser måls beredande, må vidtagas av tjänsteman vid hovrätt. Därvid förutsättes, dels att det kommer att lämnas hovrätt öppet att i vissa frågor själv träffa det avgörande som betingas av omständigheterna i det särskilda fallet, dels att hovrättstjänstemans kompetens kommer att bestämmas i överensstämmelse med förslaget.

Vi hemställa om en ändring av förslaget i enlighet med vad här anförts.

6 §.

Justitieråden Eklund och von Steyern samt regeringsrådet Hjärne:

Då Värmlands län i förslaget hänförts till hovrätten för Västra Sverige, må erinras om att efter tillkomsten av processlagberedningens betänkande statsmakterna beslutat att en så benämnd hovrätt skall inrättas, omfattande Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län men icke Värmlands län. Därefter hava icke veterligen tillkommit några omständigheter som bragt frågan om Värmlands län i ett ändrat läge.

3 KAP.

Lagrådet:

Medan beträffande de två lägre instanserna alla organisatoriska föreskrifter, som ansetts böra erhålla lags karaktär, upptagits i förslaget, har vad angår högsta domstolen förutsatts, att vissa dylika föreskrifter skola meddelas i särskild lag, vartill förslag ännu ej utarbetats. Härigenom skulle bland annat väl underdomstolarnas men ej högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar bliva fastslagen i rättegångsbalken. Att en bestämmelse härom saknas är så mycket mindre tillfredsställande, som i 4 § av detta kapitel förutsättes ett stadgande om dylik tjänstgöring. Då det icke synes vara avsett att ett sådant skall inflyta i regeringsformen, bör lämpligen i kapitlet intagas en bestämmelse att högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar. Därest den fortsatta utredningen skulle giva vid handen att i högsta domstolen böra finnas president samt särskilt utsedda ordförande och vice ordförande på avdelningarna, böra på sätt som skett i fråga om hovrätterna bestämmelser även härom införas i rättegångsbalken. Huruvida i övrigt den fördelning av materialet mellan rättegångsbalken och den särskilda lagen, som förslaget innebär, är lämplig, kan ännu ej bedömas, och lagrådet måste därför lämna frågan härom öppen.

4 §.

Lagrådet:

Då i paragrafens sista stycke såsom hinder för vissa brådskande måls hänskjutande till högsta domstolen i dess helhet upptagits, att målen förekomma

å tid, då alla avdelningarna ej äro samlade, innebär detta enligt lagrådets mening en icke påkallad avvikelse från gällande bestämmelser, vilka möjliggöra måls hänskjutande till plenum jämväl under den del av september, då endast två avdelningar tjänstgöra, liksom i det undantagsfall att mål företages under jul- eller påskledighet. Det hemställes därför, att såsom hinder för hänskjutande till plenum måtte angivas, att målet förekommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

6 §.

Lagrådet:

I befogenheten att verkställa tillståndsprovning måste anses inrymd jämväl en rätt att vidtaga för denna provning nödvändiga förberedande åtgärder och att behandla frågor som eljest äga direkt samband med densamma. Utan uttryckligt stadgande bör alltså hit höra att besluta i fall som, avses i 55 kap. 10 § och 56 kap. 10 § eller — jämlikt hänvisningen i 55 kap. 16 § — i 50 kap. 11 § och 51 kap. 11 §, ävensom att avgöra fråga om rättegångskostnad i det fall, att sådan fråga uppkommer i samband med att provningstillstånd vägras. Att, därest nuvarande bestämmelser om fri rättegång lämnas i huvudsak oförändrade, provning av fråga om fri rättegång i högsta domstolen må ske av tre ledamöter, synes uppenbart. Genom att i allmänhet icke hel avdelning av domstolen behöver anlitas för nämnda avgöranden vinnes en önskvärd arbetsbesparing. En ytterligare sådan skulle kunna erhållas, om jämväl nådeärenden kunde handläggas i denna ordning. Frågan härom synes böra tagas under övervägande i samband med utarbetandet av de förslag till ändringar i regeringsformen, som föranledas av processreformen.

Andra stycket i förevarande paragraf innebär, att Kungl. Maj:t skall kunna liksom nu genom instruktion för nedre justitierevisionen bestämma om de åtgärder, som för målets beredande må vidtagas av revisionen eller tjänsteman vid denna. Med den nya rättegångsordningen skulle emellertid instruktionen i denna del, i motsats till vad som nu är fallet, komma att beröra processuellt betydelsefulla frågor av den art, att de beträffande de lägre instanserna ansetts böra regleras i lag. I och för sig är intet att anmärka mot den smidiga reglering, förevarande stadgande innebär, men en sådan reglering bör, då det gäller högsta domstolen, icke ske i administrativ ordning. Med hänsyn härtill och då ändringar i föreskrifterna sannolikt komma att visa sig erforderliga ganska ofta, åtminstone till en början, hemställes, att högsta domstolen själv får meddela bestämmelser i ifrågavarande avseende.

8 §.

Lagrådet:

Med den föreslagna ordningen för målens behandling i högsta instans kommer det stora flertalet av dem att av revisionssekreterare föredragas för till-

ståndsprövning, och ett mycket stort antal av målen lära därvid bliva slutligt avgjorda. Föredragningen kommer utan tvivel att liksom nu bliva mycket krävande — lämpligen bör föredraganden jämväl avgiva betänkande — och någon sänkning av de krav, som nu måste ställas å revisionssekreterarna, kan ej gärna komma i fråga. Med hänsyn härtill torde revisionssekreterarna böra bibehålla sin nuvarande ställning samt alltjämt bliva utnämnda eller förordnade av Kunql. Maj:t. De torde ock böra omnämnas i 4 kap, 2 §, varav i sin tur följer, att i förevarande paragraf bör angivas, att i nedre justitierevisionen revisionssekreterare skola finnas.

4 KAP.

14 §.

Lagrådet:

Enligt andra stycket i denna paragraf skall part, som vill göra jäv mot domare, framställa invändningen »så snart ske kan», sedan han erhöit kännedom om att domaren sitter i rätten eller eljest tager befattning med målet eller, om den omständighet varå jävet grundas då ej var känd för parten, sedan han erhöit sådan kännedom. Med denna bestämmelse har icke avsetts någon ändring i nu gällande regler. Jäv skall således icke i något fall behöva anmälas vid annat tillfälle än då förhandling i målet förekommer eller i samband med att talan eljest föres däri, och om parten — med eller utan laga förfall — uteblivit från rätten, skall detta ej medföra att han förlorar sin rätt att framställa jävsinvändningen. Stadgandets åsyftade innebörd i dessa hänseenden kommer tydligare fram om det utsäges, att parten skall framställa invändningen då han första gången för talan i målet efter det han erhöit kännedom varom ovan nämnts.

I 34 kap. 3 § föreskrives att om part i rätt tid gjort invändning därom att rätten icke är behörig att upptaga målet, rätten skall så snart ske kan giva särskilt beslut däröver. En motsvarande regel bör gälla för det fall, att jävsinvändning framställts i rätt tid, och synes lämpligen kunna upptagas såsom en sista paragraf i 4 kap.

5 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Enligt 12 § lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens må, då vid domstol förekommer mål om obehörigt användande eller yppande av yrkeshemlighet eller om missbrukande av förebild, som avses i 3 § andra stycket samma lag, på begäran av den, vilkens rätt förmenas hava blivit kränkt genom den åtalade handlingen, domstolen, därest målets offentliga handläggning prövas kunna för honom medföra ytterligare skada

i samma hänseende, förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Och enligt 9 § lagen den 18 juni 1925 om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar äger domstol, vid vilken förekommer mål om ansvar för förseelse mot lagens föreskrifter, att, därest målets offentliga handläggning finnes kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, på begäran av denne förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar. Även i andra mål än nu sagts kan emellertid offentlig handläggning tänkas medföra skada därigenom att yrkeshemlighet blir yppad. I förslaget har endast så till vida tagits hänsyn härtill att i 39 kap. 1 § föreskrivits att vid syn yrkeshemlighet ej får röjas, med mindre synnerlig anledning förekommer därtill. Framhållas må ock, att i norsk rätt (lov om domstolene § 128 och lov om rettergangsmaaten for tvistemaal § 209) finnas allmänna bestämmelser som äro ägnade att i större utsträckning än enligt förslaget kan ske förebygga att yrkeshemlighet röjes i samband med rättegång.

Med hänvisning till det anförda hemställer lagrådet, att andra stycket av förevarande paragraf utvidgas till att omfatta jämväl fall då det kan antagas, att till följd av offentligheten yrkeshemlighet kan uppenbaras.

5 §.

Lagrådet:

Såsom i motiven framhålles, förekommer för närvarande att överläggning till beslut av enkel beskaffenhet hålles i närvaro av parter, vittnen och allmänheten. I sådana fall äger överläggningen väl icke rum inom lykta dörrar, men den brukar föras lågmålt i syfte att vad som yttras ej skall uppfattas av andra än rättens ledamöter och tjänstemän. Verklig offentlig överläggning förekommer ej i nuvarande rättegångsförfarande och synes ej böra införas. Detta lärer ej heller vara avsett med det föreslagna stadgandet. För att vad som åsyftas skall komma till tydligare uttryck synes emellertid en jämkning av ordalagen vara önskvärd.

8 §.

Lagrådet:

I överensstämmelse med vad i lagen den 13 juni 1902 om tolks anlitan vid domstol förutsättes utgår förslaget från att allmän tolk finnes vid vissa domstolar. En erinran om att anställande av sådan tolk beror av Kungl. Maj:ts förordnande har upptagits i 6 § sista stycket av detta kapitel. Uppenbart är att de avlöningsförmåner, som skola vara förenade med en anställning såsom allmän tolk, komma att av statsmakterna bestämmas i vedertagen ordning. Anledning synes därför icke föreligga att, på sätt i förevarande paragraf skett, upptaga en bestämmelse om att till allmän tolk utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Åt paragrafen kan lämpligen givas det innehåll att till den som särskilt förordnas att biträda såsom tolk utgår av allmänna medel arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt ävensom att i brottmål, vari åklagare för talan, ersättningen skall stanna å statsverket.

6 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Under punkt 2 torde böra omnämnas även tolk, om sådan anlitas.

6 §.

Lagrådet:

Det i andra stycket medgivna undantaget från regeln att i protokoll skall antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, samt vad rätten iakttagert vid syn å stället synes hava fått en något för vidsträckt omfattning, då det gjorts tillämpligt på varje slag av förhandling i hovrätt eller högsta domstolen, vid vilken sådant bevis upptages. Även i dessa båda instanser bör tydligen protokollering ske, då beviset upptages före huvudförhandlingen eller i besvärsmål vid annan förhandling än sådan, som omedelbart föregår måls avgörande (se 52 kap. 10 och 11 §§ samt 56 kap. 12 §). Protokollet erfordras i dessa fall för att göra beviset tillgängligt vid målets prövning i samma instans.

Lagrådet hemställer följaktligen, att i andra stycket av förevarande paragraf stadgas, att vid huvudförhandling eller vid annan förhandling, som omedelbart föregår måls avgörande i hovrätt eller högsta domstolen, det ej skall vara nödigt att i protokollet antecknas utsaga eller iakttagelse, varom sägs i första stycket, med mindre, såvitt hovrätt angår, anteckning därav kan antagas bliva av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen.

8 §.

Lagrådet:

Regeln att protokollet skall under förhandlingen omedelbart avfattas i slutlig form innebär att protokollet uppsättes under förhandlingens gång och samtidigt med att denna fortskrider. Vad sålunda antecknas utgör det slutliga protokollet och får alltså icke bliva föremål för någon ytterligare bearbetning. Någon modifikation i denna regel synes önskvärd. Synegång på marken måste ibland ske under sådana förhållanden att det blir svårt att därunder föra anteckningar ägnade att utgöra slutligt protokoll. För syftet med bestämmelsen bör det vara tillräckligt att efter synegången, dock innan förhandlingen avslutats, protokollet uppsättes med stöd av minnesanteckningar. Ett annat fall må nämnas. Då vidlyftig bevisning skall upptagas, kan understundom den anordningen visa sig lämplig att protokollföraren under själva bevisupptagningen i snabbhetens intresse använder memorialformen för sina anteckningar och, efter det annan protokollförare avlöst honom, omedelbart dikterar ned ett slutligt protokoll som före förhandlingens slut överlämnas till rättens ordförande. Nu angivna synpunkter bliva tillgodosedda, om i första styckets första punkt angives att protokollet över förhandling skall före förhandlingens slut avfattas i slutlig form.

I det sist angivna fallet erbjuder sig tillika för den som avger utsaga en möjlighet att på ett mera betryggande sätt än protokollets uppläsning kontrollera huru utsagan avfattats; han kan ostört granska utskriften medan förhandlingen fortsätter och innan denna slutat anmäla om han har något att erinra mot avfattningen. Förhandlingen vinner också i friskhet och tid sparas, om sålunda en ofta tröttsam uppläsning undvikes. Lagrådet förordar sådan ändring av ordalagen i andra stycket att det blir tillåtet att giva den hörde del av utsagans avfattning på annat sätt än genom uppläsning.

11 §.

Lagrådet:

Enligt förslaget skall vid rätten över alla mål föras dagbok, utvisande bl. a. tiden då varje mål inkommit, därmed vidtagna åtgärder och tiden för målets avgörande samt, då talan fullföljts, tiden, då anmälan eller inlaga inkommit, och de åtgärder som vidtagits. Mot förslagets innehåll i denna del finnes intet att erinra. Däremot synes det icke vara påkallat att på sätt förslaget innebär för varje mål kräva att anteckningarna i dagboken skola återgivas å akten. En sådan dubbelföring tordje ej sällan vara överflödig. Frågan i vilken omfattning akten bör förses med anteckningar om vad i målet förekommit synes vara av sådan beskaffenhet att den lämpligen bör hänföras till de ämnen, om vilka Kungl. Maj:t jämlikt 13 § i detta kapitel har att meddela erforderliga föreskrifter. Det hemställes därför att vad 11 § innehåller om anteckningar å akten måtte utgå.

7 KAP.

9 §.

Lagrådet:

I 7 kap. 6 § uppställt hinder mot att taga befattning med förundersökning i brottmål bör självfallet gälla även polismyndighet. Då frågan om sådan myndighets medverkan vid förundersökning enligt förslaget regleras i rättegångsbalken, synes även jävsbestämmelsen böra där få sin plats, förslagsvis såsom ett andra stycke i förevarande paragraf eller under en efterföljande paragraf, samt innehålla att vad i 6 § är stadgat om allmän åklagare skall äga motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet.

8 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Nu gällande stadgar för Sveriges Advokatsamfund innebära, att det tillkommer samfundets styrelse att pröva huruvida den, mot vars ekonomi anmärkningar framkommit, må vara ledamot av samfundet. I förslaget har

samma ståndpunkt kommit till uttryck med den avvikelsen, att enligt andra stycket i förevarande paragraf den, som varit i konkurstillstånd och ej visat, att han är fri från borgenärernas krav, icke under några förhållanden får tillhöra det allmänna advokatsamfundet. Något behov av en sådan skärpning förefinnes näppeligen, eftersom det icke kan befaras, att en diskretionär prövningsrätt, motsvarande den som nu tillkommer styrelsen för Sveriges Advokatsamfund, icke skulle komma att utövas med erforderlig stränghet. Tillika må framhållas att enligt förslaget styrelsen har prövningsrätt i alldeles likartade fall, såsom i fråga om den, som fått till stånd ackordsförhandling utan konkurs eller förhandling om underhandsackord. Lagrådet hemställer därför, att berörda bestämmelse måtte få utgå.

Med hänsyn till advokatens ställning av fri yrkesutövare och hans uppgift att stå den rättssökande allmänheten till tjänst har i förevarande paragraf såsom allmän regel uppställts att till ledamot av advokatsamfundet ej må antagas den som är anställd i tjänst hos staten, kommun eller annan enskild än advokat. Uttrycket advokat lär i detta sammanhang vara liktydigt med den som bedriver verksamhet såsom advokat. Utövas sådan verksamhet under form av bolag, föreligger alltså icke något hinder för den som är anställd i bolagets tjänst att antagas till ledamot av samfundet.

Från den nu angivna regeln äger samfundets styrelse medgiva undantag. Lagtexten innehåller icke någon antydning beträffande de grunder efter vilka frågor om medgivande av undantag skola prövas och avgöras. I processlagberedningens motiv framhålles, att huvudsynpunkten bör vara om anställningen kan antagas menligt inverka på den anställdes självständighet såsom advokat och att detta i allmänhet ej torde kunna anses vara förhållandet i fråga om anställning å rättshjälpsanstalt eller i fall då anställningen icke innebär den huvudsakliga verksamheten utan endast till en mindre del upptager den anställdes arbetskraft.

Då advokatsamfundets styrelse avslagit ansökan om inträde i samfundet eller uteslutit någon därur, kan enligt förslaget omprövning av styrelsens beslut påkallas på vilken grund beslutet än vilar. Likaså äger justitiekanslern föra talan mot ett styrelsens beslut, som innebär att advokat icke skall uteslutas ur samfundet. Härvid bör dock uppmärksammas att den dispensprövning, varom nämnes i 2 § tredje stycket och 4 § andra stycket, helt lagts i styrelsens händer; det lär icke vara avsett att denna skälighetsbedömning skall kunna bliva föremål för högsta domstolens granskning. Om i det särskilda fallet styrelsens beslut att förvägra inträde eller utesluta någon ur samfundet grundats därpå att dispens ansetts erforderlig men icke böra beviljas, kan den med beslutet missnöjde icke få beslutet rubbat med mindre han visar, att beslutet icke tillkommit i behörig ordning eller att sådana förhållanden förelegat att dispens över huvud icke erfordrats. Likaså kan ett beslut, varigenom dispens beviljats, ej på talan av justitiekanslern ändras på den grund att tillräckliga skäl för dispens ej förelegat.

Uppenbarligen kan det mången gång vara svårt att avgöra om en verk-

samhet för annans räkning är att beteckna såsom tjänst eller alltså om den är av sådan art, att en advokat icke får utöva densamma utan medgivande av samfundets styrelse. Det är naturligt att advokat, som önskar åtaga sig en ny arbetsuppgift, i dylika tveksamma gränsfall underställer frågan styrelsens prövning, även om han själv anser sig av lagen oförhindrad att utan tillstånd utöva den nya verksamheten. Om nu styrelsen vid sin prövning kommer till motsatt uppfattning och tillika beslutar att vägra dispens, kan advokaten enligt förslaget icke få den underställda frågan omprövad av högsta domstolen annat än om han genom att trotsa styrelsens beslut nödgas denna att utesluta honom ur samfundet. Det kunde ifrågasättas om icke till undvikande av en dylik för advokatens yrkesverksamhet äventyrlig omgång möjlighet borde beredas honom att föra saken till högsta domstolen på ett tidigare stadium, genom besvär över styrelsens beslut i den underställda frågan. Sannolikt skulle emellertid den tänkta klagorätten icke bliva av större betydelse. Det kan nämligen med skäl antagas, att i omnämnda tveksamma fall den nya arbetsuppgiften i allmänhet är av den art att styrelsen, om den finner tjänst föreligga, saknar anledning att vägra dispens. Och där så undantagsvis blir fallet lärer advokaten vara oförhindrad att i vanlig ordning vid allmän domstol väcka talan rörande beslutet under åberopande att styrelsen överskridit sin befogenhet. Med hänsyn till vad nu anförts synas tillräckliga skäl ej föreligga att införa en klagorätt utöver den i 8 § medgivna.

Ehuru förslagets innebörd i de avseenden som här berörts icke kommit till otvetydigt uttryck i lagtexten, anser sig lagrådet likväl icke böra hemställa om mera uttömmande regler härutinnan. Lagrådet utgår härvid från att Kungl. Maj:t kommer att tillse att, i den mån det finnes erforderligt, bestämmelser, kompletterande lagtexten, inflyta i stadgarna för samfundet.

9 KAP.

8 §.

Lagrådet:

I motiven under denna paragraf uttalas att beträffande vite i rättegång syntes, i likhet med vad nu i praxis torde iakttagas, böra gälla att föreläggande för juridiska personer skall avse de fysiska personer, som äro att anse såsom ställföreträdare eller, därest omständigheterna sådant föranleda, någon av dem. Enligt lagrådets mening är det emellertid mest förenligt med vitets karaktär av tvångsmedel att rätten får fritt bestämma om föreläggandet skall riktas omedelbart mot den juridiska personen eller mot dess ställföreträdare eller mot båda. Valet mellan dessa vägar bör få bero på vad som bäst lämpar sig med hänsyn främst till intresset att snabbt ernå önskad effekt. Härvid bör bland annat uppmärksammas att, om föreläggandet riktas mot den juridiska personen, dennas ofta starkare ekonomiska ställning kan beaktas vid bestämmandet av vitets storlek och att olägenheter, för-

knippade med personväxling bland ställföreträdare, undvikas. Däremot får naturligtvis den allmänna regeln, att utdömt vite kan vid bristande tillgång övergå till frihetsstraff, icke någon tillämpning under angivna förutsättning. Nämnda straffrättsliga drag hos vitet är dock icke något konstitutivt hos detta tvångsmedel. Det saknar ju också helt betydelse där vitesbeloppet kan uttagas, och endast i sådana fall kan överhuvud bliva tal om att vända sig direkt mot den juridiska personen. Då åt bestämmelserna om vite givits en avfattning som icke hindrar en tillämpning i överensstämmelse med den ståndpunkt lagrådet här intagit, föranleda desamma icke någon erinran.

10 KAP.

3 och 4 §§.

Lagrådet:

Ehuru det lärer vara åsyftat att bestämmelserna i dessa paragrafer skola vara tillämpliga även å juridiska personer, har detta icke kommit till klart uttryck vid lagtextens utformning. Ett förtydligande härutinnan synes därför vara önskvärt.

8 §.

Lagrådet:

Den i förevarande paragraf upptagna forumbestämmelsen avser endast talan mot den som utfört den skadegörande handlingen. Såsom av motiveringen framgår, kan mot annan än den skadevällande talan i saken väckas vid domstolen i gärningsorten endast om talan samtidigt föres mot den skadevällande. Enligt 10 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik och 7 § lagen den 26 maj 1922 angående ansvarighet för skada i följd av luftfart kan däremot tvist om skyldighet att ersätta uppkommen skada, även om talan riktas uteslutande mot annan än den som företagit den skadegörande handlingen, upptagas av allmän underrätt i den ort där olycksfallet inträffat. Starka skäl tala för att uppställa en motsvarande forumregel i andra likartade fall, t. ex. då ersättningsanspråk jämlikt lagen den 12 mars 1886 riktas mot järnvägs innehavare. Någon anledning synes ej föreligga att stanna vid de fall, då tredje mans ansvarighet inträder omedelbart på grund av lag. Även då hans ersättningskyldighet beror t. ex. på en tagen försäkring, bör talan mot honom kunna instämmas till gärningsortens forum. Vad här förordats torde enklast kunna vinnas på det sätt att i anslutning till terminologien i 22 kap. 4 § i lagtexten angives, att varje ersättningsanspråk *i anledning av* skadegörande handling kan väckas vid rätten i den ort där handlingen företogs.

Då det i vissa fall kan vara föremål för tvekan inom vilken domstols domvärjo en skadegörande handling skall anses hava företagits, synes det vara lämpligt att, i likhet med vad i 19 kap. 1 § första stycket föreslås, medgiva valrätt mellan domstolen i den ort där själva handlandet ägt rum och domstolen i den ort där den omedelbara effekten av handlandet uppkommit.

13 §.

Lagrådet:

För det fall att två eller flera äro skyldiga att solidariskt utgiva ersättning för rättegångskostnad föreslås i 18 kap. 11 § och 31 kap. 7 §, att rätten skall äga befogenhet att bestämma, hur kostnaden skall av dem slutligen bäras. Därest frågan om ersättningsskyldighetens fördelning icke prövas i samband med avgörandet av det mål, vari kostnaden uppstått, kan särskild rättegång föras därom. De skäl som föranleda, att en specialregel gives om forum för tvister angående ombudsarvode eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång, kunna ock åberopas till stöd för att samma forumregel bör gälla i mål om fördelning av rättegångskostnad. Lagrådet hemställer därför, att tillämpningsområdet för 10 kap. 13 § utvidgas i enlighet med vad nu sagts.

14 §.

Lagrådet:

Ehuru förslaget allmänna ståndpunkt i fråga om kvittning torde få anses vara, att yrkande om kvittning ej är en talan — från regeln i 13 kap. 4 § att talan skall väckas genom stämning har sålunda ej upptagits något undantag för kvittningsyrkande — utan ett försvarsmedel, innehåller sista stycket av förevarande paragraf en regel om forum för kvittningsyrkande, och i kapitlets följande paragrafer behandlas sådant yrkande såsom en talan. Tydligast framgår detta av 17 § andra stycket.

Den i 14 § sista stycket upptagna forumregeln är särskilt av intresse, såvitt därigenom avses yrkande om kvittning med fordran, för vilken ett s. k. absolut forum skall gälla. Den föreslagna bestämmelsen synes, bortsett från ett speciellt fall som tillsvidare lämnas därhän, härutinnan innebära, att kvittningsyrkandet får framställas dels vid den domstol som är absolut forum dels ock vid en domstol som är överinstans i förhållande till denna. Då emellertid förslaget nyssnämnda systematik medför att 17 § första stycket är tillämpligt även på kvittningsyrkanden och sistnämnda stycke alltså gör inskränkning även i regeln om kvittning i 14 §, lärer följderna bliva att, oaktat vad i 14 § sista stycket föreslås, kvittningsyrkande på grund av en till ett absolut forum hörande fordran ej kan framställas annat än vid detta forum och således ej i en överinstans till denna domstol. Detta resultat synes också sakligt motiverat, enär den synpunkt som ligger till grund för att lagen gör vissa fora till absoluta ej kan anses tillgodosedd, om yrkande finge framställas omedelbart i överinstans.

För det ovan åsyftade specialfallet, vilket är av utomordentligt ringa praktisk vikt, skulle emellertid 14 § sista stycket hava betydelse, emedan det innebär en längre gående inskränkning i kvittningsrätten än den 17 § uppställer. Sistnämnda paragraf utgör nämligen ej hinder för att om hovrätt är absolut forum för en motfordran, denna åberopas till kvittning, då målet efter fullföljd kommer till hovrätten. Men då hovrätten ej ägt döma över en käromål angående en sådan fordran, kan enligt 14 § sista stycket kvittning ej yrkas i hovrätten. Huruvida ett sådant resultat är önskvärt sy-

nes diskutabelt; i varje fall bör denna ståndpunkt ej vidhållas, om den lägger hinder i vägen för en förenkling av förslagets bestämmelser i förevarande ämne.

Utan annan saklig ändring än den sist berörda synes en sådan förenkling kunna ernås, om man avstår från att i detta kapitel behandla kvittning som en talan och inskränker sig till ett stadgande av innebörd att tvist i anledning av yrkande om kvittning ej må upptagas av domstol, som enligt 17 § första stycket ej ägt upptaga talan om utdömande av den till kvittning åberopade fordringen. Sista stycket i 14 § skulle då utgå. Första stycket i 17 §, vari någon ändring ej erfordras på grund av vad nu anförts, komme ej att gälla kvittningsyrkande, vilket särskilt med avseende å punkt 7 vore en fördel. I andra stycket av 17 § skulle föreskriften att fråga om kvittning må upptagas i högre rätt utgå; detta kan ske utan olägenhet, då tillräckligt tydliga bestämmelser härom finnas i 50 kap. 25 § och 55 kap. 14 §. Slutligen borde såsom ett sista stycke i 17 § införas den föreslagna nya bestämmelsen om kvittning.

17 §.

Lagrådet:

För närvarande gälla särbestämmelser, enligt vilka Svea hovrätt är ensam behörig att upptaga vissa tvistemål. Oberoende av om dessa bestämmelser komma att bibehållas kan man förutse, att denna hovrätt även efter processreformens genomförande kommer att utgöra specialforum för vissa slag av tvistemål. Bland annat må uppmärksammas, att då enskilt anspråk på grund av tjänstefel utan samband med åtal göres gällande mot ämbetsman för vilken Svea hovrätt är särskilt angivet tjänsteforum, såsom vattenrättsdomare med flera, mål härom enligt förslaget är att behandla såsom tvistemål. De fall då sålunda viss överrätt är enligt lag ensam behörig att upptaga tvisten synas i det hänseende varom 17 § handlar böra jämföras med sådana, i vilka viss underrätt är ensam behörig. Enklast sker detta genom att i första stycket 2 av förevarande paragraf »underrätt» utbytes mot »domstol».

Angående innebörden av punkt 3 i 17 § första stycket uttalas i motiven att häradsrätt, beträffande vilken förordnande meddelats enligt lagen den 4 juni 1937 om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål, torde utan uttryckligt stadgande böra i det avseende, varom här vore fråga, anses likställd med rådhusrätt. Vad sålunda åsyftas skulle tydligare framgå av lagtexten, om punkt 3 angives avse det fall att tvist, som enligt lag må upptagas allenast av rådhusrätt eller vissa häradsrätter, väckes vid annan domstol.

Den i andra stycket föreslagna bestämmelsen att på grund av vad i detta kapitel stadgas talan ej må väckas vid domstol av annan ordning än den som för tvistens upptagande är i lag föreskriven har betydelse med avseende å 13, 14 och 16 §§. Såvitt 13 § angår innebär detta att en tvist angående ombudsarvode eller dylikt, som hänför sig till ett av hovrätt eller högsta domstolen omedelbart upptaget mål, ej må väckas i dessa domstolar. Följden härav kan bliva att tvisten icke kan komma under bedömande av någon

domstol som handlagt målet. För att undvika ett sådant resultat synes 13 § böra undantagas från hänvisningen i 17 § andra stycket.

20 §.

Lagrådet:

Enligt motiven skall första stycket tolkas så, att hovrätt i anledning av klagan över beslut, varigenom underrätt avgjort frågan om sin behörighet, äger att förvisa målet till den underrätt, som är behörig, därest något avgörande om denna underrätts kompetens ej förut skett eller allenast underrätten själv förklarat sig obehörig genom beslut, som vunnit laga kraft. Har åter högre rätt genom beslut som äger laga kraft förklarat sistnämnda underrätt obehörig, skall detta beslut respekteras av hovrätten, och för att vinna rättelse måste parten *antingen* fullfölja talan till högsta domstolen, som då äger att utan avseende å föreliggande lagakraftäggande beslut förvisa målet till rätt domstol, *eller* låta hovrättens beslut vinna laga kraft och därpå enligt paragrafens andra stycke påkalla hänvisning hos högsta domstolen.

Att sålunda vid hovrätts prövning ett lagakraftäggande beslut av överinstans skall vara för hovrätten mera bindande än sådant beslut, meddelat av underrätt, kan näppeligen utläsas av lagtexten. Lagrådet hemställer förty, att i första stycket upptages föreskrift om att hovrätt ej må meddela där avsedd hänvisning, om den rätt, som finnes behörig, av hovrätt eller högsta domstolen förklarats obehörig.

11 KAP.

Lagrådet:

Förslaget läser utgå ifrån att vad som stadgas om part i regel skall gälla om ställföreträdare. I enlighet härmed kan exempelvis ställföreträdaren, ensam eller jämte parten, höras under sanningsförsäkran, ehuru 37 kap. icke innehåller något därom. I vissa fall skola enligt särskilda bestämmelser andra regler gälla. Sålunda skola enligt 5 § i detta kapitel, om för part finnas flera ställföreträdare, icke samtliga i fråga om plikten att iakttaga personlig inställelse utan vidare likställas med part. Ett liknande fall återfinnes i 36 kap. 3 §. I andra fall kan av visst stadgande indirekt slutas, att ställföreträdare skall behandlas på annat sätt än part. Då sålunda i 18 kap. 7 § bestämmes, att parts ställföreträdare kan förpliktas att ersätta motpart viss rättegångskostnad, följer därav, att ställföreträdare i allmänhet icke är personligen ansvarig för rättegångskostnad. Av det sagda framgår, att då i 11 kap. 5 § stadgas, att föreskrifterna om parts skyldighet att infinna sig personligen också gälla ställföreträdaren, detta icke får betraktas såsom en undantagsregel.

I klarhetens intresse synes förslagets allmänna ståndpunkt rörande ställföreträdarens ställning böra komma till uttryck i lagtexten. I enlighet härmed förordas, att efter 4 § i kapitlet upptages en föreskrift om att vad i lagen finnes stadgat om part skall gälla även parts ställföreträdare, där ej an-

nat uttryckligen angivits eller eljest är uppenbart. Iakttages detta, förändrades därav en ändring i 5 § andra stycket i detta kapitel, varjämte kapitlets rubrik torde böra avfattas så, att det framgår att kapitlet handlar jämväl om ställföreträdare.

4 §.

Lagrådet:

I syfte att exemplifiera tillämpningen av denna paragraf anför processlagberedningen i sina motiv, att av ombud, som uppträder för ett aktiebolag, ej bör krävas bevis, att bolaget är registrerat och att den som utfärdat fullmakten är därtill behörig i sådana fall då fråga är om ett för rätten känt bolag och om en känd firmatecknare för detta. Med exemplet torde vara avsett att utmärka att enligt beredningens mening redan den omständigheten att ett särskilt bildat rättssubjekt är helt okänt för rätten kan utgöra tillräckligt skäl att kräva fullständiga legitimationshandlingar. Detta synes ock vara riktigt. En sådan åtgärd kan alltså vara befogad utan att, såsom det heter i lagtexten, »anledning förekommer att brist är för handen». Ett lämpligare uttryck för den tanke som ligger till grund för förslaget i denna del synes kunna vinnas genom att den sats, där de citerade orden influtit, utbytes mot satsen: med mindre särskild anledning förekommer.

5 §.

Lagrådet:

I det nuvarande tvistemålsförfarandet utnyttjas endast i ringa omfattning parternas personliga hörande inför rätta såsom medel till målens utredning. Häri ligger otvivelaktigt en av de största svagheter i vår civilprocess; dess botande måste betraktas som en av reformens huvuduppgifter.

Ehuru det enligt förslaget är tillåtet att bevisfrågorna upptagas till prövning i samtliga instanser, är det naturligt att möjligheten att förebringa ny utredning i högsta domstolen måste bliva starkt begränsad (jfr 55 kap. 14 §); hovrättsförfarandet erbjuder, praktiskt taget, det sista tillfället att avhjälpa brister i utredningen. Från denna utgångspunkt måste frågan om skyldighet för part att infinna sig personligen bedömas. Sker så, lär det svårligen kunna bestridas att det är av stor vikt att parterna, därest de äga kunskap om de för målets prövning relevanta sakförhållandena, äro personligen tillgängliga ej blott i underrätten utan jämväl i hovrätten.

Den beträffande underrättsförfarandet föreslagna bestämmelsen att part skall infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen, är ur den ovan angivna synpunkten fullt tillfredsställande. Enligt uttalande i motiven (sid. 519—20) synes det vara avsett att samma grunder skola följas även i vadförfarandet. Förevarande paragraf innehåller emellertid att part skall vara skyldig att infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätt — liksom i högsta domstolen — endast om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. Denna regel överensstämmer i sak med vad för närvarande be-

träffande underrättsförfarandet stadgas i 15 kap. 1 § rättegångsbalken, ett stadgande som ju i praxis visat sig mycket ineffektivt.

Då det sålunda föreslagits att det strängare utkrävandet av parternas skyldighet att infinna sig personligen skulle begränsas till underrätten, synes ej hava tillräckligt beaktats den betydelsefulla uppgift, som i det nya förfarandet skall tillkomma även hovrätten med avseende å målens utredning. Sakligt sett tala starka skäl för att gränsen drages ej mellan underrätt å ena sidan och de högre instanserna å den andra utan mellan underrätt och hovrätt å ena sidan och högsta domstolen å den andra. När enligt förslaget inställelseplikten inskränkes redan i hovrätten, anföres såsom skäl härför främst att parts personliga närvaro i hovrätten vållar honom vida större kostnader och besvär än vid underrätten. Detta är i många ehuru långt ifrån alla fall riktigt, men lärer ej kunna undgås, om man vill bereda hovrätten erforderlig utredningsmöjlighet. Hovrätternas uppdelning och anordningen med hovrättsting äro för övrigt ägnade att minska olägenheterna. För att lindra inställelsekostnaderna för fattiga parter synes vidare — jfr riksdagens skrivelse år 1937 nr 192 och beredningens motiv sid. 362 — böra övervägas att, såsom redan gäller beträffande tilltalad i brottmål, låta förmånen av fri rättegång omfatta även kostnad för parts personliga inställelse i hovrätt. Såsom ännu ett skäl för förslaget ståndpunkt anföres att man torde kunna utgå från att parts personliga kännedom om omständigheterna i målet blivit utnyttjad redan i underrätt och att jämväl överrätterna kunna draga visst gagn därav. Därvid är dock att märka, att parts utsaga, där den ej avgivits under sanningsförsäkran, enligt 6 kap. 7 § ej må antecknas i underrättens protokoll med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Och även om utsagan antecknats, är en föredragning av protokollet ej av samma värde för hovrätten som den omedelbara tillgången till parten. Slutligen anföres till stöd för förslaget, att målet i regel bör i överrätten vara i det skick att domstolen av handlingarna bör kunna utröna, om parts personliga närvaro är av nöden. Även om detta mången gång låter sig göra, skall det säkerligen ofta visa sig, att huvudförhandlingens förlopp icke kan på förhand beräknas och att underlåtenhet att inkalla part kommer att leda till att viktiga omständigheter bliva ouppklarade. En annan sak är att den begränsning av själva tvisten, som ofta inträder vid fullföljd till högre rätt, kan göra det möjligt att avstå från parts hörande.

Den ståndpunkt förslaget intager i denna fråga innebär att part jämlikt 35 kap. 13 § har större möjlighet att i hovrätten framkalla nytt förhör med vittne än med motparten, ett förhållande som knappast kan anses följdriktigt. Särskilt anmärkningsvärt synes det vara att den mindre stränga inställelseplikten skall gälla även i de mål, som hovrätten jämlikt 2 kap. 2 § har att upptaga såsom första och enda instans.

På grund av vad nu anförts hemställer lagrådet, att den för parts skyldighet att infinna sig personligen vid huvudförhandling i underrätt föreslagna regeln göres tillämplig även på huvudförhandling i hovrätt. Om så-

lunda underrätt och hovrätt bliva principiellt likställda i förevarande hänseende, kan dock förväntas att hovrätt i det fylligare material för bedömningen, som står den till buds, oftare kan finna stöd för ett antagande att partens personliga närvaro saknar betydelse för utredningen.

Beträffande paragrafens avfattning synes det riktigare, att bestämmelserna få karaktären icke endats av normer för parts skyldighet att infinna sig utan även av regler för när domstol har att inkalla part personligen. Därigenom skulle tydligare framgå, att det är på domstolen det ankommer att pröva huruvida omständigheter som grunda inställelseplikt äro för handen.

Vad i sista punkten av första stycket stadgas torde såsom självklart kunna utgå.

12 KAP.

5 §.

Lagrådet:

Enligt denna paragraf skall rätten, såframt ombud visar oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller eljest finnes olämplig, avvisa honom såsom ombud i målet. Är ombudet icke advokat, kan rätten i samband med avvisningsbeslutet för viss tid eller tills vidare förklara honom obehörig att brukas såsom ombud vid den rätten. När åter en advokat avvisats såsom ombud, ankommer det på advokatsamfundets styrelse, hos vilken rätten skall göra anmälan angående ombudets förhållande, att vidtaga de åtgärder som enligt 8 kap. 7 § må finnas påkallade. Starka skäl tala för att advokaten, i avbidan på att styrelsen fattar beslut i anledning av anmälningen, må kunna förklaras obehörig att uppträda såsom ombud inför den rätt som avvisat honom. Särskilt gäller detta i sådana fall då advokaten uppsåtligen förfarit oredligt och på den grund måste bliva utesluten ur samfundet. Lagrådet hemställer om ändring av förslaget i angiven riktning.

11 §.

Lagrådet:

Det i andra punkten beträffande enskilda juridiska personer uppställda kravet att protokollsutdrag skall vara styrkt av den som fört protokollet kan i vissa fall, såsom då protokollföraren avlidit eller flyttat till annan ort, vålla hinder eller omgång. Då protokollföraren utsetts till ombud, vilket ej torde vara ovanligt, är det mindre lämpligt att han skall styrka utdragets riktighet. Det hemställes förty, att någon särskild form för be styrkandet icke stadgas.

12 §.

Justitierådet Lawski:

I svensk praxis har, om ock utan uttryckligt stöd i lag, åtminstone sedan 1790-talet använts fullmakter ställda till innehavaren. I förslaget förbjödes dylik fullmakt, framför allt av det skälet att den lätt kan missbrukas

genom att den kommer i händerna på någon, som parten ej önskar hava såsom ombud. Därjämte göres gällande, att även med hänsyn till fullmaktens återkallande fullmakt för innehavaren kan medföra olägenheter.

Därest man verkligen genom att förbjuda innehavarefullmakter skulle kunna vinna garanti för att part aldrig företrädes av annan än av honom själv godkänt ombud, skulle däri otvivelaktigt legat ett starkt skäl för det föreslagna förbudet. Någon sådan garanti föreligger emellertid alls icke. Även en till viss person ställd fullmakt, som ger ombudet substitutionsrätt, innebär samma risk som innehavarefullmakter för att ett av parten ej önskat ombud kommer att företräda honom. Jag frånser den möjligheten, att en innehavarefullmakt obehörigen frånhänts rättsinnehavaren och därefter användes av en alldeles ovidkommande person. En dylik möjlighet saknar praktisk betydelse redan på den grund att den obehörige innehavaren ej kan begära något arvode. Icke heller läser man behöva i praktiken räkna med det fall, att någon som av misstag fått fullmakten i sina händer, »i god tro» uppträder såsom ombud. Medan sålunda någon praktisk fördel ej vinnes genom innehavarefullmaktens avskaffande, skulle därav föräledas vissa praktiska olägenheter. Då part i brådskande fall vill insända en fullmakt till en advokatbyrå kan det inträffa, att den advokat, på vilken han vill ställa fullmakten, är bortrest. Parten riskerar, om innehavarefullmakten ej duger, ett måhända onödigt uppskov. Möjligen kan parten genom att lämna platsen för ombudets namn tom i en fullmakt på en omväg vinna den fördel, som är förenad med innehavarefullmakter, men ett dylikt kringgående kan ju ej gärna anses önskvärt. Det bör i detta sammanhang påpekas att med hänsyn till att innehavarefullmakter äro mycket vanliga det trots ett förbud, om förslaget i denna del lagfästes, säkerligen skall dröja ganska lång tid innan allmänheten kommer att iakttaga förbudet. Uppskov komma alltså att i ej obetydlig utsträckning föräledas av detsamma.

Vad till sist beträffar svårigheten att återkalla innehavarefullmakter synes betydelsen därav ej böra överdrivas. Det står ju alltid part öppet att låta återkalla fullmakten inför rätten i motpartens närvaro, även om fullmakten ej återställes till parten.

På grund av det anförda hemställer jag, att paragrafen måtte ändras i enlighet med vad sålunda anförts.

15 och 16 §§.

Lagrådet:

Det torde saknas anledning att förbjuda andra inskränkningar i ombuds behörighet än sådana som äro olägliga ur processuell synpunkt. Föreskrift av part att ombudet ej må uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad kan ej hänföras till dessa men har likväl ej i förevarande paragraf upptagits bland tillåtna inskränkningar. Visserligen kan enligt förslaget från ombudets behörighet undantagas befogenheten att söka verkställighet av rättens dom, och om så sker, kan ombudet, såsom i motiven på-

pekas, ej ens begära verkställighet i fråga om rättegångskostnad. Däremot skulle parten ej kunna hindra att ombudet med för parten bindande verkan uppbär rättegångskostnad, som motparten frivilligt betalar. Särskilt i den mån kostnadsersättningen gäller tid innan ombudet anlåtats, synes förbudet mot att i omförmälda avseende inskränka fullmakten icke motiverat. Lagrådet hemställer om sådan ändring av 15 § att inskränkning i ombuds behörighet må ske jämväl såvitt angår rätten att uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad.

I överensstämmelse med vad som torde kunna betraktas såsom gällande rätt uppställer förslaget den regeln, att om en fullmakt innehåller en icke tillåten inskränkning i ombudets befogenhet, ombudet skall anses sakna behörighet att företräda parten. I förslaget stadgas därför, att parten i detta fall skall erhålla föreläggande att avhjälpa felet.

Såsom beredningen påpekat, föreligga här för lagstiftaren två möjligheter, antingen att inskränkningen betraktas såsom betydelslös eller att fullmakten anses ogiltig. Då beredningen föredragit det senare alternativet, åberopas i första hand såsom skäl, att det synes oegentligt att lagen medger ombud en behörighet, som parten icke avsett att förläna honom; därjämte anmärkes, att svårighet kan uppstå att skilja en fullmakt med långt gående inskränkningar från en fullmakt att vidtaga särskild åtgärd i rättegången. Av dessa skäl är det förra uppenbarligen av rent teoretisk art. Har part i okunnighet om lagens stadganden gjort en otillåten inskränkning i fullmakten, är det mycket litet sannolikt, att han vill anlita det av honom valda ombudet endast om han får göra inskränkningen i fullmakten. Praktiskt sett kommer han därför att alltid frånfalla inskränkningen, och den föreslagna bestämmelsen skulle därför endast bereda honom ett onödigt besvär. Och har parten åter i syfte att vinna uppskov medvetet gjort en olaglig inskränkning, bör lagen ej medverka till att han lyckas i sitt uppsåt. Den svårighet, som beröres i det senare av beredningens skäl, kan näppeligen betraktas såsom avgörande. Å andra sidan skulle, på sätt beredningen själv antytt, vissa praktiska fördelar vinnas genom att laga verkan fränknes inskränkningen. Framför allt blir det då möjligt att utan uppskov fortsätta handläggningen och avgöra målet. Vidare undkommer man den inkonsekvens, som med förslaget skulle uppstå emellan behandlingen av sådana otillåtna inskränkningar, som endast hava karaktären av instruktioner, och behandlingen av sådana, som verkligen avse att gentemot rätten och motparten inskränka fullmaktens omfång. En viss tvekan kan också, om förslaget godtages, uppstå om verkan av att en instruktion av nyss nämnd art kommer till rättens eller motpartens kännedom. Att 11 § i lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område ej är direkt tillämplig på rättegångsfullmakt, är otvivelaktigt. I vad mån en analogisk tillämpning därav är tillåten, så att en inskränkning skulle gälla mot rätten och motparten, om de insett eller bort inse, att ombudet överskridit sin befogenhet, är måhända ej alldeles klart.

I moderna processordningar har det nu behandlade spörsmålet i allmänhet lösts så, att otillåten inskränkning förklarats vara utan verkan (se tyska civilprocesslagen § 83, österrikiska civilprocesslagen § 32 och norska civilprocesslagen § 48).

Med hänsyn till det anförda föreligga enligt lagrådets mening övervägande skäl för att låta även den svenska processlagstiftningen ansluta sig till sistnämnda mening. Det hemställes därför, att i 15 § efter första punkten intages föreskrift om att annan än där angiven inskränkning är utan verkan och att vad 16 § innehåller om verkan av icke tillåten inskränkning måtte utgå.

22 §.

Lagrådet:

Av den här givna föreskriften att om rättegångsbiträde skall gälla vad i 2—5 §§ i kapitlet stadgas måste den slutsatsen dragas, att övriga bestämmelser i kapitlet sakna tillämpning. Detta lärer också vara riktigt, dock med den modifikationen att grunderna för 17 § uppenbarligen måste tillämpas. Enligt beredningens mening är man berättigad att antaga att om biträde i parts närvaro företar en rättegångshandling utan att parten framställer någon erinran däremot, handlingen är att betrakta såsom godkänd av parten och således är för honom bindande. Då det synes tvivelaktigt, om en sådan presumtion under alla förhållanden är möjlig utan uttryckligt stadgande, hemställes att — i överensstämmelse med vad som skett i tyska (§ 90) och norska (§ 51) civilprocesslagarna — i paragrafen upptages föreskrift, att rättegångshandling, som företagits av parts rättegångsbiträde, skall anses vara av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot.

13 KAP.

1 §.

Lagrådet:

För att talan om periodiskt återkommande prestationer skall kunna upp- tagas, kräves enligt förslaget — förutom att tiden för fullgörande av någon av dem inträtt — tillika, att prestationsskyldigheten icke beror av redan lämnat eller framtida vederlag. Att för alla fall uppställa ett ovillkorligt krav på vederlagsfrihet är emellertid näppeligen påkallat. Hinder synes sålunda icke böra möta för domstol t. ex. att på grund av avtal om olycksfallsförsäkring utdöma en livränta till den som efter olycksfall blivit invalid eller att bifalla mot en arbetsgivare förd talan på fullgörande av framtida pensionsförmåner åt någon som efter slutad anställning äger rätt till pension. En fullgörelsetalan som avser utgivande av livränta eller pension torde ehuru vederlag utgått böra likställas med de fall som särskilt nämnts i motiven till förevarande paragraf, nämligen fullgörande av underhållsskyldighet av familjerättslig natur eller på grund av olycksfall. Framhållas må ock, att bestämmelsen i 13 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å

motorfordon uppenbarligen bygger på den förutsättningen att anstalt, som mot vederlag meddelat sådan försäkring, kan förpliktas att i form av livränta utgiva ersättning till den som skadats i följd av trafik med motorfordon. Det hemställs om en jämkning i enlighet med vad här sagts.

14 KAP.

7 §.

Lagrådet:

För tillämpning av de i 1—6 §§ i detta kapitel givna reglerna om förening av tvistemål torde det av praktiska skäl vara nödvändigt att uppställa såsom förutsättning icke blott att — såsom det i lagtexten heter — samma domstol är behörig utan även att målen väckts vid samma domstol. Att åt bestämmelsen i förevarande paragraf skall givas en sådan tolkning lärers jämväl vara avsett. I syfte att undanröja varje möjlighet till tvivel om den rätta tolkningen hemställer lagrådet om ett förtydligande av lagtexten.

15 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Om överexekutor ställer under skingringsförbud lös egendom, som befinner sig i tredje mans besittning, kan tillika enligt 180 § utsökningslagen förbud meddelas denne att utgiva egendomen. När enligt förslaget skingringsförbud utfärdas av rätten, bör det ock ankomma på rätten att meddela beslut rörande sådant kompletterande förbud att utgiva egendomen varom nu nämnts. Uttryckligt stadgande härom bör inflyta i förslaget, lämpligen såsom ett tredje stycke i denna paragraf.

2 §.

Lagrådet:

Det är icke utslutet att, sedan reseförbud upphört att gälla, nya omständigheter inträffa som giva fog för att sådant förbud ånyo meddelas, såsom exempelvis då ställd säkerhet visat sig sakna värde. Av lagtexten framgår icke fullt klart, om det är avsett att reseförbud skall kunna sålunda meddelas mer än en gång i samma mål och huru för sådant fall den stadgade tidsbegränsningen för reseförbud skall förstås. Lämpligen bör i sistnämnda hänseende gälla att reseförbud icke får i samma mål räkna under längre tid än sammanlagt tre månader. Lagrådet hemställer om en förtydligande jämkning av första stycket andra punkten i förevarande paragraf, förslagsvis så att där utsäges, att reseförbud skall gälla från den dag det delgavs motparten och att reseförbud, ändå att flera beslut därom meddelats i målet, ej må sammanlagt gälla mer än tre månader.

7 §.

Lagrådet:

Icke förfallen del av arrende, hyra eller ränta av fast egendom torde såsom endast en åtföljd till egendomen icke kunna göras till föremål för kvarstad utan stöd av uttrycklig bestämmelse. I utsökningslagen har detta fall också särskilt redovisats med angivande av den speciella form kvarstaden här måste få: överexekutor tillsätter en syssloman att uppbära medlen och låter kungöra den betalningsskyldige förbud att utgiva något till annan än denne. Om man vill giva även domstol befogenhet att meddela sådan kvarstad — och det finnes ju icke någon anledning att i avseende å vad som må läggas under kvarstad göra skillnad mellan rätten och överexekutor — bör således uttrycklig bestämmelse härom lämnas. Det synes vara avsett att, om rätten beslutar kvarstad som nu nämnts, förordnandet av syssloman skulle såsom en verkställighet av kvarstadsbeslutet tillkomma överexekutor på grund av den hänvisning till utsökningslagen som i 7 § lämnas. Enligt lagrådets uppfattning är det emellertid här icke fråga om en verkställighet i egentlig mening. Såsom ovan antytts får kvarstadsbeslutet i detta speciella fall sitt uttryck just i att syssloman förordnas; det ena kan ej skiljas från det andra.

I enlighet med vad nu anförts hemställer lagrådet, att beträffande rättens befogenhet i förevarande hänseende upptages en bestämmelse motsvarande stadgandet i 184 § första punkten utsökningslagen.

Är synnerlig fara att fast egendom, som av överexekutor satts under skingringsförbud, genom vanvård eller annorledes i större mån försämrats, äger enligt 181 § utsökningslagen överexekutor förordna syssloman att omhändertaga och förvalta egendomen, om borgenären begär det och lämnar förskott till bestridande av nödig kostnad för egendomens förvaltning. En motsvarande befogenhet har icke enligt förslaget tillagts rätten; överexekutor skulle, även när skingringsförbud meddelats av rätten, med stöd av 7 § hava att vid behov förordna syssloman att förvalta egendomen. Icke heller i detta fall innebär emellertid förordnandet enbart en verkställighetsåtgärd. Naturligast synes vara att betrakta det som en utbyggnad på skingringsförbudet till ytterligare säkerställande av den med handräckningen åsyftade effekten, och det kan då ifrågasättas huruvida icke en uttrycklig bestämmelse erfordras, om man vill giva överexekutor en befogenhet att sålunda komplettera en av rätten beslutad handräckning. Lagrådet håller emellertid före att, om rätten meddelar skingringsförbud, det lämpligen också bör tillkomma rätten att förordna syssloman. Allrahelst när behov samtidigt yppas att meddela skingringsförbud och att tillsätta syssloman, skulle det medföra en mindre tilltalande omgång om prövningen av de båda med varandra nära förbundna frågorna lades hos skilda myndigheter. Det hemställes förty, att en bestämmelse upptages varigenom åt rätten lämnas en befogenhet motsvarande den som enligt vad ovan angivits tillkommer överexekutor.

De båda stadganden varom lagrådet nu hemställt torde kunna intagas i 7 §.

16 KAP.

2 §.

Justitierådet von Steyern:

Såsom i motiven anföres tillämpas för närvarande vid omröstning till dom den enkla regeln att, sedan eventuellt föreliggande rättegångsfrågor avgjorts, en enda votering äger rum, därvid varje ledamot avger ett votum innehållande de skäl på vilka han grundar sin mening och utmynnande i det slut målet enligt hans tanke bör få. Om därvid visar sig att pluralitet föreligger för en viss utgång, blir denna gällande som domslut, även om de ledamöter, som bilda pluraliteten, stödja sig på olika grunder. Samma metod tillämpas enligt den norska civilprocesslagen § 139. Enligt vad som uttalats inom den danska rättsvetenskapen¹ är detsamma förhållandet även i Danmark (jfr Lov om Rettens Pleje § 216).

Enligt det remitterade förslaget däremot må, då beträffande samma käromål är fråga om flera omständigheter, som var för sig äro av omedelbar betydelse för rättegången (s. k. omedelbart relevanta rättsfakta), dessa omständigheter efter sakens beskaffenhet uppställas till särskilda omröstningar, därvid ledamot, som överröstats i en votering, har att deltaga i den eller de följande. Målet avgöres därefter på grundval av det resultat, som framgått av omröstningarna om de omedelbart relevanta rättsfakta. Eventuellt kan därvid ytterligare omröstning erfordras t. ex. i fråga om storleken av det belopp, som skall utdömas.

En sådan metod kan tydligen leda till att målet får en annan utgång än som skulle blivit fallet med nuvarande förfaringssätt. Dock torde detta endast undantagsvis bliva händelsen. Däremot kan det förutses att särskilda omröstningar komma att erfordras i ett betydande antal mål; bland annat de talrikt förekommande skadeståndsmålen torde giva anledning därtill. I detta sammanhang må erinras att det — trots lagtextens avfattning — ej kan vara avsett att domstolarna skulle äga fri valrätt mellan de båda metoderna; meningen är tydligen att särskilda omröstningar s k o l a äga rum, så snart den i paragrafen angivna förutsättningen är för handen.

Ur logisk synpunkt torde den föreslagna omröstningsmetoden vara överlägsen den nuvarande; det är onekligen mindre följdriktigt att sammanräkna vota, som stödja sig på helt olika grunder. Men det nya förfaringssättet är förenat med så avsevärda praktiska olämpor, att det kan sättas i fråga om dessa icke väga tyngre än fördelen av att i det fåtal mål, där utgången bleve en annan, erhålla ett domslut, som är logiskt oangripligt. Att proceduren är mera omständlig, är väl i och för sig ej skäl nog att avvisa förslaget. Men föga tilltalande är det, att en domare, som överröstats i en votering rörande själva saken, måste deltaga i den eller de följande och därigenom medverka till att målet får en enligt hans uppfattning oriktig utgång.

¹ Munch-Petersen: Den danske Retspleje 2 uppl. I sid. 293.

Förhållandet kan ej jämföras med det, som föreligger då en i en rättegångsfråga överröstad domare har att ingå i prövning av själva målet. Vidare kan befaras att svårigheter ej sällan skola uppkomma vid metodens tillämpning. Stundom är det vanskligt att avgöra vilka omständigheter som äro omedelbart och vilka medelbart relevanta; endast de förra få göras till föremål för särskilda omröstningar. Ej alltid är det givet huru de särskilda omständigheterna böra närmare bestämmas och avgränsas från varandra. Ofta möter ej svårighet att finna en logisk ordningsföljd, efter vilken de olika fakta böra uppställas till omröstning; i andra fall kan detta ej ske, och domen kan då bli olika alltefter den ordning som väljes. Sådana spörsmål, som de nu antydda, möta ej med nuvarande omröstningssätt. Även om man får hoppas, att efter förslagets genomförande voteringar om voteringsättet ej skola bli vanliga, lär det ej kunna undgås att åtskillig tid kommer att spillas på diskussioner i dessa skäligen ofruktbara ämnen. För att uppskov vid målens avgörande skall undgås, måste varje ledamot vara på förhand beredd att, alltefter den utgång olika tänkbara omröstningar kunna få, avgiva vota rörande alla i målet föreliggande frågor. Härigenom förorsakas ett arbete, som mången gång blir till ingen nytta. En betänklig svaghet hos den föreslagna ordningen är ock, att den är ägnad att framhäva de särskilda tvistepunkterna på bekostnad av översikt och sammanhang.

Uppenbarligen måste i förevarande hänseende ett och samma förfarande tillämpas i alla domstolar, som bestå av flera ledamöter. Den föreslagna metoden tar sikte på förhållandena inom ett kollegium av jurister. I en domstol, där nämnd har säte, synes den på grund av sin tekniskt komplicerade natur avgjort olämplig.

Vid överbägande av dessa omständigheter finner jag den föreslagna bestämmelsen icke kunna förordas, i varje fall icke såsom en allmängiltig regel. En möjlighet torde emellertid föreligga att giva bestämmelsen en mera begränsad räckvidd. Detta skulle kunna ske genom att låta förfarandet få tillämpning endast på vissa grupper av frågor, som ehuru de hos oss bruka hänföras till realitetsspörsmålen, dock stå rättegångsfrågorna nära. Hit höra spörsmål huruvida part genom preskription eller eljest förlorat sin rätt till talan och huruvida part är rätt kärke eller svarande i målet. Då det nuvarande omröstningssättet någon gång leder till otillfredsställande resultat, torde det oftast bero på att dylika spörsmål, vilka för tanken framstå som preliminära, indragas i den huvudsakliga voteringen. Då de nu antydda frågorna utan svårighet kunna särskiljas från övriga materiella frågor, bortfaller en del av de anförda betänkligheterna, om stadgandet begränsas till att gälla endast dem.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att tredje punkten i andra stycket utgår eller ersättes med ett stadgande, att särskild omröstning skall hållas angående fråga huruvida part förlorat sin rätt till talan eller huruvida part är rätt kärke eller svarande.

3 §.

Lagrådet:

För att nämndens mening skall gälla mot ordförandens torde enligt gällande rätt ej vara tillräckligt att nämndemännen ena sig om ett annat domslut än ordförandens. Därjämte fordras att nämndens ledamöter grunda sitt domslut på samma skäl. Även förslaget's ståndpunkt torde få anses vara, att samtliga nämndemän eller den föreskrivna pluraliteten inom nämnden måste ena sig om både skäl och slut, för att nämndens mening skall gälla gentemot ordförandens. Detta framgår ej klart av första styckets lydelse; det i lagtexten använda uttrycket »mening» brukas i andra stycket och i 4 § närmast såsom beteckning för endast domslutet. Lagtexten i första stycket bör därför förtydligas.

6 §.

Lagrådet:

Enligt motiven skola reglerna för omröstning i brottmål gälla, även då fråga är om att utdöma vite. För att undvika missuppfattning härom torde vad sålunda är avsett böra uttryckligen stadgas. I tvistemål kan i vissa fall bliva fråga om att part eller annan skall tagas i häkte (5 kap. 9 §, 15 kap. 2 § och 36 kap. 21 §). Även vid omröstning i sådan fråga liksom i fråga om någons kvarhållande i häkte lära brottmålsreglerna böra gälla. Detsamma synes böra vara fallet, då rätten jämlikt 15 kap. 2 eller 6 § har att besluta i fråga om reseförbud. Vid omröstning om andra, mindre ingripande handräckningsåtgärder, såsom kvarstad, skingringsförbud, åtgärd som omförmäles i 15 kap. 3 eller 4 § eller hämtning, synas reglerna för omröstning i tvistemål kunna utan betänklighet användas.

Lagrådet hemställer om jämkning av paragrafen i enlighet med vad nu anförts.

17 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Såsom exempel på fall då rättegångshinder föreligger, vilket rätten själv-mant bör beakta, har i motiven till förevarande paragraf nämnts 9 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik. En sådan tolkning av nämnda lagrum och likartade preskriptionsregler, vilka innefatta förlust av talerätt, torde icke kunna upprätthållas, åtminstone icke sedan högsta domstolen numera (se N. J. A. avd. I 1939 sid. 662) förklarat att tillämpningen av den i exemplet angivna preskriptionsbestämmelsen är beroende av invändning från galdenärens sida.

5 §.

Justitierådet von Steyern:

Vare sig det föreslagna stadgandet i 16 kap. 2 § andra stycket tredje punkten behålles oförändrat eller, på sätt jag hemställt, utgår eller begränsas, be-

står den möjligheten att ett mål kan få olika utgång allteftersom mellandom enligt andra stycket i förevarande paragraf gives eller ej. Att så kan bli fallat om ändring ej göres i 16 kap. 2 § beror på att vad enligt sistnämnda lagrum skall bli föremål för särskilda omröstningar är varje s. k. omedelbart relevant rättsfaktum, under det att mellandomen gäller den generella frågan huruvida fullgörelseskyldighet föreligger eller ej. För att undanröja denna möjlighet till olika utgång kunde tänkas en föreskrift att även vid enhetlig dom särskild omröstning alltid skulle hållas beträffande frågan om skyldighet att fullgöra, så snart olika meningar yppas därom. Då sådana meningsskiljaktigheter äro utomordentligt vanliga bland annat i det stora antalet skadeståndsmål, skulle emellertid en sådan föreskrift i hög grad tynga förfarandet och kan därför ej förordas.

Den nu berörda möjligheten av olika utgång vid enhetligt avgörande och mellandom torde ej vara av större betydelse. Det kan nämligen antagas, att mellandom endast i ett ringa antal fall kommer att visa sig ändamålsenlig. Möjligheten innebär, att den slutliga domen kan bli ofördelaktigare för svaranden om mellandom gives än eljest skulle blivit fallat. Vid sådant förhållande torde i andra stycket böra stadgas, att sådan dom, som där avses, ej må givas mot svarandens bestridande.

7 §.

Lagrådet:

Under 3 i första stycket föreskrives, att domen skall angiva parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter, varå de grundats, jämte motpartens yttrande däröver. Det praktiska syftet med en sådan föreskrift torde vara, att av domen bör framgå vad som därigenom blivit prövat och avgjort. För att tillgodose detta syfte är en så utförlig redogörelse, som i punkten kräves, i allmänhet ej erforderlig. Tillräckligt är, att domen angiver parternas yrkanden i sak och vad som erfordras för att individualisera dessa, det vill i regel säga de omständigheter, varå yrkandena grundas. Till sådana yrkanden hänföras då tydligen jämväl t. ex. kvittningsyrkanden. Däremot erfordras ur den angivna synpunkten icke, att yrkanden av processuell art eller invändningar eller vad som yttras i anledning av yrkanden eller invändningar redovisas i domen. Om sådant skall upptagas i domen och på vilken plats det då lämpligen bör ske, kan överlåtas åt domstolen att avgöra.

Vad nu förordats skulle medföra en ej oväsentlig lättnad vid domens avfattande särskilt för underrätterna. Lagrådet hemställer om jämkning i enlighet med vad nu anförts.

9 §.

Lagrådet:

Möter i tvistemål synnerligt hinder mot doms meddelande inom tid, som fastställs i denna paragraf, kan rätten låta med domen anstå så länge som påkallas av hindret. Varje gång denna möjlighet till anstånd begagnas, skall anmälan därom med uppgift om anledningen till uppskovet göras av under rätt till hovrätten och av hovrätt till Kungl. Maj:t. Liknande föreskrifter om

anmälningsskyldighet återfinnas i motsvarande bestämmelse för brottmål (30 kap. 7 §) och därjämte i 42 kap. 20 §, 45 kap. 14 §, 47 kap. 22 §, 50 kap. 13 och 22 §§, 51 kap. 13 och 22 §§ samt 53 kap. 1 och 22 §§ för sådana fall då huvudförhandling utsättes att hållas efter utgången av viss i dessa paragrafer angiven tidrymd.

För införande av anmälningsskyldighet i den form som sålunda föreslås synas tillräckligt bärande skäl icke kunna åberopas. Det kan icke vara avsett, att varje inkommen anmälan skall föranleda undersökning rörande behovet av anstånd i det särskilda fallet, utan syftet med anordningen måste vara att material skall samlas för att möjliggöra ett ingripande, så snart anledning finnes att antaga att vid någon domstol tillämpas ett uppskovssystem som står i strid mot grunderna för den nya rättegångsordningen. Sådana fall som anmärkts i motiven till 42 kap. 20 § — nämligen då underrätt på grund av anhopning av göromål tvingas att uppskjuta åtgärder som eljest kunnat företagas inom behörig tid — komma säkerligen utan uttrycklig föreskrift att bringas till hovrättens kännedom i syfte att hovrätten måtte genom förstärkning av underrättens arbetskrafter eller annan åtgärd medverka till att arbetet vid underrätten kan ordnas på ett tillfredsställande sätt. Över befarade missbruk av den rörelsefrihet, som på detta område lämnas domstolarna, torde tillräckligt effektiv kontroll kunna vinnas genom enklare anordningar än de här föreslagna, vilka bland några av dem som yttrat sig över förslaget uppfattats såsom ett oberättigat misstroende mot domarkårens goda vilja att tillämpa det nya processförfarandet i den rätta andan. En utväg som därvid erbjuder sig synes vara att låta rätten i en särskild liggare över mål, i vilka uppskov ägt rum, anteckna anledningen till uppskovet. Härutinnan erforderliga föreskrifter synas emellertid icke vara av den natur att de böra få sin plats i rättegångsbalken.

Numera lära i allmänhet domstolarnas sammanträdeslokaler och deras kanslier vara inrymda i samma byggnad. Så är förhållandet i fråga om rådhusrätterna, hovrätterna och ett stort antal häradsrätter. Åtskilliga häradsrätter hava emellertid tingsställe och kansli på olika orter, och nedre justitierevisionen, som utgör kansli för högsta domstolen, är förlagd till annan byggnad än den, där högsta domstolen sammanträder. Även efter det rättegångsreformen trätt i kraft, torde åtskilliga domstolar komma att hava sammanträdeslokal på annan ort än kansliet. Detta kommer alltid att bliva fallet, om vid sammanslagning av tingslag anordningen med flera tingsställen (1 kap. 6 §) tillämpas. De i 17 kap. 9 §, 30 kap. 7 § samt 33 kap. 12 och 19 §§ föreslagna stadgandena om anslag å rättens dörr innebära, att i dylika fall det meddelande eller den handling, varom fråga är, kommer att finnas å tingsstället men ej å kansliet. Det vill synas som om det skulle vara bättre sörjt för att meddelandet eller handlingen blir känd för vederbörande, om anslaget i stället skedde å kansliets dörr. Att föreskriva anslag på båda ställena torde vara onödigt. Bestämmelsen i 33 kap. 24 § andra stycket, som innebär att förteckning å stämningsmän skall icke blott vara

tillgänglig å kansliet utan även anslås på tingsstället eller, om flera sådana finnas, på ett vart av dem, bör däremot behållas oförändrad.

14 §.

Lagrådet:

Av de beslut under rättegången, mot vilka talan skall föras särskilt, skola enligt förevarande paragraf vissa uppräknade genast gå i verkställighet. Lämpligen bör till denna grupp av beslut ytterligare hänföras beslut, varigenom rätten förordnat, att beviljad förmån av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde förordnat annan än part föreslagit. Det hemställes, att ett tillägg härom göres i andra punkten av paragrafens andra stycke. Motsvarande tillägg bör göras i 30 kap. 12 §.

15 §.

Lagrådet:

I rättssäkerhetens intresse synes såväl här som i 30 kap. 13 § böra föreskrivas, att rättelse av dom eller beslut såvitt möjligt skall antecknas jämväl å utgivna utskrifter.

19 KAP.

1 §

Lagrådet:

Då vad i sista stycket stadgas torde kunna anses innefattat i första styckets tredje punkt och således är överflödigt, bör sista stycket utgå.

9 och 10 §§.

Lagrådet:

Hänvisningarna till 1 § torde böra ändras till att gälla 1 eller 2 §. Exempel på en i lag given forumregel, som avviker från 2 §, utgör 328 § sjölagen, såvitt fråga är om brott som begåtts ombord på svenskt fartyg i utländsk hamn.

11 §.

Lagrådet:

Samma ändring som av lagrådet föreslagits i 10 kap. 20 § torde böra vidtagas i förevarande paragraf.

20 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Befogenhet att i högre rätt fullfölja talan till den misstänktes förmån bör uppenbarligen tillkomma icke blott allmän åklagare utan även särskild åklagare såsom t. ex. riksdagens justitieombudsman och riksdagens militieombudsman. För att detta skall komma till tydligt uttryck i lagtexten synes

andra punkten i första stycket av denna paragraf lämpligen kunna upptagas såsom ett tredje stycke, därvid ordet »Han» bör ersättas med »Åklagare».

6 §.

Lagrådet:

Enligt vad av motiven framgår skall allmänt åtal jämlikt förevarande paragraf äga rum, då tillräckliga skäl föreligga, att den misstänkte är straffskyldig för gärningen. Mot den, som på grund av sin sinnesbeskaffenhet icke bör dömas till ansvar, förutsättes alltså åtal icke skola väckas. Tydligt torde visserligen vara, att åklagaren kan underlåta att vidtaga åtgärd endast om det är ställt utom varje tvivel, att frihet från ansvar jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen föreligger. Eljest måste förundersökning eller åtal fullföljas åtminstone till dess det genom sådan undersökning, som avses i 6 kap. sinnessjuklagen, blivit klarlagt, att straff icke kan komma i fråga. Men även med beaktande härav synes inskränkningen i åtalsplikten beträffande sinnessjuk hava blivit för omfattande. Understundom kan det nämligen vara av behovet påkallat, att det blir fastslaget, om en sinnessjuk har begått ett visst brott eller icke. Är det uppenbart att den, som misstänkes för brott mot annans personliga säkerhet, är sinnessjuk men icke ådagalagt att han begått brottet, ehuru tillräckliga skäl till åtal föreligga, skulle sålunda den sinnessjuka rörande utskrivning från sinnessjukhus enligt 20 § sinnessjuklagen, därest förslaget antages, bliva underkastad lindrigare regler om han ej förklarats hava begått brottet än om det skett. I andra fall kan det vara av vikt att åtal sker för att befria en oskyldig från oberättigade misstankar. Med den avfattning, förevarande paragraf erhållit, torde man knappast kunna räkna med att åklagarna skola, fastän åtalsplikt ej föreligger, anse sig berättigade att åtala i de fall som här avses. Det torde därför böra uttryckligen föreskrivas att, där den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet icke kan fällas till ansvar, åtal må äga rum, om tillräckliga skäl föreligga att han begått gärningen och åtal av särskild anledning finnes påkallat.

8 §.

Justitieråden Eklund och Lawski:

Åklagare är på grund av sin tjänsteplikt skyldig att med tillbörlig skyndsamt bedriva förberedande undersökning och väcka åtal. Målsägande är däremot för brotts angivande eller åtals väckande ej underkastad annan tidsbegränsning än den som följer av strafflagens bestämmelser om åtalspreskription. För att tillgodose såväl det allmännas intresse av att ej genom onödig tidsutdräkt processmaterialet försämras eller straffets verkställighet uppskjutes som ock den misstänktes anspråk att inom skäligen tid få visshet huruvida målsäganden ämnar göra sak av brottet, föreslog processkommissionen, att korta preklusionstider skulle stadgas för målsägandens initiativ till brotts beivrande. Dessa preklusionstider skulle vara tre till antalet och gälla *dels* angivelse av brott, som åklagare endast efter angivelse må åtala, *dels* väckande av åtal för brott, som endast målsäganden äger

beivra, dels ock väckande av åtal, då åklagare beslutat att ej åtala. Preklusionstiderna föreslogos till sex månader och skulle löpa i de båda förra fallen från det målsäganden fick kännedom om brottet och gärningsmannen och i det tredje fallet från det han fick kännedom om åklagarens beslut.

Av de sålunda föreslagna stadgandena har processlagberedningen endast upptagit det, som avsåg väckande av subsidiärt målsägandeåtal. Att stanna härvid är tydligen av jämförelsevis ringa värde för genomförande av det ovan angivna syftet. Om på grund av svårigheten att konstatera när målsäganden fått kännedom om brottet och brottslingen eller av annan orsak de andra båda preklusionsreglerna anses icke böra införas, torde tillräckliga skäl knappast föreligga att stadga en tidsbegränsning endast för det subsidiära målsägandeåtalet. Endast i undantagsfall kan det tänkas bliva av någon egentlig betydelse för den, som misstänkes för ett brott, att för angivares åtalsrätt finnes stadgad en särskild preklusionstid, räknad från det angivaren erhållit del av åklagarens beslut att åtal ej skall äga rum. Så länge den för brottet gällande preskriptionstiden löper, måste den misstänkte räkna med möjligheten att åklagaren kommer att intaga en annan ståndpunkt. Och en målsägande, som av en eller annan anledning vill utnyttja hela preskriptionstiden, har ju endast att dröja tillräckligt länge med sin angivelse. Å andra sidan måste den föreslagna anordningen i praktiken medföra besvär och kostnader som icke stå i rimlig proportion till nyttan. En följd av bestämmelsen måste nämligen bliva att det kommer att åligga åklagare att i varje fall då en angivelse ej leder till åtal icke blott anskaffa bevis om att angivaren fått del av åklagarens beslut i anledning av angivelsen utan även att bevara detta bevismaterial till dess preskriptionstiden för det angivna brottet utgår. Slutligen må framhållas att, i den mån det må åsyftas att genom stadgandet förhindra dröjsmål med angivelse, värdet härav ej är stort; utvecklingen har redan lett därtill, att målsäganden såsom regel ej vill påtaga sig kostnaden för en rättegång och därför skyndar sig att överlämna åtalsfrågan åt åklagaren.

Då i 8 § såsom förutsättning för målsägandes subsidiära åtalsrätt fordras att han skall hava angivit brottet, torde detta delvis sammanhånga med den föreslagna preklusionsfristen, i det att åklagaren ansetts sakna anledning att delge sitt beslut med annan målsägande än den som till honom gjort angivelse. Bortfaller preklusionsregeln, synes kravet på angivelse knappast motiverat.

I anledning av vad nu anförts hemställas, att i första stycket av 8 § allenast stadgas, att målsägande ej må väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre åklagaren beslutat, att sådant åtal ej skall äga rum.

14 §.

Lagrådet:

De skäl lagrådet vid 11 kap. 5 § i fråga om tvistemål anført för en utvidgning av parts skyldighet att infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätt äga giltighet även beträffande målsägande i brottmål. Iakttä-

ges lagrådets hemställan vid nämnda paragraf, ernås genom hänvisningen i förevarande lagrum den erforderliga ändringen såvitt rörer målsägande.

Därest, på sätt lagrådet förordat, 11 kap. 5 § jämkas så, att lagrummet kommer att reglera jämväl när rätten har att ålägga part personlig inställelse, lär av 45 kap. 15 och 16 §§ utan vidare framgå att samma normer skola iakttagas av åklagaren då han har att utfärda kallelser till huvudförhandling.

En jämkning av första stycket sista punkten blir erforderlig, om vad lagrådet hemställt under rubriken till 11 kap. iakttages.

21 KAP.

2 §.

Lagrådet:

I överensstämmelse med vad som förordats vid 11 kap. 5 § för tvistemålsens del och vid 20 kap. 14 § beträffande målsägande torde såsom allmän regel för den tilltalades inställelse vid huvudförhandling i hovrätt böra gälla att han skall vara personligen tillstädes, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Med en sådan regel skulle väl föreskriften om obligatorisk personlig inställelse, då underrätten dömt till straffarbete eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, få mindre betydelse, men den torde dock böra bibehållas.

Liksom erinrats angående 11 kap. 5 § bör jämväl av förevarande paragraf framgå, att rätten har att meddela beslut om den tilltalades inkallande till personlig inställelse.

4 §.

Lagrådet:

Behörighet att förordna offentlig försvarare för någon, mot vilken åtal väckts, skall uppenbarligen tillkomma den domstol, vid vilken målet handlägges. Uppkommer fråga om sådant förordnande, sedan domstolen meddelat dom eller slutligt beslut i målet men innan tid för fullföljd av talan genom anslutningsvad, revisionsansökan eller besvär gått till ända, synes det vara lämpligare att frågan upptages av den domstol, som meddelat domen eller beslutet, än av den, hos vilken fullföljd av talan i målet kan äga rum. För att säkerställa att en sådan ordning kommer att tillämpas synes det vara erforderligt, att en uttrycklig föreskrift i ämnet upptages i lagen.

8 §.

Lagrådet:

Försvare, som utses av den misstänkte, har enligt förslaget väsentligen samma ställning som ett rättegångsbiträde i tvistemål. I enlighet härmed har också i 3 § givits samma regel om sådan försvarare, som i 12 kap. 22 § meddelats om rättegångsbiträde. Offentlig försvarare har en likartad ställning.

Vid 12 kap. 22 § har lagrådet hemställt om upptagande av föreskrift att rättegångshandling, som företagits av parts rättegångsbiträde, skall anses vara av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot. I ansvarsfrågan läser en dylik regel icke utan vidare kunna tillämpas å försvarare. Denne synes nämligen åtminstone i viss utsträckning böra även mot den misstänkte företräda hans intressen, medan å andra sidan ått av försvararen i ansvarsfrågan gjort medgivande icke torde kunna tillräknas samma verkan som om det gjorts av den misstänkte, även om denne icke gjort gensaga däremot. I fråga om enskilt anspråk bör däremot den av lagrådet beträffande rättegångsbiträde förordade regeln bliva tillämplig, och detta torde utan särskilt stadgande bliva fallet, om lagrådets nyssberörda hemställan iakttages.

22 KAP.

1, 3 och 4 §§.

Lagrådet:

För tvistemålens del upptager förslaget i 14 kap. 1 och 2 §§ den regeln, att om någon samtidigt väcker flera käromål mot samma svarande eller om samtidigt en kärande väcker käromål mot flera svarande eller flera kärande mot en eller flera svarande, målen s k o l a handläggas i en rättegång, såframt de stödjä sig på väsentligen samma grund. Därutöver föreslås i 14 kap. 6 § att mål mellan samma eller olika parter även i annat fall m å handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. Sistnämnda stadgande åsyftar, såsom i motiven framhålls, bland annat de fall då käromål, som stödjä sig på väsentligen samma grund, ej väckas samtidigt eller då käromålen icke stödjä sig på väsentligen samma grund men dock å likartade grunder. Tillämpningen av 6 § ankommer på rätten, som oberoende av parts yrkande kan förfara efter ty finnes lämpligt. En allmän förutsättning för kumulation är enligt 7 §, att samma domstol är behörig för målen och samma rättegångsform tillämplig. Såsom lagrådet vid sistnämnda paragraf yttrat, torde jämväl förutsättas, att målen äro anhängiga vid samma domstol.

I 22 kap. 1, 3 och 4 §§ regleras frågan om kumulation av talan om ansvar och om enskilt anspråk i anledning av brott. Av dessa stadganden hava 1 och 3 §§ avseende på det vanligaste fallet eller att målsäganden gör gällande enskilt anspråk mot den tilltalade; i 4 § första stycket åter regleras det fallet att målsäganden framställer sådant anspråk mot annan än den tilltalade. Målsägandens talan om enskilt anspråk mot den tilltalade på grund av brott m å enligt 1 § föras i samband med åtal för brottet, och enligt 3 § äger rätten, om sådan talan föres i särskilt mål, förordna att talan skall upptagas till behandling i samband med åtalet. Förutsättning för sådant förordnande är att målsäganden begär målens sammanslagning och att rätten finner åtgärden lämplig. Enligt 4 § första stycket m å, om

målsäganden vill mot annan än den tilltalade framställa anspråk på skadestånd eller annat dylikt i anledning av brottet, talan handläggas i samband med åtalet. Av den föreslagna lagtexten framgår ej tydligt, huruvida stadgandet är avsett att vara ett parallellstadgande endast till 1 § eller jämväl till 3 §. Är det senare åsyftat, lämnar avfattningen rum för tvekan huruvida även i detta fall, likasom i 3 §, för sammanslagning av målen fordras yrkande av målsäganden och att rätten finner åtgärden lämplig. Stadgandet torde härutöver innefatta en forumregel, varigenom skulle beredas tillfälle att vid brottmålsforum mot annan än den tilltalade framställa anspråk i anledning av brottet.

Vad först angår kumulation av ansvarstalan och målsägandens enskilda anspråk mot den tilltalade, är intet att erinra mot det i 1 § upptagna huvudstadgandet. Likaledes torde förslagets ståndpunkt vara riktig då i 3 § för sammanförande av en ansvarstalan och ett såsom särskilt mål väckt enskilt anspråk ej uppställas lika tvingande föreskrifter som de, vilka enligt 14 kap. 1 och 2 §§ skola gälla för förening av tvistemål som stödjade sig på väsentligen samma grund. Den omständigheten att principiellt olika processformer äro tillämpliga ävensom de praktiska olägenheter som kunna föräledas av ett sammanförande utgöra hinder härför. Med hänsyn till dels att mål om enskilt anspråk på grund av brott i och för sig skola hänföras till tvistemål och dels att målsäganden ansetts kunna hava intresse av att hindra en tillämpning av 29 kap. 6 § andra punkten har i förslaget ansetts nödigt att göra den civila talans införlivande i brottmålet beroende av att målsäganden framställer yrkande därom. Ett sådant betraktelsesätt saknar förvisso ej berättigande, men hänsyn bör ock tagas till att såväl den tilltalade som rätten kan hava ett välgrundat intresse av att dubbla rättegångar undvikas. En ur alla synpunkter tillfredsställande lösning synes stå att vinna, om rätten oberoende av parts yrkande erhåller befogenhet att förordna om målens förening, när skäl därtill äro. Givet är att rätten därvid har att fästa tillbörligt avseende vid parternas önsknings. Vad nu förordas står i överensstämmelse med regeln i 14 kap. 6 § om fakultativ förening av tvistemål och med vad som enligt 22 kap. 5 § skall gälla för särskiljande av ansvarstalan och talan om enskilt anspråk.

Vad därefter angår det i 4 § första stycket behandlade fallet, eller att målsäganden vill mot annan än den tilltalade framställa anspråk på skadestånd eller annat dylikt i anledning av brott, torde samma regler böra gälla som nyss förordats beträffande målsägandens enskilda anspråk mot den tilltalade. Det förhållandet att en målsägande grundar sin talan icke uteslutande på brottet utan även på någon annan omständighet t. ex. att tredje mannen i egenskap av försäkringsgivare är ersättningsskyldig, bör — såsom förslaget i 4 § första stycket ock innebär — icke utgöra hinder mot kumulation.

Skola, såsom nu förordats, samma regler gälla för all kumulation av ansvarstalan och målsägandens enskilda anspråk, oberoende av om anspråket riktas mot den tilltalade eller annan, kan detta enklast ernås genom

att 4 § första stycket utgår samt 1 § första punkten och 3 § få en lydelse som kommer även målsägandens talan mot tredje man att innefattas i dessa båda stadganden. Vad som i den föreslagna lagtexten utgör hinder häremot är uttrycket »på grund av brott». Då detta uttryck enligt förslagets terminologi lär innebära ett krav på att anspråket skall grunda sig uteslutande på brottet, bör det ersättas med den i 4 § första stycket såsom mera omfattande använda termen »i anledning av brott». En sådan ändring skulle ock stå i samklang med lagrådets hemställan vid 10 kap. 8 §. I vad 4 § första stycket innefattar en forumregel torde denna genom den föreslagna ändringen bli obehövlig. Även 1 § innefattar nämligen enahanda forumbestämmelse, och denna bleve genom ändringen tillämplig på målsägandens anspråk, jämväl såvitt det riktas mot tredje man. Iakttages lagrådets vid 10 kap. 8 § gjorda hemställan, blir behovet av en forumbestämmelse för det i 3 § avsedda fallet ock vederbörligen tillgodosett.

23 KAP.

3 §.

Lagrådet:

Det ligger i sakens natur, att ju mera kvalificerad den polismyndighet är, som handhar förundersökningen, desto mindre anledning föreligger det såsom regel för åklagaren att övertaga ledningen av denna innan ännu någon bestämd person framstår såsom med skäl misstänkt. Särskilt med hänsyn till att förundersökningsarbetet i allmänhet ledes av väl kvalificerade polismän i de städer, där åklagare- och polismyndighet ej äro förenade i en hand, lär det endast i undantagsfall visa sig påkallat att åklagaren ingriper redan på detta tidiga stadium. Det synes därför böra utmärkas, att åklagarens skyldighet härtill inträder blott om det av särskilda skäl finnes påkallat.

9 §.

Lagrådet:

I fråga om skyldigheten att kvarstanna för förhör synes i lagen böra, såsom en grundregel, i första hand utsägas att ingen, som ej är anhållen eller häktad, skall vara skyldig att kvarstanna längre än som är för ändamålet oundgängligen erforderligt. Om man till säkerhet mot missbruk från myndighetens sida vill komplettera denna allmänna regel med detaljföreskrifter, böra dessa göras mindre stela än de förslaget innehåller. Särskilt må erinras, hurusom bestämmelsen att inställelse till nytt förhör ej får påfordras förrän efter viss tid kan, då den göres undantagslös, bliva till icke obetydligt men för utredningen. Den kunde tillika alstra benägenhet hos förhørsledaren att utnyttja den i första stycket av 9 § medgivna tiden i vidare mån än eljest varit påkallat. Den enskildes intresse torde bliva tillbörligen beaktat, om det stadgas att skyldighet att kvarstanna ej må i något fall påkallas för längre tid i följd än tolv timmar och att, därest med någon er-

fordras nytt förhör, det ej må utan tvingande skäl påfordras att han in-finner sig tidigare än tolv timmar efter det föregående förhör med honom avslutats.

12 §.

Justitieråden Eklund och Lawski samt regeringsrådet Hjärne:

Bland exemplen på otillåtna förhörsmetoder hava i denna paragraf nämnts »snärjande frågor» och »löften eller förespeglingar om särskilda förmåner». Innebörden av dessa uttryck är icke fullt klar. Enligt vanligt språkbruk kunna därunder falla även åtgärder, vilka icke äro att anse såsom otillbörliga. Med hänsyn härtill hemställes, att de citerade orden måtte utgå ur lagtexten.

14 §.

Lagrådet:

Gällande regler om undersökning av tilltalads sinnesbeskaffenhet förutsätta, att domstolen ej kan förordna om sådan undersökning med mindre den anser att den tilltalade begått brottet. Endast under denna förutsättning är det försvarligt att väsentligt förlänga häktningstiden för att få en undersökning verkställd eller att förordna att icke häktad tilltalad skall för undersökning intagas å sinnessjukhus. Därvid är även att beakta, att tvångsundersökning å fängelses sinnessjukavdelning eller å sinnessjukhus för den tilltalade kan innebära ett svårare lidande än ett frihetsstraff.

Förslagets ståndpunkt i ifrågavarande avseende är ej alldeles klar. I motiven uttalas, att undersökningen såvitt möjligt bör vara verkställd före huvudförhandlingen och att det i regel torde vara lämpligast, att den sker redan under förundersökningen. Detta uttalande kan lätt tydas så, att man velat avvika från gällande rätts ståndpunkt, men behöver ej innebära mer än att i alla fall, i vilka det är klart att den misstänkte förövat gärningen — och det torde vara flertalet — undersökningen bör ske före huvudförhandlingen.

I brist på ett uttryckligt uttalande om att förslaget vill bryta med gällande rätt anser sig lagrådet berättigat att antaga, att ej heller förslaget medger undersökning av misstänkts sinnesbeskaffenhet, om ej övertygande bevisning förebragts om att han begått gärningen. Vid sådant förhållande kan lagrådet på denna punkt lämna förslaget utan anmärkning.

19 §.

Lagrådet:

I tvistemål och i brottmål, vari enskilt åtal föres, beredes målet till huvudförhandlingen omedelbart under rättens ledning. Så sker väl ej i mål vari allmän åklagare för talan, men rätten har dock även i dessa mål att, sedan åtal väckts, kontrollera huruvida det förebragta materialet är sådant att målet kan vid huvudförhandlingen bliva slutfört i ett sammanhang samt vid behov förelägga åklagaren att fullständiga förundersökningen eller besluta att yttrande av sakkunnig skall inhämtas eller annan förberedande

åtgärd vidtagas (se 45 kap. 11 och 12 §§). Ett naturligt komplement till denna rättens förgranskning är den rätten enligt förevarande paragraf anförtrodda uppgiften att, innan åtal väckts, upptaga och pröva anmälan från den misstänkte därom att undersökningsledaren ej bifallit begäran om förhör med viss person eller att utredningen eljest ej blivit tillfredsställande. Genom att rätten ingriper redan på detta tidiga stadium kan den utredning, som må finnas erforderlig, icke blott komma en blivande huvudförhandling till godo utan även, och i första hand, få betydelse för åtalsprövningen. Däremot synes den föreslagna anordningen med anmälan hos rätten icke ändamålsenlig, när klagomålen ej avse förmenta brister i utredningen utan den misstänkte gör gällande att annat fel förekommit vid förundersökningen, exempelvis att olämplig förhörsmetod använts. I sådana fall bör frågan lämpligen behandlas i den ordning som eljest tillämpas beträffande anmälan om tjänstefel; den misstänkte får vända sig till överordnad åklagare, som utreder fallet och vidtager den åtgärd, vartill utredningen ger anledning. I enlighet med vad nu anförts hemställer lagrådet, att i första stycket av 19 § orden »att eljest vid förundersökningen ej rätteligen förfarits» måtte utbytas mot »att utredningen eljest ej blivit tillfredsställande vid förundersökningen» eller något liknande.

21 §.

Lagrådet:

Särskilt med hänsyn till att förhör icke sällan hålles under mindre gynnsamma förhållanden bör det vara tillåtet att vid själva förhöret göra behövliga anteckningar i konceptform för att sedermera — med uteslutande av sådant som visar sig sakna betydelse för utredningen — utan omformning av återgivna utsagor renskriva anteckningarna och i förekommande fall sammanställa dem med andra förhörsanteckningar till ett sammanhängande protokoll. Något annat lärer ej heller vara åsyftat. Men då avfattningen av andra stycket i förevarande paragraf kan giva anledning till det missförståndet att ett i alla avseenden färdigställt protokoll skall åstadkommas redan vid förhöret, synes styckets formulering böra något jämkas. Det kan exempelvis stadgas, *att* utsaga av misstänkt eller annan skall, sedan den upptecknats, genast uppläsas, *att* den hörde skall tillfrågas, om han har något att erinra mot avfattningen, *att* erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas *och att* uppteckningen ej må därefter ändras.

Såframt vad lagrådet anförts i fråga om 6 kap. 8 § andra stycket föranleder ändring av vad där stadgas, torde motsvarande ändring böra ske här.

24 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Stadgandet i sista stycket avses skola tillämpas endast då det finnes uppenbart att den misstänkte ej kommer att dömas till annat än böter eller mist-

ning av befattning. Under ordalagen kommer emellertid jämväl det fall, att av omständigheterna uppenbart framgår att viss påföljd kommer att ådömas i stället för straff. Ett förtydligande torde böra ske.

3 §.

Justitieråden Eklund, Lawski och von Steyern:

Att starka humanitära skäl tala för att minderåriga i regel icke böra ut sättas för den påfrestning, som en häktning kan innebära, synes ej kunna för nekas. Men enligt vår mening föra dessa skäl icke så långt att, såsom här föreslagits, häktning av misstänkt under aderton år alltid bör ersättas med övervakning, om det är möjligt. I fråga om exempelvis den som redan undergått frihetsstraff torde ej sällan en så mild behandling icke vara på sin plats. Vi hemställa därför att även beträffande misstänkt som är under aderton år häktning skall ersättas med övervakning endast om den förra åtgärden kan antagas medföra allvarligt men för den misstänkte.

9 §.

Lagrådet:

Den generella avfattningen av paragrafens andra och tredje punkter, vilkas innehåll helt överensstämmer med nu gällande lag, medför, att även om den anhållne är minderårig underrättelse om anhållandet icke må utan hans medgivande lämnas hans föräldrar eller annan, som har vårdnaden om honom. Då en sådan konsekvens av föreskrifterna icke synes lämplig och jämväl i vissa andra fall, t. ex. då den anhållne blivit såsom saknad efterlyst, underrättelse om anhållandet synes böra lämnas även om den anhållne ej medgiver det, hemställes om sådan ändring av paragrafen, att underrättelse om anhållande må lämnas den anhållnes husfolk och närmaste anhöriga utan hans medgivande, där synnerliga skäl därtill äro.

11 §.

Lagrådet:

Såsom av 24 § framgår är det avsett att i en särskild lag sammanföra bestämmelser, vilka röra förvaring av anhållen eller häktad. Då föreskriften i 11 § är av sådan innebörd synes den lämpligen böra infogas i denna särskilda lag. Det hemställes förty, att paragrafen måtte utgå.

12 §.

Lagrådet:

För att rätten skall få tillfälle att före häktningsförhandlingen taga del av utredningsmaterialet har i andra stycket av denna paragraf stadgats, att vid häktningsframställningen skall fogas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen. I den mån protokoll ej hunnit färdigställas då framställningen avlättes och kopia av förda anteckningar ej finnes, kan det vara till olägenhet att åklagaren skall nödgas lämna ifrån

sig dessa anteckningar. De kunna omedelbart behövas för den fortsatta utredningen, och protokollet i de delar anteckningarna avse kan ej uppsättas förrän dessa återlämnats. Det får helt naturligt icke förekomma att för undvikande av nämnda olägenheter den i första stycket medgivna fristen utnyttjas efter det tillräcklig utredning vunnits för prövning av häktningsspörsmålet. Det synes därför önskvärt att åklagaren må kunna få ett kortare anstånd (t. ex. på en dag) med att tillhandahålla utredningsmaterialet, så att han får möjlighet att tillställa rätten protokoll i stället för konceptanteckningar. För rättens vidkommande läser ett sådant anstånd icke medföra svårigheter, om det ej göres längre än att materialet ändock blir tillgängligt för granskning före häktningssamtalen. Det kan för övrigt befaras, att anteckningarna understundom komma att vara i sådant skick att rätten ej får mycken nytta av dem; rättens uppgift underlättas då genom ett anstånd.

Med hänsyn till vad nu anförts hemställer lagrådet om sådan jämkning av stadgandet i andra stycket, att rätten må medgiva anstånd med utredningsmaterialets tillhandahållande. Frågan om anstånd bör i de flesta fall kunna ordnas telefonledes.

13 §.

Lagrådet:

Det i andra punkten föreslagna stadgandet torde innebära, att särskild förhandling i häktningsspörsmålet icke behöver äga rum, om huvudförhandling utsättes att hållas inom en vecka efter det framställning om häktning inkom till rätten. Huruvida åtal redan väckts eller väckes samtidigt med eller efter framställningen, bör vara utan betydelse. Vad här åsyftas torde komma till riktigare uttryck, om i punkten endast stadgas, att därest huvudförhandling skall hållas inom en vecka efter det framställningen inkom, erfordras ej särskild förhandling i häktningsspörsmålet. Liknande jämkning bör vidtagas i 25 kap. 5 §, 26 kap. 4 § och 27 kap. 6 §.

14 §.

Lagrådet:

Enligt första stycket i denna paragraf får häktningssamtal ej företagas i den anhållnes frånvaro. Om han på grund av sjukdom eller annat hinder ej kan vara tillstädes, måste alltså med häktningsspörsmålets behandling anstå tills hindret upphört. Har den anhållne drabbats av långvarig sjukdom, kan han sålunda få finna sig i att sitta anhållen under avsevärd tid, oaktat han, om han anser att häktningsskäl saknas, har ett berättigat intresse att få frågan härom prövad utan dröjsmål. Och om hindret utgöres av sinnessjukdom och undersökning bör ske, föreligger åtminstone med nu gällande regler om undersökning av tilltalad ett allmänt intresse av att häktning, om skäl därtill föreligga, kan omedelbart äga rum. I fråga om den som tagits i förvar är det nämligen nödvändigt, att reglerna om undersökning av häktad bliva tillämpliga.

Har hinder, som här avses, uppstått sedan förhandlingen i häktningsfrågan jämlikt 15 § uppskjutits, torde det ej vara möjligt att, om den anhållne ej begär längre uppskov än fyra dagar, förena innehållet i 15 § första stycket med vad i 14 § första stycket föreskrives.

På grund av det anförda hemställes om sådan ändring i sistnämnda stycke, att förhandling i häktningsfrågan må kunna ske i den anhållnes frånvaro, om hinder för hans inställande vid rätten föreligger. Det är uppenbarligen i sådana fall av särskild vikt att den anhållnes intresse bevakas av försvarare.

Vad här förordats föranleder jämkning även av 18 § första stycket.

22 §.

Lagrådet:

Enligt gällande lag hava domstolarna icke att taga befattning med frågor rörande häktads förvaring. Jämlikt förslaget däremot ankommer det på rätten att förordna om anstånd med att till allmänt häkte överföra den som häktats. Sedan häktad överförs till allmänt häkte, kan han för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet; befogenhet att besluta härom skall tillkomma, jämte rätten, undersökningsledaren eller åklagaren. Som skäl för att nyssnämnda anstånd skall beslutas av rätten åberopas att enligt förslaget endast rätten skall äga förordna om häktning. Något sakligt bärande skäl synes detta dock icke vara, och det har, såsom ovan angivits, ej ansetts hindra att den häktade kan uttagas ur allmänt häkte på beslut av undersökningsledaren eller åklagaren. Med hänsyn härtill och då det är angeläget att domstolarna ej mer än som är nödvändigt belastas med nya uppgifter, anser sig lagrådet böra avstyrka förslaget att rätten skall taga befattning med här avsedda frågor. Beaktas vad sålunda uttalats, torde denna paragraf likasom 11 § böra utgå.

26 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Paragrafen torde böra kompletteras med ett stadgande motsvarande det, som lagrådet förordnat under 15 kap. 1 §.

8 §.

Lagrådet:

Liksom i 15 kap. 7 § torde jämväl i förevarande paragraf böra upptagas bestämmelse, varigenom åt rätten lämnas en befogenhet motsvarande den som enligt 181 § andra punkten och 184 § första punkten utsökningslagen tillkommer överexekutor. Det bör härvid uppmärksammas att kostnad, som uppkommer för sysslomans förvaltning av fast egendom, bör utgå av allmänna medel, när ej förordnandet av syssloman begärts av enskild part.

27 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Enligt det föreslagna stadgandet i andra punkten må, då fråga ej är om de grövsta brotten, hos den misstänkte eller någon honom närstående icke läggas beslag å skriftligt meddelande mellan dem. Såsom av motiven framgår torde härmed, liksom enligt motsvarande stadgande i 1933 års tvångsmedelslag, avses endast meddelande mellan den misstänkte och någon av hans anhöriga men ej meddelande mellan de anhöriga inbördes. Såsom jämväl framgår av lagtexten och motiven, innebär förslaget vidare i förhållande till gällande rätt en utvidgning av beslagsrätten, i det att beslag skulle vara tillåtet om meddelandet anträffas hos annan än avsändaren eller mottagaren.

Då 1933 års lag förbjuder beslag av meddelande mellan den misstänkte och hans närmaste, i vems hand meddelandet än må befinna sig, har förbudet fått en alltför vidsträckt omfattning. Att skydda meddelandet endast då det finnes hos avsändaren eller mottagaren synes åter vara att gå väl långt i den motsatta riktningen. De humanitära skäl, som ligga till grund för stadgandet, torde påkalla att förbudet skall gälla, så snart meddelandet befinner sig hos den misstänkte eller någon av de honom närstående personer, som angivas i paragrafen.

Det synes vidare önskvärt att mot beslag fredas ej endast meddelande mellan den misstänkte och hans närmaste utan ock meddelande mellan de senare inbördes, såvitt det befinner sig inom den ifrågavarande kretsen. Att i denna utsträckning tillgodose de humanitära synpunkterna torde ej innefatta någon fara för straffrättsskipningens effektivitet.

Intet är att erinra mot att de nu förordade reglerna lida undantag, då fråga är om grövre brott.

De nu framförda synpunkterna gälla även 38 kap. 2 §.

9 §.

Lagrådet:

Med försändelse, som inkommer till postanstalt, lärers här avses icke blott — såsom i 12 § av detta kapitel — brev, postanvisning eller annan handling utan även t. ex. paket som befordras med posten. De skäl, som tala för att rätten skall kunna förordna om kvarhållande av en försändelse av sistnämnda slag, kunna ock åberopas till stöd för att försändelse, som avlämnas för befordran med järnväg, buss, fartyg eller annat transportmedel, bör efter förordnande av rätten få kvarhållas, till dess uppkommen fråga om beslag av försändelsen eller någon del därav blivit avgjord. Framhållas må ock, att i 2 § lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. någon åtskillnad i detta avseende icke gjorts mellan olika befordringsanstalter. På grund av vad sålunda anförts hemställer lagrådet,

att åt stadgandet i första punkten av förevarande paragraf gives en sådan omfattning att det kommer att gälla, när anledning är, att post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse, som må tagas i beslag, skall inkomma till befordringsanstalt.

16 §.

Lagrådet:

För att det tvångsmedel som här behandlas skall i tillämpningen medföra åsyftad nytta torde det vara erforderligt att, på sätt skett i 3 § lagen den 14 oktober 1939 om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen m. m., möjlighet öppnas för undersökningsledaren eller åklagaren att från telefonanstalt erhålla uppgift å telefonsamtal, utväxlade eller beställda mellan apparat, som kan antagas hava begagnats eller komma att begagnas av den misstänkte, och annan apparat. Rätten bör därför kunna lämna tillstånd till att sådan uppgift inhämtas under utredningen.

Enligt lagrådets mening är det även lämpligt att — i anslutning till innehållet i nämnda lagrum — i tredje stycket av förevarande paragraf uttala, att sakkunnig eller annan, som anlitas för utredningen angående brottet eller eljest därvid höres, skall — t. ex. för tolkning av chiffermeddelanden — kunna, efter anvisningar av myndighet som i samma stycke avses, granska uppteckning av telefonsamtal.

29 KAP.

2 §.

Justitieråden Eklund och Lawski samt regeringsrådet Hjärne:

I tvistemål skall enligt förslaget särskild omröstning kunna äga rum i vida större utsträckning än enligt gällande rätt. I fråga om brottmålen åter — i vilka visserligen meningsskiljaktigheter, som kunna föranleda behov av särskilda omröstningar, äro sällsynta — har ökad möjlighet till dylik omröstning föreslagits allenast i ett fåtal fall; i huvudsak har nuvarande ordning bibehållits. Förslaget förutsätter sålunda som regel, att i kollegial domstol liksom nu endast en omröstning skall äga rum i brottmål. Om vid omröstningen någon röstar för viss skyddsåtgärd, skall emellertid frågan om denna skyddsåtgärd upptagas till särskild omröstning; beslutas ej då skyddsåtgärd, har ledamot, som vid den första omröstningen uttalade sig därför, att utsätta straff.

En följd av de föreslagna reglerna är att, om de olika domstolsledamöterna för viss brottslig gärning döma till olika straff och tillika hänföra gärningen under olika lagrum, det votum, vars straffmätning jämlikt de i 3 och 4 §§ upptagna reglerna skall följas, blir bestämmande jämväl för rubriceringen av brottet. Därest av fem ledamöter två döma för bedrägeri till åtta månaders straffarbete, två döma för samma brott till sex månaders fängelse, samt den femte betraktar brottet såsom trolöshet mot huvudman

och bestämmer straffet till sex månaders straffarbete, lärer domen skola avfattas enligt sisenämnda ledamots mening. Att sålunda i detta fall den tilltalade — i likhet med vad som nu gäller — skall kunna dömas för trolöshet mot huvudman, ehuru fyra av de fem domarna ansett honom skyldig till bedrägeri, synes icke tillfredsställande. Det kan ej heller anses välmotiverat att, då domarna hava delade meningar om brottets rubricering och straffet alltså skall bestämmas genom sammanläggning av röster enligt 4 §, strafflagen i de olika vota bliva utmätta med tillämpning av olika straffskalor. Om av tre domare en dömer den tilltalade jämlikt 14 kap. 12 och 15 §§ strafflagen för misshandel med livsfarligt vapen till sex månaders straffarbete, en, som anser det använda tillhygget icke vara livsfarligt, dömer den tilltalade jämlikt 14 kap. 12 § strafflagen till åtta månaders straffarbete och den tredje jämlikt 14 kap. 13 och 15 §§ strafflagen dömer för lindrig misshandel med livsfarligt vapen till fem månaders straffarbete, synes i domen, som skall avfattas efter den förste domarens mening, de övrigas bedömande av omständigheterna icke hava tillfullo beaktats, emedan de måst utmäta straffet inom en väsentligt lägre straffskala än den, som enligt domen blir tillämpad. Det principiellt riktiga synes vara, att straffmätningen äger rum först sedan det blivit klart, för vilket brott straff skall ådömas. Detta är också vad som skall ske enligt förslaget i det fall, att fråga är om ansvar för flera brott och domarna i skuldfrågan icke äro ense beträffande alla brotten. Om, i enlighet med vad här utvecklats, efter danskt och norskt mönster omröstning, där det erfordras, anställes beträffande frågan, om den tilltalade förövat gärningen och till vilket brott den är att hänföra, vinnes också den fördelen, att ledamot, som vill döma till straff men överröstas av ledamöter som anse skyddsåtgärd lämpligast — fränsett vissa undantagsfall — icke behöver tillkännagiva sin åsikt rörande det straff, han velat utmäta. Det torde knappast behöva påpekas, att det avgörande, som vinnes genom nämnda omröstning, måste innefatta jämväl avgörande av förekommande spörsmål rörande nöd, nödvärn och straffmyndighet.

Då här förordats, att omröstningen skall gälla, icke frågan om den tilltalades skuld utan frågan om han förövat visst brott, är anledning därtill att, i fall fråga uppkommer om tillämpning av 5 kap. 5 § strafflagen, särskild omröstning bör äga rum jämväl rörande denna fråga. Med förslaget lärer åsyftas, att de domare, som vid en omröstning på olika grunder stannat i den mening, att straff eller skyddsåtgärd ej bör ådömas, skola anses vara ense om att frikänna den tilltalade. Om av fyra domare två döma till straff, en förklarar den tilltalade straffri jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen och en frikänner på grund av bristande bevisning, skall den tilltalade frikännas och motiveringen för frikännandet bestämmas med ledning av det votum för frikännande, som är det lindrigaste. Det torde få antagas, att domen skall gå ut på frikännande på grund av bristande bevisning, till och med om den som röstat för frikännandet i själva verket anser, att den tilltalade är av sinnesbeskaffenhet, som avses i 5 kap. 5 § strafflagen.

Det kan vara tvivelaktigt, om omröstningsregeln i 3 § leder till detta re-

sultat, eftersom det icke torde vara alldeles klart, att en sinnessjukförklaring — åtminstone om den tilltalade förklarats vara i behov av vård på sinnessjukhus — verkligen är att jämställa med ett frikännande. Men ej blott redaktionellt utan även sakligt synes förslaget knappast tillfredsställande. Den mening, som går ut på en straffriförklaring av den tilltalade och därigenom på en kanske flerårig tvångsinternering å sinnessjukhus, kan näppe- ligen anses behörigen beaktad vid röstberäkningen; i själva verket ligger i de flesta fall en straffriförklaring närmare en straffdom än ett fullständigt frikännande. Och om majoriteten stannar för att döma till straff, är pre- sumtionen att den, som röstat för straffriförklaring, skall anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen, knappast motiverad. Skulle slutligen, såsom torde vara avsett, regeln i 6 § om att rättens avgörande i ansvarsfrågan är bindande vid prövning av enskilt anspråk, i nysnämnda exempel leda till det resultatet, att även ett sådant anspråk skulle ogillas fastän utav tre av de fyra domarnas vota skadeståndsskyldighet bör följa, blir omröstningsmetoden än mera otillfredsställande. Det torde böra erin- ras om, att den nu föreslagna anordningen är sakligt berättigad även på den grund, att en straffriförklaring i fall, då den tilltalade funnits vara i behov av vård å sinnessjukhus, i realiteten innebär, att den tilltalade un- derkastas en skyddsåtgärd. I detta sammanhang bör framhållas, att till- räckliga skäl icke synas föreligga för att anordna särskild omröstning be- träffande frågan om den tilltalade bör komma i åtnjutande av strafflindring jämlikt 5 kap. 6 § strafflagen, lika litet som angående frågan, huruvida en allmän straffskärpnings- eller strafflindringsgrund föreligger.

I ytterligare två fall, som icke beröras i förslaget, synes särskild omröst- ning vara påkallad. Att sådan bör äga rum vid villkorligt anstånd med straffets ådömande enligt den efter förslagets framläggande tillkomna lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom, är uppenbart. Men vidare synes det motiverat att utbryta frågan om åtalspreskription till särskild omröstning. En sådan utbrytning är önskvärd redan med hänsyn till det förut berörda stadgandet i 6 §. Ett godtagande av denna mening innebär såtillvida en för- sämring i den tilltalades ställning såväl i förhållande till gällande rätt som gentemot förslaget, att frikännande vota icke få sammanräknas med vota, som gå ut på preskription. Med hänsyn till preskriptionsfrågans rent formella karaktär synes emellertid den olikhet, som i förslaget härutinnan göres mel- lan tvistemål och brottmål, icke böra bibehållas. Den tilltalade kan näppe- ligen fordra, att den, som funnit preskription föreligga, men överröstats därutinnan, skall anses vilja det oaktat frikänna honom, liksom den i denna fråga överröstade domaren icke kan sägas hava anledning att undandraga sig att deltaga i en eventuell straffmätning.

Vad här förordats innebär, att om — sedan genom särskild omröstning blivit avgjord, att en straffbelagd handling av visst slag förövats av den till- talade — mer än en ytterligare omröstning är påkallad, de särskilda om- röstningarna, i den mån så erfordras, böra behandla frågorna om preskrip- tion, straffrihet på grund av 5 kap. 5 § strafflagen, villkorligt anstånd med

straffs ådömande, ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd, straffmätning samt villkorligt anstånd med ådömt straff i nu nämnd ordning.

I praktiken blir omröstningen naturligtvis icke så vidlyftig som nyss angivits; det är otänkbart att hela detta schema kan komma att rullas upp i ett och samma mål.

Ett spörsmål, som icke berörts i förslaget, är det som avser domens avfattande i fall då straff och påföljder av olika slag kunna ifrågakomma på en gång och majoriteten i de olika avseendena ej sammanfaller, t. ex. då fråga är om frihetsstraff samt avsättning eller suspension enligt 2 kap. 18 § strafflagen. Ej heller beröres det fall då vid ådömande av dagsböter olika meningar förekomma om såväl dagsböternas antal som deras belopp. Dessa spörsmål torde hittills icke hava kommit till avgörande i något rättsfall. Det mest tillfredsställande synes här vara, att särskild sammanräkning av de olika meningarna sker beträffande varje ifrågasatt straff eller påföljd respektive beträffande dagsbotsantalet och dagsbotsbeloppet. Om denna mening ej anses utan vidare klar, är ett uttryckligt stadgande härom önskligt.

Justitierådet von Steyern:

Jag finner de föreslagna bestämmelserna angående omröstning till dom i brottmål i det väsentliga lämpligt avvägda. Självfallet fordras en jämkning till följd av det efter förslagets framläggande med vår rätt införlivade institutet villkorligt anstånd med straffs ådömande; denna jämkning bör ske på sätt lagrådets övriga ledamöter förordat. Att vid behov särskild omröstning skall ske om straffriförklaring enligt 5 kap. 5 § strafflagen, bör måhända jämväl stadgas.

Då jag icke vill förorda en ytterligare uppdelning av processmaterialet vid omröstning till dom, grundar sig min mening på väsentligen samma synpunkter, som jag framhållit vid 16 kap. 2 §, d. v. s. att en långt driven uppdelning leder till att sammanhang och översikt komma till korta och medför en omständlighet och tunga i domstolarnas arbets sätt, som ej motsvaras av nämnvärda reella fördelar. Det nuvarande omröstningssättet har icke, vare sig i tvistemål eller i brottmål, veterligen lett till någon avsevärd olägenhet; det nya förfarandet innefattar intet, som påkallar ett annat omröstningssätt. Jag finner det i och för sig riktigt, att vota, som gå ut på preskription, sammanläggas med vota för frikännande på grund av brist på bevis. Det är sant, att regeln i 29 kap. 6 § i sådana fall kan leda till förfång för målsägandens enskilda anspråk. Då på grund av förundersökningsmaterialet eller huvudförhandlingen kan antagas att röstspliftring i dylika frågor skall uppkomma, bör ett otillfredsställande resultat undvikas genom att det enskilda anspråket avskiljes till särskild behandling (22 kap. 5 §).

Jag instämmer i vad övriga ledamöter av lagrådet uttalat beträffande röstberäkning i vissa fall, då straff och påföljder av olika slag sammanträffa och då fråga är om dagsböter.

3 §.

Lagrådet:

Under diskussionen om processlagberedningens förslag hava från olika håll anmärkningar framställts mot det föreslagna stadgandet om omröstning i rådhusrätt med nämnd. Bakom anmärkningarna torde framför allt ligga en önskan att i enkelhetens intresse en enhetlig omröstningsregel måtte genomföras. Denna tanke har också kommit till uttryck i den kritik, som i lagrådets förut berörda år 1928 avgivna utlåtande riktades mot den regel, vilken enligt processkommissionens betänkande skulle gälla vid omröstning i hovrättsnämnd och vilken i princip överensstämmer med den nu ifrågavarande. I lagrådets utlåtande underströks också att denna omröstningsregel ej vore sakligt tillfredsställande. Till belysande av den senare anmärkningen framhölls, att det icke syntes betryggande mot olyckliga misstag, att en friande majoritet av fackdomare överröstades av en fällande kollega i förening med viss pluralitet i nämnden.

I vad sålunda anmärkts kan lagrådet även i sin nuvarande sammansättning instämma. Tilläggas må, att den föreslagna omröstningsregeln blir särskilt svår att försvara i det fall, att fyra lagfarna domare sitta i rätten och av dessa tre äro ense. Men även då det gäller att överrösta en majoritet av två lagfarna domare synes man kunna kräva, att nämnden är enhällig.

Med åberopande av det anförda hemställer lagrådet — under förutsättning att föreskrifterna om rådhusrätts sammansättning, då nämnd har säte i rätten, ej ändras på sätt två av lagrådets ledamöter förordat — om sådan ändring i paragrafens andra stycke att i rådhusrätt nämndens mening skall gälla endast om alla i nämnden äro ense.

Vid tillämpning av lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom kan det i en kollegial domstol i vissa fall bliva omöjligt att, med hjälp av regeln att den lindrigaste meningen skall gälla, skilja mellan meningar, som erhållit lika röstetal. Om sålunda meningsskiljaktighet uppstått huruvida den villkorligt dömde skall förpliktas att ställa sig till efterrättelse särskilda föreskrifter av det ena eller det andra slaget, kan det ofta ej sägas, att någon viss mening är den för den tilltalade lindrigaste. I andra fall åter, t. ex. om meningsskiljaktigheten avser, i vilken utsträckning prövotiden skall förlängas, möter icke någon svårighet att tillämpa nyssnämnda regel.

Då det generellt torde böra gälla, att i fall sådana som det förstnämnda systemet med utslagsröst skall användas, hemställer lagrådet, att föreskrift måtte upptagas om att, därest för flera meningar avgivits lika många röster och ej någon av dem kan anses lindrigare än den eller de andra, den mening skall gälla, som biträts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar. En liknande ändring synes vara erforderlig i 4 §.

Under åberopande av vad lagrådet anført vid 16 kap. 3 § första stycket hemställles, att motsvarande jämkning vidtages i förevarande paragraf.

7 §.

Justitieråden Eklund och Lawski:

Att nämndemän, som mot de lagfarna domarnas majoritet bestämt rättens avgörande, icke skola ansvara för avgörandet, synes icke tillfredsställande. Iakttages den hemställan, som av lagrådet gjorts angående omröstning i rådhusrätt med nämnd, och blir i följd härav nämndens möjlighet att påverka utgången icke beroende av om nämnden instämmer med en lagfaren ledamot i rådhusrätten eller icke, föreligger enligt vår mening än mindre skäl att icke låta nämnden bliva ansvarig för sitt beslut. Vi hemställa därför om erforderlig ändring i paragrafen i enlighet med vad nu anförts.

31 KAP.

1 §.

Lagrådet:

I första stycket andra punkten talas om »den tilltalade, hans ombud, biträde eller av honom utsedd försvarare». Då den som av den tilltalade anlitas att biträda honom vid förberedande och utförande av hans talan i förslaget benämnas försvarare, bör ordet biträde utgå.

32 KAP.

7 §.

Lagrådet:

Om under nu gällande ordning part rätteligen ingivit missnöjesanmälan, revisionsinlaga eller besvär men uraktlåtit att i samband därmed vidtaga annan åtgärd, vars underlåtenhet medför talans förlust, samt parten före utgången av den för åtgärdens vidtagande stadgade tiden visar laga förfall, skall enligt 30 kap. 24, 30 eller 39 § rättegångsbalken ny tid utsättas. Att detsamma, som lär vara avsett, skall gälla enligt förevarande paragraf, synes ej med tillräcklig tydlighet framgå av lagtexten. Lagrådet hemställer därför, att en uttrycklig bestämmelse i ämnet upptages i paragrafen.

33 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Förslaget lærer, vad angår här avsedda inlagor eller andra handlingar som inkomma från svaranden, skola så förstås, att svaranden alltid är skyldig att tillhandahålla två exemplar av sådan handling men att, om ytterligare erforderliga avskrifter felas, kostnaden för dessa skall, därest ej 26 § första stycket andra punkten är tillämplig, jämlikt samma paragraf utgå av det förskott som ställts av kåranden. Den olikhet, som sålunda skulle råda mel-

lan den första avskriften och andra sådana, kan knappast utläsas ur lagtexten; vad 2 § innehåller om att svaranden skall tillhandahålla erforderliga avskrifter passar ej heller väl ihop med att kostnad för felande avskrift kan tagas av kärandens förskott. Enligt lagrådets mening böra samtliga avskrifter behandlas på enahanda sätt, och med hänsyn till att kostnaden för avskrift, som göres i samband med utskrift av originalet, är väsentligt lägre än kostnaden för särskild utskrift av avskriften, böra avskrifter av handlingar, som inkomma från svaranden, i första hand bekostas av honom. Vill man nå detta resultat, måste emellertid tillses att 26 § icke blir tillämplig å ifrågavarande avskrifter.

Därest i enlighet med det sagda till paragrafen fogas bestämmelse att, om part ej tillhandahåller avskrift som där sägs, rätten skall på partens bekostnad besörja handlingens avskrivande, blir därav en följd, att något förskott för denna kostnad ej blir stadgat; någon fara för att kostnaden ej skall bliva ersatt, synes dock ej föreligga.

4 §.

Lagrådet:

I processlagberedningens motiv uttalas, att de i denna och nästföljande paragraf givna bestämmelserna om delgivning i rättegång böra tillämpas även beträffande delgivning av meddelad tredskodom. Emellertid är det ej sällan överflödigt att tredskodom delgives den, mot vilken domen givits, Rätten bör därför ej självmant vidtaga några åtgärder för verkställande av sådan delgivning utan avvakta att framställning därom göres från den vinnande partens sida. Och för sådana fall då delgivning erfordras synes det icke heller vara av behovet påkallat att part, som önskar själv ombesörja åtgärden, skall inhämta tillstånd därtill hos rätten. Lagrådet hemställer om jämkning av lagtexten i enlighet med vad nu sagts.

6 §.

Lagrådet:

I förevarande paragraf likasom i 8—13 §§ användas omväxlande uttrycken »den, med vilken delgivning skall ske», samt »den som sökes» eller »den sökte». Innebörden av sistnämnda båda termer är enligt förslaget tydlig; de användas för att beteckna den fysiska person, eventuellt en representant för en juridisk person, till vilken delgivningshandlingen skall överlämnas. Det förstnämnda uttrycket åter kan enligt förslaget avse dels den fysiska eller juridiska person, mot vilken delgivningen är riktad, dels ock, om denne är en juridisk person, hans ställföreträdare. Av avfattningen eller sammanhanget framgår mer eller mindre tydligt om alla eller endast någon eller några av dessa kategorier åsyftas. Sålunda är i 6 § uppenbarligen endast fråga om fysiska personer, inklusive ställföreträdare för juridiska personer. Av en jämförelse mellan 8 och 9 §§ framgår att i den förra paragrafen uttrycket bör tolkas på samma sätt. 9 § gäller enligt sin uttryckliga lydelse endast juridiska personer. I 10 § tredje stycket åsyftas med ut-

trycket en fysisk eller juridisk person men ej en representant för en juridisk person. I 11 § torde av sakliga skäl uttrycket böra fattas i sin ovan angivna vidsträcktaste betydelse. Däremot lära i 12 § endast fysiska personer, inklusive ställföreträdare för juridiska personer, rymmas inom termen.

Enligt lagrådets mening är det önskvärt att ernå mera stadga i den använda terminologien. Åtskilligt skulle vara vunnet om »den, som sökes för delgivning» eller liknande uttryck kommer till användning i alla de fall, då med förslaget avses endast fysiska personer, som i denna egenskap eller såsom ställföreträdare för juridisk person hava att emottaga delgivning. Härav skulle föranledas jämkningar i 6, 8 och 12 §§.

11 §.

Lagrådet:

I första punkten av denna paragraf torde såväl ett förtydligande som en saklig jämkning böra ske. Sålunda bör, då uttrycket »vistas» knappast kan användas om juridiska personer, tydligare angivas, att bestämmelsen har avseende även å utländsk juridisk person. Vidare bör punkten vara tillämplig ej endast då det är känt att den, med vilken delgivning skall ske, vistas å viss utrikes ort utan även då hans vistelseort är okänd men han har känt hemvist utom riket. Då enligt 12 § delgivning genom kungörelse ej står till buds i sistnämnda fall, skulle, om den förordade jämkningen ej göres, det stundom bliva omöjligt att verkställa delgivning.

Bestämmelsen i andra punkten bör, till tydligare utmärkande att den icke gäller blott när delgivning med stöd av första punkten sker enligt utländsk lag, upptagas såsom ett särskilt stycke och angivas gälla när part själv skall ombesörja delgivning å ort utom riket.

13 §.

Lagrådet:

Då i denna paragraf utsäges att vad i 11 § stadgas ej skall gälla delgivning av stämning i brottmål, har uppenbarligen ej åsyftats andra punkten i 11 §. Om denna punkt, i enlighet med vad lagrådet förordat, upptages såsom ett särskilt stycke, kan bestämmelsen i 13 § första punkten angivas avse 8 §, 11 § första stycket och 12 §.

17 §.

Lagrådet:

Andra punkten i första stycket innehåller bland annat att, när dödsbo står under delägarnas förvaltning, delgivning kan ske med en av dem under förutsättning att han sitter i boet. I sådana fall lärer det åligga den med vilken delgivningen sker att utan dröjsmål därom underrätta de övriga. En erinran om förefintligheten av en sådan skyldighet synes lämpligen kunna upptagas i lagtexten.

20 §.

Lagrådet:

Skyldighet att föra register över anmälningar varom här är fråga — något som icke kan anses utan vidare åvila advokatsamfundets styrelse — ligger i viss mån vid sidan av de uppgifter som böra ankomma å samfundet. Med hänsyn härtill och då det torde vara lämpligt att anmälningarna mottagas och registreras av någon som handlar under tjänstemannaansvar, böra anmälningarna enligt lagrådets mening göras hos en central statsmyndighet. Såsom ett lämpligt organ härför föreslås nedre justitierevisionen.

24 §.

Lagrådet:

I samband därmed att bestämmelserna i förordningen den 10 augusti 1877 angående stämmingsmän enligt lagen den 10 juli 1899 överfördes till 11 kap. 37 och 38 §§ rättegångsbalken blev stämmingsmännens behörighet utvidgad så, att den kom att omfatta jämväl delgivning av handlingar utom rättegång. Då det icke lärer vara avsett att på denna punkt genomföra någon ändring i gällande rätt, synes det vara lämpligt att låta orden »i rättegång» utgå ur den här i första punkten föreslagna lagtexten.

25 §.

Justitierådet Lawski:

Stadgandet i 11 kap. 38 § rättegångsbalken, att intyg av ojävig stämmingsman gäller såsom fullt bevis att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller, står i god överensstämmelse med vår härskande legala bevisrätt, och någon tvekan kan ej råda därom, att detta såsom »fullt» angivna bevis i likhet med varje annat sådant kan kullkastas genom vederbörlig bevisning i motsatt riktning. I ett system med fri bevisprövning passar däremot ett stadgande sådant som det nu berörda mindre väl. Av ordalagen i förevarande paragraf kan man sålunda lätt frestas till det oriktiga antagandet, att intyg eller erkännande, som där sägs, utgör bevis, som icke får motbevisas. Till undvikande av en dylik missuppfattning synes paragrafen böra omarbetas så att därav framgår, att vad nu avsett intyg eller erkännande innehåller skall tagas för gott, om det ej visas, att intyget eller erkännandet är oriktigt.

34 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Det synes önskvärt, att av lagtexten framgår att med termen rättegångshinder avses hinder för målets upptagande till prövning. Önskemålet synes enklast kunna tillgodoses på det sätt att avfattningen av första stycket i förevarande paragraf jämkas så att där uttalas, att fråga om hinder för målets

upptagande skall av rätten företagas så snart anledning förekommer därtill. Att dessa ordalag omfatta även ett rättegångshinder, som består däri att målet rör en redan avgjord sak (*res judicata*), synes icke kunna bliva föremål för tvekan.

35 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Såsom en inledning till avdelningen om bevisning ges i denna paragraf uttryck åt den grundläggande principen om fri bevisprövning. Av ett stadgade härom bör framgå, att någon begränsning ej uppställas i fråga om arten av det material eller de kunskapskällor som få användas för sanningens uttalande. Däremot är här ej platsen för bestämmelser huru bevismaterialet skall hava bragts till rättens kännedom för att få beaktas. Denna fråga behandlas i 17 kap. 2 § och 30 kap. 2 §, där det fastslås att rättens avgörande får grundas endast å vad i målet förekommit och, om huvudförhandling ägt rum, ej å annat än vad som förekommit vid denna. Med den formulering nu förevarande paragraf erhållit kan det synas som om där ånyo — ehuru det uppenbarligen ej avsetts — uttalades en regel i sistnämnda hänseende, delvis avvikande från vad i nyssberörda paragrafer föreslagits. En jämkning av ordalagen torde böra ske. Om det angives, att rätten skall efter fri och samvetsgrann prövning avgöra vad i målet är bevisat, blir tillika en annan sida av den fria bevisprövningen — att rätten vid värderingen av den föreliggande bevisningen icke är bunden av legala regler — tydligare framhävd än i förslaget.

13 §.

Lagrådet:

Bevis som upptages utom huvudförhandling skall enligt 35 kap. 13 § upptagas även vid denna, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej längre föreligger. Denna regel är tillämplig även i det fall, att huvudförhandling inställts men rätten jämlikt 43 kap. 3 § andra stycket eller 46 kap. 3 § andra stycket å den för huvudförhandlingen bestämda dagen låter höra part, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstådes och kan antagas icke utan oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet kunna infinna sig vid senare rättegångstillfälle. Därest åter bevis jämlikt 43 kap. 3 § första stycket eller 46 kap. 3 § första stycket eller eljest upptagits vid huvudförhandling, gäller, om ny huvudförhandling äger rum, enligt 43 kap. 13 § och 46 kap. 13 § en i viss mån omkastad regel, i det att beviset skall ånyo upptagas, om ej sådant upptagande finnes sakna betydelse i målet eller medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet. Anledningen till att en strängare princip kommit till tillämpning i det senare fallet är uppenbarligen, att man velat i görligaste mån förhindra, att ny huvudförhandling äger rum. Emellertid synes detta skäl icke motivera en olika behandling av de båda

fallen. Det hemställes därför, att de regleras på enahanda sätt. Därvid torde anledning saknas att kräva mer än att nytt upptagande finnes vara av betydelse i målet och icke medför oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet. Genom att orden »hinder därför ej längre föreligger» utbytas mot uttrycket »icke medför oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet» vinnes också bättre överensstämmelse med såväl vad i 36 kap. 19 § stadgas om upptagande av vittnesmål utom huvudförhandling som vad 43 kap. 3 § andra stycket och 46 kap. 3 § andra stycket innehålla om upptagandet av där avsedda bevis, då huvudförhandling inställts.

14 §.

Lagrådet:

I denna paragraf gives uttryck åt grundsatsen att den, som har att lämna upplysning rörande omständighet av betydelse i rättegången, skall höras personligen inför rätten. Syftet med bestämmelsen är framför allt att förhindra, att i stället för hans muntliga utsaga skall kunna såsom bevis gälla en av honom själv eller annan utom rätta gjord skriftlig uppteckning av vad han har sig bekant. Vad sålunda åsyftas skulle enligt lagrådets mening komma bättre till uttryck genom en regel av innehåll av skriftlig utsaga, som avgivits i anledning av redan inledd eller förestående rättegång, eller uppteckning av utsaga, som någon av sådan anledning avgivit inför åklagare eller polismyndighet eller eljest utom rätta, ej må åberopas som bevis, med mindre det är särskilt medgivet eller rätten på grund av särskilda omständigheter finner, att det må tillåtas. Användes ett sådant uttryckssätt, framgår omedelbart av texten att den icke omfattar sedvanliga prästbevis och intyg av stämningsman — exempel som i motiven anföres till stöd för behovet av undantagsregeln i andra stycket. Vad åter angår läkarintyg, som jämväl upptagits bland exemplen på undantag, torde i vissa fall bevisvärde böra kunna tillerkännas sådant intyg, även om utfärdaren icke — såsom för tillämpning av andra stycket förutsattes — handlat på grund av allmän tjänst eller allmänt uppdrag. Bedömandet av frågan i vilken utsträckning läkarattester och därmed likartade intyg böra få åberopas såsom bevis synes lämpligen kunna ske med ledning av föreskriften att en sådan ordning är tillåten om det är särskilt medgivet eller om rätten på grund av särskilda omständigheter finner fog därför. Andra stycket bör förty utgå.

36 KAP.

1 §.

Justitieråden Eklund och von Steyern samt regeringsrådet Hjärne:

Huruvida målsägande kan höras såsom vittne eller ej besvaras icke i gällande lag genom något särskilt härom givet stadgande. Att vittnesmål ej kan avläggas av en målsägande som är part i målet betraktas såsom själv-

fallet. I övrigt är frågans besvarande beroende av huruvida målsäganden drabbas av något av vittnesjäven. I allmänhet utgöra jäven för angivare och för den, som har i saken del, eller ettdera av dessa jäv hinder mot att målsäganden höres såsom vittne. Men om intet jäv möter, exempelvis om en målsägande som ej angivit brottet avstått från anspråk på skadestånd, kan vittnesförhör på ed i vanlig ordning äga rum (jfr N.J.A. avd. I 1928 sid. 195). De nyssnämnda jäven lida dessutom intrång genom stadgandet i 17 kap. 11 § rättegångsbalken, enligt vilket lagrum vakter och de, som Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, må själva edligen vittna om det som dem i ty fall händer så ock om det de utträttat. Med stöd av detta stadgande höras i stor utsträckning polismän såsom vittnen i brottmål, oaktat de vid det tillfälle, varom de vittna, blivit våldförda eller missfirmade av den tilltalade och förty äro målsägande.

I främmande länder höres målsäganden allmänt såsom vittne. Ofta, såsom i Norge och Danmark, sker så även när han uppträder som part i målet. Förslaget avviker i motsatt riktning från vår gällande rätt genom att uppställa ett undantagslöst förbud mot att målsäganden höres såsom vittne. Denna ståndpunkt motiveras med att målsäganden framstår som den tilltalades naturliga motpart och att det därför skulle vara att giva målsäganden en alltför gynnad ställning, om han finge avgiva sin berättelse under den garanti för trovärdighet, som följer med vittnesmålet. Detta betraktelsesätt saknar ej berättigande. Å andra sidan kan den tilltalade hava ett befogat anspråk att målsäganden skall underkastas de tvångsmedel för framkallande av en sanningsenlig utsaga som eden och menedsansvaret utgöra. Åt en sådan uppfattning giver förslaget i annat sammanhang uttryck, då i 37 kap. 1 § föreskrives att part i tvistemål kan påkalla förhör under sanningförsäkran med sin motpart. I samma riktning verkar det allmänna rättsskipningsintresset, som kräver att varje bevismedel tillföres domstolarna i så tillförlitlig form som omständigheterna medgiva.

Vägas dessa synpunkter mot varandra och beaktas vederbörligen den åskådning i denna fråga, som torde råda i vårt land, synes en lämplig lösning kunna vinnas, om man i nära anslutning till gällande rätt väljer en medelväg mellan de båda ytterligheter som representeras av de främmande lagarna å ena sidan och förslaget å den andra. Vår gällande rätt kan sägas innebära att målsäganden i allmänhet ej får höras på ed men att undantag göres för sådana fall, då det kan antagas att hans intresse i målets utgång ej är starkt framträdande. Målsäganden bör i enlighet härmed kunna höras som vittne på ed, då han på grund av förlikning, avstående eller eljest saknar rätt att föra talan om ansvar eller enskilt anspråk mot den tilltalade och ej angivit brottet till åtal. Ett särskilt stadgande motsvarande 17 kap. 11 § rättegångsbalken torde ej erfordras; enligt gällande bestämmelser äro polismän berättigade till ersättning för skada i tjänsten å person och kläder och torde därför kunna antagas i allmänhet komma att avstå från anspråk mot den tilltalade.

Huruvida en målsägande, som ej är part, i de fall då han enligt vad nu

förordats ej skulle få höras på ed, bör såsom förslaget innebär höras i särskild ordning och enligt särskilda bestämmelser eller ock betraktas som vittne är huvudsakligen en lämplighetsfråga. Någon principiell skillnad föreligger ej mellan en sådan målsägandes berättelse och en utsaga av ett vittne, som enligt 14 § höres utan ed. De föreslagna reglerna om vittnesbeviset äro samtliga väl avpassade även för målsägandens hörande, under det att förslagets bestämmelser om målsägande, som ej är part, i vissa fall leda till mindre tillfredsställande resultat. Sålunda synes det oegentligt att, ehuru en sådan målsägandes utsaga jämlikt 6 kap. 6 § skall upptecknas, protokollet ej, på sätt i 35 kap. 13 § föreslås om vittnesberättelser, får användas vid fullföljd till högre rätt. Ej heller kan det anses motiverat att högre rätt skall äga större frihet att avvika från underrättens bevisbedömning i fråga om målsägandens i protokoll upptagna utsaga än beträffande vittnesberättelser (jfr 51 kap. 23 § och 55 kap. 15 §). Jämväl i fråga om förhör inför rätta under förundersökning (23 kap. 13 §) och vägran att avgiva utsaga (36 kap. 21 och 23 §§) synes målsägande, som ej är part, böra likställas med vittne. Olämpligt är ock, att en sådan målsägande jämlikt 46 kap. 6 § skall vid huvudförhandlingen höras mellan de båda parternas — åklagarens och den tilltalades — sakframställningar och att han med rättens tillstånd skall äga ställa frågor till den tilltalade. Slutligen synes anledning saknas att i resningsavseende icke likställa den omständigheten, att målsägande, som ej är part, avgivit falsk utsaga, med att falsk utsaga avgivits av vittne (58 kap. 2 § 2).

Det må även erinras om att enligt förslaget en person, som så starkt engagerat sig i rättegången som en intervenient i tvistemål, må höras såsom vittne och det på ed, såframt han ej undantagsvis har ställning av part i målet.

Behandlas målsägande, som ej är part, såsom vittne, kunna förenklingar vidtagas i 6 kap. 6 §, 20 kap. 14 § första stycket och 45 kap. 15 § första stycket, varjämte 20 kap. 15 § kan utgå. I kapitlen om förfarandet läres utan vidare vara klart att där upptagna stadganden om målsägande ej äro tillämpliga på den som höres såsom vittne. På grund härav erfordras ej ändring i 46 kap. 6 § andra, tredje, fjärde och femte styckena samt 8 och 14 §§, 51 kap. 4 § andra stycket, 14 § tredje stycket, 16 § tredje stycket och 19 § fjärde stycket.

På grund av vad nu anförts hemställas, att sista satsen i 1 § utgår och att i 14 § andra stycket bland de vittnen, som i brottmål ej må avlägga ed eller försäkran, upptages jämväl målsägande som ej avstått från eller eljest förlorat rätt till talan mot den tilltalade i anledning av brottet eller som avgivit det till åtal, så ock ställföreträdare för sådan målsägande.

Justitierådet Lawski:

Om man vill i större eller mindre utsträckning låta målsäganden höras såsom vittne, måste anledningen därtill vara den, att man vill giva målsägandens uppgifter i rättegången en mera tillförlitlig karaktär. Processlag-

beredningen har, under åberopande av att det vore oegentligt att höra målsäganden men ej den tilltalade såsom vittne, helt avstått från att tillåta vittnesmål av målsäganden. Med denna mening, vilken enligt min åsikt är väl motiverad, kan man ej gärna, om målsägandens hörande såsom vittne åberopas till styrkande av åtalet, göra skillnad mellan det fall, att målsäganden för talan, och det, att han ännu icke i processen angivit, om han vill föra talan eller icke. Eljest skulle målsägande, som vill bli hörd, alltid kunna vänta med att framställa sitt anspråk för att vara oförhindrad att med sina uppgifter stöda åtalet. I den mån så sker — och ett sådant tillvägagångssätt kunde lätt bli vanligt — riskerar man att målsägandens skadeståndsyrkanden framställas för sent, varav skulle föranledas uppskov antingen med hela målet eller med handläggningen av skadeståndsfrågan. Det synes ej heller vara mycket vunnet genom att man medgiver den tilltalade att påkalla vittnesmål med målsägande som ej är part. En sådan målsägande skulle nämligen alltid kunna avböja vittnesmål genom att instämma i åklagarens talan, och det skulle oftast komma att bli svårt att av ett sådant instämmande draga någon slutsats till förmån för den tilltalade. Det sagda har uppenbarligen giltighet även om målsägande, som ej är part, höres utan menedsansvar och i följd härav bevisvärdet av vittnesmålet blir lägre.

Med hänsyn till det anförda saknar jag anledning att i princip frångå förslaget. Däremot synes skäl föreligga att i vissa fall medgiva hörande på vittnesed av personer, som endast formellt stå i målsägandeställning. Jag syftar därvid icke på målsägande, som frivilligt avstått från rätt att föra ansvars- och skadeståndstalan mot en kanske insolvent tilltalad, men vars förhållande till denne i realiteten är oförändrat. Ett undantag är åter enligt min mening befogat beträffande målsägande, som på grund av avtal eller eljest saknar befogenhet att föra ansvarstalan och vars rätt till skadestånd icke är beroende av målets utgång, t. ex. den som skadats vid trafik med motorfordon men erhållit fullt skadestånd eller oavsett målets utgång kan uttaga sådant av trafikförsäkringsanstalt. Med en dylik gränsdragning skulle vittnesförhör kunna ske även med vissa av de vakter och andra, som nu kunna oavsett jäv höras jämlikt 17 kap. 11 § rättegångsbalken (jfr lagen den 6 juni 1925 om ersättning till polisman för skada å kläder samt förordningen samma dag med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m., 1 § 1). Att ytterligare utvidga kretsen av de befattningshavare, som sålunda böra kunna höras på ed, är måhända icke behövt.

5 §.

Lagrådet:

Beträffande allmän befattningshavares tystnadsplikt nöjer sig förslaget med en generell regel; befattningshavare får ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttaga tystnad.

I vilka avseenden sådan skyldighet att iakttaga tystnad föreligger bestämmes ej i rättegångsbalken utan skall bero av de särskilda författningar, som reglera befattningshavarnas ställning, eller de normer som eljest kunna anses gälla därom. Häremot är intet att erinra. Det är emellertid önskvärt att dessa normer överses vid det fortsatta lagstiftningsarbetet. Troligen visar sig någon komplettering nödvändig. Starka skäl hava exempelvis åberopats för att stadga viss tystnadsplikt för medlare i tvister mellan makar.

I andra stycket av förevarande paragraf är någon jämkning av ordalagen önskvärd. Föremålet för den tystnadsplikt, som det åligger advokater m. fl. att iakttaga, synes lämpligen kunna angivas utgöra vad de på grund av denna sin ställning i förtroende erfarit.

Enligt förslaget måste den i andra och tredje styckena föreskrivna tystnadsplikten i allmänhet iakttagas, även om därigenom fara uppkommer att oskyldig fälles till ansvar. Undantag göres endast för det fall att målet avser brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år. Enligt lagrådets mening blir intresset att skydda den oskyldige ej i tillbörlig utsträckning beaktat genom undantagsbestämmelsen. Denna blir t. ex. icke tillämplig då brottet, ehuru ej av det slag som nyss nämnts, likväl kan komma att sonas med mångårigt straffarbete. Även beträffande mål om mindre grova brott synes med skäl kunna ifrågasättas att göra undantag från tystnadsplikten. I Danmark och Norge har sådant undantag gjorts utan avseende å brottets beskaffenhet. Att gå så långt är väl icke nödvändigt och bör måhända ej ske med hänsyn till vikten av att klienten må kunna hysa tillit till tystlåtenheten hos den som han förtrott sig åt. Om sålunda skillnad göres mellan olika brott, synes det mindre lämpligt att för gränsdragningen anknyta till gällande straffsatser för olika brottstyper, vilket lätt leder till godtyckliga resultat. Riktigast torde vara att låta påföljden i det aktuella fallet verka bestämmande. En rimlig avvägning mellan de intressen, som här stå emot varandra, synes kunna nås genom ett stadgande att utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs den som är tystnadspliktig må höras, såframt eljest fara föreligger att oskyldig dömes till straff, som är svårare än böter eller mistning av befattning på viss tid, eller till skyddsåtgärd. Härjämte bör i enlighet med förslaget föreskrivas, att vad i nyssnämnda stycken är stadgat om tystnadsplikt för annan än försvarare ej skall gälla i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

Liksom redan beträffande förslagets bestämmelse om undantag från försvarares tystnadsplikt bör vid tillämpningen av ett sådant stadgande, som lagrådet nu förordat, uppmärksammas att frågan om tystnadspliktigs hörande bör prövas, sedan övrig bevisning upptagits och därigenom material erhållits för bedömningen.

Beaktas lagrådets ändringsförslag, erhålla bestämmelserna i 27 kap. 2 § om beslag och i 38 kap. 2 § om editionsplikt en på motsvarande sätt ändrad innebörd.

8 §.

Lagrådet:

Domstols befogenhet att förelägga den som skall höras såsom vittne att, innan han infinner sig vid domstolen, uppliva sin kunskap om vad vittnesförhöret gäller genom att granska handlingar eller genom att besiktiga plats eller föremål, är enligt förevarande paragraf inskränkt till fall då åtgärden kan företagas utan kostnad eller avsevärt besvär för vittnet. Att gränsen dragits så snävt som skett sammanhänger med att det lär vara avsett att någon ersättning icke skall utgå i anledning av sådant förberedelsearbete varom här är fråga. För denna ståndpunkt torde emellertid tillräckligt bärande skäl icke kunna anföras. En mera tillfredsställande lösning av frågan kan enligt lagrådets mening vinnas, om för rätten att meddela föreläggande icke uppställs annat villkor än att vad föreläggandet innefattar skall kunna utföras utan avsevärd olägenhet för vittnet. Får den här givna regeln detta innehåll, blir därav en följd att jämlikt 24 § i detta kapitel ersättning kan utdömas för tidsspillan och resekostnader som föranletts av de vittnet förelagda åtgärdernas fullgörande.

11—14 §§.

Lagrådet:

För det stora flertalet av landets befolkning torde eden alltjämt framstå såsom den självfallna formen för sanningsförsäkran av vittne. Att denna form, såsom i förslaget skett, behandlas såsom den normala och sättes främst, är därför i sin ordning. Därigenom får emellertid ej undanskymmas, att försäkran på heder och samvete enligt 13 § måste betraktas såsom en i och för sig med eden jämställd form av sanningsförsäkran. Från rättsordningens synpunkt är valet mellan dessa båda former utan större betydelse, för så vitt anledning ej föreligger, att ett vittne önskar undslippa ed därför att han anser sig mindre bunden av en försäkran på heder och samvete. I detta fall bör uppenbarligen eden ej få utbytas mot försäkran. Stadgandet härom synes lämpligen böra avfattas så, att rätten under den i 13 § angivna förutsättningen skall medgiva att vittne i stället för ed avger försäkran, om vittnets betänklighet mot eden ej kan antagas sakna allvarlig grund.

Även i det fall, att vittnet icke må höras på ed, utan försäkran skall användas (14 § sista stycket), lär bekräftelseformen kunna eftergivas. Oavsett huruvida ed eller försäkran avlägges eller ej, bör vittne erinras om skyldigheten att tala sanning. Det säger sig självt att denna erinran bör lämpas efter omständigheterna, allteftersom vittnet avlagt ed eller försäkran eller ej eller vittnet yttrar sig under straffansvar eller ej. I förekommande fall bör erinran om 5 och 6 §§ göras och detta även om vittne icke avlagt ed eller försäkran.

Iakttages vad sålunda anmärkts, synas föreskrifterna i förevarande paragrafer lämpligen böra uppställas så, att i särskilda paragrafer upptagas

först reglerna om avläggande av ed (11 § första stycket) och förutsättningarna för eds utbytande mot försäkran och bekräftelseformeln vid försäkran (13 § första stycket och 14 § sista stycket), därefter stadgande om eftergivande av ed eller försäkran (12 §), vidare föreskrift att vissa personer ej må avlägga ed eller försäkran (14 § första och andra styckena) samt slutligen bestämmelse om att varje vittne skall erinras dels om skyldigheten att tala sanning dels ock, när skäl äro därtill, om innehållet i 5 och 6 §§ (11 § andra stycket och 13 § andra stycket).

17 §.

Justitierådet von Steyern och regeringsrådet Hjärne:

Den för rättegångsförfarandets gestaltning betydelsefulla frågan hur vittnesförhöret bör tillgå har varit föremål för ingående prövning under reformarbetets gång. Skälen för de olika ståndpunkterna — domareförhör och förhör genom parterna — ha utförligt framförts i processkommissionens och processlagberedningens betänkanden, i de över dessa avgivna utlåtandena och i de senare årens juridiska litteratur. Av processlagberedningens motiv (sid. 401) framgår, att beredningen anser det lämpligast att förhöret av vittnen, som åberopas av parterna, sker genom parternas försorg i de mål, där dessa äro företrädade av advokater, liksom i åklagarmål, om den tilltalade försvaras av advokat.

Vi dela till fullo denna uppfattning. Parternas bättre kännedom om vad som skall utredas genom vittnesförhöret är i och för sig ett starkt skäl att överlåta förhöret åt dem. Men ej mindre viktigt är, att genom en sådan metod åt rättens ordförande beredes den ställning i rättegången, som är den naturliga och önskvärda i ett kontradiktoriskt förfarande. Det kan svårigen bestridas, att den nuvarande förhörsmetoden mången gång så starkt drager in domaren i förhandlingarnas gång, att det blir svårt för honom att lugnt överskåda processmaterialet och han kan bliva utsatt för misstanke att taga parti för den ena eller andra ståndpunkten. Hur förhöret än ordnas, består alltid möjligheten, att det ej ledes på bästa vis. Anförtros förhöret åt parterna, kan rättelse ske genom att ordföranden ingriper och vid behov övertager förhöret; mot ett otillfredsställande domareförhör åter gives knappast något botemedel. Erfarenheten från Danmark och Norge torde visa, att det ej behöver befaras att förhör genom parterna kommer att leda till hårdhet mot vittnen.

Om vi sålunda äro ense med beredningen om hur vittnesförhöret bör vara anordnat i det reformerade förfarandet, måste vi betvivla, att de föreslagna lagreglerna komma att medföra det åsyftade resultatet. Så fast som domareförhöret är rotat i det nuvarande rättegångssättet, måste det förutses, att om förhör genom parterna göres beroende av rättens tillstånd i varje särskilt fall, den nya ordningen kommer att under lång tid väsentligen stanna på papperet. Vi förorda därför ett stadgande, som går ut på att, om å ömse

sidor rättsbildade personer stå till buds för förhörets genomförande, vittne som åberopas av part skall höras av parterna, om ej särskilda omständigheter föranleda annat. Med rättsbildade personer böra i detta hänseende kunna likställas icke rättsbildade åklagare. I övrigt bör gälla den föreslagna bestämmelsen att med rättens tillstånd vittne må höras av parterna. Även bland dem, som icke äro rättsbildade, torde nämligen åtskilliga finnas, som besitta erforderliga förutsättningar för uppgiften.

Följes denna hemställan, torde förslaget böra kompletteras med en bestämmelse, att rätten äger övertaga ett av part lett förhör, om detta skötes på ett uppenbart otillfredsställande sätt. Befogenheten att avvisa olämpliga frågor är ej alltid tillfyllest.

25 §.

Lagrådet:

Vittnes rätt att i förskott erhålla ersättning för kostnader till resa och uppehälle har i förslaget gjorts beroende av att begäran om sådant förskott framställs. Enligt lagrådets mening skulle möjligheten för vittnen att i tid utfå förskott i hög grad underlättas, om redan i vittneskallelsen rätt till förskott tillerkändes vittnet samt de grunder angäves efter vilka den i förskott utgående delen av vittnesersättningen skall beräknas. Föreskrifter härutinnan kunna meddelas i administrativ ordning.

Beaktas vad sålunda anförts böra orden »på begäran» lämpligen utgå ur första stycket, varjämte såsom förutsättning för tillämpning av andra stycket bör uppställas att part, som är skyldig att utgiva förskott till vittne, underlåter att på begäran erlægga sådant förskott. Att i vittneskallelsen angivas vissa schablonmässigt fastställda grunder för beräkning av förskott bör icke utesluta att rätten sedermera, när i särskilt fall anledning därtill uppkommer, efter prövning av omständigheterna till beloppet bestämmer förskottets storlek.

37 KAP.

5 §.

Lagrådet:

Bestämmelsen i 36 kap. 18 § rörande rätt för domstol att förbjuda part att vara tillstädes vid vittnesförhör i fall då anledning förekommer, att vittnet i partens närvaro av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller då parten hindrar vittnet i hans berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes, synes böra äga tillämpning jämväl i fråga om medpart eller motpart till den som höres under sanningsförsäkran. Det hemställes därför, att den här lämnade hänvisningen till vissa paragrafer i 36 kap. utsträcker till att omfatta 18 §.

40 KAP.

11 §.

Lagrådet:

Enär det icke torde vara helt uteslutet, att fall kunna förekomma, då det av anledning som i 36 kap. 18 § avses är önskvärt att höra sakkunnig i parts frånvaro, hemställes, att den här givna hänvisningen till vissa bestämmelser i 36 kap. måtte omfatta jämväl nämnda paragraf.

42 KAP.

2, 7 och 8 §§.

Lagrådet:

Enligt sista stycket i 2 § är käranden skyldig att redan i samband med stämmningsansökningen förete de av honom åberopade skriftliga bevis, som han innehar. Om han icke gör det, lärer, ehuru det icke tydligt framgår av 3 §, vara avsett att rätten, innan stämning utfärdas, skall förelägga honom att ingiva dem. I allmänhet torde också käranden utan olägenhet kunna omedelbart förete sina skriftliga bevis. Understundom kan han dock äga ett berättigat intresse att få avvakta svaromålet innan han framlägger handlingarna. I vissa fall kan det även ur svarandens synpunkt vara önskvärt att med ingivandet må anstå, t. ex. när käranden i ett äktenskapsmål såsom bevismedel innehar intim brevväxling mellan parterna men endast under förutsättning att svaromålet går i viss riktning kan bliva nödsakad att begagna den och därmed kasta ljus över makarnas samliv. Ovan angivna synpunkter torde kunna beaktas, om i 2 § sista stycket »skall» utbytes mot »bör». Med en sådan jämkning framhäves alltjämt såsom norm att bevisen fogas vid stämmningsansökningen, men avvikelse från regeln kan av särskilda skäl göras.

Iakttages vad nu förordats, bör en motsvarande ändring ske i 7 § sista stycket.

Om käranden ej framlägger de i stämmningsansökningen åberopade bevisen i samband med att ansökningen göres, bör det självfallet åligga honom att förete dem omedelbart efter det svaromålet avgivits, vid muntlig förberedelse alltså redan vid första inställelsen, då ock svaranden skall medhava de bevis han åberopar i svaromålet. Bestämmelsen i 42 kap. 8 § om framläggande av skriftligt bevis tar närmast sikte på bevis som ej uppgivits redan i stämmningsansökningen eller svaromålet. Måhända bör bestämmelsen, om 2 och 7 §§ ändras på sätt lagrådet förordat, erhålla en formulering som ger vid handen att densamma avser även i stämmningsansökningen eller i svaromålet åberopade bevis.

Då uttrycket i 7 § första stycket att svaranden vid förberedelsen genast

skall avgiva fullständigt svaromål möjligen kan leda till att parterna redan vid förberedelsen hålla anföranden, som böra förekomma först vid huvudförhandlingen, hemställas, att ordet »fullständigt» måtte utgå.

En motsvarande ändring bör ske i första punkten av 8 § första stycket.

18 §.

Lagrådet:

Då i paragrafen föreslås, att under förberedelsen dom må meddelas i anledning av talan som återkallats, syftas på det fall att, sedan käranden återkallat sin talan, svaranden jämlikt 13 kap. 5 § yrkar att målet likväl skall prövas. Därest av omständigheterna framgår att käranden avser att eftergiva sitt anspråk mot svaranden, är intet att erinra mot att rätten får befo-genhet att meddela dom under förberedelsen; fallet är likartat med det som föreligger, då svaranden medger kärandens talan. Råder däremot verklig tvist mellan parterna, bör målet liksom andra tvistiga mål gå till huvudförhandling. Att göra domsrätten beroende av att käranden återkallat sin talan, synes ej erforderligt. Det torde vara tillräckligt att stadga, att dom må meddelas under förberedelsen, om käranden eftergivit sitt anspråk.

43 KAP.

10 §.

Lagrådet:

Med denna paragraf avses att förhindra att part, i syfte som där angives, till huvudförhandlingen uppskjuter att framföra processmaterial som bort angivas eller förebringas under förberedelsen. I enlighet härmed bör rätten kunna lämna utan avseende t. ex. ett kvittningsyrkande som svaranden, i avsikt att förhala rättegången, framställer först vid huvudförhandlingen. Huruvida den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig å ett sådant fall eller å vissa andra därmed likartade, kan emellertid med hänsyn till de i texten använda ordalagen vara föremål för tvekan. Ett förtydligande synes kunna ske på så sätt att här, likasom i 50 kap. 25 §, vid sidan av det fall, att part åberopar nytt bevis, upptages att part åberopar omständighet, som ej uppgivits före huvudförhandlingen.

Av part förebragt nytt material bör kunna lämnas utan avseende icke blott då parten velat förhala rättegången eller otillbörligen överrumpla motparten, utan även då han eljest sökt att genom materialets innehållande obehörigen skaffa sig någon processuell fördel. Ett lämpligare uttryck för den tanke, som ligger till grund för förslaget i denna del, kan enligt lagrådets mening vinnas genom ett utbyte av orden »i syfte att förhala rättegången eller att överrumpla motparten» mot det i 50 kap. 25 § använda uttrycket »i otillbörligt syfte».

44 KAP.

6 §.

Lagrådet:

Om det i andra punkten reglerade fallet inträffar under förberedelsen, bör denna kunna avslutas. Punkten bör därför jämkas till överensstämmelse med den första.

8 §.

Lagrådet:

Därest kåranden uteblivit men svaranden kommit tillstådes och yrkat tredskodom, skall enligt första stycket i paragrafen käromålet ogillas, såvitt ej av handlingarna uppenbart framgår, att detta är grundat. Visserligen bör, då tredskodom yrkats, ej ifrågakomma, att en förhandling i egentlig mening hålles. Hänsyn bör dock kunna tagas till vad som förekommer vid sammanträdet, om därav uppenbart framgår att käromålet är grundat. Medger den tillstådeskomna svaranden helt eller delvis käromålet, lär vara avsett, att dom skall kunna meddelas i enlighet med medgivandet, men detta framgår näppeligen av lagtexten. Då det understundom kan ligga i svarandens intresse att få ett omedelbart avgörande, även om det går honom emot, synes lämpligt att låta käromålet gillas genom tredskodom, såvitt det medgivits av svaranden eller uppenbart framgår, att det är grundat.

Är det svaranden som uteblivit, lär utan vidare vara klart att en tredskodom mot honom såsom regel ej kan meddelas i den mån kåranden vid sammanträdet själv medgiver att hans talan är ogrundad; i detta fall föreligger väl i allmänhet en återkallelse, som bör föranleda målets avskrivande. Emellertid kan även eljest inträffa, att det på grund av vad som förekommer vid sammanträdet blir uppenbart, att käromålet är ogrundat. Jämväl till sådant material torde hänsyn böra tagas.

Lagrådet hemställer, att paragrafen jämkas i enlighet med det anförda.

45 KAP.

3 §.

Lagrådet:

I anslutning till vad lagrådet anført vid 14 kap. 7 § hemställes om sådan jämkning av ordalagen i sista stycket av förevarande paragraf att av dem tydligt framgår, att regeln icke äger tillämpning i andra fall än då åtalen äro anhängiga vid samma domstol.

46 KAP.

7 §.

Lagrådet:

Den här föreslagna anordningen synes — i anslutning till motsvarande bestämmelse beträffande vittnesförhör och till vad lagrådet anført vid 37

kap. 5 § — böra kunna komma till användning, så snart anledning förekommer att part i annan parts närvaro av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen eller någon part hindrar annan part i hans berättelse genom att falla denne i talet eller annorledes. Därest den hemställan, som vid 36 kap. 1 § gjorts av tre ledamöter i lagrådet, icke iakttages, bör vad här förordats angående part gälla även målsägande, som ej är part.

11 §.

Lagrådet:

I sista stycket av förevarande paragraf har i fråga om kallelse till uppskjuten huvudförhandling hänvisats till bestämmelserna i 45 kap. 15 § om kallelse till det första sammanträdet för huvudförhandling. Likasom i 42 kap. 12 och 21 §§, 43 kap. 11 § samt 47 kap. 11 och 23 §§ bör emellertid i tydlighetens intresse utmärkas att kallelse till ett senare sammanträde kan ske på ett enklare sätt, nämligen muntligt vid förhandling. Hänvisningen till 45 kap. 15 § kommer då att avse allenast där upptagna regler om föreläggande.

15 §.

Lagrådet:

Under förutsättningar, som närmare angivas i tredje stycket, skulle brottmål oberoende av brottets svårhetsgrad kunna handläggas och avgöras i den tilltalades frånvaro och detta, ehuru han ej kallats till huvudförhandlingen. Endast med stor försiktighet bör den i gällande rätt till ett par speciella undantagsfall begränsade möjligheten av ett sådant förfarande vidgas. Då i förslaget såsom en förutsättning angives att anledning förekommer att den tilltalade avvikit, synes detta knappast tillräckligt betryggande. Det torde böra fordras, att utredningen verkligen giver vid handen att han avvikit. Lagrådet hemställer, att lagtexten jämkas så, att detta krav blir tillgodosett.

Beträffande tvistemål och mål, vari enskilt åtal föres, har i 44 kap. 7 § samt 47 kap. 17 och 24 §§ föreslagits, att rättegångsfråga må avgöras utan hinder av att båda parterna eller endera uteblivit från sammanträde som särskilt utsatts för frågans behandling.

Någon liknande regel har ej uppställts för mål, vari allmänt åtal föres. Härav följer att på grund av stadgandet i 46 kap. 2 § rättegångsfråga icke kan i sådant mål behandlas i åklagarens frånvaro. Är det den tilltalade som uteblivit eller trots föreläggande icke kommit personligen tillstädes, kan det ske endast om något av de i 15 § andra och tredje styckena angivna fallen föreligger. Målsägandens frånvaro kommer däremot i allmänhet ej att hindra handläggningen.

Något skäl för denna ståndpunkt har ej anförts. Klart är emellertid att man ej i lagtexten behöver beakta ett sådant fall som att åklagaren, för vilken inställelse till förhandling är en tjänsteplikt, uteblir. De synpunkter, som motivera ett strängt fasthållande vid kravet på den tilltalades närvaro

vid handläggningen av själva saken, göra sig icke på samma sätt gällande i avseende å behandlingen av rättegångsfråga. Lagrådet hemställer alltså, att i förslaget upptages en bestämmelse därom att rättegångsfråga må avgöras utan hinder av den tilltalades utevaro.

47 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Om de av lagrådet förordade jämkningarna i 42 kap. 2 § samt i första och tredje punkterna i 8 § första stycket samma kapitel vidtagas, bör motsvarande ändring ske i 47 kap. 2 § sista stycket och 7 § första stycket.

3 §.

Lagrådet:

Det lär vara avsett att, om vid stämmningsansökan ej fogats i 2 § tredje stycket omförmäلت intyg att åklagaren beslutat att ej åtala, rätten jämlikt förevarande paragraf skall förelägga målsäganden att inkomma med intyget. I tydlighetens intresse torde i 3 § böra uttryckligen angivas, att den är tillämplig även i detta fall. Iakttages det, föranledes därav en jämkning i 4 §.

48 KAP.

Lagrådet:

Då någon begått flera brott, för vilka han samtidigt lagföres, skall jämlikt 4 kap. strafflagen såsom regel gemensamt straff ådömas; för brott, som finnes förskylla böter, må dock bötesstraff ådömas jämte straff för övriga brott. Någon tvekan torde ej kunna råda därom, att åklagaren icke är berättigad att, ehuru skäl till åtal föreligga beträffande flera brott, låta anstå med åtal för något av brotten för att därigenom åstadkomma att för detta brott dömes till särskilt bötesstraff. Åklagaren måste i enlighet härmed vid tillämpning av de i förevarande kapitel upptagna stadgandena också vara pliktig att i vanlig ordning åtala samtliga brotten, även om beträffande något eller några av brotten strafföreläggande skulle kunnat användas, därest den misstänktes brottslighet varit inskränkt därtill. Åklagaren bör vidare vara skyldig att, om han vill meddela strafföreläggande i fråga om flera brott, giva ett gemensamt föreläggande; genom att göra varje brott till föremål för särskilt föreläggande skulle han eljest kunna kringgå regeln i 4 § att föreläggande, som avser böter till högre belopp än där angivits, skall underställas prövning av domstol. Vad sålunda enligt förslaget skall gälla har ansetts icke behöva fastslås i lagtexten. Enligt lagrådets mening är det emellertid önskligt, att ett uttryckligt stadgande i ämnet upptages. Ett sådant torde böra

hava sin plats i 1 § och innehålla, att om skäl att åtala den misstänkte för flera brott föreligga, strafföreläggande ej må användas med mindre det sker gemensamt för samtliga brotten. Av ett dylikt stadgande följer, att om något av brotten är sådant, att strafföreläggande därom ej må meddelas, det ej heller kan ske beträffande de andra brotten.

Enligt processkommissionens betänkande skulle strafföreläggande, som avsåg böter till högre belopp än 100 kronor, underställas domstols prövning. Processlagberedningen har i anslutning till den kritik, som framkommit mot kommissionens betänkande i de yttranden vilka på sin tid av bland annat lagrådet avgåvos däröver, sänkt beloppet till 50 kronor. Även om, såsom här förut framhållits under rubriken »förslaget i allmänhet», strafföreläggande, intill dess erfarenhet om det nya institutets verkningar vunnits, lämpligen bör i stort sett begränsas på sätt som skett, synes dock med hänsyn till vissa lagändringar, vilka ägt rum under senare tid, en höjning av nyssnämnda belopp motiverad. Sålunda har dagsbotssystemet införts i svensk rätt, och då i följd därav strafföreläggande ansetts icke böra ifrågakomma beträffande brott, varå dagsböter kunna följa, kommer sådant föreläggande i allmänhet att kunna tillämpas endast beträffande brott av enkel beskaffenhet. Vidare har straffet för en så vanlig polisförseelse som fylleri höjts så, att vid upprepat fylleri liksom vid fylleri i förening med förargelseväckande beteende — en kombination vilken som bekant är synnerligen vanlig — böter på mer än 50 kronor ofta utdömas. På grund av det anförda förordas på denna punkt en återgång till vad kommissionen föreslagit.

49 KAP.

Lagrådet:

Förslaget innehåller ingen bestämmelse om verkan av utfästelse att ej fullfölja talan i tvistemål, vari förlikning är tillåten — i andra mål är självfallet en sådan utfästelse utan verkan — men av motiven (sid. 509—510) framgår, att förslaget ansluter sig till härskande uppfattning, enligt vilken sådan utfästelse icke är bindande. Denna uppfattning läser vara grundad på att avtal i processuella frågor över huvud taget anses vara ogiltiga, om ej motsatsen uttryckligen stadgas. Vad angår utfästelse att icke överklaga en framtida hovrättsdom föreligger tydligen en motsättning mellan förslagets ståndpunkt på ifrågavarande punkt och bestämmelserna i 2 kap. 2 § 2. I detta sammanhang torde böra erinras om att redan enligt gällande rätt i skiljeavtal får bestämmas, att parterna skola nöjas åt skiljedom.

I utländsk rätt tillerkänner man i större eller mindre utsträckning giltighet åt utfästelse, varom nu är fråga. I Norge (lov om rettergangsmaaten for tvistemaal § 361) kan sådan utfästelse ske även före domen, om utfästelsen är ömsesidig. I Danmark (Lov om Rettens Pleje §§ 395 och 942) godkännes sådan utfästelse, om den skett sedan domen avsagts.

Den olikhet, som sålunda råder mellan svensk rätt å ena sidan och särskilt norsk rätt å den andra, ger anledning till övervägande, vilken stånd-

punkt som är den riktiga. Då avtalsfrihet bäst överensstämmer med vad som eljest gäller i ekonomiska angelägenheter och icke lärer innebära något åsidosättande av offentliga intressen, torde den hos oss härskande meningen knappast kunna försvaras med annat än farhågan, att någon skall av oförstånd frivilligt frånsäga sig fullföljdsrätt eller tvingas därtill av en ekonomiskt starkare medkontrahent. Att vid avtalsslut den ekonomiskt starkare parten skulle hava något intresse att förmå medkontrahenten att nöja sig men en framtida dom, om vars innehåll ingendera parten kan veta något, är föga sannolikt, och sedan det en gång kommit till rättegång torde möjligheten att framtvunga en utfästelse ej vara stor. Farhågan att utfästelse göres av oförstånd bör däremot ej fränkännas en viss betydelse, men ett beaktande därav leder ej längre än till ett underkännande av utfästelse, som gjorts innan tvist uppstått och sålunda innan det varit möjligt att bedöma utfästelsens räckvidd. Särskilt svårt är att motivera utfästelsens ogiltighet, om den avser en redan meddelad dom. Processlagberedningen synes också böjd att antaga, att en viss avtalsfrihet förefinnes i sistnämnda fall. Enligt beredningens mening skulle nämligen då ofta ett förfogande över den materiella rätten föreligga. Det måste emellertid ifrågasättas, om man på detta sätt kan göra skillnad mellan utfästelser, som gjorts före och efter dom. Även ur praktisk synpunkt är en ändring av gällande rätt motiverad: intresset av ett snabbt avgörande synes böra tillgodoses även på annat sätt än genom skiljedom. Visserligen har förslaget genom bestämmelserna i 2 kap. 2 § 2 velat tillgodose behovet av ett dylikt snabbt avgörande, men denna utväg ställes ju ej till förfogande i mål, där tvisten rör lägre belopp och kostnaden för skiljedomsförfarandet därför oftast blir oproportionerligt hög. Och om den föreslagna rättegångsreformen genomföres, bör man kunna hysa lika stort förtroende för de båda lägre instanserna som för skiljemän. Vad nu anförts torde visa, att starka skäl förefinnas för att med här angivna begränsningar godtaga en utfästelse att ej fullfölja talan; dock torde i enlighet med norsk rätt den ytterligare begränsningen böra stadgas, att utfästelse, som göres före domen, icke skall gälla, om den ej är ömsesidig.

Med åberopande av det sagda förordas, att i 49 och 54 kap., lämpligen efter 2 § i ett vart av kapitlen, införes föreskrift att om part i anledning av uppkommen tvist utfäst sig att ej fullfölja talan mot dom i mål därom och förlikning är tillåten i målet, det skall lända till efterrättelse; dock att utfästelse, som göres innan domen meddelats, icke är giltig, såframt ej motparten gjort motsvarande utfästelse. Klart är, att en sådan regel ej bör hindra användandet av extra ordinära rättsmedel.

I förevarande kapitel givas regler för fullföljd av talan mot underrätts avgörande i tvistemål och brottmål. Den gällande rättegångsbalken innehåller därutöver — i 25 kap. 2 § — ett generellt stadgande om klagan över underrätts slutliga utslag i ärenden, som genom ansökning eller annorledes kommit under behandling av underrätten. Då i förslaget till ny rättegångsbalk icke reglerats domstolsbehandlingen av frågor, som höra till den

s. k. frivilliga rättsvården, är det naturligt att däri ej heller upptagits ett stadgande av den allmänna räckvidd som nyss nämnts. I några få hänseenden har dock i förslaget behandlats domstols befattning med frågor som icke avse tvistemål eller brottmål. Enligt 4 kap. 5 § ankommer det på häradsrätten att indela tingslaget i valkretsar för nämndemansval och bestämma antalet nämndemän för varje valkrets ävensom att, där val skall förrättas å en för flera kommuner gemensam kommunalstämma, avgöra å vilken kommuns stämma valet skall förrättas. Vidare har underrätt enligt 7 § samma kapitel att upptaga klagan över nämndemansval och enligt 8 § att avgöra om nämndeman får avgå före valperiodens utgång. Slutligen må erinras att enligt 33 kap. 24 § stämningssman förordnas av underrätt, som ock, om skäl äro därtill, kan återkalla sådant förordnande. Då sålunda underrätts befattning med dessa frågor behandlas i rättegångsbalken, synes också lämpligen frågan om fullföljd av talan mot rättens avgöranden böra där regleras. Likasom enligt gällande rätt bör klagan få föras. Det hemställes förty, att i 49 kap. upptages en fullföljdsbestämmelse för nu ifrågavarande fall. Rättens avgörande i här avsedda frågor synes böra jämföras med slutligt beslut i mål, vilket innebär att rättsmedlet är besvär och att om fullföljd till högsta domstolen skall gälla vad i 54 kap. stadgas beträffande hovrätts slutliga beslut.

1 §.

Lagrådet:

Oavsett i vilken instans tredskodom meddelats är jämlikt 44 kap. 9 § för den uteblivne rättsmedlet mot sådan dom återvinning, som skall sökas hos den rätt, där talan väckts. I tydlighetens intresse synes lämpligt att i förevarande paragraf anges att om återvinning efter tredskodom är stadgat i förstnämnda lagrum. Ett liknande tillägg synes erforderligt i 54 kap. 1 §, därvid erinringen bör avse jämväl 53 kap. 1 §.

4 §.

Lagrådet:

Beslut angående ersättning till intervenient för hans kostnader torde så gott som undantagslöst av underrätt meddelas först i det slutliga utslaget. Skulle ett sådant beslut givas under rättegången, kan det enligt gällande lag (jfr 16 kap. 10 § rättegångsbalken) icke särskilt överklagas. Avgöres en sådan ersättningsfråga i det slutliga utslaget, skall den som vill fullfölja talan, vare sig han är part eller intervenient, använda det rättsmedel — vad eller besvär — som är tillämpligt vid klagan i huvudsaken (jfr 25 kap. 1, 2, 4 och 5 §§ rättegångsbalken).

Huruvida med förslaget har avsetts att göra någon ändring i vad sålunda gäller, kan måhända vara tvivelaktigt. Enligt avfattningen av 4 § första stycket 5 skall emellertid ett under rättegången av underrätt meddelat beslut om ersättning till intervenient som ej är part (jfr 14 kap. 11 §) särskilt överklagas, och detsamma skall jämlikt punkt 4 gälla om beslut angående

skyldighet för sådan intervenient att gottgöra i rättegången vållad kostnad. Även då beslut i dessa frågor meddelas i samband med dom eller slutligt beslut, skall rättsmedlet vara besvär, oavsett vilket rättsmedel eljest skall användas mot det avgörande vari beslutet ingår (49 kap. 5 § första stycket).

En sådan anordning kan ej vara ändamålsenlig. Den innebär bland annat, att part, som vill föra talan mot en dom med yrkande om befrielse från skyldighet att gälda rättegångskostnad till motparten och till en intervenient, skulle nödgas använda två rättsmedel och att en intervenient, som vill jämte ena parten överklaga en dom och därjämte yrka ersättning för sina kostnader, hade att fullfölja talan både vade- och besvärsvägen.

Då regeln om att särskild talan skall föras mot beslut under rättegången i dessa fall — om sådana beslut över huvud skulle förekomma — icke torde hava något vidare värde, lärers ändring böra ske genom att det i 4 § första stycket 4 och 5 samt 5 § första stycket för part uppställda undantaget utvidgas till att gälla även intervenient samt att i 5 § andra stycket med part jämställas intervenient. Genom hänvisningen i 54 kap. 3 § komma dessa ändringar att gälla även beträffande talan mot hovrätts beslut.

5 §.

Lagrådet:

Enligt 17 kap. 14 § i förslaget äger rätten i dom förordna att den må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft. Ehuru det ej tydligt framgår, torde ett dylikt förordnande eller ett avslag å framställning om ett sådant förordnande icke vara att betrakta såsom en del av själva domen utan lärers böra behandlas såsom ett särskilt beslut, vilket på grund av att det meddelas i samband med domen skall däri upptagas.

Om fullföljd av talan mot sådant beslut av underrätt gäller stadgandet i 49 kap. 8 § att talan må föras allenast i samband med talan mot domen. Att den, mot vilken förordnande om omedelbar verkställighet riktar sig, icke bör få föra talan endast mot beslutet ligger i sakens natur. Han kan icke äga ett berättigat intresse att få vidare verkställighet inställd annat än om han förmenar att domen är oriktig. I det fallet åter är hans rätt väl tillgodosedd genom bestämmelsen i 50 kap. 8 § att hovrätten kan interimistiskt förordna därom innan tillfälle beretts motparten att inkomma med genmäle. Och genom stadgandet i 5 § andra stycket samma kapitel är sörjt för att hovrätten skall kunna snabbt fatta sitt beslut.

Annorlunda ligger frågan till för den i underrätten kående parten, när han är missnöjd över att rätten icke förordnat om omedelbar verkställighet av domen. Visserligen är han enligt nyssberörda stadgande i 49 kap. 8 § i princip berättigad att föra talan däremot. Men om underrätten helt bifallit själva käromålet, blir han i verkligheten avstängd från möjligheten att söka rättelse i verkställighetsbeslutet. Och om han i annat fall finner anledning att i någon del påkalla ändring av domen, torde hans rätt att i det sambandet överklaga också verkställighetsbeslutet bliva utan betydelse, enär

beslutet icke kan bli va föremål för omprövning förrän hovrätten dömer i själva målet eller alltså först vid en tidpunkt då hovrätten oberoende av om frågan dit fullföljts äger omedelbart med stöd av 17 kap. 14 § förordna om verkställighet, i den mån hovrättens dom innefattar bifall till käromålet.

I vissa fall är det emellertid för det faktiska värdet av en parts rätt av utomordentlig betydelse att den utan dröjsmål kan realiserast och alltså även att parten kan snabbt få rättelse i beslut, vari detta intresse ej beaktats. Det synes därför önskvärt att det i fullföljdshänseende beredes honom en bättre ställning än som följer av förslaget. Främst bör undvikas att part skall nödgas stå hjälplös gentemot en motpart som otillbörligen genom fullföljd söker förhålla honom hans rätt. Möjligen kunde ifrågasättas att part, vars begäran om omedelbar verkställighet avslagits av underrätten, skulle, om målet föres vidare till hovrätten, kunna vinna sitt syfte genom att där påkalla tillämpning av 15 kap. 3 §. Något tillfredsställande skydd skulle dock ej beredas hans intresse på denna väg. Det lär för övrigt näppeligen hava avsetts att nämnda stadgande skulle begagnas som medel att korrigera underinstansen. Naturligast synes vara att överinstansens bedömande av en fråga, vari underinstansen utlätit sig, tar formen av en omprövning av underinstansens beslut.

Vad sålunda framhållits torde bli va beaktat, om det införes en rätt att — genom vad — föra särskild talan mot att underrätt ej i samband med dom förordnat att domen må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft samt om åt hovrätten ges befogenhet att interimistiskt förordna om verkställighet. Då hovrätten härvid måste taga hänsyn till båda parternas intressen och väga dessa mot varandra samt fästa avseende vid den större eller mindre sannolikheten av att underrättens dom i själva saken blir fastställd, synas några betänkligheter icke böra möta mot att interimistiskt förordnande får meddelas. Tillika må erinras om att processlagberedningen i sitt förslag utgår ifrån att sådan ändring skall vidtagas i utsökningslagen att dylikt förordnande icke kan leda till verkställighet av domen, med mindre den vinnande ställer säkerhet för det skadestånd, vartill han kan kännas skyldig om domen ändras. Skulle, sedan käranden överklagat underrättens beslut rörande verkställigheten, motparten icke anmäla vad mot domen eller ej fullfölja anmält vad eller skulle hans vadetalan återkallas eller eljest förfalla, behöver hovrätten självfallet ej taga vidare befattning med frågan om verkställighet av underrättens dom.

Vad lagrådet föreslagit kan genomföras medelst tillägg i 49 kap. 5 § andra stycket och 50 kap. 8 § andra stycket, varjämte till de i 5 § andra stycket sistnämnda kapitel angivna exemplen lämpligen bör fogas här behandlade fall att omedelbar verkställighet av underrättens dom påyrkas.

Nu anförda synpunkter på frågan om fullföljd av talan mot underrätts beslut äga giltighet jämväl beträffande fullföljd till högsta domstolen. Iakttagas lagrådets förslag, böra i 55 kap. 5 § andra stycket och 8 § andra stycket vidtagas ändringar motsvarande dem i 50 kap. 5 och 8 §§. Genom hän-

visningen i 54 kap. 3 § kommer tillägget i 49 kap. 5 § att gälla även beträffande talan mot hovrätts beslut.

8 §.

Lagrådet:

I vissa lagrum, såsom 45 § sinnessjuklagen, förekomma bestämmelser om särskild klagan mot beslut, som meddelats under rättegången. I överensstämmelse härmed stadgas nu i 16 kap. 8 § rättegångsbalken, att mot beslut, som underrätt under rättegången meddelat i annat fall än i 3 § samma kapitel sägs, särskild talan ej må föras, där ej i följande paragrafer i kapitlet eller eljest i lag finnes annorlunda stadgat. I den mån först åsyftade lagrum komma att bibehållas även efter det rättegångsreformen genomförts — och detta lärer åtminstone till en del bliva fallet — torde från regeln i förevarande paragrafs första stycke i likhet med vad som skett i gällande rätt böra göras undantag för fall, i vilka i lag finnes annorlunda stadgat.

50 KAP.

1 §.

Lagrådet:

I förslaget har vadeanmälan bibehållits som en första åtgärd för fullföljd av talan mot dom i tvistemål. Såsom skäl härför åberopas parts intresse att så tidigt som möjligt erhålla visshet huruvida motparten ämnar fullfölja talan, vilket framhålles såsom betydelsefullt med hänsyn till domens verkställighet. Vadeanmälan har alltså tänkts skola väsentligen tjäna de syftemål som den har enligt gällande rätt. Förslagets regler därom förete emellertid vissa avvikelser, som icke torde vara utan betydelse. Vadepenning skall sålunda ej erläggas, vadeanmälan kan insändas med posten och någon motsvarighet till vad nu är stadgat om uppsägning av vad innehåller förslaget icke. I följd av dessa avvikelser finnes ej längre något, som kan tänkas avhålla förlorande part, vilken ej har för avsikt att fullfölja talan mot domen, från att dock vädja. Det kan därför tänkas, att den seden kommer att insmyga sig att part schablonmässigt anmäler vad oberoende av om han verkligen allvarligt överväger att fullfölja, eller rent av befaras, att förlorande part kommer att anmäla vad uteslutande för att erhålla någon tids anstånd med verkställigheten. Härigenom skulle syftemålet med vadeanmälan väsentligen förfelas. Det bör ej heller förbises, att part, som utan att närmare överväga domen anmält vad, lätt nog kan känna sig frestad att fullfölja talan, ehuru han saknar skäl därtill. Det kan visserligen icke förnekas, att de nuvarande reglerna, sedan vadepenningens belopp i följd av myntvärdets fall blivit utan egentlig betydelse, icke innebära något större hinder mot fullföljd i oträngt mål. Detta är emellertid en brist, som icke bör lämnas obeaktad vid en rättegångsreform. Enligt lagrådets mening är det nödvändigt att man söker hind-

ra, att vad anmäles i andra fall än då part allvarligt överväger att fullfölja talan. För detta ändamål synes det lämpligaste vara att vadepenningen bibehålles, men att dess belopp ökas. Om beloppet bestämmes till exempelvis tio kronor, torde man kunna förvänta, att vadeanmälan åtminstone i mindre mål kommer att verka i det avsedda syftet. Genom att vadepenning skall utgå erhålles därjämte en yttre påtaglig form för vadeanmälan. Till sist må framhållas, att den nu föreslagna vadepenningen torde komma att vara tämligen obetydlig i förhållande till den rättegångsavgift, som den vädjande bör erlægga i hovrätten.

Skall vadepenning bibehållas, böra jämväl upptagas bestämmelser motsvarande stadgandena i andra stycket av 26 kap. 1 § rättegångsbalken, vilka bland annat innebära att kronan och fattig part äro fria från skyldighet att erlægga vadepenning. Däremot torde anledning saknas att förbjuda, att vadeanmälan jämte vadepenning insändes med posten. En föreskrift om särskilda skyldigheter för den som ej vill fullfölja vad skulle icke vara förenlig med de nya fullföljdsreglerna.

Vadepenning torde böra tillfalla kronan. Föranleder vadetalan ändring i domen, bör den vädjande berättigas att återfå erlagd vadepenning. Att sålunda något högre kostnad kan drabba den, som utan tillräckliga skäl fullföljer talan, synes välmotiverat.

Lagrådet hemställer, att förslaget på ifrågavarande punkt omarbetas i enlighet med vad här anförts.

Justitierådet von Steyern tillade:

Om det skulle möta betänkligheter att behålla erläggande av vadepenning såsom form för vadeanmälan, vill jag i andra hand föreslå, att det stadgas att vadeanmälan skall göras skriftligen. Därigenom bör motverkas att det blir en allmän sed att ombud för part, vilkens talan helt eller delvis ogillas, genast efter domens avkunnande och utan överläggning med parten anmäler vad.

10 §.

Lagrådet:

I varje vademål skall enligt förslaget vadeinlaga och genmäle ingivas samt delgivas motparten. Då i 10 § stadgas, att hovrätten äger förordna om ytterligare skriftväxling, där det finnes erforderligt för målets beredande, lärers härigenom en möjlighet vara öppnad för hovrätten att giva parterna tillfälle till skriftlig argumentering i fall, då hovrätten förordnat, att målet skall avgöras utan huvudförhandling. Enär emellertid med måls beredande torde avses dess beredande för huvudförhandling, bör till undvikande av varje tvekan i lagen angivas, att då hovrätt förordnat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, tillfälle skall, om det erfordras, beredas parterna att skriftligen utveckla sin talan. Vad nu sagts har motsvarande tillämpning å stadgandena i 51 kap. 10 § och 55 kap. 10 §.

13 §.

Lagrådet:

Enligt föreskrifter i 42 kap. 20 § och 47 kap. 22 § bör underrätt, när den skall utsätta tid för huvudförhandling, om möjligt samråda med parterna. Då ett sådant förfarande underlättar ombudens arbete och är ägnat att lämna domstolen närmare upplysningar om förhandlingens sannolika omfattning, bör det uppenbarligen tillämpas jämväl när hovrätt skall bestämma tid för huvudförhandlingen. Lagrådet hemställer därför, att en bestämmelse av motsvarande innehåll upptages i förevarande paragraf.

Den omständigheten att någon uttrycklig föreskrift i ämnet icke finnes i vare sig 45 kap. 14 § eller 51 kap. 13 § bör naturligtvis icke utesluta att även i där behandlade fall samråd med part i erforderlig utsträckning kommer till stånd. Särskilt torde det vara angeläget att rätten samråder med landsfogden, när allmänt åtal föres av honom.

Anses det åter lämpligare att giva regler även för sistnämnda fall, kan i 32 kap. upptagas en allmän bestämmelse i ämnet, av innehåll att rätten, innan sammanträde för förhandling utsättes, bör, om det lämpligen kan ske, samråda med parterna om tiden för sammanträdet.

14 §.

Lagrådet:

I motiven (sid. 519) uttalas att det i allmänhet icke är lika nödvändigt, att vadesvaranden är tillstädes vid huvudförhandlingen som att käranden inställer sig, men att om hans närvaro anses erforderlig för utredningen, hovrätten bör förmå honom att inställa sig. I enlighet härmed stadgas (14 §), att vite må föreläggas honom och att, om vite ej förelägges, han skall erinras om att målet må avgöras utan hinder av hans utevaror. Även om vite förelagts, kan målet vid svarandens utevaror omedelbart avgöras (19 §). Då handläggning sker i svarandens utevaror skall, i den mån det erfordras, genom hovrättens försorg — härvid förutsättes referenten eller en särskild tjänsteman skola vara verksam — ur handlingarna framläggas vad svaranden anfört ävensom den av honom vid underrätten förebragta bevisningen (16 och 17 §§).

Ehuru sålunda en handläggning i vadesvarandens frånvaro är förutsatt, är dock förslagets allmänna ståndpunkt, såsom av motiven framgår, att de fördelar, som den muntliga förhandlingsmetoden medför, icke kunna helt tillgodogöras i rättegången, om ej båda parterna inställa sig vid huvudförhandlingen. Metoden att i svarandens frånvaro låta hans talan med ledning av handlingarna utföras genom hovrättens försorg är tydligen en nödfallsutväg.

Från det allmännas synpunkt är denna metod förenad med vissa olägenheter. Sålunda kan med densamma riskeras, att hovrätten från den ena eller andra partens sida ådrager sig anmärkningar för bristande opartiskhet, vilket kan försvaga hovrättens ställning. Denna risk är ej utesluten ens om vid

ett objektivt bedömande intet som helst kan erinras mot det sätt, varpå den uteblivna svarandens sak framlagts. Vidare bör uppmärksammas, att den, som skall framlägga svarandens sak, i de flesta målen måste bereda sig därpå, ehuru detta ej sällan tidskrävande arbete i det stora flertalet fall kommer att bliva onödigt på den grund, att svaranden inställer sig.

Emellertid synas de alternativ, som skulle kunna tänkas i stället för det föreslagna, ännu mindre tillfredsställande. Med all rätt har beredningen sålunda i motiven betecknat det såsom obilligt att tillämpa treds-kodom mot utebliven vadesvarande. Och att ålägga honom inställelsekostnad i alla mål, även sådana, som han på goda grunder anser uppenbart riktigt bedömda av underrätten, kan ej heller förordas.

Det återstår då att undersöka, huruvida man ej med godtagande i princip av förslaget kan mildra de omnämnda olägenheterna. Det vill synas som om det är att fordra för litet av vadesvaranden, om han skall vara pliktig att inställa sig blott då hans närvaro anses erforderlig för utredningen. Man torde väl kunna kräva, att han inställer sig även i vissa andra fall, nämligen sådana, i vilka utgången kan vara föremål för tvekan eller det eljest icke finnes lämpligt att svarandens sak framlägges genom rättens försorg. Därest hovrätten förelägger vadesvaranden inställelse vid vite i alla mål, där en sådan inställelse är av vikt för utredningen eller handläggningen, samt, såsom det bör förutsättas, uppskov i allmänhet meddelas, om svaranden utebliver trots vitesföreläggandet, vinnas fördelar i olika avseenden. Vitesföreläggandet och risken att få betala kostnaden för den inställda huvudförhandlingen komma att ytterligare påverka svaranden till inställelse, och förberedelsen för framläggandet av svarandens sak genom hovrättens försorg kan inskränkas till de enklare mål, vari föreläggande ej gives, samt dem, som uppskjutas på grund av svarandens utevaro.

Lagtexten lägger ej hinder i vägen för ett sådant tillvägagångssätt men ger ej heller någon garanti för att det blir tillämpat. Lagrådet anser sig därför böra hemställa, att i 14 § upptages bestämmelse om att vitesföreläggande skall meddelas svaranden i den utsträckning som ovan berörts.

Vad här förordats äger tillämpning jämväl i fråga om 51 kap. 14 §.

16 §.

Lagrådet:

Vid huvudförhandlingen i tvistemål skall enligt förslaget tvistens omfattning först fastställas genom att underrättens dom uppläses samt vadekäranden uppger, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer, och vadesvaranden anger, huruvida han medger eller bestrider yrkandet. Därefter skola parterna, var i sin ordning, utveckla sin talan och yttra sig över vad motparten anfört. Såsom av motiven (sid. 517) framgår åsyftas härmed, att vadekäranden alltid skall först utveckla sin talan. För brottmålsdel upptager förslaget i 51 kap. 16 § en annan regel i det att, oavsett vem som klagat, åklagaren eller målsäganden skall först utveckla åtalet. Denna ord-

ning motiveras (sid. 531—532) med att i brottmål bevisbördan i regel helt åvilar åklagaren eller målsäganden.

De för tvistemål och brottmål sålunda föreslagna reglerna överensstämma, då talan i hovrätten fullföljes av den part som varit kârande i underrätten. Är det åter svaranden i underrätten som fullföljer talan i hovrätten, leda reglerna till motsatta resultat. Det i motiven angivna skälet för att i brottmål åklagaren eller målsäganden alltid skall först utveckla sin talan äger sin giltighet även i ett stort antal tvistemål. Över huvud kan det sättas i fråga om det är lämpligt att reglera detta ämne genom stadganden som ej medgiva något undantag. Säkerligen kommer det att visa sig att i brottmål den föreslagna anordningen i det övertvägande antalet fall är ändamålsenlig. Men om exempelvis den tilltalade fullföljer talan endast i en rättsfråga, kan det mången gång vara naturligtast att hans ombud får utveckla sina synpunkter, innan ordet lämnas till åklagaren eller målsäganden. För tvistemålens del torde avvikelser från förslaget anordning oftare komma att visa sig påkallade. Särskilt torde detta bliva fallet då underrättssvaranden dragit målet i hela dess vidd under hovrättens prövning. Den naturliga ordningen att framlägga saken är då, såsom erfarenheten från det nuvarande överrättsförfarandet visar, att en redogörelse för underrättskârandens ståndpunkt lämnas först, och denna redogörelse bör i ett kontradiktoriskt förfarande givas av underrättskâranden och icke av motparten. Vad nu sagts äger giltighet även i fråga om förfarandet i högsta domstolen.

Lagrådet hemställer därför om sådan jämkning i andra stycket av förevarande paragraf och i 51 kap. 16 § andra stycket, att hovrätten, då omständigheterna därtill föranleda, må besluta avvikelse från den ordning förslaget uppställer som den normala. Vid utarbetandet av arbetsordningar för hovrätterna bör iakttagas, att i sådana fall hovrätterna åläggas att före huvudförhandlingen underrätta parterna om den tilltänkta avvikelser.

21 §.

Lagrådet:

Enligt förslaget skall i tvistemål muntlig förhandling såsom regel äga rum i hovrätten; endast i uppenbara fall, i processuella frågor samt, under vissa förutsättningar, i mål som röra så ringa värde, att de ej kunna bära kostnaden för en huvudförhandling, kan avgörandet ske utan en sådan. Ehuru en dylik ordning måste innebära en betydande ökning såväl av hovrätternas arbetsbörda som av parternas rättegångskostnader, äro dock enligt lagrådets mening fördelarna av densamma i allmänhet så stora, att de övertväga olägenheterna. Emellertid bör ej förbises, att i vissa av de mål, i vilka muntlig förhandling i hovrätten enligt förslaget är obligatorisk, ett verkligt behov därav knappast föreligger. Gäller tvisten exempelvis allenast tolkningen av ett lagstadgande eller eljest en ren rättsfråga, torde i vissa fall muntlig förhandling icke vara av nöden. Detsamma gäller även i andra fall, där materialet ofta ej kan göras tillgängligt eller åskådligt i muntlig form, såsom i vissa räkenskapsmål, patentmål o. d. Vad nu anförts talar för att

vidga kretsen av de fall då undantag från muntlighetsgrundsatsen kan göras. Å andra sidan måste beaktas vikten av att, i den mån undantag medgives, reglerna härom erhålla en så snäv avfattning att någon möjlighet till extensiv tolkning av dem ej uppstår. Härmed förenade svårigheter torde göra det nödvändigt att begränsa undantaget till mål, i vilka en bevisprövning ej erfordras. Enligt lagrådets mening bör i enlighet med det sagda föreskrivas, att i mål, i vilka fråga endast är om rättstillämpningen, avgörandet skall ske utan huvudförhandling, såframt båda parterna begärt att sådan ej skall äga rum och hovrätten finner det uppenbart, att huvudförhandling ej är av nöden. Lagrådet hemställer, att paragrafen ändras i enlighet med vad sålunda anförts.

Om i ett mål på endera sidan fullföljes talan av flera parter, bör så snart det sammanlagda värdet av det varom talan fullföljts uppgår till minst 500 kronor tillämpning av regeln i andra stycket i förevarande paragraf vara utesluten. Då ett sådant resultat icke klart framgår av lagtexten, är ett förtydligande av denna önskvärt.

25 §.

Lagrådet:

För vissa fall har i förslaget rätten att återkalla väckt talan begränsats till tiden. Enligt 13 kap. 5 § får sålunda i indispositiva tvistemål återkallelse ej utan motpartens samtycke ske sedan dom meddelats. Efter det dom meddelats får icke heller allmänt åtal nedläggas (20 kap. 9 §). I fråga om återkallelse av fullföljd talan hava i förevarande paragraf samt i 51 kap. 24 §, 52 kap. 12 §, 55 kap. 16 § och 56 kap. 12 § föreslagits bestämmelser av innebörd att rätten att återkalla blir avskuren redan i och med att dom beslutats eller slutligt beslut fattats i anledning av den fullföljda talan. Då bärande skäl till denna skillnad ej torde föreligga och det i vissa fall kan te sig mindre tilltalande att domstolen ej får beakta återkallelse, ehuru den sker före det domen eller beslutet skall meddelas, hemställas om sådan jämkning i förslaget att för rätten att återkalla fullföljd talan domens eller beslutets meddelande blir den avgörande tidpunkten.

På sätt i 50 kap. 30 § och 51 kap. 30 § skett torde även i förevarande paragraf och 51 kap. 24 § böra i lagtexten uppmärksammas att hovrättens avgörande i anledning av talan, som fullföljts genom vad, kan ske i form av slutligt beslut.

51 KAP.

5 §.

Justitieråden Eklund och Lawski samt regeringsrådet Hjärne:

Då tilltalad, som är häktad, överklagar underrättens utslag, torde hovrätten för närvarande i allmänhet, om ej besvären angå häktningsfrågan, avvakta utgången av klagotiden — tjugu dagar från den dag utslaget gavs, fränsett Gotland och vissa delar av Norrland, där tiden är längre — innan målet blir föremål för någon hovrättens åtgärd. Den tilltalade kan icke

genom att fullfölja talan på ett tidigt stadium påskynda målets behandling utan måste under avsevärd tid i häkte avbida hovrättens slutliga prövning av besvären. Då man intill klagotidens utgång måste räkna med möjligheten att även motparten besvärar sig eller att talan ändras, kan det emellertid icke komma i fråga att hovrätten dessförinnan avgör målet. Ett skyndsammare avgörande är alltså ej möjligt i de fall då målet utan skriftväxling föredrages och avgöres omedelbart efter klagotidens utgång. Där åter skriftväxling äger rum, uppkommer en tidsutdräkt, som i många fall kunna minskas eller helt undvikas om besvären utställts till delgivning utan avvaktan på klagotidens utgång.

Att målets beredning i hovrätten börjas först efter klagotidens utgång skulle enligt förslaget bliva en lagfäst regel. Det bör emellertid uppmärksammas att förut berörda återverkningar på häktningstiden, till följd av den omläggning av fullföljdsförfarandet som förslaget i övrigt innehåller, komme att göra sig mera gällande än för närvarande. Till vadetiden på tre veckor kommer ytterligare en vecka för anslutningsvad. Efter den tidens utgång sändes vadeinlagan jämte akten från underrätten — här bortses från det fall att yrkande framställts i preliminärfråga varom nämnes i andra stycket av förevarande paragraf — och först när handlingarna kommit hovrätten tillhanda, kan målets beredande där påbörjas. Om den fullföljda talan upptages till prövning, kan icke i något fall, såsom nu, målet omedelbart avgöras utan skriftväxling; vadeinlagan måste alltid delgivas motparten och denne föreläggas att inkomma med genmäle. Icke heller får man räkna med att målet, såsom nu ofta sker, kan, sedan dess beredande avslutats, avgöras efter föredragning. Nästan undantagslöst måste i mål om häktad muntlig förhandling äga rum, och den får icke utsättas till tidigare dag än att parter, vittnen och andra, vilka hava att inställa sig, få skäligen rådrom härtill.

Med hänsyn till dessa förhållanden synes det angeläget, att de möjligheter att förkorta häktningstiden som stå till buds också i görligaste mån tillvaratagas. Närmast till hands är härvid, att den tilltalades vadeinlaga jämte akten i målet översändes till hovrätten så snart inlagan inkommit och att skriftväxlingsproceduren där igångsättes utan avbidan på vadetidens utgång. I konsekvens härmed bör då, om även från motsidan fullföljes talan, med denna förfaras på enahanda sätt. I händelse skriftväxlingen hunnit slutföras redan innan klagotiden utgått och målet i övrigt finnes berett, såvitt beror av den talan som föranlett skriftväxlingen, kan ytterligare tid vinnas genom att hovrätten genast bestämmer när huvudförhandlingen skall hållas. Några betänkligheter häremot böra icke möta, blott huvudförhandlingen utsättes att hållas efter klagotidens utgång. Har icke ännu talan fullföljts från motsidan, bör tillika iakttagas att förhandlingen ej utsättes att hållas så omedelbart efter nyssnämnda tidpunkt att, om den måste uppskjutas på grund av att vadeinlaga inkommit vid klagotidens slut, de som hava att inställa sig icke hinna i tid få underrättelse därom.

I viss utsträckning kan syftet med den här föreslagna ordningen för målets beredande nås på andra vägar, framför allt genom en reglering av frågan om avräkning av häktningstid. Men även med nuvarande regler kan hovrätten, när den fäller till straff, taga hänsyn till en lång häktningstid genom att verkställa avräkning på straffet, och om den tilltalade klagat i häktningsfrågan, kommer hovrätten enligt andra stycket i förevarande paragraf i tillfälle att tidigare än eljest behandla målet. Den förstnämnda vägen är dock icke användbar, när hovrättens dom är friande eller full avräkning ej kan ske, och icke ens vid full avräkning av häktningstiden kan, åtminstone med nu gällande bestämmelser, den tilltalade sägas få en verklig kompensation i det beträffande häktade vanligaste fallet: att fällande dom lyder på straffarbete. Angående den senare vägen må framhållas att tilltalad, som är angelägen om ett skyndsamt avgörande i hovrätten, icke lämpligen bör för ändamålet nödgas till en i det särskilda fallet måhända sakligt alldeles oberättigad klagan i häktningsfrågan. Klart är i övrigt att den nu föreslagna anordningen får sin största betydelse, då den tilltalade tidigt inkommer med sin vadeinlaga och motparten ej överklagar eller ock även han gör det i god tid, t. ex. i samband med genmäle. Att förtida skriftväxling icke medför någon tidsvinst i det fall att motparten fullföljer först vid slutet av vadetiden kan icke anses såsom ett vägande skäl mot ett förfarande, som dock i ett säkerligen stort antal fall kan medföra en icke oväsentlig förkortning av häktningstiden.

I det föregående har till utgångspunkt tagits att den tilltalade väddar mot underrättens fällande dom. Fullföljes talan mot sådan dom från motsidan kan den tilltalade, om han är nöjd med domen, börja avtjäna straffet utan avvaktan på hovrättens avgörande. I visst fall är detta dock ej tillåtet. Med beaktande tillika av den utvidgade prövningsrätt som enligt förslaget tillkommer överinstans, när åklagare eller målsägande fullföljt talan, och då ett snabbt avgörande av mål angående häktade måste anses vara ett allmänt intresse synes tillräcklig anledning ej föreligga att i de hänseenden varom här är fråga göra skillnad mellan de båda fallen. En enhetlig regel förordas.

Iakttages vad nu anförts, måste andra stycket i 51 kap. 5 § så ändras att stadgandet alltid blir tillämpligt när den tilltalade är häktad. Föreskriften i 8 § första stycket synes ej hindra att målets beredande börjas före klagotidens utgång. Mera tvivelaktigt förefaller det huruvida med innehållet i 13 § första stycket kan vara förenligt att före nyssnämnda tidpunkt preliminärt utsätta tid för huvudförhandlingen. I tydlighetens intresse bör måhända uttrycklig bestämmelse upptagas i båda paragraferna. Motsvarande ändringar torde böra ske i bestämmelserna om förfarandet i högsta domstolen.

Vad här sagts synes äga tillämpning även då den klagande dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse och förordnandet därom skall verkställas utan hinder av att det ej vunnit laga kraft.

Vare sig den här föreslagna anordningen blir genomförd eller icke, synes

en reformering av bestämmelserna om avräkning av häktningstid vara av nöden.

Justitierådet von Steyern:

Enligt min mening skulle de av lagrådets övriga ledamöter föreslagna ändringarna få någon nämnvärd betydelse egentligen för det fall att en tilltalad, som är häktad, anför vad utan att yrka att bli försatt på fri fot, att jämväl å motsidan vädjas och att samtliga vadeinlagor ingivas i början av vadetiden.

Då en tilltalad, som är häktad, väl undantagslöst lärer komma att biträdas av offentlig eller enskild försvarare, torde man knappast behöva befara, att yrkande om att den tilltalade skall försättas på fri fot ej varder framställt, när fog för en sådan åtgärd finnes. För övrigt har hovrätten (jfr 51 kap. 8 §) befogenhet att självant förordna att den häktade frigives. Den olägenhet, som därefter återstår och som i begränsad omfattning skulle kunna motverkas genom de föreslagna reglerna, består däri att det nya förfarandet medför någon förlängning av häktningstiden för sådana tilltalade, som ej förtjäna att försättas på fri fot. Denna olägenhet synes mig böra avhjälpas genom mera rationella regler om avräkning av häktningstid.

Vid sådant förhållande finner jag det knappast motiverat att föranstalta en särskild ordning för beredning av mål angående häktad, en ordning som på grund av ovissheten om övriga parters hållning måste bli ganska trevande. Däremot har jag intet att erinra mot att 51 kap. 5 § andra stycket kompletteras med en föreskrift att i mål angående häktad vadeinlaga tillika med akten alltid skall insändas genast; därigenom finge hovrätten tillfälle att utan dröjsmål självant pröva om den häktade kan sättas på fri fot.

7 §.

Lagrådet:

Om i tvistemål eller i mål angående målsägandes ansvarstalan stämningsansökan är ofullständig, skall jämlikt 42 kap. 3 § eller 47 kap. 3 § rätten förelägga kändanden eller målsäganden att avhjälpa bristen. Efterkommes ej föreläggandet och är bristen så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall jämlikt 42 kap. 4 § eller 47 kap. 4 § ansökan avvisas. Liknande bestämmelser hava ansetts överflödiga beträffande åklagarmål enär beredningen ansett sig kunna utgå från att dylika brister icke skola föreligga i stämningsansökningar som uppsättas av åklagare å tjänstens vägnar. Vad angår vadeinlaga i tvistemål hava i 50 kap. 7 § upptagits bestämmelser, som motsvara dem som skola gälla för stämningsansökan i andra mål än åklagarmål; hovrätten skall alltså förelägga vadekändanden att avhjälpa brist i vadeinlagan och om föreläggandet ej efterkommes och bristen är så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, avvisa vadetalan. För de vädjade brottmålen del innehåller förslaget däremot i förevarande paragraf endast, att hovrätten skall lämna vadekändanden tillfälle att avhjälpa bristen. I revisionsförfarandet i högsta domstolen åter

skulle — lika för tvistemål och brottmål — gälla de principer, som förslaget uppställer beträffande stämningsansökan av enskild käreande och vadeinlaga i tvistemål (55 kap. 7 §). I fråga om besvär till hovrätt (52 kap. 6 §) och högsta domstolen (56 kap. 7 §) förordas däremot för såväl tvistemål som brottmål samma regler som för de till hovrätt vädjade brottmålen.

En nödvändig förutsättning för att processen i varje instans skall få ett tillfredsställande förlopp är att tydliga och fullständiga uppgifter i grundläggande hänseenden under förberedelsen lämnas av den part, som drager saken inför domstolen. Detta krav gör sig gällande i de brottmål, som efter vad fullföljas till hovrätt, och i besvärsmålen likaväl som i andra mål. Den ställning, som i straffprocessen bör tillkomma den tilltalade, utesluter ej, att hans skyldighet att medverka till att förfarandet blir ändamålsenligt genomfört inskräpes genom ett föreläggande vid äventyr av talans förlust. En motsvarighet föreligger i gällande förfarande då en tilltalad, som icke ställt sig till efterrättelse ett föreläggande att inkomma med protokoll från underrätten, förlorar sin talan. Skulle, då en bristfällig vadeinlaga inkommit, hovrätten hava anledning antaga att den tilltalade ej själv kan bota bristen, har hovrätten jämlikt 21 kap. 3 § att förordna försvarare för honom. Såvitt angår en målsägande som vädjar finnes intet skäl att behandla honom mildare än en käreande i underrätt eller en part som vädjar i tvistemål. Väl är det berättigat att utgå från att brister ej skola förekomma i åklagares vadeinlaga, men att med anledning härav stadga ett undantag torde vara överflödigt. Ej heller synes det påkallat att uppställa andra regler för besvärinlaga än de som sålunda skulle komma att gälla för enskild kärandes stämningsansökan, för vadeinlaga och för revisionsinlaga.

Lagrådet hemställer, att förevarande paragraf samt 52 kap. 6 § och 56 kap. 7 § ändras i överensstämmelse med vad nu förordats.

17 §.

Lagrådet:

Beträffande rättegången i hovrätten uppställer förslaget för tvistemålens del den regeln, att den vid underrätten förebragta bevisningen skall framläggas av parterna (50 kap. 17 §). I brottmål åter skall enligt förevarande paragraf nämnda bevisning framläggas genom hovrättens försorg. Helt naturligt måste brottmålens särskilda karaktär sätta sin prägel på huvudförhandlingen. Hänsynen till den tilltalade och domstolens ställning till utredningen i dessa mål torde i allmänhet tala för den ordning för bevisningens framläggande som förslaget anvisar. Det kan dock understundom — naturligtvis under förutsättning att den tilltalade biträdas av kunnig försvarare — visa sig ändamålsenligt att, liksom i tvistemålen, bevisningen förebringas av parterna, vilket ju i och för sig bättre ansluter sig till den ackusatoriska förhandlingsordning som förslaget för brottmålens del gjort till regel. Det hemställes därför om sådan jämkning av stadgandet i första stycket av denna paragraf, att detsamma ej kommer att innebära förbud mot att hovrätten, när omständigheterna föranleda därtill, beslutar avvikelse från den ordning

förslaget anvisar. Uppenbarligen är det emellertid av särskild vikt i brottmålen att, när underrättsbevisningen framlägges av parterna, referenten noga övervakar att parterna riktigt återgiva den. Partsföredragning synes över huvud icke böra komma i fråga annat än när båda parterna äro tillstades.

Beslutas avvikelser från den vanliga förhandlingsordningen i förevarande hänseende, böra parterna underrättas därom före huvudförhandlingen. Bestämmelser i ämnet kan upptagas i hovrätternas arbetsordningar.

25 §.

Lagrådet:

Med de i andra punkten angivna fallen bör uppenbarligen likställas villkorligt anstånd med straffs ådömande enligt den efter förslagets framläggande tillkomna lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom.

52 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Enligt denna paragraf skall tiden för anförande av besvär mot underrätts beslut räknas, om beslutet meddelats vid sammanträde för muntlig förhandling, från den dag då beslutet meddelades och eljest från den dag då klaganden erhöll del av beslutet. Syftet härmed torde ha varit att såvitt möjligt säkerställa att besvärstiden icke börjar löpa förrän klaganden fått kännedom om beslutet. Av de stadganden beträffande meddelande av slutligt beslut, som upptagits i 17 kap. 12 § och 30 kap. 10 §, framgår emellertid, att parterna i överensstämmelse med vad som föreslås beträffande dom skola underrättas om tiden och sättet för meddelande av dylikt beslut i fall, då beslutet icke avkunnas vid förhandling. Vid sådant förhållande torde anledning saknas att för besvärstid i fråga om slutligt beslut bestämma annan utgångspunkt än dagen för beslutets meddelande. Samma regel torde böra gälla även beträffande beslut, som meddelas i samband med dom eller slutligt beslut. För beslut, som meddelas under rättegången, bör däremot förslagets regel bibehållas. Lagrådet hemställer, att paragrafen omarbetas i enlighet med det nu anförda. Iakttages denna hemställan, bör motsvarande ändring ske i 56 kap. 1 §.

53 KAP.

1 §.

Lagrådet:

Det lär vara åsyftat att, om i fall som avses i 2 kap. 2 § 2 vid stämningssökan ej fogats sådan skriftlig överenskommelse i huvudskrift eller styrkt

avskrift som här omförmäles, rätten skall förelägga käranden att inkomma med handlingen. En uttrycklig föreskrift härom torde i tydlighetens intresse böra meddelas, varjämte bör stadgas att, därest givet föreläggande ej efterkommes, 42 kap. 4 § skall äga motsvarande tillämpning.

54 KAP.

8 §.

Lagrådet:

I förslaget har rätt att fullfölja talan allenast beträffande rättegångskostnad medgivits blott i vissa, i paragrafen angivna undantagsfall. I motsats till vad nu gäller skall alltså i mål, som fullföljts till hovrätten, prövningstillstånd jämlikt 11 § första stycket 1 i allmänhet icke kunna meddelas, då fråga är om sådan talan. Och mål, vilka anhängiggjorts i hovrätten och i vilka nu någon begränsning av fullföljdsrätten ej finnes, skola i nämnda avseende jämsställas med de fullföljda. Skälet till ändringen angives vara, att frågor rörande enbart rättegångskostnader sällan äro av den vikt, att prövning därav i högsta domstolen är påkallad. Enligt lagrådets mening är det icke önskvärt, att högsta instansen beträffande någon fråga av principiell art blir helt utesluten från möjlighet att påverka rättspraxis. I det nu föreliggande spörsmålet bör beaktas, att förslagets stadganden angående rättegångskostnad innefatta väsentliga nyheter gentemot gällande rätt och att, om högsta domstolens avgöranden rörande rättegångskostnad begränsas till mål, i vilka jämväl huvudsaken blir föremål för bedömande, vissa prejudikatfall på ifrågavarande område — såsom när de gälla frågor om kostnadsersättning åt tilltalad, vilken i åklagarmål frikänts men ej fått sådan ersättning — aldrig kunna genom klagan dragas under högsta domstolens prövning. Då fullföljd av talan i mål angående enbart rättegångskostnad, av hittillsvarande erfarenhet att döma, icke kan antagas bliva vanlig, kan ej heller den föreslagna ändringen betyda något för högsta domstolens arbetsbörda. Vad särskilt beträffar fullföljd allenast rörande rättegångskostnad i mål, som väckts i andra instans, läser något behov av ändring i gällande regler icke hava yppats.

På grund av det anförda förordar lagrådet, att talan mot hovrätts dom eller beslut skall kunna fullföljas beträffande allenast rättegångskostnad men att erforderligt prövningstillstånd må kunna meddelas endast jämlikt 11 § första stycket 1. Medgives en dylik generell fullföljdsrätt i kostnadsfrågor, läser anledning saknas att göra skillnad mellan de fall, i vilka det gäller skyldighet för annan än part eller för åklagare att ersätta rättegångskostnad, och andra hithörande fall. Även i avseende å de förra bör prövningstillstånd kunna meddelas endast jämlikt 11 § första stycket 1.

Lämpligen synes den förordade ändringen kunna genomföras på det sätt, att 8 § uteslutes ur förslaget och att i 13 § upptages en föreskrift av innehåll, att prövningstillstånd i anledning av talan beträffande rättegångskost-

nad i fall, då sådant tillstånd ej meddelas i anledning av annan talan, må lämnas allenast jämlikt 11 § första stycket 1.

12 §.

Lagrådet:

I samband med den efter tillkomsten av processlagberedningens betänkande beslutade nya lagstiftningen om villkorlig dom fogades genom lag den 22 juni 1939 till 30 kap. 6 § 1 mom. rättegångsbalken en föreskrift av innebörd att i momentet upptagna bestämmelser om begränsning av tilltalads fullföljdsrätt icke skola utgöra hinder för tilltalad att söka ändring i hovrättsutslag, varigenom han erhållit villkorlig dom innefattande anstånd med straffs ådömande. I förevarande paragraf bör upptagas ett stadgande, gående ut på att prövningstillstånd må meddelas tilltalad eller honom närstående då den tilltalade erhållit villkorlig dom som nu nämnts.

17 §.

Lagrådet:

Samma rätt till befrielse från nedsättningsskyldighet, som enligt 30 kap. 19 § rättegångsbalken åtnjutes av tilltalad som i målet hålles häktad eller enligt beslut i målet är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan å sådant intagande hålles i förvar, skall enligt 25 § lagen den 15 juni 1935 om ungdomsfängelse tillkomma den som, sedan ungdomsfängelse ådömts honom, intagits i anstalt för att undergå straffet eller i avbidan därå tagits i förvar. Sistnämnda bestämmelse synes lämpligen böra överföras till andra stycket av förevarande paragraf.

55 KAP.

2 §.

Lagrådet:

Väl kan det antagas att nedsättning av fullföljdsavgift och belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning i allmänhet kommer att äga rum samtidigt med att revisionsinlagen ingives. Då det emellertid skall stå käranden öppet att jämväl utan samband därmed företaga nedsättningen eller ingiva föreskrivet intyg, blott det sker före revisionstidens utgång, men de i lagtexten använda ordalagen närmast angiva att en sådan ordning är utesluten, synes en jämkning av avfattningen vara önskvärd i tydlighetens intresse.

En motsvarande jämkning bör vidtagas i 56 kap. 2 §.

4 §.

Lagrådet:

För att erhålla prövningstillstånd behöver revisionskäranden ej inkomma med särskild ansökan eller i revisionsinlagen framställa särskild begäran

därom. Men om han vill göra gällande, att tillstånd skall meddelas på grund av att talans prövning är av synnerlig vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning eller eljest har synnerlig betydelse utöver målet, då skall han enligt andra stycket i förevarande paragraf närmare angiva de omständigheter han vill åberopa till stöd härför. Det ligger alltid i kärandens intresse att motivera sin ståndpunkt i frågan. Framför allt när käranden förmenar, att prövning av hans talan har betydelse i avseende å något hans eget intresse vid sidan om målet, är det för honom av vikt att upplysning lämnas om detta förhållande. Om käranden emellertid ej närmare angivit sina skäl eller om han ej ens givit tillkänna att han anser sin talan böra prövas på någon av de nyss nämnda grunderna, är han enligt förslaget visserligen icke rättsligt avskuren från möjligheten att få prövningstillstånd på sådan grund, men av den ovillkorliga föreskriften i andra stycket av förevarande paragraf jämförd med 7 § första stycket i kapitlet synes kunna utläsas, att prövningstillstånd på sådan grund icke under några förhållanden skulle kunna beslutas utan att käranden först förelagts att fullständiga revisionsinlagan. Mången gång kan emellertid högsta domstolen därförutan klart se att kärandens talan bör prövas på grund som nu nämnts. Ett föreläggande skulle då innebära en onödig omgång. En sådan tydning av bestämmelserna, som nyss berörts, torde kunna undvikas, om det i andra stycket av förevarande paragraf utsäges, att käranden under där upptagna förutsättningar »bör» i revisionsinlagan närmare angiva de omständigheter som han stöder sig på. Motsvarande ändring torde böra ske i 56 kap. 4 § andra stycket.

Meddelas prövningstillstånd på en grund, som käranden ej åberopat, är det önskvärt, att underrättelse därom lämnas parterna före huvudförhandlingen. Något stadgande av sådant innehåll torde här ej erfordras.

13 §.

Lagrådet:

Innehållet i denna paragraf överensstämmer helt med motsvarande regler i 50 kap. 22 § första och tredje styckena samt 51 kap. 22 § första och tredje styckena. Därest i sistnämnda båda paragrafer, på sätt lagrådet i sitt yttrande vid 17 kap. 9 § förordat, andra stycket kommer att utgå, kan därför även förevarande paragraf utgå och i stället hänvisningarna i 55 kap. 16 § utsträckas till att omfatta jämväl 22 § i 50 och 51 kap.

16 §.

Lagrådet:

I förevarande paragraf hänvisas till 51 kap. 15 § men icke till 13 § andra stycket i samma kapitel. Härav följer att för hovrätt gällande bestämmelse om tiden för återupptagande av huvudförhandling i vademål, vari den tilltalade är häktad, men icke motsvarande bestämmelse rörande den första huvudförhandlingen får tillämpning beträffande revisionsmål i högsta domstolen. Enligt 57 kap. skola däremot icke några liknande tidsbestämmelser gälla i mål, som upptages omedelbart av högsta domstolen. Något bärande

skäl för denna olikhet torde icke föreligga. Då det icke lärers vara förenat med någon olägenhet att låta de för hovrätt i förevarande hänseende gällande bestämmelserna bliva i allo tillämpliga på förfarandet i högsta domstolen, kan, om vad lagrådet förordat under 17 kap. 9 § vinner bifall, nödig följdriktighet åstadkommas på det sätt att i 55 kap. 16 § hänvisning sker till 51 kap. 13 § i dess helhet och att i 57 kap. 1 § undantag ej göres från hänvisningen till 53 kap.

58 KAP.

2 §.

Lagrådet:

I den på grundval av processlagberedningens betänkande utarbetade lagen den 22 juni 1939 om särskilda rättsmedel upptogs i 2 § 3 en bestämmelse motsvarande punkt 3 i förevarande paragraf men med ett något avvikande innehåll. Någon anledning att nu frångå 1939 års lagstiftning i denna del torde ej föreligga.

4 §.

Justitierådet von Steyern:

I den mån tid förflyter sedan ett mål blivit avgjort genom laga kraft ägande dom, växa betänkligheterna mot att rubba domens rättskraft. Dessa betänkligheter äro delvis av processuell art; bevismaterialet blir mera otillförlitligt, och faran ökas att den nya domen kommer att vila på ett sämre underlag än den gamla. Därjämte framträda med allt större styrka olägenheterna av att omdana de materiella rättsverkningar, som inträtt på grund av den en gång givna domen.

Förslaget, liksom 1939 års lag om särskilda rättsmedel, innehåller endast för ett speciellt fall — resning i tvistemål på grund av oriktig rättstillämpning — ett stadgande som medför hinder mot att resning sökes längre tid efter domen. Såvitt brottmålen angår synes en sådan ståndpunkt kunna godtagas. Den som dömts till ansvar för ett brott bör, i allt fall om brottet är någorlunda allvarligt, icke förmenas möjligheten till rättelse endast med hänsyn till de ökade svårigheterna för en ny utredning. Och då fråga uppstår om resning till men för den tilltalade, lära stadgandena om preskription av åtalsrätt i 5 kap. strafflagen kunna anses tillämpliga även på resningsansökning, varigenom en åtminstone någorlunda tillfredsställande garanti får anses vunnit mot olägenheterna av uppskjuten rättegång och straffverkställighet.

För tvistemålens del framträder, vid sidan av den processuella synpunkten, med styrka den ovan berörda önskvärdheten att ej ingripa i det rättsläge med verkningar i olika hänseenden, som utvecklats i förlitande på den en gång givna domens orubblighet. Oftast lär det väl för rättskänslan framstå såsom föga tilltalande, då någon med stöd av en skriftlig handling eller något annat bevismedel som kommit i hans händer söker omkullkasta en för

längesedan given dom, vilken gått honom eller någon av hans företrädare emot.

Huruvida den föreslagna lydelsen av 1 § lämnar möjlighet för högsta domstolen att vägra resning vid längre tids förlopp, ehuru någon av de i paragrafen angivna resningsgrunderna är för handen, kan måhända vara tvevelaktigt. I varje fall komma med stor sannolikhet parter och allmänheten att uppfatta de i förslaget upptagna resningsfallen såsom grundande en ovillkorlig rätt till resning. Därest lagstiftarens avsikt är, att en i övrigt motiverad resningsansökan skall kunna avslås på grund av en längre tids förlopp, bör för att resningsmyndigheten skall skyddas mot misstanke för godtycke, denna avsikt komma till tydligt uttryck i lagen.

Detta kan ske genom att såsom i vissa främmande lagar stadga en frist för ansökan om resning, räknad från den dag då domen vann laga kraft. Fristens längd har i de norska och tyska lagarna satts till fem år och i den österrikiska till tio; för vårt vidkommande torde den måhända böra bestämmas till tio år. Med tanke på vissa fall, som kunna uppkomma särskilt i mål om äktenskaplig börd och dylikt, bör tillfälle lämnas för resningsmyndigheten att undantagsvis bevilja resning, även om ansökan inkommit efter fristens utgång. En annan möjlighet är att i 1 § upptaga ett stadgande av den innebörden, att resning ej må beviljas, då den med hänsyn till den tid, som förflutit från det domen vann laga kraft, kan anses obillig mot annan än den som sökt resning. Villkendera av dessa vägar än följes blir det möjligt för högsta domstolen att bevilja resning, då detta på grund av ond tro hos motparten eller annat förhållande måste anses mest tilltalande för rättskänslan.

59 KAP.

1 §.

Lagrådet:

I likhet med vad som skett i 58 kap. 1—3 §§ bör lämpligen i förevarande paragraf angivas att stadgandet avser dom som vunnit laga kraft. Sista stycket i 2 § kan då utgå.

Justitierådet Lawski:

Vid granskningen av den mot förevarande paragraf svarande 12 § i det förslag, som ligger till grund för den nu gällande lagen om särskilda rättsmedel, anförde jag bland annat:

»I fråga om domvilla har ej upptagits någon motsvarighet till de beträffande resning föreslagna bestämmelserna om inskränkning i parts rätt att göra gällande nya omständigheter eller bevis på grund av underlåtenhet att åberopa dem vid målets behandling eller genom fullföljd till högre rätt. Då det nämligen, yttrar proceslagberedningen härom, främst åligger rätten att tillse att rättegången försiggår i laga former, bör det icke läggas parten

till last att han icke kommit till insikt om det förelupna rättegångsfelet å sådan tid, att talan i vanlig ordning kunnat fullföljas.

Av detta uttalande lär framgå att det, såvitt angår de i denna paragraf under 1, 2 och 5 omnämnda grunderna, närmast tagits sikte på sådana fall då rätten icke — åtminstone icke på ett för parten synligt sätt — uppmärksammat den omständighet varom fråga är. Det anförda resonemanget äger då sitt fulla berättigande. Har rätten åter prövat ett under rättegången aktualiserat processuellt spörsmål och däri träffat uttryckligt avgörande, torde anledning saknas att bereda möjlighet till omprövning av detta avgörandes riktighet i annan ordning och under andra förutsättningar än som i allmänhet gälla för överklagande av rättens beslut. Stadgandets sålunda begränsade innebörd bör komma till uttryck i lagtexten, varigenom skulle undvikas att part i vissa fall skulle kunna påkalla förnyad prövning av högsta domstolens beslut rörande processuella spörsmål av mera omstridd art.»

Denna hemställan som icke vann beaktande anser jag mig böra i det väsentliga vidhålla. Jag vill i detta sammanhang särskilt belysa förslagets innebörd i det fall att svaranden vid underrätten gjort invändning om ett rättegångshinder, t. ex. om att tvistefrågan redan blivit genom laga kraft ägande dom prövad och att sålunda res judicata föreligger. Därest underrätten ogillar denna invändning, kan svaranden ej blott på vanligt sätt fullfölja talan mot domen, utan det står honom också öppet att inom sex månader från det domen vann laga kraft i hovrätten fullfölja sin talan genom domvillobesvär. Ogillas hans invändning även av hovrätten, då talan där fullföljts i vanlig ordning, och kan eller vill han icke erhålla prövningstillstånd, har han dock möjlighet att inom sex månader från det hovrättens dom vann laga kraft föra domvillobesvär. Därest svaranden erhåller prövningstillstånd, men även i högsta domstolen får sin invändning ogillad, återstår honom alltjämt att inom sex månader från dagen för högsta domstolens dom genom domvillobesvär påkalla förnyad prövning av invändningen å en annan av högsta domstolens avdelningar.

Det tillägg till lagtexten, som enligt min mening bör göras, bör gå ut på att besvär ej må bifallas på grund av förhållande, som avses i förevarande paragraf under 1, 2 eller 5, om förhållandet tidigare åberopats i målet.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Bilaga.

Statistisk utredning rörande de av vissa rådhusrätter, polisdomstolar och poliskamrar med domsrätt under åren 1937 och 1938 genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om ansvar förts.

Ledamoten av processlagberedningen, revisionssekreteraren T. Strandberg har i egenskap av föredragande hos lagrådet för dess räkning hemställt, att statistiska centralbyrån ville verkställa utredning rörande fördelningen ur viss synpunkt av de utav rådhusrätterna, polisdomstolarna och poliskamrarna med domsrätt i 30 angivna städer under åren 1937 och 1938 genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om ansvar förts.

De angivna städerna äro följande: Stockholm, Södertälje, Uppsala, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Kalmar, Karlskrona, Kristianstad, Malmö, Lund, Landskrona, Hälsingborg, Ystad, Trelleborg, Halmstad, Varberg, Göteborg, Uddevalla, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå.

Målen skulle fördelas å 4 grupper allteftersom i dem talan förts om ansvar för 1. brott vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver; 2. brott vara kan följa straffarbete, dock ej i två år eller därutöver; 3. brott vara kan följa fängelse men ej svårare straff; samt 4. brott vara ej kan följa svårare straff än böter.

Till grund för utredningen har i första hand lagts *dels* uppgifter från domstolarna enligt form. 3 a till rättsstatistiken och *dels* — vad angår mål, om vilka uppgifter till kriminalstatistiken rörande de olika slagen av brott erhållas ur saköreslängderna eller från generaltullstyrelsen — vissa i statistiska centralbyrån för kriminalstatistiken uppgjorda arbetstabeller.

Ur nämnda arbetstabeller kunna visserligen icke omedelbart hämtas upplysningar om antalet brottmål av visst angivna slag, enär tabellerna avse antalet brott, för vilka sakfällning i målen ägt rum, samt antalet personer, som sakfällts för dessa brott. Med stöd av jämförelser mellan arbetstabellerna och de summariska uppgifterna om antalet brottmål i processtatistiken för åren 1937 och 1938 har emellertid kunnat approximativt beräknas de nu ifrågavarande målen fördelning efter brottens strafflatituder. Detta förfaringssätt har ansetts vara att föredraga framför direkt bearbetning av saköreslängderna och det hos generaltullstyrelsen förefintliga materialet, enär en sådan bearbetning skulle blivit synnerligen tidsödande utan att likväl kunna — på grund av den ofta återkommande svårigheten att i saköreslängderna särskilja de olika målen — leda till nämnvärt exaktare resultat. Härvid har icke förbisetts, att arbetstabellernas specifikation av brott och personer efter de förstnämndas art beträffande vissa kategorier är något mindre detaljerad än det statistiska primärmaterialets.

Den approximativa beräkningen har utförts på följande sätt. Hela antalet brottmål av beskaffenhet, att uppgifter om dem skola för kriminalstatistiken hämtas ur saköreslängderna eller generaltullstyrelsens handlingar, har för varje domstol erhållits ur det processtatistiska materialet. Hela antalet tilltalade personer, varom uppgifter för kriminalstatistiken hämtas ur nyssnämnda källor, har för varje domstol erhållits ur förenämnda arbetstabeller. Det procentuella förhållandet mellan antalet mål och motsvarande antal

personer har uträknats. Personerna ha för varje domstol med stöd av arbetstabellerna fördelats efter de på personerna tillämpade strafflatituderna. Förhållandet mellan antalet brottmål och antalet personer har för varje därvid erhållen grupp antagits vara lika med den för domstolen, enligt vad förut sagts, uträknade relationen mellan hela antalet mål och hela antalet personer.

I likhet med vad som sker i processtatistiken har här *såsom regel* räknats med ett mål för varje nummer i domboken. Den nyss antydda svårigheten att i saköreslängderna särskilja de olika målen föranledes av den vid flera domstolar tillämpade metoden att under ett och samma domboksnummer sammanföra flera mål, vilka av domstolen handlagts vart för sig (t. ex. särskilda mål rörande olika personers ansvar för fylleri). För sådana fall har undantag gjorts från nyssnämnda regel.

De brott, för vilka ansvar yrkats, äro icke alltid i materialet så noggrant angivna till sin beskaffenhet, att man med ledning därav kunnat fördela målen på de av lagrådet angivna fyra grupperna. Det har därför i åtskilliga fall varit nödvändigt att räkna med alternativa möjligheter. Matematiskt sett skulle målen för varje domstol, om man utgår från nämnda gruppers kännetecken, kunna tänkas bilda 16 ($=2^4$) olika massor enligt följande schema:

Massa nr	1	med endast	1:a	gruppens	kännetecken
»	»	2	»	2:a	»
»	»	3	»	3:e	»
»	»	4	»	4:e	»
»	»	5	»	alternativt 1:a och 2:a	gruppernas kännetecken
»	»	6	»	1:a	» 3:e »
»	»	7	»	1:a	» 4:e »
»	»	8	»	2:a	» 3:e »
»	»	9	»	2:a	» 4:e »
»	»	10	»	3:e	» 4:e »
»	»	11	»	1:a, 2:a och 3:e	gruppernas kännetecken
»	»	12	»	1:a, 2:a	» 4:e »
»	»	13	»	1:a, 3:e	» 4:e »
»	»	14	»	2:a, 3:e	» 4:e »
»	»	15	»	1:a, 2:a, 3:e och 4:e	gruppernas kännetecken
»	»	16	»	samtliga mål	

Var och en av femte t. o. m. femtonde massorna skulle alltså utgöras av mål, bestämda av alternativa kännetecken till ett antal av 2, 3 eller 4. Det har visat sig, att det för en fullständig fördelning av målen, såsom de ur här ifrågavarande synpunkt kunnat bestämmas, i första hand varit nödvändigt att utöver de av lagrådet angivna 4 grupperna taga i anspråk 9 grupper, motsvarande de förenämnda massorna nr 5—11 samt nr 14 och 15.

Den av lagrådet angivna gruppindelningen hänför sig till maxima i de för de särskilda brotten stadgade strafflatituderna. Avgörande för ett visst brottmåls klassificering är sålunda, att talan i målet gått ut på ansvar enligt en strafflatitud, vars maximum utgör 1. straffarbete i två år eller därutöver, 2. straffarbete under två år, 3. fängelse eller 4. böter. Där i ett och samma mål talan förts om ansvar efter flera olika latituder, är den av dessa, som har det högsta maximum, avgörande för målets placering. Avsättning och suspension ha jämförts med fängelsestraff.

Vid klassificeringen har måst särskilt uppmärksammas givna stadganden om straffskärpnings- och straffminskningsgrunder, d. v. s. omständigheter som skola medföra, att en brottslig gärning av viss art bestraffas efter en

strängare respektive lindrigare strafflatitud än den som skall tillämpas, då dessa omständigheter icke föreligga.

Någon *allmän* straffskärpningsgrund, avseende samtliga brottsarter, finnes ej föreskriven. De *allmänna* straffminskningsgrunderna, vilka äro minderårighet (SL 5: 2), saknad av förståndets fulla bruk (SL 5: 6) samt nödvärn (SL 5: 9 och 10), ha icke sådan inverkan å straffmaxima, att de behöva tagas med i räkningen här.

Av de för vissa brottsarter stadgade *speciella* straffskärpnings- och straffminskningsgrunderna ha endast de, som verka höjande eller sänkande på maxima, behövt uppmärksammas. I de fall då dessa speciella straffmättningsgrunder i lagen angivits i *allmänna ordalag* — såsom »försvårande», »synnerligen försvårande», »mildrande», »synnerligen mildrande» omständigheter eller liknande uttryck — ha vederbörande brottsarts olika strafflatituder, den ordinära och den eller de extraordinära, tillsammans betraktats såsom en enda. Maximum i denna tänkta latitud har sålunda bestämt gruppen för mål om ansvar för brottsliga gärningar av ifrågavarande art, vilkas straff man haft att utmäta inom hela eller en större eller mindre del av sagda latitud. Av lagen *till den närmare beskaffenheten angiven* speciell straffmättningsgrund, som har den verkan, att maximum skall höjas (t. ex. SL 11: 10 p. 2; 14: 21 st. 1 p. 2) eller sänkas (t. ex. SL 14: 27 st. 1 in fine), har vid klassificeringen alltid ansetts konstituera särskild brottsart, vars straffskala icke tänkts sammanfogad med det ordinära brottets till en enhet.

Huru målen fördela sig på de 13 grupper, som i första hand måste tagas i anspråk för klassificeringen, framgår av kol. 3—15 i den bifogade tabellen.

Av de i kol. 7—15 redovisade målen angå de, som upptagits i

kol. 7, exempelvis brott efter SL 14: 27 andra stycket;

kol. 8, mestadels rattfylleri;

kol. 9, mestadels överträdelse av vägtrafikstadgan;

kol. 10, exempelvis brott efter SL 10: 5, 20: 12 eller 14: 21;

kol. 11, mestadels brott efter 1 § lagen angående olovlig befattningsmed spritdrycker och vin;

kol. 12, mestadels brott efter SL 22: 14;

kol. 13, mestadels olovlig varuinförsel, brott mot tullförfattningarna, olovlig befattningsmed spritdrycker och vin samt brott mot brännvinstillverkningsföreläggningen, allt utan närmare specifikation;

kol. 14, mestadels brott efter SL 22: 12 eller 30 § brännvinstillverkningsföreläggningen; samt

kol. 15, exempelvis överträdelse av bestämmelserna om skattefritt sprit.

De i kol. 7—15 upptagna målen ha uppskattningsvis fördelats å grupperna 1—4. Härvid har tillgått så, att för var och en av kol. 7—11 och kol. 13—15 målen fördelats efter proportionen mellan talen i kol. 3—6, till vilka senare tal respektive delsummor därefter adderats, samt att talen i kol. 12 adderats till motsvarande tal i kol. 3.

Det slutliga resultatet av utredningen framgår av kol. 16—19 i den bifogade tabellen. Dessa kolumner utvisa sålunda för var och en av här ifrågavarande domstolar antalet under åren 1937 och 1938 genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om ansvar förts, med ungefärlig fördelning på de av lagrådet angivna grupperna.

Stockholm den 10 januari 1940.

ERNST HÖIJER.

Sverker Groth.

Av vissa stadsdomstolar genom slutligt utslag avgjorda brottmål, vari talan om

		1	2	3	4	5	6	7	8
D o m s t o l a r		Hela antalet mål	Approximativ fördelning eftersom talan						
			1 (= s. a. i 2 år eller där- utöver)	2 (= s. a. under 2 år)	3 (= fäng- else)	4 (= böter)	1 eller 2	2 eller 3	
1	Stockholms rådhusrätt	1937	3,443	555	39	543	304	2	67
2		1938	4,000	664	51	631	398	6	48
3	» polisdom- stol	1937	18,526	3	—	430	11,200	—	—
4		1938	20,189	1	—	401	12,824	—	—
5	Summa	1937	21,969	558	39	973	11,504	2	67
6		1938	24,189	665	51	1,032	13,222	6	48
7	Södertälje rådhusrätt..	1937	479	11	7	34	192	—	1
8		1938	524	15	5	20	245	—	—
9	Uppsala » ..	1937	1,037	43	12	56	700	—	3
10		1938	1,022	43	7	49	752	—	3
11	Eskilstuna » ..	1937	43	17	4	6	2	—	1
12		1938	59	18	—	21	3	—	1
13	» poliskam- mare	1937	682	—	—	10	537	—	—
14		1938	672	—	—	12	490	—	—
15	Summa	1937	725	17	4	16	539	—	1
16		1938	731	18	—	33	493	—	1
17	Linköpings rådhusrätt	1937	836	26	4	33	567	—	3
18		1938	863	29	5	48	582	—	2
19	Norrköpings »	1937	332	47	8	44	34	—	2
20		1938	393	71	6	42	35	—	6
21	» polisdom- stol ¹	1937	640	—	—	—	401	—	—
22		1938	624	—	—	—	401	—	—
23	Summa	1937	972	47	8	44	435	—	2
24		1938	1,017	71	6	42	436	—	6
25	Jönköpings rådhusrätt	1937	740	26	5	42	476	1	5
26		1938	1,085	24	13	40	670	—	6
27	Kalmar »	1937	587	19	6	28	356	1	1
28		1938	736	27	4	33	485	—	2
29	Karlskrona »	1937	477	27	3	22	242	—	3
30		1938	405	26	2	20	255	—	1
31	Kristianstads »	1937	669	12	2	34	387	—	2
32		1938	860	20	—	35	451	—	1
33	Malmö »	1937	1,159	149	14	88	60	—	2
34		1938	1,089	192	13	108	42	1	9
35	» polisdomstol ..	1937	5,981	1	—	128	4,074	—	—
36		1938	5,455	—	1	143	3,448	—	—
37	Summa	1937	7,140	150	14	216	4,134	—	2
38		1938	6,544	192	14	251	3,490	1	9
39	Lunds rådhusrätt	1937	528	21	1	38	337	—	2
40		1938	522	25	2	24	318	—	9
41	Landskrona »	1937	438	17	2	22	255	—	1
42		1938	503	20	2	22	240	—	1

¹ År 1937 poliskammare.

ansvar förts, fördelade efter maxima i brottens strafflatituder, åren 1937 och 1938.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1	
förts om ansvar för brott med straffmaximum							På uppskattning grundat sammandrag av kol. 3—15: antal mål, vari talan förts om ansvar för brott med straffmaximum					
3 eller 4	1 eller 3	1, 2 eller 3	1 eller 4	1, 2, 3 eller 4	2 eller 4	2, 3 eller 4	1	2	3	4		
1,017 1,460 6,800 6,861 7,817 8,321	151 64 93 102 244 166	8 5 — — 8 5	5 10 — — 5 10	744 652 — — 744 652	6 10 — — 6 10	2 1 — — 2 1	928 964 4 1 932 965	64 75 — — 64 75	1,617 1,840 774 711 2,391 2,551	834 1,121 17,748 19,477 18,582 20,598	1 2 3 4 5 6	
187 202	— —	— —	— —	45 37	2 —	— —	13 17	8 6	69 37	389 464	7 8	
214 157	— 2	— —	— 1	3 6	1 2	— —	43 45	13 7	79 63	902 907	9 10	
13 16	— —	— —	— —	— —	— —	— —	17 18	4 —	17 36	5 5	11 12	
135 170	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	12 16	670 656	13 14	
148 186	— —	— —	— —	— —	— —	— —	17 18	4 —	29 52	675 661	15 16	
196 194	4 1	— —	1 —	2 2	— —	— —	29 29	4 5	49 66	754 763	17 18	
119 127	3 4	— —	1 —	74 99	— 3	— —	76 120	12 11	139 144	105 118	19 20	
239 223	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	640 624	21 22	
358 350	3 4	— —	1 —	74 99	— 3	— —	76 120	12 11	139 144	745 742	23 24	
179 324	5 2	— —	— 1	— 1	1 4	— —	29 26	6 14	64 64	641 981	25 26	
109 150	3 4	— —	2 1	59 28	3 2	— —	26 31	7 4	43 49	511 652	27 28	
170 92	5 1	— —	— 1	5 7	— —	— —	31 29	3 2	41 28	402 346	29 30	
219 349	5 1	— —	— —	8 3	— —	— —	13 20	2 —	59 62	595 778	31 32	
358 452	6 12	— —	5 3	469 246	2 11	6 —	382 337	36 26	438 520	303 206	33 34	
1,775 1,852	3 11	— —	— —	— —	— —	— —	1 —	— 1	185 228	5,795 5,226	35 36	
2,133 2,304	9 23	— —	5 3	469 246	2 11	6 —	383 337	36 27	623 748	6,098 5,432	37 38	
123 141	5 1	1 —	— 1	— —	— 1	— —	23 27	1 3	56 42	448 450	39 40	
112 213	4 —	— —	1 —	24 3	— 2	— —	21 20	2 2	36 41	379 440	41 42	

1		2	3	4	5	6	7	8	
Domstolar		Hela antalet mål	Approximativ fördelning eftersom talan					1 eller 2	2 eller 3
			1 (= s. a. i 2 år eller där- utöver)	2 (= s. a. under 2 år)	3 (= fäng- else)	4 (= böter)			
1	Hälsingborgs rådhus- rätt....	{1937 1938	455 476	74 75	8 10	53 63	29 29	— —	8 6
3	» polisdom- stol	{1937 1938	1,500 1,641	— 1	— —	57 59	892 1,219	— —	— —
5	Summa	{1937 1938	1,955 2,117	74 76	8 10	110 122	921 1,248	— —	8 6
7	Ystads rådhusrätt	{1937 1938	328 318	9 20	— —	19 24	179 155	— —	— —
9	Trelleborgs »	{1937 1938	379 328	4 18	1 1	13 7	273 230	— —	1 2
11	Halmstads »	{1937 1938	661 784	38 34	4 9	28 43	311 359	— —	2 2
13	Varbergs »	{1937 1938	317 483	12 11	— 1	17 17	173 244	— —	— —
15	Göteborgs »	{1937 1938	1,720 1,572	384 396	34 46	259 242	281 247	— —	58 45
17	» polisdomstol	{1937 1938	8,083 7,743	1 —	— —	222 205	5,945 5,867	— —	— —
19	Summa	{1937 1938	9,803 9,315	385 396	34 46	481 447	6,226 6,114	— —	58 45
21	Uddevalla rådhusrätt	{1937 1938	643 622	14 11	1 2	36 32	316 412	— —	1 2
23	Borås »	{1937 1938	1,029 1,139	52 64	10 15	58 67	688 671	— 1	7 3
25	Karlstads »	{1937 1938	1,251 1,652	50 44	4 4	73 72	687 1,088	1 —	3 2
27	Örebro »	{1937 1938	1,077 916	42 43	8 7	57 54	703 671	2 —	5 5
29	Västerås »	{1937 1938	1,172 986	40 38	9 11	62 77	540 559	1 —	5 1
31	Falu »	{1937 1938	363 395	9 12	1 3	16 18	265 268	— —	— —
33	Gävle »	{1937 1938	1,113 1,064	32 38	4 6	44 53	635 611	— 1	2 3
35	Sundsvalls »	{1937 1938	1,233 1,300	30 41	6 7	98 69	807 831	— —	1 2
37	Östersunds »	{1937 1938	681 817	16 22	1 2	30 26	380 493	— —	2 4
39	Umeå »	{1937 1938	692 692	24 20	6 7	23 15	390 439	— —	2 —
41	Luleå »	{1937 1938	299 366	11 22	3 3	16 15	169 164	— —	— 39

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1	
förts om ansvar för brott med straffmaximum							På uppskattning grundat sammandrag av kol. 3—15: antal mål, vari talan förts om ansvar för brott med straffmaximum					
3 eller 4	1 eller 3	1, 2 eller 3	1 eller 4	1, 2, 3 eller 4	2 eller 4	2, 3 eller 4	1	2	3	4		
201	7	1	1	61	12	—	107	15	213	120	1	
214	5	—	4	70	—	—	112	15	242	107	2	
551	—	—	—	—	—	—	—	—	90	1,410	3	
362	—	—	—	—	—	—	1	—	76	1,564	4	
752	7	1	1	61	12	—	107	15	303	1,530	5	
576	5	—	4	70	—	—	113	15	318	1,671	6	
101	4	—	—	16	—	—	11	—	33	284	7	
113	—	—	—	6	—	—	20	—	40	258	8	
78	1	—	—	8	—	—	4	1	19	355	9	
62	2	—	—	6	—	—	20	1	12	295	10	
226	6	—	—	44	2	—	45	5	55	556	11	
295	3	—	1	27	11	—	38	9	82	655	12	
97	—	—	—	17	1	—	13	—	27	277	13	
192	—	—	—	16	2	—	12	1	30	440	14	
357	24	46	3	233	40	1	521	55	572	572	15	
339	12	38	7	197	3	—	516	66	518	472	16	
1,898	17	—	—	—	—	—	1	—	307	7,775	17	
1,654	17	—	—	—	—	—	—	—	278	7,465	18	
2,255	41	46	3	233	40	1	522	55	879	8,347	19	
1,993	29	38	7	197	3	—	516	66	796	7,937	20	
269	1	—	—	3	1	1	14	1	65	563	21	
148	1	—	—	14	—	—	11	2	47	562	22	
189	1	—	1	6	2	15	53	11	82	883	23	
306	2	—	3	4	2	1	69	16	99	955	24	
367	4	2	1	56	2	1	59	4	119	1,069	25	
388	5	1	—	38	7	3	48	4	104	1,496	26	
253	2	—	3	—	1	1	48	9	81	939	27	
132	4	—	—	—	—	—	45	8	70	793	28	
414	6	1	—	90	—	4	48	11	123	990	29	
271	1	—	1	27	—	—	41	11	115	819	30	
66	3	—	—	3	—	—	10	1	22	330	31	
86	—	—	—	7	1	—	12	3	24	356	32	
301	2	1	2	84	6	—	39	4	73	997	33	
264	1	1	—	77	8	1	43	8	85	928	34	
209	4	—	—	68	10	—	33	7	132	1,061	35	
306	3	—	—	39	2	—	44	7	99	1,150	36	
246	2	—	—	1	—	3	17	1	51	612	37	
234	3	—	—	33	—	—	24	2	46	745	38	
203	1	—	—	42	—	1	27	7	38	620	39	
185	1	1	—	23	1	—	23	7	22	640	40	
66	—	—	—	34	—	—	13	3	25	258	41	
105	1	1	—	15	1	—	26	10	57	273	42	

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 februari 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets samtliga ledamöter fråga om processlagberedningens fortsatta verksamhet till förberedande av *rättegångsväsendets reformering*.

Föredraganden anför:

»Lagrådet har den 8 november 1940 avgivit utlåtande över processlagberedningens den 9 juni 1939 till lagrådet remitterade förslag till rättegångsbalk. I utlåtandet har lagrådet uttalat, att lagrådet kunde obetingat ansluta sig till de principer, vilka uppbära förslaget, och hyste den uppfattningen att en allmän rättegångsreform är av behovet påkallad och bör utan dröjsmål komma till stånd.

Med anledning av de erinringar lagrådet framställt mot olika stadganden i förslaget har detta inom justitiedepartementet undergått överarbetning. I samband därmed har utarbetats motivering till lagförslaget sådant det utformats vid departementsbehandlingen.»

Efter redogörelse för det lagförslag, som sålunda föreligger och som jämte lagrådets utlåtande finnes fogat vid statsrådsprotokollet såsom bilaga¹, anför föredraganden vidare:

»På grund av det läge, vari vissa av tidsomständigheterna föranledda, inom finansdepartementet pågående besparingsutredningar för närvarande befinna sig, anser jag mig förhindrad att hemställa, att förslaget till rättegångsbalk nu förelägges riksdagen. Enligt vad jag inhämtat lära emellertid dessa utredningar komma att bedrivas på sådant sätt, att deras resultat i den mån det berör processreformens finansiella följder kommer att föreligga före detta års utgång. I den plan, som uppgjorts för genomförandet av en

¹ Den till bilagan hörande lagtexten, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits liksom även lagrådets utlåtande, vilket återfinnes å sid. 156 o. f. Av bilagan återgives sålunda i det följande (sid. 264—530) endast motiveringen till förslaget.

ny rättegångsbalk, har beräknats, att några år skulle komma att ligga mellan tidpunkten för lagtextens slutgiltiga antagande och dess ikraftträdande. Under dessa år skulle det omfattande och detaljerade arbete slutföras, som erfordras för att infoga en ny rättegångsbalk i vår rättsordning. En nödvändig följd av det uppskov med lagförslagets framläggande för riksdagen, som nu uppstår, behöver under dessa förhållanden icke bli ett dröjsmål med rättegångsreformens genomförande under förutsättning att erforderliga riktlinjer meddelas för förberedelsearbetets fortgång.

Sedan processlagberedningen avgivit sitt betänkande och lagförslag, har beredningen påbörjat utarbetandet av förslag till de följd författningar och de ändringar i gällande lagar, som sammanhånga med en ny rättegångsbalks ikraftträdande. För att detta lagstiftningsarbete skall kunna fullföljas är det av vikt att, ehuru något statsmakternas samfälliga beslut rörande rättegångsreglernas närmare utformning icke nu kan åstadkommas, processlagberedningen likväl erhåller den ledning för arbetets fortsatta bedrivande, som ligger däri att Kungl. Maj:t godkänner det inom justitiedepartementet utarbetade förslaget såsom grundval för beredningens verksamhet under den närmaste tiden.

Med anledning härav får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte godkänna detta lagförslag såsom grundval för processlagberedningens fortsatta verksamhet, intill dess förslag till rättegångsbalk blivit antaget av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Tillika hemställer jag, att processlagberedningen måtte bemyndigas att vid sitt fortsatta utredningsarbete från ämbetsverk och övriga myndigheter infordra de uppgifter och yttranden, som kunna erfordras för arbetet, ävensom att efter samråd med departementschefen anlita särskilda sakkunniga inom de lagstiftningsområden som bliva föremål för utredning.»

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen och förordnar tillika att utdrag av protokollet i detta ärende må offentliggöras.

Ur protokollet:
Stefan Stiernstedt.

Departementschefens yttrande den 14 februari 1941.

Tidigare reformer och reformförslag.

Såsom jag tidigare erinrat har frågan om en reform av vårt rättegångsväsen varit föremål för ett ingående och omfattande utredningsarbete. Reformarbetet påbörjades redan år 1810 och utgjorde ett led i den allmänna revision av 1734 års lag, som då uppdrogs åt den för detta ändamål tillsatta *lagkommittén*. Efter att år 1815 ha framlagt ett betänkande om underdomstolarnas och hovrätternas antal och organisation behandlade lagkommittén rättegången i tvistemål och avgav förslag härutinnan år 1822. Förslaget ingick i reviderat skick såsom rättegångsbalkens första avdelning i lagkommitténs år 1826 publicerade förslag till allmän civillag. Förslag till allmän kriminallag, innefattande senare avdelningen av rättegångsbalken (om rättegången i brottmål), avgavs år 1832. Reviderad upplaga av civillagförslaget utkom år 1838 och av kriminallagförslaget år 1839.

För granskning av lagkommitténs förslag tillsattes år 1841 en *lagberedning*. Lagberedningen framlade år 1842 utlåtande angående domstolarnas organisation och år 1849 förslag till rättegångsbalk.

Lagkommitténs och lagberedningens förslag ledde endast till vissa begränsade reformer, företrädesvis på domstolsorganisationens område.

Arbetet på en allmän processreform upptogs åter år 1880, då *nya lagberedningen* fick upptaga behandlingen av rättegångsväsendets ombildning. Enligt en av Kungl. Maj:t godkänd plan för arbetets bedrivande skulle först utarbetas ett principbetänkande, innefattande dels en allmän utredning av frågan i hela dess omfattning, dels ock en framställning av huvuddragen i det system, vilket beredningen ansåg sig böra förorda till antagande i av-

seende å domstolsorganisationen och det processuella förfarandet, varemot med det egentliga lagförslagets upprättande borde få anstå till dess de allmänna grunderna undergått vederbörlig prövning. År 1884 avgavs principbetänkandet, uppdelat i fyra delar, behandlande domstolsorganisationen, rättegångsordningen i tvistemål, rättegångsordningen i brottmål m. m. samt plan för rikets judiciella indelning och tingshusbyggnadsskyldigheten. I fråga om ärendets vidare behandling föreslog beredningen, att reformen av rättegångsväsendet efter en på förhand fastställd plan skulle genomföras styckvis; att sålunda vissa delar, som utan svårighet eller olägenhet kunde utbrytas, skulle göras färdiga och, i den mån de erhöles sanktion, träda i kraft såsom gällande lag; och att, först sedan sålunda en mycket betydande del av lagstiftningsarbetet blivit på förhand undangjord och under tiden de återstående delarna undergått den granskning eller förberedande behandling, som ansåges lämplig, alla de spridda delarna skulle sammanföras till ett organiskt helt i ett fullständigt kodifierat lagförslag. Vad beredningen sålunda föreslagit gillades av Kungl. Maj:t, och det uppdrogs åt en med ett betydande antal lekmannarepresentanter utvidgad beredning att med föranledande av principbetänkandet avgiva yttrande rörande huvudgrunderna för en ny rättegångsordning. Denna s. k. *förstärkta lagberedning* avgav sitt yttrande år 1887. I huvudsak tillstyrktes nya lagberedningens principer om ock med åtskilliga modifikationer och under betydande meningsskiljaktigheter på många punkter.

I överensstämmelse med planen hade nya lagberedningen, redan innan förstärkta lagberedningen avgivit sitt utlåtande, övergått till utarbetande av lagförslag inom särskilda delar av ämnet och därmed fortsattes under de närmaste åren. Samtliga av beredningen utarbetade förslag framlades för riksdagen, men riksdagens godkännande vanns endast beträffande två av förslagen, nämligen om ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål (1886) och om skiljemän (1887). De övriga avslagos av riksdagen.

Vid denna tid övergavs tanken på en allmän reform av rättegångsväsendet. Detta kom till uttryck, då Kungl. Maj:t år 1889 gav nya lagberedningen uppdrag att utarbeta förslag till lag angående villkoren för fullföljd av talan i överrätt och hos Kungl. Maj:t samt därvid föreskrev, att förslaget borde vara grundat på den förutsättningen, att gällande organisation av överdomstolarna och förfarandet därstädes bibehölles huvudsakligen oförändrade.

Under den följande tiden vidtogos åtskilliga partiella reformer på rättegångsväsendets område. Här må endast erinras om de viktigaste av de sålunda tillkomna lagarna. År 1899 tillkom en lag, varigenom bestämmelserna om stämning reviderades, och 1901 en lag med regler om fullföljd av talan till hovrätt och till Konungen samt i samband därmed om behandlingen av invändningar i rättegång. På straffprocessens område genomfördes år 1906 en lag om rättegångsbiträde åt häktad. Med anledning av den stora tillströmningen av mål till högsta domstolen och den därmed förenade långsamheten i rättsskipningen i högsta instans vidtogos vissa åtgärder. Bland

annat antogs år 1915 lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken, varigenom rätten att fullfölja talan till högsta domstolen begränsades. För påskyndande av rättsskipningen vid underrätt å landet, särskilt i avseende å orter med mera sammanträngd befolkning, tillkom år 1918 en lag om särskilda tingsammansatraden för handläggning av vissa mål och ärenden. Förvaltningen av domsagorna ordnades genom en samma år i administrativ väg utfärdad stadga, vilken jämväl innehöll bestämmelser om domsagas kansli. Nya författningar i ämnet utfärdades 1920, 1925 och 1933. År 1919 genomfördes en lag om fri rättegång, i samband varmed lagen om rättegångsbiträde ått häktad reviderades. Slutligen må nämnas, att år 1922 tillkom en lag om tiden för företagande av rannsaking med häktad.

Processkommissionens förslag.

Arbetet på en allmän rättegångsreform återupptogs år 1911, då riksdagen beviljade medel för en förberedande utredning angående en dylik reform. Syftet med denna utredning var att lämna en allsidig belysning av de särskilda processuella frågor, vilka måste upptagas till övervägande, ävensom att anvisa den eller de möjliga utvägarna för dessa frågor lösande under de i vårt land givna förhållandena.

Utredningsarbetet uppdrogs ått en för ändamålet tillsatt kommission (*processkommissionen*). Tillika tillkallades en representant för lantdomarna och en för stadsdomarna ävensom ett antal företrädare av skilda lekmannaintressen att med kommissionen överlägga om principerna för den blivande domstolsorganisationen och de allmänna grunder i övrigt, på vilka en rättegångsreform borde byggas.

Processkommissionen avslutade sitt arbete 1926. Det då avgivna betänkandet (Statens off. utredn. 1926: 31—33) innefattar tre delar behandlande domstolsförfattningen, rättegången i brottmål och rättegången i tvistemål. Kommissionen förordade en allmän reform av rättegångsväsendet. I enlighet med de givna riktlinjerna har kommissionen ej utarbetat förslag till lagtext, utan betänkandet utgör en resonerande framställning angående de grunder, som enligt kommissionens tanke böra läggas till grund för en allmän processreform. Betänkandet är inom de olika avdelningarna uppdelat i kapitel, och varje kapitel avslutas med en punktvis gjord sammanställning av kommissionens förslag. Vid betänkandet äro fogade yttranden av de för överläggningar tillkallade domstolsrepresentanterna och lekmännen.

Förtjänster och brister i nuvarande rättegångsväsen.

I inledningen till sitt betänkande lämnar processkommissionen en redogörelse för de viktigaste bristerna i vårt rättegångsväsen. Kommissionen erinrar därvid om att man vid ett angivande av de allmänna krav, som böra ställas på en god rättegångsordning, plägar säga, att den skall garantera rättskipningens säkerhet, skyndsamhet och billighet. Till en viss grad äro emel-

lertid dessa krav stridande mot varandra. Om man i största möjliga mån tillgodoser det ena, kan det sålunda hända, att det andra lider intrång. Det gäller därför att väl avväga de särskilda kraven mot varandra. Kommissionen anför vidare bland annat:

Den brist i vår nuvarande rättsskipning, som låter sig mest kännas av den rättssökande allmänheten och som därför mest överklagats, torde vara dess långsamhet. Vid underrätten behandlas i regel varje mål vid upprepade rättegångstillfällen, och målens avgörande blir därigenom ofta fördröjt. Skall målet sedan fullföljas till hovrätt och högsta domstolen, uppkommer ofta ytterligare dröjsmål av ett eller flera år. Att konstatera, huruvida rättsskipningen lider av bristande säkerhet, möter större svårighet. I den mån osäkerhet i rättsskipningen förspörjes, kan detta i större eller mindre mån bero på bristfällighet i den materiella (civila eller kriminella) lagstiftningen. Ett närmare övervägande torde dock visa, att vårt rättegångsväsen lider av vissa fel, som medföra, att domstolarna ofta nödgas döma på ett bristfälligt och mindre tillförlitligt material. Dessa fel hänföra sig både till organisationen och till förfarandet. Däremot kan i stort sett den anmärkningen ej riktas mot vårt rättegångsförfarande, att det är för dyrt för parterna, om ock rättegången vid underrätten med dess upprepade förhandlingar vid särskilda rättegångstillfällen medför utgifter, som skulle kunna undgås, om förhandlingen vore mera koncentrerad.

Underrätterna på landet äro så organiserade, att skötseln av ärendena i deras helhet inom varje domsaga i princip ankommer på den ordinarie domaren. Oaktat göromålen till sin art äro ganska olika, har någon uppdelning av dem på olika befattningshavare icke gjorts. Häradshövdingen har ansvaret för dem alla, han skall såväl utöva den egentliga rättsskipningen på tingen som behandla de ärenden, vilka tillhöra den s. k. frivilliga rättsvården. Han skall ock svara för protokollen i alla mål och ärenden, vilket med den i rättegången rådande muntligt-protokollariska metoden medför, att hans göromål till stor del komma att bestå i uppsättande eller justerande av protokollen. Emellertid är det i de allra flesta domsagor icke möjligt för *en* person att ens med anlitande av biträden uppfylla de fordringar ämbetet sålunda ställer på honom. Häradshövdingen måste allt emellanåt taga ledigt, och utövändet av hans göromål i deras helhet eller till viss del överlämnas då åt en vikarie, som ofta är ung och oerfaren. Detta vikariatsystem har tagit en mycket stor omfattning. En sådan ordning medför stora olägenheter. Genom domsagostadgan har man väl vunnit en bättre ordning, men då en mera genomgripande omorganisation icke kunnat företagas, har förbättringen icke blivit så omfattande som önskligt varit. I avseende å häradsrätterna må anmärkas, att lekmannaelementet på grund av flera omständigheter icke äger det inflytande, som bör tillkomma det. Detta beror i främsta rummet på förfarandets natur, i det att uppskovsväsendet och materialets antecknande i protokoll för lekmännen försvåra behärskaudet av materialet vid målets prövning. Men det beror också delvis på organisationen av domstolarna. Nämndens betydelse har mångenstädes kommit att försvagas i samband med de sammanslagningar av flera tingslag till ett, som under de senare åren i stor omfattning ägt rum. Då nämndemännens antal efter en sammanslagning vanligen bibehållits oförändrat, har en sådan arbetsfördelning mellan dem icke sällan gjorts, att i allmänhet åtminstone de flesta av de vid ett måls avdömande tjänstgörande nämndemännen icke mera än delvis övervarit målets handläggning. Men som lekmännens uppfattning av ett mål huvudsakligen måste grundas på den omedelbara iakttagelsen av vad vid rätten förekommit, medför nämnda omständighet en väsentlig minskning av möjligheten för nämnd-

den att utöva inflytande på prövningen. Samma olägenhet uppstår ofta jämväl med en nämnd av tolv nämndemän däruv, att av de tolv nämndemännen endast sju nödvändigtvis måste vara tillstädes, i följd varav samma nämndemän ofta ej äro närvarande vid alla de tillfällen, då ett och samma mål handlägges. Ett svårt hinder för ett skyndsamt avgörande av rättegångarna vid häradsrätterna ligger i de långa mellanrum mellan dessa domstolars sammanträden, som alltjämt i betydande omfattning förekomma. Den omständigheten, att häradsrätternas sammanträden äro fåtaliga, medför ock, att vid varje sammanträde ett synnerligen stort antal mål måste behandlas. Men detta föranleder åter stor svårighet för domstolen att ägna varje mål den grundliga och omsorgsfulla handläggning, som är önskvärd, samt mycken olägenhet och besvär för den rättssökande allmänheten, som icke kan beräkna, vid vilken tid på dagen ett mål skall komma före utan därför ofta måste förspilla lång tid i avvaktan på att det uppropas.

Genom sammansättningen av rådhusrätterna i de större och medelstora städerna, vilka bestå af minst tre rättsbildade domare, har man sökt skapa garanti för att målen skola erhålla en allsidig juridisk prövning. Det torde dock kunna ifrågasättas, om icke anordningen är för stor och dyrbar, åtminstone såvitt angår det stora flertalet av målen. Såsom en brist får jämväl anses, att vid dessa domstolar lekmäns deltagande i rättsskipningen är okänt, med undantag för handläggning av vissa speciella arter av mål. I de minsta städerna består rådhusrätten i allmänhet af en lagfaren ordförande och två eller flera illitterata rådmän. Då dessa städer icke kunna anså mer än en skäligen blygsam avlöning åt borgmästaren, kunna de icke erhålla särdeles högt kvalificerade personer till ämbetets beklädande. Till följd af det ringa antal mål af någon betydenhet, som förekommer vid dessa rådhusrätter, kan borgmästaren icke heller genom sin verksamhet därstädes vinna ökad utbildning utan måste snarare förväntas gå tillbaka i erfarenhet och kunskaper. De illitterata rådmännen kunna på grund af sin ställning icke göra den insats i rättsskipningen, som man med ett lekmannaelement avser att erhålla. Den år 1924 genomförda lagstiftningen om stads läggande under landsrätt har blivit föga effektiv. I fråga om alla rådhusrätter gäller, att deras juridiskt bildade ledamöter, liksom häradshövdingarna, på grund af den muntligt-protokollariska metoden för rättegångens utförande få större delen af sitt arbete förlagt till uppsättning eller justering af protokoll.

Vad angår *de överordnade domstolarnas organisation* synes otvivelaktigt, att de större hovrätternas jurisdiktionsområden äro för stora. Med den nuvarande rent skriftliga proceduren i hovrätterna äro olägenheterna härav dock ej så kännbara. Även i hovrätterna har vikariatsystemet fått en alltför stor omfattning. Anmärkas kan ock, att lekmäns deltagande i prövningen är fullständigt okänt även i brottmålen och detta oaktat ifrågavarande domstolar pröva målen i hela deras vidd.

Vårt land har länge måst umbära den viktiga insats i rättsskipningen, som en god *advokatkår* kan göra. Alltjämt kan så gott som vem som helst uppträda såsom sakförare, och från det allmännas sida har icke gjorts något för att organisera en advokatkår. Sedan en enskild sammanslutning af rättsbildade advokater, Sveriges advokatsamfund, 1887 bildats, ha väl förhållandena väsentligt förbättrats, men bristen på en statlig reglering af advokatverksamheten, särskilt med hänsyn till advokaternas deltagande i rättsskipningen, gör sig dock alltjämt kännbar.

Stora brister vidlåda ock vårt *åklagarväsen*. Till allra största delen äro åklagarna icke rättsbildade. Detta gäller i regel såväl om landsfiskalerna som om stadsfiskalerna. Hos landsfogdarna förutsattes juridisk utbildning, men det är endast ett begränsat antal mål, med vilka de taga befattning. Att så-

lunda icke rättsbildade åklagare ha att såväl verkställa förberedande undersökning som utföra åtal jämväl beträffande grova brottmål ävensom att besluta om tvångsåtgärder, såsom häktning, husrannsakan och beslag, är uppenbarligen ägnat att äventyra en tillfredsställande rättsskipning och kan innebära en stor fara ur rättssäkerhetens synpunkt. Härtill kommer att landsfogdarna och framför allt landsfiskalerna tillika äro överhopade med andra göromål av administrativ art, vadan de icke kunna ägna tillbörlig uppmärksamhet åt sina åklagargöromål. En stor brist i organisatoriskt hänseende är, att samtliga åklagarna icke äro sammanslutna i en kår under ledning av en högste chef. Åklagarväsendet saknar därför önskelig fasthet och sammanhang.

I fråga om själva *processen* har vår *underrättsprocedur* det företräde framför de främmande ländernas procedur, sådan denna i allmänhet var före de senaste nydaningarna, att skriftligheten icke blivit driven till samma ytterlighet som i sagda länder. Materialet framlägges vid en kontradiktorisk förhandling mellan parterna inför den dömande domstolen, och denna förhandling är offentlig. Parternas anföranden kunna väl ha skriftlig form och ha det ofta, men i regel förekommer dock en muntlig förhandling. Även bevisningen förebringas vanligen inför den dömande domstolen. Domaren står således icke under sakens handläggning alldeles främmande för saken utan har möjlighet att utöva processledande verksamhet.

Det kan förefalla, som om ordningen vore tillfredsställande, men detta är långt ifrån fallet. Vi sakna föreskrifter om en sådan förberedande behandling av målen, som allmänt förekommer i den moderna utländska processen och som möjliggör, att själva huvudförhandlingen kan koncentreras och materialet därvid i god ordning framföras. I tvistemålen och de brottmål, som anhängiggöras av enskild part, förekommer ingen annan förberedelse, än att kåranden uttager en stämning, som delgives svaranden. Denna stämning är ofta synnerligen ofullständig. Även om den skulle någorlunda klart upptaga kårandens yrkanden och grunden därför, innehåller den i allt fall i regel icke något om den bevisning kåranden tänker använda. Av svaranden har icke före det första rättssammanträdet avgivits något yttrande. När förhandlingen vid rätten tager sin början, är därför vardera parten i allmänhet okunnig om den andres ståndpunkt, om de angrepps- och försvarsmedel han ämnar använda. Parterna kunna därför icke inför rätta uppträda vederbörligen rustade. Härav följer nödvändigheten av uppskov. Ställningen är väsentligen densamma i de åtal för mindre brott, som anställas av allmän åklagare. När fråga är om ett något grövre brott, som skall utgöra föremål för allmän åklagares beivran, hålles däremot vanligen, innan åtal anställes, en förberedande undersökning, vilken företages av åklagar- eller polismyndighet. Angående sådan undersökning saknas emellertid så gott som fullständigt legala regler, vilket bland andra olägenheter medför ovisshet om undersökningsförrättarens befogenheter. Därmed följer ock, att undersökningen stundom ej är fullständig. Vad beträffar mål angående häktade, är det ofta icke heller möjligt att åstadkomma en fullständig förundersökning på den korta tid, inom vilken målet enligt lag skall företagas vid domstolen. I följd härav inträffar det även i nu ifrågavarande mål ofta, att det för domen erforderliga materialet icke kan framläggas redan vid första rättegångstillfället; uppskov blir nödvändigt. Rättens handläggning får sådan karaktär, att den motsvarar både den förberedande undersökningen och huvudförhandlingen i den moderna utländska straffprocessen.

Praxis har utvecklats ett uppskovsväsen, som visat sig synnerligen menligt. Parterna eller deras sakkörare ägna alltför ringa intresse åt en skyndsam behandling av målen. Och oaktat lagen ger domaren anvisning att söka förekomma onödiga uppskov, har i praxis domarens verksamhet i sådant syfte blivit ganska obetydlig. Följden därav har blivit, att rättegångarna ofta dragas

ut på tiden vida längre än erforderligt vore. Det inträffar sålunda ej sällan, att svaranden å inställeledagen icke är beredd att avgiva sitt svaromål utan begär och erhåller uppskov för sådant ändamål. Nästa gång begär kåranden uppskov för att bemöta det svaromål, som då avgives. Så erhålla bägge parterna uppskov för att förebringa bevisning. Slutligen skola parterna var för sig ha uppskov för att yttra sig angående bevisningen, för att avgiva slutpåstående o. s. v. De uppskov, som sålunda både i tviste- och brottmål talrikt förekomma, äro ofta rätt långa. Det följer, vad landsbygden angår, redan därav, att rätten icke sammanträder annat än med ganska långa mellantider. En annan anledning till uppskovens långvarighet ligger däri, att ett förnyat företagande av ett mål svårligen kan äga rum, förrän det protokoll över förhandlingen, som, enligt vad i det följande sägs, skall uppsättas, blir färdigt. Och när slutligen förhandlingen mellan parterna är till ända och målet överlämnat till dom, fordras ytterligare ett uppskov, för att domstolen må få tid att studera handlingarna och fatta sitt beslut.

Sedan kommissionen till belysning i oförmälda hänseende anfört vissa siffror, fortsätter kommissionen:

Det är emellertid icke nog med att sålunda behandlingen av målen drages långt ut på tiden, det råder ock brist på reda och planmässighet i rättegångens utförande. Det inträffar ofta, att parterna icke från början noga precisera sin ståndpunkt, utan att detta sker först sedan målet långt framskridit, varvid ej sällan alldeles nya synpunkter göras gällande. Något försök att samla bevisningen förekommer i allmänhet icke, utan vid ett tillfälle framtages ett vittne, vid ett följande tillfälle ett annat, en tredje gång ett kontrakt o. s. v. På grund härav möter det stor svårighet för domaren att överskåda materialet; han kan därför icke genom sin processledande verksamhet utträta så mycket för att bringa reda och ordning som möjligt vore, om förhandlingen vore mera koncentrerad. Ställningen försämras ytterligare, vad häradsrätterna angår, genom den förut omnämnda ständiga växlingen i domarpersonalen, som gör, att sålunda samma domare handlägger ett mål i dess helhet, och att det kan hända, att den domare, som skall avgöra ett mål, icke någonsin förut tagit befattning med detsamma.

En prövning omedelbart på grund av det för domstolen enligt nu angivna ordning förebragta materialet skulle vara omöjlig. I fall en domare, som har att deltaga i den slutliga prövningen av ett mål, icke varit tillstädes vid alla de föregående rättegångstillfällena, skulle han uppenbarligen icke vara i stånd att döma omedelbart på grund av det vid dessa tillfällen förebragta materialet. Med avseende å den långa tid, varunder en rättegång i allmänhet pågår, och det oordnade skick, vari materialet för domstolen förebringas, skulle han icke kunna hålla i sitt minne vad som förekommit så, att han omedelbart därpå skulle kunna grunda en dom. Det blir sålunda nödvändigt, att allt vad som förekommer upptecknas i ett protokoll, och att detta protokoll blir grundvalen för den blivande domen. Denna ordning utgör det s. k. muntligt-protokollariska systemet. I motsats häremot utmärkes den på den rena muntligheten och omedelbarheten grundade rättegångsordningen därav, att materialet i rättegången skall i muntlig form förebringas omedelbart inför den dömande domstolen, och att domen skall grundas på det sålunda förebragta materialet. Oavsett de nackdelar, som det muntligt-protokollariska systemet i och för sig måste medföra och vilka processkommissionen senare skall behandla, ligger en svaghet i det sätt, varpå det hos oss i regel tillämpas. Protokollet göres vanligen icke färdigt genast vid ett måls handläggning utan uppsättes någon tid därefter på grund av memorialanteckningar, som gjorts vid handläggningen. Dessa göras ofta icke av domaren utan av en notarie. Som

grund för det slutliga protokollet måste dessa anteckningar icke sällan vara behäftade med brister, vilka i sin ordning återverka på protokollets tillförlitlighet.

Av vad nu anförts framgår, att förfarandet vid våra underrätter lider av svagheter, som ej blott bidraga till långsamheten i rättsskipningen utan ock kunna vara en fara för dess säkerhet. Målens handläggning erbjuder icke garantier för en fullständig och allsidig behandling, och det kan därför icke undvikas, att målen icke sällan avgöras utan att vara fullständigt utredda. Då prövningen av ett mål uteslutande sker på grund av de däri förda protokollen, måste de brister, av vilka dessa lida, menligt inverka på prövningen och kunna leda till domar, som endast bristfälligt svara mot vad som är det materiellt riktiga.

På senaste tiden har en rörelse uppstått i syfte att utan lagändring verka till en förbättrad ordning för målen behandling i underrätten. Då domstolarna enligt gällande lag icke sakna medel att genomföra vissa sådana förbättringar, särskilt till vinnande av en mera koncentrerad behandling av målen, kan utan tvivel åtskilligt vinnas genom en sålunda ändrad praxis. Att de mera omfattande bristerna i vår rättegångsordning icke kunna utan lagändring botas, synes dock processkommissionen uppenbart.

Processen i de högre domstolarna är icke sådan, att förhandlingen mellan parterna ger anledning till liknande tidsutdräkt som vid underrätterna. Förfarandet är rent skriftligt, och skriftväxlingen avslutas ganska snabbt. Om ny bevisning genom vittnen skall förekomma vållas väl därav något uppskov, men detta är icke av större betydelse. I de högre instanserna föranledes emellertid dröjsmål därav, att arbetskrafterna icke äro tillräckliga för att medgiva en skyndsam behandling av målen.

Efter att med siffror ur rättsstatistiken ha belyst den tid, som i de högre instanserna åtgick från det mål inkommo till dess dom meddelades, anför kommissionen vidare:

Själva proceduren är, såsom nämnts, rent skriftlig. Materialet är allenast de av parterna växlade skrifterna jämte protokollen över vad som förekommit vid underrätten. Såsom en följd därav förekommer ej heller någon offentlighet. Förfarandet lider i hög grad av alla de olägenheter, som den fullständiga saknaden av muntlighet, offentlighet och tillfälle till medverkan från domstolens sida vid processledningen och sanningsforskningen äro ägnade att medföra. Genom 1901 års lagändring beredes väl möjlighet för domstolen att anordna muntligt förhör med parterna. Men med sådant förhör, som blott skall avse att vinna upplysning om viss av domstolen angiven omständighet, är, enligt vad erfarenheten visar, föga att vinna, och det medför dessutom stor omgång. Möjligheten att anställa sådant förhör begagnas därför endast i ringa omfattning.

En allvarlig svaghet i vår rättegångsordning beror därpå, att denna alltjämt i väsentlig omfattning kvarstår på *den legala bevisteoriens* ståndpunkt. Denna har visserligen genom praxis kommit att så småningom undergå betydliga jämkningar, men det muntligt-protokollariska systemet i underrätterna och i än högre grad det skriftliga förfarandet i överrätterna försvåra likväl den fullständiga frigörelsen från den legala bevisteorien. I flera viktiga hänseenden upprätthålles också teorien ännu tillfullo. De synnerligen vittgående reglerna om vittnesjäva medföra en avsevärd begränsning av det bevismaterial, som må brukas till domstolens övertygande. Även om denna begränsning i grövre brottmål göres mindre kännbar därigenom, att jäviga personer där kunna höras upplysningsvis, medför den dock i övrigt betänkliga hinder för en materiellt riktig rättsskipning. Det är utom allt tvivel, att i synnerhet i

tvistemålen parter icke sällan av vittnesjäven utestängas från möjligheten att vid domstol få sin rätt. I samma riktning verka i dessa mål också de i många hänseenden olämpliga reglerna om utnyttjande av parts egen utsaga för sanningens utforskande. Bristen på regler om parts plikt att förete skriftliga handlingar, som av honom innehas och som kunna tjäna som bevis i en rättegång, har likaledes i praxis visat sig leda till en begränsning av bevisningsmöjligheterna, som illa stämmer med en god rättsskipnings fordringar. Andra brister vidlåda också vår rättegångsordnings bevissystem. Sålunda saknas tillfredsställande regler om sakkunnigbeviset och om möjligheten att företaga besiktning av omstridda föremål och dylikt.

Processkommissionen har icke lämnat någon sammanfattande framställning av de förtjänster, som tillkomma vårt nuvarande rättegångsväsen. Kommissionen uttalar emellertid, att det myckna värdefulla, som finnes i vårt nuvarande rättegångsväsen, icke får förspillas: institutioner och former, som äro införlivade med folkets vanor och föreställningssätt och som omfattas av dess förtroende, få icke utan vägande skäl avlägsnas. Såsom ett förtjänstfullt drag hos vårt rättegångsväsen framhåller kommissionen den starka, på folkets förtroende grundade ställning, som våra underrätter intaga; för att bevara denna avvisar kommissionen den annorstädes vanliga uppdelningen av underrätterna på skilda domstolar för viktigare saker och för bagatellmål. Lekmannadeltagandet i form av nämnd och ej, på sätt i utlandet är vanligt, såsom jury har vunnit kommissionens livliga anslutning. Även organisationen av mellaninstansen bygger på de nuvarande hovrätterna, liksom självfallet högsta domstolen behålles. Med avseende å förfarandet betraktar kommissionen offentligheten vid underrätterna och den muntlighet och omedelbarhet, som alltjämt i viss grad präglar förhandlingen i första instans, såsom en värdefull tillgång och föreslår åtgärder i syfte att utveckla rättegångssättet i denna riktning. Även på många andra punkter av mindre principiell betydelse upptagas nuvarande institutioner och former.

Några principfrågor i kommissionens förslag.

För de förut angivna bristernas avhjälpande erfordras enligt processkommissionens tanke, att rättegångsväsendet underkastas en allmän revision, och kommissionen uppdrager ganska utförliga riktlinjer för en sådan reform. Redogörelsen för förslaget torde lämpligen inledas med en framställning av kommissionens ståndpunkt till vissa av de grundläggande problemen.

Muntlighet och koncentration.

Kommissionens förslag avser främst att på ändamålsenligt sätt ordna själva förfarandet. Därmed vill kommissionen uppnå, att det erforderliga processmaterialet vid domens beslutande skall föreligga för domarna i bästa möjliga skick samt att förutsättningar skapas för en verklig processledning och sanningforskning.

I båda dessa hänseenden utgör enligt kommissionen uppskovsväsendet för närvarande ett allvarligt hinder. En följd av uppskoven är, att domarna

vid målens avgörande äro hänvisade till den kunskap om sakförhållandet, som står att hämta ur protokollen. Dessa återgiva emellertid i fråga om muntliga anföranden och utsagor endast vad som enligt protokollförarens eller ordförandens mening är anförandets eller utsagans väsentliga innehåll. Och oftast ha de tillkommit i en ordning, som innebär föga säkerhet mot missuppfattningar. Även om möjlighet förefunnes att stenografiskt eller på annat sätt uppteckna allt som yttrats, ger skriften endast en matt och färglös bild av händelseförloppet. Läsaren därav får ej samma intryck som den, vilken omedelbart iakttagit vad som förekommit. Vissa moment måste helt lämnas åsido. Sålunda, säger kommissionen vidare, är det för uppskattningen av ett vittnesmåls värde ofta av avgörande betydelse att se och höra hur vittnesmålet avlägges och att få en på omedelbar iakttagelse grundad uppfattning av vittnets person. Likaledes kan man ofta av en målsägandes eller tilltalads hela uppträdande få en god ledning för bedömning av vilken trovärdighet man skall tillerkänna hans utsaga. Ett förfarande, som tillhandahåller utredningen endast i form av protokoll, innebär därför, att domarna icke bliva i stånd att vid sitt avgörande beakta alla omständigheter, som äro av betydelse i bevisningsavseende.

Ett förbättrat domsgrundlag vill kommissionen vinna genom att sätta domarna i stånd att döma omedelbart på vad parter, vittnen och andra muntligen anföra inför domstolen. Förutsättningen härför måste till en början vara, att partsframställningar och bevisutsagor avgivas muntligen inför den dömande rätten och ej tillföras denna genom skriftliga inlägg, attester eller annan domstols protokoll. Skrift må sålunda ej uppläsas eller ingivas. Dock äger part naturligen begagna skriftliga anteckningar till stöd för minnet. Sitt förslag i denna del motiverar kommissionen med att uppläsningen av inlagor berövar förhandlingen dess naturlighet och friskhet. Processledningen hämmas och möjligheten att snabbt och säkert tränga fram till tvistens kärna försvåras. Särskilt för lekmän är en uppläsning av långa inlagor svår att följa med oförminskat intresse. Förhandlingen skall alltså vara genomförd muntlig. Men ej nog härmed. För att minnet av vad muntligen framställes skall vid domens beslutande stå levande för domarna får någon längre tid ej förflyta mellan förhandling och överläggning till dom. Härav föranledes kommissionen till kravet på förhandlingens koncentration till ett enda rättegångstillfälle, vid vars slut överläggning om domen skall äga rum. Förfarandet skall vara ej blott muntligt utan även koncentrerat; först därigenom uppnås den eftersträfvade omedelbarheten hos domsmaterialet. Fördelen av det muntliga koncentrerade förfarandet ser kommissionen ej enbart i den bättre form, vari utredningen ställes till domstolens förfogande. Processmaterialets samtidiga tillgänglighet gör det möjligt att utöva en verksammare processledning, snabbheten i rättsskipningen främjas, och lekmannabisittarna i rätten bliva i stånd att följa förhandlingen och tillgodogöra sig processmaterialet.

För möjliggörande av förhandlingens koncentration till ett enda rättegångstillfälle, huvudförhandlingen, vid vilken parterna muntligen utföra sin talan och förebringa bevisningen och som ensam utgör grundlag för domen,

föreslås, att denna skall föregås av ett förberedande förfarande. Dettas uppgift är att utreda vilka ståndpunkter parterna å ömse sidor intaga och vilka bevismedel de ämna förebringa. Därigenom hoppas man undvika överraskningar vid huvudförhandlingen och därav motiverade uppskov. Koncentrationen skall ock främjas genom en föreskrift av innebörd, att part, vittne eller annan, som genom att utebliva eller eljest uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar uppskov i rättegången, skall vara pliktig att vidkännas därigenom uppkomna kostnader. I samma riktning skulle också verka en av muntlighetsgrundsatsen och kommissionens önskan att beskära förhandlingsprotokollet betingad regel att, om uppskov av längre varaktighet blir nödvändigt under huvudförhandlingen, denna skall inställas eller, till den del den redan företagits, upprepas.

Kommissionen förbiser icke, att svårigheter äro förbundna med genomförandet av dessa grunder för förfarandet. Såsom en svårighet räknar kommissionen det nyssnämnda tvånget att upprepa förhandlingen, då trots allt ett längre uppskov ej kunnat undgås, och en upprepning är också föreskriven, då ombyte av ledamot äger rum under huvudförhandlingen. Vidare har hänsyn måst tagas till att förhör vid huvudförhandlingen med ett vittne kan vara uteslutet på grund av vittnets sjukdom, bortresa eller annan orsak eller i allt fall förenat med oskäligen kostnader eller besvär. I sådant fall må enligt förslaget vittnet höras utom huvudförhandlingen och dess utsaga tillföras domstolen genom föredragning av det vid förhöret hållna protokollet.

Än större svårigheter framträda med avseende å förfarandet i de högre instanserna. Grundtanken i förslaget, nämligen att en muntlig och omedelbar förhandling ger ett säkrare underlag för domen än skrifter och förhandlingsprotokoll, vill kommissionen, såvitt möjligt, genomföra även i rättsmedelsförfarandet. Från denna utgångspunkt borde förfarandet i hovrätt och högsta domstolen gestaltas såsom en fullt ny förhandling med muntlig partsframställning och förnyat avhörande av parter och vittnen. Att i full utsträckning genomföra detta skulle likväl vålla orimliga kostnader och besvär. Kommissionen har därför i de högre instanserna föreslagit väsentliga modifierationer.

Vad först hovrättsproceduren angår finner kommissionen parternas närvaro, personligen eller genom ombud, vara av det värde för utredningen, att förfarandet alltid bör inrättas såsom en muntlig förhandling, vid vilken parterna äro tillstädes och utföra sin talan. Part skall ock — även om han anlitar ombud — vara skyldig att inställa sig till personligt förhör, när sådant påfordras. Med avseende å vittnen och sakkunniga upprätthålles i grövre brottmål muntlighetskravet i samma utsträckning som i underrätten. I dessa mål, till vilka räknas de, där fråga är om brott, som är belagt med svårare straff än fängelse i sex månader, skall alltså en fullständigt ny förhandling komma till stånd. I övriga brottmål liksom i tvistemålen har däremot större hänsyn ansetts böra tagas till kostnadssynpunkterna. Vid handläggningen av dessa mål skall i allmänhet vittnes- och sakkunnigbevisning kunna föras genom protokoll, som upptages vid förhandlingen i underrätten. Vittnet

eller den sakkunnige skall likväl vara skyldig att infinna sig till förhör i hovrätten, om det påkallas av part eller hovrätten.

De med en muntlig förhandling förbundna svårigheterna stegras än mera i högsta instansen. Kommissionen har ansett kostnaderna utesluta att påbjuda muntlig förhandling i högsta domstolen ens i den omfattning, att parterna skola själva eller genom ombud vara tillstädes. Denna ståndpunkt innebär, enligt kommissionens åsikt, att högsta domstolen komme att sakna ett lika tillförlitligt underlag för bevisspörsmålets bedömande som stått de lägre instanserna till buds. Kommissionen har härav dragit den slutsatsen, att frågan om vad som skall anses bevisat i rättegång ej må fullföljas till högsta domstolen. Rättsmedlet mot hovrätternas domar skall vara av den typ, som brukar benämnas revision, och endast avse rättsliga spörsmål och vad därmed äger samband. Anordningen vilar på den förutsättningen, att hovrätten i sin dom noga angiver vad den anser bevisat, varefter det blir högsta domstolens uppgift att pröva, om rättens regler blivit av hovrätten riktigt tillämpade på det bevisade sakförhållandet. Kommissionen anser sitt förslag om fullföljdsrättens begränsning i och för sig vara till rättsskipningens fördel, då dess genomförande skulle bereda högsta domstolen tillfälle att ägna mera tid åt sin väsentligaste uppgift, att vårda rättsenheten i landet. Kommissionen antager, att i domstolens arbetsbörda skulle uppkomma en sådan minskning, att de nuvarande inskränkningarna i fullföljdsrätten (lagstiftningen om den s. k. summa revisibilis) kunna upphävas.

Bevisningen.

I fråga om bevisningsrätten föreslår kommissionen genomgripande förändringar, som enligt kommissionens mening göra behovet av ett muntligt, koncentrerat förfarande än starkare. Kommissionen framhåller, att den legala bevis teorien — vilken innebär, att vissa såsom otillförlitliga betraktade bevis uteslutas från användande, under det att andra äro underkastade reglering med hänsyn till sitt bevisvärde, och att domaren sålunda är begränsad i sin prövning av vad i målet skall hållas för sant — är stridande mot sakens natur och ägnad att motverka rättsskipningens uppgift att nå det materiellt sanna. De legala bevisreglerna äro visserligen uttryck för långa tiders allmänna erfarenhet om de olika bevismedlens värde för sanningens utletande, men de taga icke hänsyn till den rika växlingen i de förhållanden, under vilka bevisningen kan förekomma, och kunna därför tvinga domaren att godtaga något, som han icke anser vara sant, eller förneka något, varom han är övertygad. Ett fullständigt underkännande av vissa bevismedel måste alltid bliva mer eller mindre godtyckligt och komma att från beaktande utesluta bevis, som under vissa omständigheter kunna vara pålitligare än de som tillåtas.

Den fria bevisprövningen synes däremot enligt kommissionen bereda bevisningen en naturlig ställning. Den innebär, att bevisning för sanningen av en faktisk omständighet får föras med varje medel, som kan lämna upplysning därom. Allt som kan vara ägnat att inverka på domarens övertygelse

i saken får förebringas och skall beaktas av honom. När han bildar sin övertygelse om sanningen i målet, är han bunden endast av den regeln, att övertygelsen skall vila på allmänt giltiga grunder, icke på subjektivt förgottfinnande. Enligt kommissionens mening är det icke tvivel underkastat, att en genomgripande reform av vårt rättegångsväsen måste innebära de ännu återstående legala bevisreglernas ersättande med principiellt fri bevisprövning. I enlighet härmed har kommissionen föreslagit, att nu gällande regler för uppskattning av den bevisning, som förebragts genom olika slags bevismedel, skola upphöra att gälla. Främst innebär detta, att vittnesjäven skola avskaffas.

Parts sanningsplikt.

En tillämpning av den fria bevisprövningens grundsatser leder till att även partens utsaga kan tjäna som bevismedel. Här möter frågan om parts sanningsplikt och över huvud hans förpliktelse att medverka till målets utredning. Med avseende å tvistemålen vilar reformförslaget på den uppfattningen, att part har sanningsplikt icke endast i den meningen, att han är skyldig att i sina utsagor hålla sig till sanningen, utan även i så måtto, att han vid påfordran har att yttra sig för sakens upplysning och alltså positivt bidra till utredningen. Kommissionen förordar, att denna parts sanningsplikt fastslås i lagen. Några tvångsmedel för att utkräva sanningsplikten föreslås i allmänhet ej, utan kommissionen håller före, att den möjlighet, som den fria bevisprövningen lämnar domstolarna att bedöma partens sätt att förhålla sig, skall giva tillräcklig vägledning. Att parts personliga avhörande skall påkallas i vida högre grad än nu för att få sakförhållandet upplyst, följer emellertid av den ändrade anordningen av förfarandet. Såsom ett medel att vid behov göra sanningsplikten effektiv förordar kommissionen, att i tvistemål rätten skall, sedan övrig utredning förebragts, kunna förordna, att förhör, förenat med straffansvar i händelse av falsk utsaga, skall anställas med endera eller båda parterna angående viss omständighet.

Parternas och rättens verksamhet för utredningen.

Till frågan om parternas och rättens verksamhet för utredningens åvägbringande i *tvistemål* intager förslaget för övrigt en ståndpunkt, som ej synnerligen mycket avviker från det nuvarande förfarandet. Utredningen skall i första hand åstadkommas genom parternas försorg och rättens verksamhet vara av supplerande art. Avsett är emellertid, att rätten skall utöva en mera effektiv processledning än nu ofta är fallet bland annat för att undanröja oklarhet i parternas framställningar, en uppgift, som främst får betydelse, då part för sin talan själv utan biträde av advokat. Sålunda skall domstolen genom frågor till parterna eller påpekanden kunna föranleda dem att i rättegången åberopa de faktiska omständigheter, som de vilja göra gällande, och förete den erforderliga bevisningen. Men domstolen skall ej äga till grund för domen lägga en omständighet, som part ej åberopat. I fråga om bevisningen reglerar förslaget domstolens initiativ så, att en skillnad göres mellan

olika bevismedel. Domstolen skall kunna självmant besluta syn eller sakkunnigs hörande eller inkalla part till förhör. Vittnesförhör skall däremot domstolen ej kunna föranstalta av eget initiativ. Dessa regler gälla de vanliga tvistemålen, där parterna äga förfoga över tvistens föremål; i andra tvistemål äro rättens befogenheter med avseende å bevisningen mera vidsträckta.

Vad angår frågan om domstolens och parternas verksamhet för utredningen av sakförhållandet inom *straffprocessen* har man av ålder brukat skilja mellan inkvisitorisk och ackusatorisk process. I den inkvisitoriska processen är det domstolen, som har att utreda målet; den äger självmant upptaga undersökning angående ett förövat brott och fullfölja denna för att slutligen fälla dom eller tillsvidare inställa undersökningen. Någon åklagare erfordras ej; den misstänkte har ej ställning av part med de rättigheter, som därav kunna följa, utan är ett medel för undersökningen. Den ackusatoriska rättegången åter förutsätter tillvaron av två parter, som inför domstolen föra sin talan, å ena sidan en allmän åklagare eller målsägande och å den andra den för brottet tilltalade. Dessas rättsliga ställning är reglerad. Utan åtal tager domstolen ej befattning med brottet. På parterna, och naturligen främst åklagaren eller målsäganden, ankommer att utreda saken. Domstolens uppgift är väsentligen begränsad till att döma i målet på den förebragta utredningen. I den mån åtal skola utföras genom allmän åklagare, måste för hans information en förundersökning äga rum. Genom denna samlas det material, som sedan förelägges rätten.

Det nuvarande förfarandet i brottmål är, framhåller kommissionen, såttillvida ackusatoriskt, att processen i allmänhet förutsätter tillvaron av två parter, å ena sidan en åklagare eller målsägande och å den andra den tilltalade. Men flera omständigheter, främst åklagarväsendets svaghet och, såvitt häktade angår, den korta tid, inom vilken förhandlingen inför rätta skall företagas, ha medverkat till att målen ofta komma till rätten i ett ofullständigt förberett skick och att en betydande verksamhet fordras av domaren för sanningens utforskande. Förhandlingen, särskilt i mål angående grövre brott, får karaktären av en av domaren ledd rannsaking med den tilltalade, syftande till att framkalla bekännelse. På det hela taget torde vårt rättegångsskick förete mera inkvisitoriska drag än annorstädes numera är vanligt. Det plägar ock betecknas såsom inkvisitoriskt i ackusatoriska former.

Kommissionen framhåller, att då utvecklingen medfört reformer av straffprocessen i ackusatorisk riktning — en strömning, som även hos oss kunnat förnimmas — detta haft sin grund i insikten om att den inkvisitoriska processen ålägger domaren uppgifter, som svårligen låta sig förenas, och tenderar till en behandling av den för brottet misstänkte, som illa svarar mot humanitetens krav. Av en och samma person kan ej förväntas, att han skall tillgodose det allmännas intresse av att förövaren av brottet blir uppdagad och befördrad till straff och samtidigt lämna erforderligt bistånd åt den, på vilken en misstanke om brottet fallit, samt slutligen opartiskt döma i målet. Erfarenheten visar, att den förstnämnda uppgiften gärna träder i förgrunden, enär domaren, ställd inför uppgiften att utreda saken, ogärna vill

stanna vid ett negativt resultat. Den misstänktes skäliga anspråk på skydd vid undersökningen blir däremot tillbakasatt, och domaren kommer på grund av sitt arbete med sakens utredning lätt att bliva så fången i ett därvid av honom uppställt antagande om brottet, att hans möjlighet att döma fullt objektivt sättes på spel.

En sådan farlig anhopning av oförenliga uppgifter i domarens person undviks i den ackusatoriska processen. Funktionerna fördelas mera naturligt mellan åklagare, försvarare och domare. Undersökningen bedrivs smidigare och mer effektivt, om den handhaves av särskilda, därför avsedda organ än om den skall bedrivas av den dömande rätten, den misstänktes rättsskydd blir bättre tillgodosett, och domaren står helt opartisk inför avgörandet. Att man likväl allestädes finner de ackusatoriska grundsatserna genomförda endast med åtskilliga modifikationer beror främst på att det allmännas intresse i utredningen av allvarliga brottsfall framträder så starkt, att domarens medverkan vid denna ej kan helt undvaras. Om domaren finner brister föreligga i den av åklagare och försvarare åvägabragta utredningen, tillåter man honom att ingripa för att få saken upplyst. En rättegångsordning, byggd på strängt genomförda ackusatoriska principer, skulle också kräva stora kostnader för en fullgod organisation av åklagarmakt och försvararinstitution.

Dessa överväganden ha föranlett kommissionen att eftersträva en fortsatt utveckling av vår straffprocess i ackusatorisk riktning. Det initiativ i fråga om upptagande av undersökning angående grövre brott, som lagen tillägger domstol men som redan nu i praxis så gott som förlorat all betydelse, skall bortfalla och mål endast på talan av åklagare eller målsägande bliva föremål för handläggning av domstol. I mål, där allmän åklagare för talan, skall åtalet föregås av en fullständig, av åklagaren ledd förundersökning, vid vilken den misstänkte har rätt att låta sig biträdas av försvarare och jämväl i övrigt åtnjuter rättigheter såsom part. Domstolens befattning med förundersökningen inskränker sig till en viss kontroll huvudsakligen i den misstänktes intresse. Vid domsförhandlingen ankommer det i första hand på parterna att förebringa utredning, men rättens ordförande skall tillse, att målet blir allsidigt och uttömmande behandlat, och rätten äger föranstalta om bevisnings införskaffande, därest den av parterna åberopade ej är tillfyllest. Såsom ett led i förhandlingen ingår alltså ett förhör med den tilltalade. Denne är emellertid ej skyldig att avgiva svaromål, och snärjande frågor eller andra sådana medel för att framkalla bekännelse få ej komma till användning.

Förutsättningarna för att straffprocessen i tillämpningen skall gestalta sig så som kommissionen avser måste vara, att åklagarväsendet och försvararinstitutionen förbättras, så att partsuppgifterna bliva mera tillfredsställande utförda än nu ofta är händelsen. Betänkandet innefattar också förslag i detta syfte.

Lekmäns deltagande i rättsskipningen.

I sitt betänkande upptager processkommissionen till undersökning de omständigheter, som tala för eller mot lekmäns användande som domare. Kommissionen framhåller, att för vårt vidkommande denna fråga ej bör bedömas ur politiska synpunkter utan uteslutande med hänsyn till det värde lekmännens deltagande i rättsskipningen i och för sig kan ha.

En fördel av sådant deltagande är — anför kommissionen — att folkets förtroende för rättsskipningen därigenom underhålles och stärkes. Folket betraktar icke rättsskipningen såsom en främmande samhällsverksamhet utan känner sin samhörighet med den. Kunskap om rätten samt vördnad för dess upprätthållande och skipande i landet sprides och slår rot bland folket. Ur dessa synpunkter har häradsnämnden varit en styrka. Mindre vikt är kommissionen benägen att tillmäta en annan, eljest hos oss ofta framhållen synpunkt, nämligen att lekmännen tillföra domstolen person- och ortskännedom. Med den fullständiga utredning, som förutsättes bliva förebragt i en efter moderna principer anordnad process, antages denna omständighet ej komma att spela någon större roll.

Huvudvikten bör däremot enligt kommissionen läggas på synpunkten, huruvida ett lekmanadeltagande kan antagas bereda ökade förutsättningar för en god prövning av målen. Avgörandet av ett mål innefattar i allmänhet två moment, först en prövning av vad som skall anses bevisat i fråga om de faktiska förhållanden, som givit upphov till rättegången, och sedan en tillämpning av rättens regler på detta såsom bevisat ansedda sakförhållande. Prövningen av sakfrågan — yttrar kommissionen — är, om fri bevisprövning gäller, väsentligen beroende på vanligt gott omdöme, och här kunna lekmännen med den fond av människokännedom och livserfarenhet de representera göra goda insatser. Vid prövningen av rättsfrågan är däremot enligt kommissionens mening lekmännens medverkan ej av lika stort värde, då de sakna den kännedom om rätten och den vana vid dess tillämpning, som härtill erfordras. En viss uppgift menar kommissionen att lekmännen likväl kunna fylla vid denna sida av den dömande verksamheten. Juristdomaren har ett uppövat sinne för kontinuiteten i rättsskipningen; han beaktar särskilt vikten av att lika fall behandlas lika. Lekmannen däremot är böjd att fästa mest avseende vid de individuella omständigheterna i det föreliggande fallet. Visserligen beaktar ämbetsmannadomaren i allmänhet tillbörligen även dessa omständigheter, men hans rutin kan göra honom benägen att underskatta deras betydelse till förmån för generaliseringssynpunkten, och då kan lekmäns deltagande vara av värde. Många bestämmelser i nyare lagar överlämna ett ganska fritt spelrum åt domarens beaktande av de individuella omständigheterna.

Såsom svagheter hos lekmanaelementet framhåller kommissionen en benägenhet att tillgodose individualiseringssynpunkter i större utsträckning än lagen medgiver eller med andra ord att vilja åsidosätta lagen för att nå ett

resultat, som överensstämmer med lekmannens uppfattning om billighet. Särskilt i upprörda tider kan också befaras, att lekmännen ej visa samma motståndskraft mot ögonblickets stämningar som den i yrket övade ämbetsmannen.

Kommissionen framhåller till sist, att värdet av lekmannadeltagandet i rättsskipningen otvivelaktigt är större i brottmålen än i tvistemålen. I de förra är bevisfrågan i allmänhet den dominerande och de rättsliga spörsmål, som möta, ej sällan sådana, att de väl ägna sig för lekmännens uppfattningsförmåga. Deras insats vid straffmätningen brukar anses värdefull. För att bevara och stärka förtroendet för rättsskipningen är det av vikt att just i de grövre brottmålen försäkra sig om lekmännens medverkan. I utlandet tagas också lekmän i bruk för brottmålsrättsskipningen i vida större utsträckning än för tvistemålen.

Efter att ha erinrat om att lekmäns deltagande i rättsskipningen förekommer i två skilda former, antingen såsom jury eller såsom meddomare, samt utförligt behandlat de olika systemens fördelar och olägenheter, har kommissionen kommit till den slutsatsen, att den bästa formen för lekmäns medverkan är den, som återfinnes i meddomarsystemet.

Från nu angivna utgångspunkter förordar kommissionen, att lekmän skola delta i rättsskipningen i den hos oss på landsbygden hävdvunna formen av nämnd och att, såvitt domkretsar bestående av landsbygd angår, nämnden skall delta i huvudsakligen samma utsträckning som nu, d. v. s. både i brottmål och tvistemål.

I fråga om städerna utgår kommissionen — som förutsätter, att staten övertager rättsskipningen i städerna — från att de mindre och ett antal av de medelstora bland dem icke längre få bilda egna domkretsar utan komma att i rättsskipningshänseende införlivas med angränsande landsbygd. I dessa städer, liksom i de städer, vilka redan lyda under häradsrätt, anser kommissionen förutsättningarna finnas för ett lekmannadeltagande i samma omfattning som på landsbygden. Nämnd skulle alltså i dessa delvis av land och delvis av stad bestående domkretsar medverka både i brottmål och tvistemål.

I de större städerna åter, vilka enligt kommissionens förslag skulle bilda egna domsagor eller åtminstone egna domkretsar inom en domsaga, antager kommissionen, att förutsättningarna för ett aktivt lekmannadeltagande i rättsskipningen äro betydligt svagare. Tradition för lekmannadeltagande finnes ej här, och hos inbyggarna torde i allmänhet saknas tillräckligt intresse för rättsskipningens gång. Deltagandet i rättsskipningen skulle ofta kännas som ett offer av arbetstid utan tillräckligt utbyte. Då likväl lekmäns deltagande i viktigare brottmål även i de större städerna vore av stor betydelse för rättsskipningen, stannar kommissionen vid att föreslå, att i dessa städer lekmän i form av nämnd skola sitta i rätten vid avgörandet av brottmål, dock att Kungl. Maj:t skall äga förordna, att vissa mindre brottmål (polismål) skola behandlas utan nämnd.

Såsom redan framhållits skola enligt kommissionens förslag hovrätterna, liksom nu, äga pröva målen i hela dess omfattning. Den i brottmålen meren-

dels dominerande bevisfrågan skall här få sitt slutliga bedömande. Kommissionen har på grund härav ansett, att lekmän böra i viktigare brottmål deltaga i hovrätternas rättsskipning. I ringare brottmål och i tvistemål skulle däremot lekmän ej medverka. Lekmännens deltagande skulle liksom i underrätt äga rum i form av nämnd och avse såväl de faktiska som de rättsliga frågorna.

Organiserandet av det lagfarna elementet i underrätt.

Kommissionen förordar, att det lagfarna elementet i underrätt såväl i stad som på landet alltid skall utgöras av en enda domare. Vid huvudförhandlingen i underrätt, vars område innefattar uteslutande landsbygd eller landsbygd jämte en eller flera städer, skall rätten alltså bestå av en lagfaren domare med nämnd; underrätt, vars jurisdiktion endast omfattar en stad, skall vara domför i tvistemål med en lagfaren domare ensam och i brottmål med en lagfaren domare och nämnd. Har förordnande givits om polismåls handläggning utan nämnd, utövas denna rättsskipning av en lagfaren ensamdomare.

Kommissionen har alltså ställt sig avvisande till en organisation av underrätterna i form av juristkollegier. Denna ståndpunkt har kommissionen grundat på följande överväganden.

Den kollegiala behandlingen mellan ett flertal lagfarna domare ökar utsikten för att icke någon omständighet av vikt i fråga om saksammanhanget blir förbisedd eller missuppfattad. Rådplägningen vid besluts fattande, det ömsesidiga växlandet av skäl och motskäl leder till ett djupare och mångsidigare skärskådande av de frågor, som föreligga till lösning. Arbetet i ett kollegium är ägnat att skärpa den kritiska förmågan och stegra sinnet för noggrannhet.

För en ensamdomare åter går arbetet i allmänhet snabbare. Förfarandet kan inför en sådan domare gestalta sig enklare och mindre bundet av former. Den omständigheten, att domaren ensam representerar lagfarenheten, stärker känslan av det ansvar, som vilar på honom. Han drives därför att söka fördjupa sin uppfattning, att söka skärskåda sakerna så allsidigt som möjligt; därigenom utvecklas den skarpsinnighet, som må finnas hos honom.

En rättegång, ordnad efter ett modernt muntligt och omedelbart system, ställer större anspråk på domstolen än ett skriftligt förfarande. Det kan med hänsyn härtill vara av värde, att domstolen innefattar ett domarkollegium. Denna invändning försvagas dock i viss mån, om man tillåter part att i alla mål fullfölja talan mot underrättens dom i hela dess vidd till en högre domstol. Denna domstol, där det gäller att överpröva underdomstolens beslut, bör enligt sakens natur vara kollegial. Genom att tillåta appell ger man således parten alltid möjlighet att skjuta sin sak under en kollegial domstol.

Särskilt avseende fäster kommissionen vid kostnadssynpunkten. Tydligen drager det större antalet domare i en kollegial organisation högre kostnader än om enmanstypen väljes. Detta är i och för sig en stor olägenhet ur statsekonomisk synpunkt men kan ytterligare medföra det för rättsskipningen betänkliga förhållandet att domarnas löner bliva nedpressade, varigenom

utsikterna att för domarbanan förvärva goda krafter minskas och domstolens värde sjunker. En ensamdomare av framstående kvalitet bör tillerkännas företrädet framför ett kollegium av mindre framstående ledamöter.

Om man — anför kommissionen vidare — avvisar tanken på olika sammansatta underrätter för olika mål, skulle det vara en överorganisation att använda kollegiala domstolar för huvudmassan av målen, vilka äro av enkel beskaffenhet. De svårare målen kunna få en tillfredsställande behandling utan att kollegiala domstolar inrättas, om man blott sörjer för att dessa mål omhändertagas av högt kvalificerade domare. Detta skulle bliva fallet med kommissionens förslag till arbetsfördelning inom domsagorna, vilket bygger på en fördelning av målen alltefter dessas betydelse emellan högre och lägre kvalificerade domare. Häradsrätterna gå nu väl i land med att pröva även de största och svåraste saker. Vidare hänvisas till att parterna enligt kommissionsförslaget skulle kunna avtala, att tvistemål omedelbart upptagas i hovrätt. Därigenom få parterna möjlighet att redan från början skjuta saken under kollegial domstols skärskådande.

Då juristkollegier nu finnas i de större städerna, upptager kommissionen därefter till dryftande frågan, huruvida, trots kommissionens allmänna sympatier för domstolstypen med endast en lagfaren domare, kollegier likväl borde behållas i de städer, som skola bilda egen domkrets. Därvid uttalas först den meningen, att målen i de större städerna i genomsnitt icke kräva handläggning av ett juristkollegium i högre grad än målen i mången domkrets på landet med tät befolkning och livlig handel och industri. Såsom redan anförts bör enligt kommissionens tanke nämnd även i dessa städer i allmänhet deltaga vid behandlingen av brottmål. Men en domstol sammansatt av tre jurister och nämnd vore en onödigt stor och vidlyftig organisation. För de övriga brottmålen (polismålen) vore ett juristkollegium än mindre behöfligt.

Beträffande tvistemålen, där ju i dessa städer nämnd ej skulle deltaga, medger kommissionen, att en organisation med endast en lagfaren domare kan te sig såsom medförande en fara för rättsskipningens säkerhet. Kommissionen har därför övervägt att behålla juristkollegierna i tvistemål. Den omständigheten att lekmän ej anses behöfliga i tvistemål bör dock, enligt kommissionens uppfattning, ej medföra en så betydande ändring, att man för dessa mål inrättade ett juristkollegium. Vidare åberopar kommissionen kostnadssynpunkten och det förhållandet, att flertalet tvistemål äro av den enkla beskaffenhet, att ett kollegium av jurister är obehöfligt. Om man besätter underrätten i dessa städer med tre jurister, kan det sättas i fråga, om det domföra antalet ledamöter i hovrätt kan begränsas till tre. Slutligen anföres, att en stor del av de viktigare målen, särskilt de i dessa städer talrikt förekommande handelsmålen, antagligen icke komme att behandlas vid underrätten utan anhängiggöras omedelbart i hovrätten.

Huvuddragen av processkommissionens förslag i övrigt.

Processkommissionens förslag avser en allmän reform av rättegångsväsendet, omfattande såväl domstolsorganisationen, åklagarväsendet och advokatväsendet som förfarandet i tvistemål och brottmål. Utsökningsprocessen och konkursförfarandet beröras däremot ej i annan mån än att vid behandlingen av domstolsorganisationen föreslås, att överexekutorsgöromålen skola överflyttas från länsstyrelser och magistrater till underrätterna.

Domstolsorganisationen enligt förslaget ansluter sig nära till den nuvarande organisationen. Domstolarna skola ordnas i tre instanser, lagmansrätter, hovrätter och högsta domstolen.

Lagmansrätterna utgöra de allmänna underrätterna, vilka i regel äro första domstol i alla mål utan avseende å deras beskaffenhet. Kommissionen avvisar sålunda tanken att inrätta särskilda bagatelldomstolar för handläggning av enklare och mindre viktiga mål. Den nu bestående skillnaden mellan land och stad med hänsyn till rättsskipningen i första instans upphäves, och staten övertar därmed rättsskipningen också i städerna. Underrätternas domkretsar — tingslag — kunna därför ordnas så, att de innefatta både landsbygd och stad eller endast landsbygd eller endast stad.

Lagmansrätten i tingslag, som omfattar landsbygd och stad eller endast landsbygd, består av lagfaren ordförande och nämnd. Antalet nämndemän, som skola sitta i lagmansrätt, är fem, vilkas rösträtt bestämmes så, att om fyra äro ense om en mening, skall den gälla men eljest den lagfarne domarens. I tingslag, som omfattar endast stad, består lagmansrätten i tvistemål av en lagfaren domare och i brottmål av domare och nämnd, sammansatt enligt samma regler som i övriga domkretsar. Kungl. Maj:t kan dock för viss domkrets förordna, att mindre brottmål (polismål) skola handläggas utan nämnd. Processkommissionen utgår från att städer med minst 14- till 15,000 invånare skola bilda eget tingslag. Om båda de olika grupperna av tingslag gäller emellertid, att nämnden icke skall deltaga i behandlingen av inskrivnings- eller de flesta andra ansökningsärenden eller i måls förberedande behandling eller i andra rättens åtgärder utom själva huvudförhandlingen i målen.

Varje tingslag skall i regel bilda egen domsaga. Dock skall företrädesvis i de mindre tät befolkade delarna av landet eller där domsaga utgöres av större stad med angränsande landsbygd, domsaga kunna vara fördelad i två tingslag med var sin lagmansrätt. Enligt processkommissionens approximativa beräkning skulle i stället för dåvarande 119 domsagor och 88 rådhusrätter komma omkring 100 domsagor. Indelningen i domsagor bör ske i nära anslutning till nuvarande tingslagsindelning, men vid indelningen bör i regel tillses, att domsagan bereder en arbetsbörda, som är så stor, att den kan fördelas på flera domarkrafter inom domsagan. Processkommissionen avser nämligen att öppna möjlighet för genomförande av en fördelning efter kvalitativa grunder av en domsagas arbetsbörda. Enligt förslaget skall i regel i

varje domsaga finnas tre eller två domare, mellan vilka domargöromålen skola fördelas. Den främste kallas lagman och är ordförande i den eller de lagmansrätter, som finnas i domsagan. Han skall handlägga företrädesvis de viktigare tviste- och brottmålen och skall leda arbetets fördelning inom domstolen. I domsagan anställas därjämte en eller flera lagfarna rådmän att med lagmannen dela tjänstgöringen som ordförande i lagmansrätten. De skola handha inskrivnings- och andra ansökningsärenden samt mindre viktiga mål. Beträffande arbetets fördelning mellan rådmännen anser kommissionen lämpligast, att inskrivningsärendena förläggas hos en av dem och att bestyret såsom överexekutor handhaves av denne, medan de smärre tviste- och brottmålen samlas hos en domare. I de mera arbetstyngda domsagorna, såsom de större städerna, skola finnas flera domare och sålunda vid lagmannens sida finnas en eller flera vice lagmän, som med honom dela de viktigare målen, och likaså ett större antal rådmän.

De lagfarna domarna skola tillsättas av Kungl. Maj:t. Någon motsvarighet till de nuvarande borgmästar- och rådmansvalen bibehålles icke.

Antalet nämndemän bestämmes särskilt för varje tingslag och beror på det antal domstolssammanträden under året, vid vilka nämnd skall närvara, och den arbetsbörda, som anses kunna krävas av varje nämndeman. Med utgångspunkt från att varje nämndeman bör tjänstgöra femton dagar om året har beräknats, att i en genomsnittlig domsaga antalet nämndemän skulle bliva omkring fyrtiofem. I de största städerna torde antalet bliva större, oaktat nämnden där icke skall delta i andra mål än brottmål, som icke undantagas för behandling av lagfaren domare ensam.

Lagmansrätt skall sammanträda så ofta det kräves med hänsyn till arbetet. För huvudförhandling i de egentliga rättegångsmålen skall i allmänhet hållas ett regelbundet sammanträde i varje vecka. I vissa domkretsar, såsom i de större städerna, fordras vida flera regelbundna sammanträden; i vissa andra domkretsar åter måste antalet minskas. Som allmän grundsats för anordnandet av arbetet vid domstolssammanträdena uppställs, att till handläggning å en tingsdag icke skola utsättas flera mål än att de kunna beräknas bliva slutförda på dagen med en arbetstid av omkring sex timmar, och att varje mål skall utsättas till visst klockslag på dagen.

För varje domkrets skall finnas ett fast tingsställe. Därjämte kunna emellertid anordnas bitingsställen, där rätten jämväl skall hålla sammanträden, utan att därmed förenas någon uppdelning av domkretsen i skilda tingslag.

Som andra instans tjäna liksom nu *hovrätterna*. Det muntliga förfarandet i hovrätterna påkallar åtgärder i syfte att göra dessa domstolar lättare tillgängliga för parter och andra, som skola komma tillstådes vid förhandlingar. Av denna anledning föreslås en uppdelning av de nuvarande hovrätterna till ett sammanlagt antal av minst sju, högst nio. Processkommissionen förmodar, att med det förra alternativet hovrätternas förläggningssorter lämpligen torde bliva Stockholm, Jönköping, Malmö, Göteborg, Gävle, Sundsvall eller Härnösand samt Umeå eller Luleå, samt att, om antalet ökas till nio, en hovrätt i

Karlskrona och en i Örebro torde tillkomma. Hovrätterna skola kunna hålla sammanträden även å andra orter inom domkretsen än där de ha sitt säte.

Hovrätt består av president och ett antal hovrättsråd samt är domför med tre ledamöter. I brottmål, vari fråga kan uppstå om den tilltalades dömande till straffarbete eller till fängelse i mer än sex månader, skall vid de lagfarna domarnas sida nämnd ha säte i hovrätten. Denna består av fem nämndemän, vilkas rösträtt bestämmes på följande sätt. Om nämndens alla ledamöter för-ena sig om annan mening än den, som gäller bland de lagfarna ledamöterna, och denna nämndens mening ej är strängare, skall nämndens mening gälla. Likaså skall, om bland de lagfarna ledamöterna äro olika meningar och fyra av nämndens ledamöter biträda den mening en lagfaren ledamot yttrat, denna mening gälla. I andra fall skall såsom rättens beslut anses den mening, som enligt allmänna omröstningsregler är gällande bland de lagfarna ledamöterna.

I de hovrätter, beträffande vilka Kungl. Maj:t så bestämmer, skola inrättas särskilda avdelningar för handels- och sjörättsmål. Å sådan avdelning skola döma två lagfarna ledamöter av hovrätten och tre handelskunniga ledamöter, av vilka var och en har en röst. Denna anordning får sin huvudsakliga betydelse därigenom, att enligt processkommissionens förslag överlämnats åt parterna att med vissa undantag avtala om att i hovrätt som första instans anhängiggöra tvistemål. Mål, som rör penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, får ej omedelbart upptagas i hovrätt, därest sakens värde understiger 1,500 kronor.

I *högsta domstolens* organisation föreslås endast några obetydliga jämkningar, påkallade av domstolens förändrade uppgift och av möjligheten att anordna muntlig förhandling. Sålunda räknar kommissionen med någon nedsättning av antalet justitieråd. I spetsen för domstolen ställes en president, och på varje avdelning förordnas en ordförande. Avdelningarna sammanträda alltid med fem ledamöter. Plenarsammanträden hållas efter samma regler som nu.

Processkommissionen föreslår, att *överexekutorsgöromålen* skola överflyttas från länsstyrelsen, magistraten eller viss ledamot av magistraten till lagmansrätten. Därigenom komma både lagsökningsförfarandet och exekutionsväsendet att höra till lagmansrätterna.

För *åklagarväsendet* genomföres en ny organisation. I spetsen för denna ställes justitiekanslern, som med erforderligt biträde tillika bestrider åklagarfunktionerna vid högsta domstolen. Nästa led i organisationen äro hovrätternas åklagare, advokatfiskalerna, en vid varje hovrätt och även de försedda med biträden i mån av behov. För åklagaruppgifterna vid underrätterna avses de båda sista leden i organisationen, statsåklagare för grövre brott och under dem underåklagare för lindrigare brott, d. v. s. brott, som ej äro be- lagda med högre straff än fängelse i sex månader, ävensom för första resan

enkel stöld. För de båda kategorierna av underrättsåklagare skall landet indelas i distrikt. Sålunda skall i varje län finnas i allmänhet en, i några länsdistrikt flera statsåklagare. För underåklagarna, som tänkas utgöras av de nuvarande lands- och stadsfiskalerna, behålles i allmänhet nuvarande distriktsindelning. Vid sidosidan av åtals utförande i underrätt ha stats- och underåklagare att bedriva förundersökning angående brott. Statsåklagare och advokatfiskaler skola uteslutande tagas i anspråk för åklagarverksamhet. Underåklagarna beräknas liksom nu ha andra tjänsteåligganden, ehuru någon lindring i detta avseende bör eftersträvas. Alla åklagare utom underåklagarna skola vara rättsbildade.

Processkommissionen utgår från att de yrkesutövare, som äro i besittning av erforderliga kvalifikationer såsom *rättegångsombud*, böra bilda en särskild kår, som å ena sidan erhåller en i viss mån privilegierad ställning i fråga om utövande av ombudsmannaskap men å andra sidan är underkastad särskild disciplinär kontroll. Något tvång för part att anlita advokat har icke föreslagits beträffande något skede av rättegången. Part är alltid behörig att själv föra sin talan. Om part vill anlita ombud, är han däremot i hovrätt och i högsta domstolen bunden att anlita advokat, men vid lagmansrätt får han begagna också annat ombud. För varje domstol utser Kungl. Maj:t ett lämpligt antal advokater att i brottmål tjänstgöra såsom offentliga försvarare efter domstolens förordnande för varje särskilt fall.

I samband härmed föreslår kommissionen en offentligrättslig organisation av de yrkesutövare, som skola betraktas som advokater med dessas rättigheter och skyldigheter. Denna organisation utgöres av en förening, till vilken alla, som vilja erkännas som advokater, skola ansluta sig. Tillträde till denna sammanslutning är fritt för envar, som uppfyller vissa fordringar. Främst kräves att ha avlagt för domarämbetets utövning föreskrivna kunskapsprov och därefter erhållit viss praktisk utbildning. En ansökan om att antagas till advokat må emellertid avslås, ej blott när sökanden gjort sig skyldig till brott av viss beskaffenhet, utan ock om omständighet eljest föreligger, som utmärker, att sökanden ej fört en redbar vandel.

Advokatföreningen, som själv väljer sin styrelse, har att främja sakförarväsendets utveckling men ock att övervaka medlemmarnas verksamhet och öva disciplinär kontroll över dem. Denna kontroll sker genom styrelsen. Försummelse eller fel, vartill advokat i sin yrkesutövning gör sig skyldig, kan sålunda av styrelsen bestraffas med varning, förbud mot utövande av advokatverksamhet under högst ett år eller uteslutning ur föreningen. Mot beslut, varigenom någotdera av de två senare straffen ådömes, kan talan föras i högsta domstolen. Domare, tjänstemän och allmänna åklagare vid de allmänna domstolarna samt polistjänstemän må ej vara advokater.

Processkommissionen föreslår avskaffande av det nu särskilt i häradsrätterna och hovrätterna florerande *vikariatsystemet*. I underrätterna skall finnas ett tillräckligt antal fasta domarbeställningar, och det förutsättes, att hov-

rättsledamöterna icke med bibehållande av sina fullmakter för längre tid förordnas till annan verksamhet. Vikariat skall sålunda i allmänhet endast förekomma, när semester, sjukdom och liknande omständigheter påkalla det.

Vad angår *förfarandet* åsyftar kommissionen som redan berörts att bereda domstolarna tillgång till ett fullständigt och tillförlitligt material såsom grundval för domen. I detta syfte vill kommissionen skapa en muntlig och koncentrerad huvudförhandling och införa ett obligatoriskt förberedande förfarande.

I *underrättsprocessen* skola parterna vid *huvudförhandlingen* muntligen utföra sin talan. Yrkande må uppläsas ur skrift men eljest får skriftligt anförande ej användas. Dock äger part begagna skriftliga anteckningar till stöd för minnet. Förhandlingen inledes med att parterna ange sina ståndpunkter och därefter, var i sin ordning, utveckla sin talan, såvitt möjligt i ett sammanhang. De skola därvid anföra de omständigheter, på vilka de grunda sin talan, samt förklara sig över vad motparten anfört. Därefter förebringas den bevisning genom vittnen eller sakkunniga, som parterna vilja åberopa. Skriftliga bevis uppläsas. Det ankommer främst på parterna att förebringa utredningen i målet. Är part icke själv i stånd härtill och har han ej hjälp av kunnigt biträde, skall rätten dock giva honom erforderlig vägledning till förebyggande av fel eller försummelse i utförandet av hans talan. Handläggningen av ett mål skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott till dess målet är färdigt till avdömande. Uppskov med påbörjad handläggning må ej beviljas, med mindre särskilda skäl därtill äro för handen. Kan målet ej företagas till fortsatt handläggning senast å sjunde dagen efter den, då handläggningen avbröts, skall hela handläggningen upprepas. Har protokoll förts rörande bevisning, som upptagits vid den föregående handläggningen, må protokollet användas som bevis, såvida ej rätten finner nödvändigt, att bevisningen ånyo upptages, och detta kan ske. Kan vid början av förhandlingen förutses, att ett längre uppskov skall bliva nödvändigt, skall förhandlingen i allmänhet ej påbörjas utan inställas och målet utsätts till annan dag.

De sålunda givna reglerna om handläggningens upprepande äro enligt kommissionens mening ägnade att motverka uppkomsten av ett uppskovssystem. I detta syfte har även föreslagits skyldighet för part, vittne eller annan, som genom försummelse vållar uppskov, att bära de kostnader, som härigenom uppkomma. Sålunda stadgas, att om part genom vårdslöshet eller försummelse föranlett onödigt uppskov i målet, han skall, oavsett huru angående kostnaderna i övrigt förordnas, vidkännas de genom försummelsen å omse sidor uppkomna rättegångskostnaderna. Likaså föreslås, att vittne eller sakkunnig, som behörigen kallats men utan giltig anledning uteblivit eller som eljest genom sin försummelse vållar onödig processuell åtgärd, skall kunna åläggas att helt eller delvis bära de kostnader, som uppstått härigenom.

Det *förberedande förfarandet* inledes genom skriftlig ansökan av käranden om stämning å motparten. Stämningsansökningen skall vara så avfattad, att den skall kunna vara en tjänlig utgångspunkt för rättegången. Först

och främst skola kändens yrkande och grunden därför angivas. Vidare bör givas en framställning av de faktiska omständigheter, på vilka yrkandet grundas, uppställda efter tidsföljd och inbördes sammanhang, samt, när så lämpligen kan ske, i särskilda med nummer försedda punkter. För varje punkt i kändens faktiska framställning bör därjämte om möjligt lämnas uppgift å de bevismedel han åberopar och vad han avser att styrka med varje särskilt bevismedel, såvida icke känden har anledning antaga, att bevisning ej erfordras. Stämningens ansökan skall inlämnas till lagmansrätten, som, om ansökan icke motsvarar vad nu sagts, skall genom erinran till kändens söka föranstalta, att bristerna avhjälpas. Om icke ansökan av vissa formella skäl avvisas, skall rätten utfärda stämning å svaranden att svara å käromålet. Under den förberedande förhandlingen skall vardera parten angiva sina yrkanden och motparten giva till känna i vad mån dessa medgivas eller bestridas.

Parterna skola vidare var för sig sanningsenligt och fullständigt angiva de faktiska omständigheter de åberopa och yttra sig angående de omständigheter motparten åberopar. I den mån det icke redan skett, skola de också uppgiva de bevismedel de var för sig vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevismedel, men bevisningens förebringande skall i regel ske först vid huvudförhandlingen. Skriftliga handlingar, som åberopas, böra dock redan under förberedelsen ingivas. Vill part, att motpart eller annan, som innehar skriftlig handling, skall enligt den honom åliggande editionsplikten, vars omfattning senare beröres, åläggas att förete handlingen, skall detta kunna genomföras redan under förberedelsen.

För ernående av dessa förberedelsens syften äro två alternativa former för förfarandet anordnade, muntlig eller skriftlig förberedelse, och det tillkommer domstolen att, främst med ledning av stämningens ansökningen, träffa valet mellan dessa. I stämningen skall rätten förelägga svaranden antingen att å viss dag tillstädeskomma inför rätten för muntlig förhandling eller, där sådant med hänsyn till målets beskaffenhet finnes ändamålsenligare, att inom viss tid avgiva skriftligt genmäle å stämningen. Den muntliga förberedelsen sker alltid inför lagfaren domare utan nämnd. Förberedelsen kan i vissa fall uppskjutas från ett sammanträde till ett annat och i vidlyftiga mål kanske ytterligare en eller flera gånger. Ett mål, som utsatts till muntlig förberedelse, kan visa sig bliva bättre berett skriftligen. Rätten bör då förordna om skriftväxling. Har från början den skriftliga förberedelseformen valts, ankommer det på rätten att leda skriftväxlingen mellan parterna och avsluta den, när den fyllt sitt syfte. Finner rätten lämpligt att övergå till muntlig förberedelse, bör den förordna därom.

Förberedelsens huvudsakliga ändamål är icke, att materialet skall förebringas för målets avgörande, utan att parternas ståndpunkter skola klargöras, så att parterna med ledning därav kunna utföra sin talan och anskaffa den bevisning de anse erforderlig. Bevisningen skall därefter förebringas vid huvudförhandlingen, och på grund av vad därvid förekommer skall målet avgöras.

I synnerhet av det skälet, att någon särskild enklare form för behandlingen av bagatellmål icke upptagits, äro emellertid vissa möjligheter öppnade att redan under förberedelsen även döma i klara och enkla mål. Dom skall genast meddelas, om i mål, däri parterna äga förfoga över tvistens föremål, svaranden vid sammanträde för förberedande muntlig förhandling eller i ingiven skrift medgiver käromålet. Vid förberedelsesammanträde må domstolen också eljest i vissa fall upptaga målet till avgörande. Detta är möjligt dels när bägge parterna äro ense därom och de till sammanträdet medtagit all den bevisning de vilja förebringa, och dels när rätten finner uppenbart, att vad käranden åberopat till stöd för sin talan enligt lagens regler icke kan medföra bifall därtill. I båda fallen har rätten emellertid också att pröva, om det är lämpligt, att målet sålunda upptages till avgörande. Likaså kan, då endera parten uteblir från muntlig förberedande förhandling, på yrkande av den tillstädeskomna parten vid denna förhandling meddelas tredsdom mot den uteblivne.

Den förberedande förhandling inför domaren, som nu berörts, har sin största betydelse i tvistemål och sådana brottmål, där åtalet utföres av målsägande. I *åklagarmålen* skall den för koncentrationens genomförande erforderliga förberedelsen väsentligen komma att försiggå vid en av åklagaren ledd, före målets anhängiggörande bedriven *förberedande undersökning*, motsvarande den s. k. polisundersökning, som redan nu äger rum. Rörande denna förberedande undersökning föreslås utförliga regler.

Finnes anledning antaga, att brott förövats, skall förberedande undersökning verkställas av statsåklagare eller polismyndighet. I allmänhet åligger det i första hand polismyndighet att företaga undersökningen, och är brottet sådant, att det kan åtalas av underåklagare, kan denne även fullfölja och avsluta undersökningen. Är det åter fråga om ett grövre brott, skall anmälan göras hos statsåklagaren, så snart sådan utredning vunnits, att undersökningen riktats mot viss person som misstänkt. Statsåklagaren skall därefter vaka över att undersökningen behörigen utföres och därvid hålla sig noga under rättad om undersökningens förlopp samt, om så erfordras, lämna anvisningar om undersökningens förande eller själv vidtaga nödiga åtgärder eller i viktigare fall själv övertaga undersökningen.

Den förberedande undersökningen måste enligt sakens natur till stor del bestå i förhör med personer, vilka kunna antagas ha kännedom om något, som kan lända till upplysning i saken. Förhör med den misstänkte är därvid av särskild betydelse. Är fråga om förhör inför statsåklagare, är, oberoende av brottets beskaffenhet, envar, som antages kunna lämna upplysning om brottet och som befinner sig i den stad eller eljest inom visst mindre avstånd från den ort, där förhöret hålles, skyldig att på kallelse inställa sig. I fråga om förhör inför polismyndighet är tvånget åter väsentligen begränsat till den misstänkte och till grövre brott. För förhör med den misstänkte givas föreskrifter åsyftande att förhindra, att han göres till föremål för en olämplig behandling. Vid förhör med den misstänkte må ej för framkallan-

de av bekännelse snärjande frågor framställas eller löften, förespeglingar, hot eller tvångsmedel användas. Tillfälle skall, senast innan undersökningen avslutas, beredas den misstänkte att taga del av det mot honom förebragta materialet och yttra sig över detsamma samt att redan på detta stadium framföra sådan utredning, som må vara till hans förmån. Begär han viss utredning ävågabragt men avslås denna begäran, kan han göra anmälan därom hos domstolen, som äger besluta om den åtgärd, som må finnas påkallad.

Den ställning, som under den förberedande undersökningen eller under rättegången angående brott tillkommer den misstänkte eller tilltalade, är noggrant reglerad. Särskilt föreslås bestämmelser, som bereda möjlighet för honom att redan under den förberedande undersökningen, innan ännu åtal anställts, erhålla biträde av försvarare. Så snart någon blivit för brott anhållen eller häktad, skall, om han det begär eller han finnes icke förmå själv behörigen utföra sin talan, offentlig, av allmänna medel gottgjord försvarare för honom förordnas. Denne skall äga utan vittne meddela sig med honom.

Här må nämnas, att kommissionen föreslår en ändring i fråga om åtalsrätten. I mål, där allmän åklagare har åtalsrätt, äger målsäganden föra talan om ansvar allenast om allmän åklagare beslutat att ej anställa åtal mot den, som av målsäganden angivits för brottet, eller om allmän åklagare nedlägger av honom väckt åtal.

I samband med frågan om förundersökning i brottmål står spörsmålet om *straffprocessuella tvångsmedel*. Även i detta hänseende innehåller förslaget utförliga bestämmelser.

Beträffande de omständigheter, under vilka häktning kan ske, avviker förslaget endast föga från nu gällande regler. En med rättegångens allmänna byggnad sammanhängande förändring består däri, att häktningen endast utgör en förberedande tvångsåtgärd, vilken icke som nu samtidigt innebär åtals anställande. Nya stadganden äro föreslagna om den för häktning förberedande åtgärd, som anhållandet innebär, och förfarandet vid prövningen av häktningsfrågan är förändrat. Även om fullt tillräckliga skäl för omedelbart häktande av misstänkt person ej föreligga, utan för sådan åtgärds vidtagande ytterligare utredning är av nöden, kan likväl statsåklagare eller polismyndighet förordna om den misstänktes anhållande, därest det finnes vara av synnerlig vikt, att han tages i förvar i avvaktan på utredningens fullständigande. Polisman må i brådskande fall gripa den misstänkte men skall därefter av behörig myndighet begära beslut om hans anhållande. När någon blivit anhållen, skall anmälan därom inom viss kort tid, som föreslås till tre eller fyra dagar, göras hos rätten, varvid tillika skall överlämnas protokoll över vad dittills under den förberedande undersökningen förekommit. Rätten skall därefter så snart ske kan hålla sammanträde för behandling av frågan om den anhållne skall häktas. Endast rätten äger besluta häktning.

På detta stadium av förfarandet är den förberedande undersökningen i regel ingalunda avslutad, och den tid, som härför återstår, är ytterst olika i olika fall. Å andra sidan strider det mot den föreslagna processens natur

att upptaga mål till huvudförhandling inför rätten, innan den förberedande undersökningen är färdig. Det har därför uppdragits åt rätten att, då den beslutar häktning, tillika bestämma viss tid, inom vilken undersökningen skall avslutas och den häktade skall instämmas till rätten eller frigivas. För att möjliggöra kontroll från rättens sida över undersökningens förlopp skall vidare, om nyssnämnda tid bestämmes längre än till fjorton dagar, rätten senast å fjortonde dagen och sedermera var fjortonde dag, så länge den misstänkte är häktad, hålla nytt sammanträde för att pröva, om den misstänkte fortfarande skall hållas häktad, och tillse, att undersökningen ej utdrages längre än som är oundgängligen nödigt.

Under vissa omständigheter kan anhållande eller häktning ersättas av reseförbud. Förutsättningarna för anställande av hus- eller kroppsrannsakan äro också närmare reglerade. Husrannsakan må under noga angivna förutsättningar hållas för eftersökande av den misstänkte eller av föremål av betydelse för utredningen eller av spår efter brottet och kan hållas både hos den misstänkte själv och hos annan, men förutsättningarna äro i senare fallet strängare.

Sedan den förberedande undersökningen är avslutad, har åklagaren att avgöra, om han skall åtala eller icke. Beslutar han åtal, skall han utfärda stämning å den han vill åtala, vilken stämning skall inlämnas till rätten. Rätten har därefter att, sedan den tilltalade förelagts att angiva, vilken bevisning han ämnar å sin sida förebringa, utsätta tid för huvudförhandling- en och att till denna kalla åklagaren, den tilltalade, försvararen, om sådan finnes, målsäganden, om hans närvaro erfordras, samt vittnen och sakkunniga.

I fråga om *bevisningen* föreslår kommissionen, såsom redan framhållits, att nu gällande legala bevisregler avskaffas. Rätten äger sålunda att efter överbäggande av allt som förekommit i målet bedöma vad som skall anses bevisat. Vidare innebär detta, att vittnesjäven försvinna. Envar, som ej är part i målet, kan höras såsom vittne. Målsägande må dock ej höras i denna ordning, även om han ej för talan i målet. Vissa närmare anhöriga till part må icke mot sitt bestridande avfordras vittnesmål. Även i vissa andra fall kan vittne undandraga sig att avgiva utsaga. Vittne skall höras på ed eller efter avgivande av försäkran på heder och samvete. Vittnesattest får i regel ej åberopas; däremot må naturligen vittne till stöd för sitt minne anlita skriftliga anteckningar. I mål, där parterna äga förfoga över tvistens föremål, skall vad part inför rätten erkänner gälla mot honom, om icke rätten finner uppenbart, att saken förhåller sig annorlunda. I annat mål skall grundsatsen om fri bevisprövning tillämpas även vid bedömande av parts erkännande. För vinnande av sanningsenlig utredning äger rätten höra part personligen och för sådant ändamål kalla part att personligen inställa sig. Finnes i tvistemål, efter det övrig bevisning blivit förebragt, att ytterligare upplysning erfordras om visst sakförhållande, må rätten förordna, att förhör under straffansvar skall hållas därom med endera parten eller bägge. Har

rätten förordnat om sådant förhör med ena parten, äger den andre påkalla, att förhör anställes även med honom. Innan förhör med part under straffansvar hålles, skall parten avgiva försäkran på heder och samvete, att han skall hålla sig till sanningen. Rätten äger enligt den allmänna regeln om fri bevisprövning bedöma, vilken verkan må tilläggas parts under straffansvar avgivna utsaga eller den omständigheten, att part undandrager sig förhör eller vägrar att besvara viss fråga. För falsk utsaga vid dylikt förhör stadgas straff. Beträffande mål angående faderskap till barn utom äktenskap tages i övervägande, huruvida parts ed bör bibehållas. Eljest skall parts ed ej förekomma vare sig i tvistemål eller brottmål. Om det finnes nödigt att för prövning av viss fråga inhämta yttrande av sakkunnig, äger rätten uppdraga åt myndighet eller annan att avgiva yttrande i frågan. Till sakkunnig må ej utses någon, som till saken eller någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet kan anses förringad. Något tvång för sakkunnig att åtaga sig uppdrag skall ej införas. Den sakkunnige skall i regel avge skriftligt utlåtande. Muntligt förhör med honom skall i tvistemål hållas endast om part yrkar det eller rätten finner det nödigt. I brottmål skall däremot den sakkunnige i allmänhet, oaktat han avgivit skriftligt utlåtande, inkallas för att höras vid huvudförhandlingen. Även sakkunnig skall i regel höras på ed eller under förklaring på heder och samvete. Närmare regler givas om besiktning och syn samt om upptagande av bevisning till framtida säkerhet. Åberopar i tvistemål part såsom bevis skriftlig handling, som finnes i motpartens besittning, skall denne vara skyldig att på rättens anmaning förete handlingen, om den kan antagas innehålla upplysning, som är av betydelse för målet. Även för tredje man föreligger editionsplikt beträffande dylik handling. Då part, som åberopar handlingen, saknar materiell rätt att den hålles honom tillhanda, är dock editionsplikten betingad av att partens rätt finnes väsentligen beroende på att handlingen företes och av att innehavaren ej kan åberopa sig på vissa legitima skäl mot att utlämna handlingen. Då rätten finner part vara berättigad till skadestånd men fullständig utredning angående skadans storlek icke förebragts, äger rätten bestämma skadeståndet till belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt.

Med avseende å *protokollens* omfattning innebära förslaget regler en ganska fullständig protokollering vid sammanträden under förberedelsen. Vid huvudförhandlingen däremot skall protokollet vara långt mindre fullständigt än nu är fallet. Protokollet vid huvudförhandlingen skall utvisa ramen för förfarandet och förfarandets yttre förlopp. I enlighet härmed skall i protokollet antecknas, bland annat, framställda yrkanden och invändningar, ändringar däri samt i tvistemål medgivanden av motpartens anspråk, vidare vilka vittnen och sakkunniga, som höras, och vilken bevisning i övrigt förebringas. Vad parterna anföra vid huvudförhandlingen antecknas ej, med mindre särskild vikt ligger på anförandets ordalydelse. Innehållet i vittnens berättelser antecknas regelmässigt ej. Dock skall så ske a) när särskild vikt ligger på

ordalydelsen, b) när det kan antagas, att målet måste uppskjutas mer än sju dagar samt att nytt förhör med vittnet icke kan äga rum eller skulle medföra i förhållande till målets beskaffenhet och vittnets betydelse för utredningen oskäligen kostnader eller besvär och c) när det kan antagas, att målet kommer att fullföljas till hovrätten och att underrättens protokoll över ut-sagan kommer att i hovrätten tjäna som bevis i målet. Sistnämnda regel anknyter till grunderna för hovrättsprocessen, enligt vilka i mål angående brott, varå kan följa fängelse i sex månader eller strängare straff, förnyat avhörande av vittnen i allmänhet skall äga rum men i övriga brottmål och i tvistemål vittnesbevisning må föras medelst av underrätten upptaget protokoll, dock att även i dessa mål vittne skall höras inför hovrätten, om denna eller part påkallar det. I tvistemål och lindrigare brottmål överlämnas det alltså åt underrätten att bedöma dels sannolikheten för att målet kommer att fullföljas till hovrätt och dels huruvida i sådant fall det är antagligt, att nytt förhör kommer att påkallas med vittnet. Om protokollering av sakkunnigs utsaga skall gälla detsamma som om vittnesberättelse. — Sammanfattningsvis kan om den regelmässiga verkan av de föreslagna protokolleringsreglerna sägas, att partsframställningarna och parternas berättelser vid personliga förhör ej komme att protokolleras, att detsamma bleve fallet med vittnens och sakkunnigas utsagor i grövre och mellansvåra brottmål, men att i lindriga brottmål och tvistemål sannolikt uppteckning av vittnesmål och sakkunnig-utsagor bleve ganska allmän.

Kommissionen har alltså låtit sin ståndpunkt till frågan om protokollering vid huvudförhandlingen i huvudsak bestämmas väsentligen av behovet av protokoll vid målets handläggning i högre instans. Synpunkten att underrättens domare i större mål kunna hava behov av anteckningar till stöd för sitt minne har däremot icke ansetts böra medföra föreskrift om protokollering. För detta ändamål hänvisar kommissionen till de privata anteckningar, som det står varje domare fritt att föra.

Till skillnad från vad nu är vanligt skall protokollet uppsättas i fullständigt skick och justeras omedelbart vid förhandlingen.

Då domstolen skall fälla sin *dom* i målet endast på grund av vad som förekommit vid huvudförhandlingen, är det nödvändigt, att inga andra domare deltaga i avgörandet än de, som övervarit hela huvudförhandlingen, och att domstolen skrider till överläggning till dom omedelbart efter det huvudförhandlingen avslutats. Den möjlighet, som protokollsväsendet nu öppnar att efter omständigheterna dröja med avgörandet, blir stängd. Domaren har vanligen också i förväg kunnat med ledning av förberedelsen i målet sätta sig in i uppkomna juridiska spörsmål, som kunna erbjuda svårigheter. Emellertid kan naturligtvis ett mål vara så invecklat, att vid överläggningen råder för beslutets fattande eller domens uppsättande finnes oundgängligen erforderligt. Med domens beslutande och avkunnande men icke med överläggningen skall då kunna anstå någon kortare tid.

I överensstämmelse med nu gällande grundsatser skall *talán mot dom eller beslut* av domstolen i första instans i regel kunna föras i hovrätt, och dess prövning skall kunna omfatta domen eller beslutet i hela dess vidd. För sådan talan inrättas två olika ordinära rättsmedel, av vilka det ena, som kallas vad, avser talan mot dom i själva saken och det andra, besvär, avser talan mot vissa beslut i bifrågor, såsom då domstolen skilt målet från sig utan prövning av själva saken eller i vissa fall före eller under rättegången avgjort uppkommen fråga. För begagnande av dessa rättsmedel förutsättes alltid, att part fullföljer talan i högre rätt, varvid i enlighet med åklagarorganisationens allmänna byggnad talan i brottmål å åklagarsidan endast kan fullföljas av åklagaren i hovrätten, advokatfiskalen.

Vadepceduren inledes med en skriftlig vadeinlaga. Denna inlämnas till lagmansrätten och icke som nu omedelbart till hovrätten. Tillsammans med akten i målet, vilken utgöres av stämningen, under den förberedande behandlingen inför rätten förda protokoll eller ingivna skrifter, lagmansrättens protokoll vid huvudförhandlingen och dess dom samt åberopade skriftliga bevis ävensom i brottmål anteckningar från förberedande undersökning, sändes därefter denna inlaga till hovrätten, som först företager en viss formell prövning och genom anordnande av skriftväxling mellan parterna förbereder huvudförhandlingen.

I formen för hovrättens prövning av saken kommer en av rättegångsreformens mest genomgripande ändringar till synes. Prövningen skall i likhet med vad som gäller för lagmansrätten ske på grund av vad som förekommer vid en muntlig förhandling inför hovrätten. Huvudförhandlingen där måste sålunda gestalta sig som en förnyad förhandling i målet, vid vilken parterna intaga samma ställning som vid lagmansrätten och ha att styrka sin talan. Bevisningen skall således återupprepas för hovrätten. Emellertid måste av praktiska skäl åtskilliga jämkningar göras i denna allmänna grundsats. Har i lagmansrätten förts protokoll över utsaga av vittne, sakkunnig eller målsägande, som hörts i bevisningssyfte, kan detta protokoll få begagnas i hovrätten i stället för att förhöret där upprepas. Detta tillåtes naturligtvis, om nytt förhör är omöjligt eller möjligt endast med orimliga kostnader eller besvär, och är dessutom alltid tillåtet i tvistemålen och i de mindre brottmålen. Även i mål, där lagmansrättens protokoll sålunda användas som bevis i hovrätten, gestaltar sig förhandlingen i övrigt dock som en muntlig förhandling, vid vilken dessa som bevis åberopade protokoll skola föredragas av parterna.

Förfarandet i besvärsmålen är annorlunda ordnat. De frågor, som där prövas, kunna i regel bedömas på grund av de i målet tillgängliga handlingarna, som föredragas för hovrätten av en av domstolens ledamöter. Förfarandet blir sålunda likartat den nuvarande hovrättsprocessen. Erfordras förhör med parterna eller bevisnings upptagande, kan hovrätten dock förordna därom, och förfarandet blir då offentligt.

Mot hovrätts domar och beslut kan *talán fullföljas i högsta domstolen*. Här för äro två olika rättsmedel anordnade, det ena, revision, för talan mot domar

i själva saken och det andra, besvär, motsvarande samma rättsmedel från lagmansrätten.

Beträffande det förra äro särskilt tvenne viktiga förändringar föreslagna i förhållande till motsvarande rättsmedel nu. Talan kan grundas endast på, att hovrätten bedömt målet oriktigt i rättsligt hänseende eller att vid målets behandling förelupit rättegångsfel. Hovrättens bedömande av vad som skall anses bevisat i målet kan sålunda icke dragas under högsta domstolens prövning. Den andra ändringen består däri, att nu gällande regler, enligt vilka vissa mål ej må fullföljas till högsta domstolen, bortfalla.

Förfarandet vid revision inledes med inlämnandet av skriftlig revisionsinlaga, varefter skriftväxling mellan parterna äger rum. I regel sker högsta domstolens prövning av målet på grund av föredragning av handlingarna i målet, vilken verkställs av en revisionssekreterare. Dessa handlingar utgöras av, förutom inlagorna till högsta domstolen, akten från lagmansrätten samt de i hovrätten nytillkomna handlingarna, såsom parternas skrifter samt hovrättens protokoll och dom. Föredragningen skall i olikhet mot nu ske i offentlig session. Muntlig förhandling, vid vilken parterna utföra sin talan och på grund av vilken domstolen dömer, skall dock äga rum, om part framställer begäran därom eller högsta domstolen beslutar det.

När högsta domstolens prövningsuppgift begränsas såsom nyss nämnts, medför detta, att domstolen, om den ogillar hovrättens dom, dock icke alltid är i stånd att själv meddela en ny dom i stället. I vissa fall nödgas högsta domstolen återförvisa målet till hovrätten. Några fasta regler om när återförvisning sålunda bör ske kunde dock enligt kommissionens mening icke givas; det borde få bero på högsta domstolen att efter omständigheterna besluta härom.

Utlåtanden över processkommissionens betänkande.

Över processkommissionens betänkande lät Kungl. Maj:t inhämta yttranden. Sålunda anbefalldes rikets hovrätter att efter hörande av domhavande, rådhusrätter, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i samtliga län, överexekutorer och magistrater inkomma med utlåtanden över betänkandet, såvitt avsåge dess huvudgrunder. Vidare infordrades utlåtanden från justitiekanslersämbetet och kommerskollegiet, vartdera i vad anginge dess ämbetsområde och kommerskollegiet efter hörande av de organisationer och sammanslutningar inom näringslivet, vilka kollegiet kunde finna lämpligt anmoda om yttrandes avgivande. Tillfälle lämnades de juridiska fakulteterna, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges Advokatsamfund och svenska stadsförbundet att inkomma med yttranden. Av de juridiska fakulteterna inkom emellertid endast den i Lund med utlåtande, därvid professorn Kallenberg avgav särskilt yttrande. Från häradshövding- och stadsdomarföreningarna liksom från styrelsen för advokatsamfundet inkommo utlåtanden. Stadsförbundets styrelse anmälde, att förbundet i avvaktan på resultatet av vissa pågående undersökningar för det

dåvarande avstode från att inkomma med yttrande. De avgivna yttrandena befordrades till trycket (Statens off. utredn. 1927: 15 och 1929: 25). Jämväl föreningen Sveriges landsfiskaler inkom med yttrande.

Sedan yttranden inkommit i den omfattning nu angivits, förordnade Kungl. Maj:t den 23 september 1927, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över kommissionens betänkande, såvitt anginge betänkandets huvudgrunder. Lagrådets utlåtande avgavs den 3 juli 1928 (Statens off. utredn. 1928: 19).

Allmänna omdömen om processkommissionens förslag.

I de avgivna utlåtandena ha uttalats mycket olika omdömen om processkommissionens förslag. Redan i fråga om förtjänster och brister i vårt nuvarande rättegångsväsen ha mycket delade meningar gjort sig gällande. Flera av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha i likhet med kommissionen framhållit, att vårt rättegångsväsen lider av betydande brister.

Svea hovrätt finner sig icke kunna såsom obefogade avvisa kommissionens anmärkningar, att målens handläggning vid underrätterna icke erbjuder garantier för fullständig och allsidig behandling, enär uppskovssystemet hindrar erforderlig processledning och målen därför ej sällan avgöras utan behöflig utredning; att enär domen bygges på ett ofta bristfälligt protokollsmaterial, den stundom endast bristfälligt motsvarar det materiellt riktiga; att överrättsförfarandet lider av alla de olägenheter, som följa av den fullständiga saknaden av muntlighet, offentlighet och tillfälle för domstolen att utöva processledning och bidra till sanningens utforskande; att bevissystemet på grund av varjehanda brister är ägnat att i många fall utestänga part från möjlighet att utfå sin rätt; samt att åklagarna sakna erforderliga kvalifikationer för sin uppgift, särskilt i de grövre brottmålen.

Göta hovrätt uttalar, att domstolarna till följd av brister i rättegångsväsendet stundom nödgas döma på ett ofullständigt och mindre tillförlitligt material samt att även bortsett härifrån vissa faktorer föreligga, som minska rättsskipningens säkerhet. Bland dessa andra faktorer nämner hovrätten särskilt, att domarbesättningen i de mindre städernas rådhusrätter ofta kvalitativt ej fyller måttet, vilket inverkar såväl på utredningen som på dömandet. I fråga om den påtalade ofullständigheten i domsmaterialet anför hovrätten som orsaker *dels* bristande processledning, beroende i fråga om häradsrätterna på bristande tid för domaren att genomtränga och skärskåda den med långa mellanrum successivt sammanbragta utredningen samt på personväxlingar å ordförandeposten, som dessutom ej sällan beklädes av alltför oerfarna krafter, *dels* frånvaron av effektiva regler, som kunde positivt främja koncentration, reda och planmässighet i förhandlingen, *dels* protokollens bristande tillförlitlighet och *dels* slutligen beträffande brottmålen åklagarväsendets tillstånd. Vidare erinras beträffande överrättsprocessen om den stelhets i hovrättsförfarandet, som praktiskt sett utesluter muntlig partsförhandling, samt vidkommande rättegångsordningen i dess helhet om den

allvarliga svaghet, som inskränkningarna i den fria bevisprövningen medföra.

Skånska hovrätten angiver särskilt såsom en brist uppskovsväsendet och den bristande koncentrationen av förfarandet, som föranleder långsamhet och äventyrar målens behöriga utredning.

Stadsdomarföreningen, som anser klagomålen över den nuvarande rättskipningen i flera avseenden överdrivna, framhåller såsom den allvarligaste bristen långsamheten i överrättsförfarandet. Därjämte kunde dock ej sällan med skäl anmärkas på otillräcklig utredning av målen samt bristande reda vid processmaterialets framförande och upptagande i protokollet. Härtill bidroge bland annat svårigheterna för domaren att med nuvarande lagstiftning utöva erforderlig processledning ävensom åklagar- och advokatväsendets tillstånd. Rörande nödvändigheten att införa fri bevisprövning delar föreningen kommissionens uppfattning.

Advokatsamfundet ger åter uttryck för den meningen, att kommissionen icke med den skärpa som vederbort framhållit gällande ordnings betänkliga brister. I fråga om rättsskipningens kostsamhet för parterna vore det ingalunda väl bestämt, i det att underrättsproceduren ställde sig relativt dyr i små mål, relativt dyrare ju mindre målet vore, och icke särdeles billig i de stora. Överrättsproceduren och där gällande kostnadsregler medförde åter, att det ställde sig ganska dyrt att få sin rätt slutligt domfäst, men ganska billigt för den, som onödigtvis dragit målet under högre rätts prövning. Proceduren vore med andra ord ofta dyr, där den borde vara billig, och billig, där den borde draga högre kostnader. Därtill komme, att den dyrt vunna rätten ofta bleve illusorisk till följd av rättsskipningens långsamhet. Denna långsamhet, som jämväl vidlådde processen i underrätt, vore ingalunda en fristående brist, beroende på bekvämlighet hos ombuden och svag processledning från domarens sida — även om dessa fel i viss mån inverkade fördröjande — utan sammanhänge intimt med vårt förfarandes och vår domstolsorganisations allmänna grunder och kunde alltså ej bortarbetas utan verklig omläggning av hela systemet. Det successiva framläggandet av materialet vore vidare, vid sidan av skriftligheten och ödesdigra inskränkningsar i bevisrätten, en huvudorsak till att i det viktigaste av alla hänseenden, nämligen rättsskipningens säkerhet, det bruste långt mer än i allmänhet erkändes och långt mer än vad som vore rimligt och försvarligt.

Häradshövdingföreningen har visserligen föga inlåtit sig på att diskutera rådande bristfälligheter och deras orsaker; men såväl av yttrandets inledande stycke som av den mer eller mindre oreserverade anslutningen till åtskilliga djupt ingripande ändringsförslag, vartill i flera fall fogats nya sådana, är det tydligt, att dessa bristfälligheter enligt föreningens mening äro högst betydande.

Lagrådet framhåller, att — vid sidan av tidsutdräkten — den bristande säkerheten framträder såsom det allvarsammaste onda. Såvitt underrätterna angår grundar sig denna enligt lagrådets mening ej minst på saknaden av koncentration, och lagrådet påvisar, hurusom uppskovsväsendet på olika

sätt medför svårigheter för sanningens utforskande och domarens processledning. Även andra omständigheter angivas, som äventyra processledningen, såsom växlingarna på ordförandeplatsen, hopandet av mål på tingen och, i de små städerna, ordförandenas bristande övning och förmåga. Ännu ett hinder för utredningen finner lagrådet i bevisförings- och bevisprövningsreglernas föråldrade skick. Med avseende å brottmålen, särskilt de grövre, framhåller lagrådet åklagarväsendets och den förberedande undersökningens behov av reformering. Slutligen anmärkes, att protokollen, som tjäna till grund för domen, ej sällan brista i fullständighet och korrekthet. Beträffande de högre instanserna betonar lagrådet, att de brister i utredning och protokoll vid underrätt, som äro ägnade att förrycka resultatet av dennas arbete, med så gott som oförminskad styrka göra sig gällande även i högre rätt, då det skriftliga förfarandet i regel gör det omöjligt att komplettera utredningen. De högre domstolarna äro bundna vid protokoll över förhandlingar, som deras ledamöter ej övervarit.

Samtidigt som förslaget granskare sålunda angivit bristerna hos vårt nuvarande rättegångsväsen, ha de med styrka framhållit, att den bestående ordningen även har betydande förtjänster. Det göres gällande, att vårt rättegångsväsen i stort sett vilar på väl avvägda och efter vårt lands förhållanden lyckligt anpassade grunder. Organisation och förfarande ha uppvuxit under en långvarig tradition och vunnit rotfäste hos befolkningen. Den form för lekmäns deltagande i rättsskipningen, som genom nämndemansinstitutionen vunnit hävd i vårt land, har icke blott ur reell synpunkt visat sig funktionsduglig och nyttig utan äger även den ideella fördelen av befolkningens förtroendefulla och intresserade anslutning. Överhuvud framhålles, att rättsskipningen äger folkets förtroende och att domarna åtnjuta anseende för oväld och skicklighet. Förfarandet är, särskilt i de högre instanserna, billigt för allmänheten.

En del av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha sammanfattat sina utlåtanden i ett omdöme, huruvida kommissionens förslag är ägnat att läggas till grund för lagstiftning eller ej, och man har därvid funnit än att så ej är fallet och än att förslaget, ehuru med angivna modifikationer, lämpar sig såsom utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Svea hovrätt uttalar, att rättegångsväsendets brister påkalla ganska väsentliga ändringar i gällande rättegångsordning, som emellertid på samma gång har väsentliga förtjänster och — såsom i det hela uppbyggen av långvarig tradition och allmänhetens förtroende — icke bör underkastas onödiga rubbningar. *Göta hovrätt* anser kommissionens betänkande kunna tjäna till utgångspunkt för det fortsatta reformarbetet först sedan det blivit omarbetat i de mycket väsentliga delar, i fråga om vilka hovrätten framställt erinringar. *Skånska hovrätten* förklarar sig icke kunna tillstyrka, att betänkandet utan genomgripande omarbetning lägges till grund för en ombildning av rättegångsväsendet, och förordar en reform, som går ut på att med bibehållande i stort sett av det nuvarande systemets huvudgrunder vidtaga jämkningar i de

avseenden, vari detsamma brister. *Häradshövdingföreningen* finner förslaget kunna bliva utgångspunkt för reformarbetets fortsatta bedrivande, om vissa delvis ganska väsentliga ändringar och jämkningar däri vidtagas i syfte att vinna närmare anslutning till hos oss bestående förhållanden. *Stadsdomarföreningen* förklarar betänkandet icke böra läggas till grund för rättegångsväsendets omdaning och förordar mera partiella förbättringar enligt av föreningen antydda riktlinjer. *Advokatsamfundet* åter hemställer, att förslag till rättegångsväsendets ombildning måtte utarbetas på i huvudsak de grunder processkommissionen framlagt och med beaktande av de erinringar och förslag samfundet framställt. Slutligen uttalar *lagrådet* såsom sin mening, att arbetet på en allmän rättegångsreform bör utan uppskov fullföljas samt att processkommissionens betänkande synes väl ägnat att därvid tjäna såsom grundval, dock med iakttagande av de delvis rätt väsentliga jämkningar, som lagrådet förordar.

Yttranden över förslagets huvuddrag.

Koncentration.

Till själva grundtanken i förslaget med avseende å underrättsförfarandet, eller att uppskovsväsendet skall avskaffas och ersättas av en såvitt möjligt till ett enda sammanträde koncentrerad muntlig förhandling, ställa sig förslagets granskare åtminstone i princip välvilliga. *Samtliga hovrätter, professorn Kallenberg, häradshövdingföreningen, advokatsamfundet och lagrådet* uttala sig för åtgärder i detta syfte, om också stundom under antydan, att strävandet efter koncentration måhända drivits väl långt. Särskilt har förslaget att huvudförhandlingen skall inställas eller upprepas, om uppskov varat mer än sju dagar, rönt ganska allmänna gensagor såsom alltför betungande för domstolen, parter och vittnen. Anmärkning av sådan innebörd framställes av, bland andra, *hovrätterna och häradshövdingföreningen*. Även *lagrådet* anser ett större utrymme att laga efter lägligheten kunna medgivas domstolarna. Allmänt gillande har däremot mött kommissionens förslag att såsom medel för koncentrationens åvägabringande införa ersättningsskyldighet för part eller annan, som genom förfallolös utevaro eller eljest obehörigen vållar uppskov i rättegång.

Förberedelse.

Då kommissionen såsom det förnämsta medlet för förhandlingens koncentrerad förordar förfarandets uppdelning på en förberedande behandling och en huvudförhandling, har även denna anordning vunnit allmänt gillande utom från *stadsdomarföreningen*, som förordar, att målen liksom nu skola omedelbart gå till förhandling inför fullsuttet rätt och uppskovens antal sedan nedbringas genom en tvistefrågorna utredande skriftväxling mellan parterna. *Professorn Kallenberg* anser förberedande behandling ej böra vara obligatorisk.

Såsom redan berörts har kommissionen tänkt sig den förberedande förhandlingen väsentligen såsom ett medel för den efterföljande huvudförhandlingens koncentrerings och därför endast i snävt begränsade undantagsfall tillåtit, att mål avgöras på detta skede. Ett av dessa undantag, nämligen då parterna i tvistemål äro ense om att målet avgöres under förberedelsen och medtagit all erforderlig bevisning, avstyrkes av *Svea hovrätt* såsom ägnat att sätta häradsnämnden ur spelet. I andra yttranden åter, såsom *härads-hövdingföreningens* och *advokatsamfundets*, påyrkats vidsträcktare möjligheter för måls avgörande under förberedelsen, detta i syfte att få till stånd ett enkelt och billigt bagatellförfarande och på det att nämndens tjänstgöring ej må bliva för tung. *Lagrådet* betonar i denna fråga vikten av att den förberedande förhandlingens karaktär av förberedelse till den verkliga förhandlingen fasthållas och att endast undantagsvis dess sålunda begränsade uppgift i någon avsevärd mån överskrides.

En fråga, som tillvunnit sig ett betydande intresse i de avgivna utlåtandena, är huruvida vad under förberedelsen förekommit och återfinnes i då upptagna protokoll eller växlade skrifter skall få utgöra grundval för domen, oberoende av huruvida sådant material framföres vid den muntliga förhandlingen eller ej. Kommissionen har i syfte att hindra parterna att förlägga rättegångens tyngdpunkt till det förberedande förfarandet besvarat denna fråga nekande; endast vad som muntligen förebringats vid huvudförhandlingen får läggas till grund för domen. *Svea* och *Göta hovrätter* samt *härads-hövdingföreningen* anse däremot akten från förberedelsen böra betraktas såsom processmaterial och motivera sin ståndpunkt särskilt med att den av kommissionen uppställda grundsatsen vore skäligen formalistisk och skulle ställa för stora anspråk på parterna, varjämte åberopas, att det vore för rättskänslan stötande om domstolen nödgades bortse från sådant, som av förbiseende ej kommit att omnämnas vid huvudförhandlingen. Kommissionen har däremot vunnit stöd för sin mening hos ett antal *reservanter i Svea hovrätt* samt hos *advokatsamfundet* och *lagrådet*, vilka liksom kommissionen hänvisa till, bland annat, domarens processledande verksamhet såsom en tillräcklig garanti för att intet väsentligt processmaterial blir förbigånget vid huvudförhandlingen och framhålla vikten av att grundsatsen upprätthålles för att ej huvudförhandlingen skall förlora sin dominerande betydelse och det nuvarande uppskovsväsendet återkomma i annan form. Emellertid har särskilt *lagrådet* varnat för en pedantisk tillämpning utan naturliga modifikationer. En ståndpunkt, som på sätt och vis representerar en medelväg, företrädes av andra *reservanter i Svea hovrätt*, vilka påyrka, att huvudförhandlingen inledes med en av rättens ordförande verkställd kort sammanfattning av vad som förekommit vid förberedelsen. *Lagrådet*, som avstyrker även detta uppslag såsom ägnat att förlägga förfarandets tyngdpunkt till förberedelsen, hyser för sin del ej tvekan om att parterna och deras ombud skola vara i stånd att nöjaktigt framlägga tvisten för rätten vid huvudförhandlingen och finner deras uppgift härvidlag snarare försvårad, om den reduceras till att fullständiga eller rätta domarens framställning.